

Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben

Szerkesztette:
GOMBOS KATALIN
SIMON KÁROLY LÁSZLÓ

dialog Campus

HATÓSÁGOK KÖZÖTTI HATÁRON ÁTNYÚLÓ
EGYÜTTMŰKÖDÉS POLGÁRI ÜGYEKBE

Vákát oldal

HATÓSÁGOK KÖZÖTTI HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS POLGÁRI ÜGYEKBEN

Szerkesztette:
Gombos Katalin
Simon Károly László

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kutatócsoport
keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

Szerzők:

Boreczki Szabolcs (Harmadik fejezet)

Dán Judit (Negyedik fejezet)

Gombos Katalin (Első fejezet)

Simon Károly László (Második fejezet)

Szakmai lektor:

Vörös Imre

© Szerkesztők, 2020

© Szerzők, 2020

© A kiadó, 2020

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Rövidítések jegyzéke	11
Első fejezet: Az Európai Unióban zajló hatóságok közötti polgári jogi együttműködés áttekintése	17
1. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térsége	17
2. A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés eredményei	18
3. A polgári jogterületen zajló igazságügyi együttműködés közvetlen és közvetett hatásai a hatósági együttműködésre	18
4. A hatósági együttműködések fajtái polgári és kereskedelmi ügyekben	19
5. A polgári és kereskedelmi ügyek fogalmi kérdései	20
6. Fenntartások, valamint a megerősített együttműködés kérdései	22
7. Összegzés	23
Második fejezet: Határon átnyúló hatósági együttműködés polgári ügyekben	27
1. Bevezetés	27
2. Határon átnyúló anyakönyvi események	28
2.1. A születés anyakönyvezése	28
2.1.1. Bevezetés	28
2.1.2. Magyar állampolgár gyermekének külföldön történt születése	28
2.1.3. Külföldi állampolgár gyermekének Magyarországon történt születése	31
2.2. A házasságkötés	31
2.2.1. Bevezetés	31
2.2.2. Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon	32
2.2.3. Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése	36
2.3. Névviselés	38
2.3.1. Bevezetés	38

2.3.2. A születési név	39
2.3.3. A házassági névviselés	42
3. Cselekvőképességében korlátozott vagy cselekvőképtelen felnőttek jogi védelme	43
3.1. A cselekvőképesség és a gondnokság nemzetközi magánjogi szabályai	43
3.1.1. Bevezetés	43
3.1.2. Cselekvőképesség	44
3.1.3. Gondnokság	45
3.1.4. Előzetes jognyilatkozat	47
3.2. Speciális hatósági feladatok	47
4. Hatóságok közötti együttműködés a házassági és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben a Brüsszel IIa rendelet alapján	49
4.1. Bevezetés	49
4.2. A Brüsszel IIa rendelet hatálya	50
4.3. Határon átnyúló házasságfelbontási ügyek a hatóságok előtt	51
4.3.1. Bevezetés	51
4.3.2. Házassági ügyek	51
4.3.3. Elismerés és végrehajtás	55
4.4. Határon átnyúló szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek a hatóságok előtt	55
4.4.1. Bevezetés	55
4.4.2. Szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek	56
4.4.3. A szülői felelősség tartalma	56
4.4.4. Szülői felelősség tárgyában hozott határozatok elismerése és végrehajtása	57
5. A hatóságok szerepe a határon átnyúló tartási kötelezettség érvényesítésében	61
5.1. Bevezetés	61
5.1.1. Jogforrások nemzetközi szinten	61
5.1.2. Belső jogforrások	62
5.1.3. A hatóságokra háruló feladatcsoportok	64
5.2. A magyar központi hatóság feladatai és eljárása	64
5.2.1. A központi hatóság kijelölése	64
5.2.2. A központi hatóság feladatai	65
5.3. A gyámhivatalok feladatai	71
5.3.1. Bevezetés	71
5.3.2. Megelőző eljárás	71
5.3.3. Gyermektartásdíj megelőlegezése	73

5.4. A bíróságok feladatai	75
5.4.1. Bevezetés	75
5.4.2. Kivonat kiállítása határozatról, perbeli egyezségről, közokiratról	75
5.4.3. A külföldre irányuló kérelmek továbbítása	76
5.4.4. Külföldről érkező kérelmek	77
6. Határon átnyúló öröklési ügyek	78
6.1. Bevezetés	78
6.2. Eljárási jogosult hatóságok	79
6.2.1. Bevezetés	79
6.2.2. Hatáskörrel rendelkező hatóságok	80
6.2.3. Joghatóság	81
6.3. Alkalmazandó jog	82
6.4. Elismerés, végrehajthatóság és végrehajtás	82
6.5. Európai öröklési bizonyítvány	83
6.6. A határon átnyúló öröklési ügyekkel kapcsolatos hazai feladatok	84
6.6.1. A jegyző feladatai	84
6.6.2. A közjegyző feladatai	85
Harmadik fejezet: A határon átnyúló ügyekkel kapcsolatos egyes eljárási kérdések	89
1. Áttekintés	89
2. Iratok kézbesítése külföldön	89
2.1. Bevezetés	89
2.2. Kézbesítési rendelet	90
2.2.1. A kézbesítési rendelet hatálya	90
2.2.2. A rendelet által szabályozott kézbesítési módok	91
2.2.3. Fordítás	94
2.2.4. A kézbesítés időpontja és a határidők számítása	97
2.3. Kézbesítési egyezmény	98
2.3.1. Az egyezmény hatálya	98
2.3.2. A kézbesítés módjai	99
2.3.3. Fordítási követelmények	101
2.3.4. A kézbesítés időpontja	101
2.4. A hágai perjogi egyezmény	102
2.4.1. Az egyezmény hatálya	102
2.4.2. A kézbesítés módjai	102
2.4.3. Fordítási követelmények	103
2.4.4. A kézbesítés időpontja	104

2.5. Kétoldalú jogsegélyegyezmények, viszonyosság	104
2.5.1. Hatály	104
2.5.2. Kézbesítési módok	105
2.5.3. Fordítási követelmények	106
2.5.4. A kézbesítés időpontja	106
2.5.5. Viszonyosság	107
2.6. Kézbesítés uniós rendelet, nemzetközi egyezmény vagy viszonyosság hiányában	107
2.7. A kézbesítéshez kapcsolódó egyéb kérdések	108
2.7.1. Lakcímkutatás	108
2.7.2. Kézbesítés külföldi államnak, állami szervnek, nemzetközi szervezetnek, illetve a magyar joghatóság alól mentes természetes személynek	109
3. Bizonyítás felvétele külföldön	109
3.1. Bevezetés	109
3.2. Bizonyításfelvételi rendelet	110
3.2.1. Bevezetés	110
3.2.2. Bizonyításfelvétel megkeresett bíróság útján	111
3.2.3. Közvetlen bizonyításfelvétel a rendelet 17. cikke alapján	113
3.2.4. Közvetlen bizonyításfelvétel a belső jog alapján	113
3.3. A bizonyításfelvételi egyezmény	114
3.3.1. Bevezetés	114
3.3.2. Bizonyítás felvétele megkeresett bíróság, hatóság útján	115
3.3.3. Diplomáciai, konzuli tisztviselő, illetve megbízott által történő bizonyításfelvétel	116
3.4. A hágai perjogi egyezmény	117
3.4.1. Bevezetés	117
3.4.2. Bizonyítás felvétele megkeresett bíróság, hatóság útján	117
3.4.3. Konzuli vagy diplomáciai tisztviselő által történő bizonyításfelvétel	118
3.5. Kétoldalú jogsegélyszerződések	119
3.5.1. Bevezetés	119
3.5.2. Bizonyításfelvétel megkeresett bíróság útján	119
3.5.3. Bizonyításfelvétel konzuli vagy diplomáciai képviselő által	120
3.5.4. Anyakönyvi okiratok	120
3.6. Bizonyításfelvétel nemzetközi egyezmény hiányában	121

4. A polgári ügyekben hozott külföldi határozatok belföldi elismerése és végrehajtása	121
4.1. Bevezetés	121
4.2. A Brüsszel Ia rendelet és a Brüsszel I rendelet	123
4.3. Egyéb uniós rendeletek	128
4.4. Multilaterális szerződések	128
4.5. Kétoldalú jogsegélyszerződések	129
4.6. A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény és a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet	132
Negyedik fejezet: A belső piac működését segítő, határokon átnyúló együttműködések	141
1. Bevezetés	141
2. A versenyhatóságok közötti együttműködés az Európai Unióban (az ECN)	142
2.1. Történelmi háttér, kapcsolódó alapvető jogintézmények	142
2.2. Az Európai Versenyhatóságok Hálózata (European Competition Network – ECN)	144
2.2.1. Az ECN-re vonatkozó alapvető rendelkezések	144
2.2.2. Az ECN működésének uniós és magyar tapasztalatai	156
2.2.3. Összegzés	163
3. A belső piac működését segítő eszközök (SOLVIT, IMI)	164
3.1. A SOLVIT	164
3.1.1. A SOLVIT létrehozásának jogi háttere	164
3.1.2. A SOLVIT célja és feladatai	165
3.1.3. Az Európai Bizottság szerepe	167
3.1.4. Az egyes SOLVIT-központok helye a tagállami közigazgatások rendszerében	168
3.1.5. A SOLVIT-eljárás	169
3.1.6. A SOLVIT együttműködése más hálózatokkal és kapcsolattartási pontokkal	172
3.1.7. A SOLVIT értékelése	173
3.2. A belső piaci információs rendszer (IMI)	175
3.2.1. Az IMI funkciói	175
3.2.2. Jogszabályi háttér	176
3.2.3. Hogyan működik az IMI?	177
3.2.4. Az IMI értékelése	179

4. A fogyasztóvédelem területén megvalósuló, hatóságok közötti együttműködés az Európai Unióban (Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat – CPC Network)	180
4.1. A fogyasztók és a belső piac védelme	180
4.2. A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat	182
4.2.1. A hálózat célja	182
4.2.2. Hatáskörrel rendelkező hatóságok és összekötő hivatalok	183
4.3. A kölcsönös jogsegély tartalma	185
4.4. A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat eredményei	189

Rövidítések jegyzéke

2007. évi hágai egyezmény	A gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló 2007. évi hágai egyezmény
2007. évi hágai jegyzőkönyv	A tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. évi hágai jegyzőkönyv
429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet	429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól
Aetv.	2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról
Ákr.	2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
bécsi konzuli egyezmény	A konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény (kihirdette az 1987. évi 13. törvényerejű rendelet)
bizonyításfelvételi egyezmény	A polgári és kereskedelmi ügyekben külföldön történő bizonyításfelvételtől szóló, Hágában, 1970. március 17. napján kelt egyezmény (kihirdette a 2004. évi CXVI. törvény)
bizonyításfelvételi rendelet	A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködésről

Brüsszel I. rendelet	A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról
Brüsszel Ia rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról
Brüsszel IIa rendelet	A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
Brüsszeli Egyezmény	1968-as Brüsszeli Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok végrehajtásáról
CPC Network	Consumer Protection Cooperation Network (Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat)
CPCS	Consumer Protection Cooperation System (Fogyasztóvédelmi Együttműködési Rendszer)
DG GROW	Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs (Belső Piaci, Ipar-, Vállalkozás- és Kkv-politikai Főigazgatóság)
ECA	European Competition Authorities (Európai Versenyhatóságok)
ECN	European Competition Network (Európai Versenyhatóságok Hálózata)

EUMSZ	Az Európai Unió működéséről szóló szerződés
EuÖrR.	Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről
EUSZ	Az Európai Unióról szóló Szerződés
EuTR.	A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről
GVH	Gazdasági Versenyhivatal
Gyer.	149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
hágai perjogi egyezmény	A polgári eljárásra vonatkozó, Hágában 1954. március 1-jén kelt nemzetközi egyezmény (kihirdette az 1966. évi 8. törvényerejű rendelet)
Hetv.	2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról
Httv.	2011. évi LXVII. törvény a határon átnyúló tartási ügyekben a központi hatósági feladatok ellátásáról
IM	Igazságügyi Minisztérium

IMI	Internal Market Information System (belső piaci információs rendszer)
IM NMFO	Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztálya
kézbcsítési egyezmény	A polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbcsítéséről szóló, Hágában, 1965. november 15. napján kelt egyezmény (kihirdette a 2005. évi XXXVI. törvény)
kézbcsítési rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 1393/2007/EK rendelete (2007. november 13.) a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbcsítéséről („iratkézbcsítés”), és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
KKM	Külgazdasági és Külgügyminisztérium
lugarói egyezmény	A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Lugaróban aláírt egyezmény (2009/430/EK tanácsi határozat)
NFM	Nemzeti Fejlesztési Minisztérium
NFH	Nemzeti Fogasztóvédelmi Hatóság
Nmjt.	2017. évi XXVIII. törvény a nemzetközi magánjogról
Nmjtvr.	1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
OGYÉI	Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet

ORTT	Országos Rádió és Televízió Testület
rPp.	1952. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról
Pp.	2016. évi CXXX. törvény a Polgári perrendtartásról
PSZÁF	Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Róma I. rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.)
Róma II. rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.)
Róma III. rendelet	A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról
SOLVIT	Solutions to problems with your EU rights
Tpvt.	A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény
Vht.	1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról

Vákát oldal

Első fejezet

Az Európai Unióban zajló hatóságok közötti polgári jogi együttműködés áttekintése

Gombos Katalin

1. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térsége

Az európai integráció elsődleges célja egy gazdasági együttműködés létrehozása volt, de a vámunió túl már eleve megcélózta az egységes belső piac megteremtését a tagállamok között.¹ Az Egységes Európai Okmány már célul tűzte ki olyan belső határok nélküli térség megteremtését, ahol az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad mozgása biztosított. Az amszterdami szerződés vívmánya volt a korábban csak kormányközi együttműködés keretébe eső polgári igazságügyi együttműködés területén a másodlagos közösségi jogforrások hozatala lehetőségének megteremtése, továbbá a szabadság, a biztonság és a jog térségének létrehozása. Az Európai Tanács az 1999. őszi tamperei csúcstalálkozón határozott a Tamperei Programról, majd ezt követte a Hágai Program.

Az Európai Tanács 2009 decemberében fogadta el a 2010 és 2014 közötti időre szóló Stockholmi Programot, majd 2014 júniusában a Poszt-Stockholm Program iránymutatásait. Az igazságügyi jogalkotásnak a növekedés szolgálatába való állítása (*justice for growth*) az igazságügyi kérdésekben a polgárok jogainak védelmezését, az uniós szabályok hatékony alkalmazása érdekében a tagállami hatóságok közötti együttműködés szorosabbra fűzését célozta.

¹ Vörös 2012, 5–6.

2. A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés eredményei

A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésben a fenti intézkedések több jogforrás születését tették lehetővé. A jogforrások első generációjába azok sorolhatók, amelyek főként a jogérvényesítés kereteit szabályozzák, a határon átnyúló jogviták esetében egységesítési törekvéseket² fogalmaznak meg. Tipikusan rendeleteket fogadtak el, amelyekben belül önálló csoportot képeznek azok, amelyek kizárólag a joghatóság, a határozatok elismerése és végrehajtása kérdéseivel foglalkoznak. A határon átnyúló jogvitákban alapvető kérdés annak eldöntése is, hogy a joghatósággal rendelkező fórum milyen jogot alkalmaz.³ A rendeletek között külön kategóriába sorolhatók az alkalmazandó jog meghatározását segítő jogforrások. Azokon a jogterületeken, ahol célszerű volt a joghatóság, az elismerés, a végrehajtás, valamint az alkalmazandó jog kérdéseit együtt szabályozni, komplex jogforrások születtek.

A polgári igazságügyi együttműködés második generációs jogforrásai olyan *sui generis* uniós jogi eszközöket teremtenek, amelyek a tagállamokban meglévő jogérvényesítési eszközök mellett alternatív lehetőségként, uniós jogi alapon teszik lehetővé az igényérvényesítést.⁴

3. A polgári jogterületen zajló igazságügyi együttműködés közvetlen és közvetett hatásai a hatósági együttműködésre

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés alapvető rendelkezése az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 81. cikke. E szerint az együttműködés a keretében olyan intézkedések is elfogadhatók, amelyek célja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése.⁵ E célok elérése érdekében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg, különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges.⁶

² Lásd: SCHLOSSER–HESS 2015.

³ Lásd: BURIÁN–SZABÓ 2017, 239–253.

⁴ Lásd: GOMBOS 2014, 59–109.

⁵ EUMSZ 81. cikk (1).

⁶ EUMSZ 81. cikk (2).

Az eddig megszületett uniós jogforrásokból láthatjuk, hogy a magánjogi kérdésekben folytatott igazságügyi együttműködés uniós produktumainak szinte kivétel nélkül vannak hatósági területen is megnyilvánuló elemei. A magánjogi kérdéseken belül is elsősorban a polgári és kereskedelmi ügyek azok, amelyekben a fenti hatások tetten érhetők.

4. A hatósági együttműködések fajtái polgári és kereskedelmi ügyekben

A hatósági együttműködések több formája azonosítható, így típusát illetően elhatárolható az Európai Unión belül létrejött számos határon átnyúló hálózat, igényérvényesítést könnyítő szervezet és a jogsegély típusú, főként központi hatóságok közötti együttműködés. Mindezekén túl, a polgári jogterületen született jogforrások egy része igazságügyi típusú együttműködést tételez fel olyan tagállami entitások között is, amelyek szoros értelemben nem tartoznak a bíróságok közé. E körbe sorolhatók főként a közjegyzők, a gyámhivatalok és a végrehajtók. A magánjogi jogterületek közül kiemelkedő súlya van a családi jogi területen formálódó hatósági együttműködés⁷ különböző formáinak (például anyakönyvi, tartási ügyekben eljáró hatóságok⁸ érintettsége miatt), és jelentős a szerepe a különböző alapon szerveződő hálózatok tevékenységének is. A hálózati működésen belül altípusként kezelhető a kapcsolattartók együttműködésén alapuló hálózat (például a belső piaci információs rendszer, Internal Market Information System, a továbbiakban: IMI),⁹ vagy a közigazgatási hatóságok által biztosított szolgáltatás (Solutions to problems with your EU rights, a továbbiakban: SOLVIT),¹⁰ a tagállami hatósági feladatokat is ellátó hivatalok közötti együttműködés (például Európai Versenyhatóságok Hálózata – European Competition Network,

⁷ Lásd: SIMON 2015; BÓKA 2016.

⁸ Lásd: SIMON 2017.

⁹ A munkavállalók, vállalkozások szabadon mozoghatnak az EU-ban; munkavállalásuk, tanulmányi, üzleti vagy egyéb célú tartózkodásuk esetén szükségessé válhat hatóságok közötti információcsere, amelyet ezen a rendszeren keresztül lehet megvalósítani.

¹⁰ A SOLVIT, a „solve it” szavakból összerakott jelentéstartalommal az uniós országok, valamint Izland, Liechtenstein és Norvégia közigazgatási hatóságai által biztosított egyfajta problémamegoldó, vitarendezési szolgáltatás.

a továbbiakban: ECN),¹¹ valamint az uniós szabályok végrehajtásában szerepet vállaló tagállami szervek¹² közötti hálózat (például a fogyasztóvédelmi hatóságok együttműködése).

A polgári igazságügyi együttműködés dinamikus fejlődése szinte automatikusan hozta magával a kapcsolódó hatósági együttműködéseket. Ez főként a családi jogi területen és a jogsegélyügyekben érezhető, illetve közvetlen hatás mutatható ki a belső piacot, azon belül is elsősorban a fogyasztókat, piaci szereplőket érintő négy szabadság gyakorlati érvényesülését jelentő jogterületeken. Az Európai Unióban a polgári igazságügyi együttműködés második generációs jogforrásai olyan lehetőségeket teremtettek, amelyek alternatív vitarendezési platformokat nyitottak meg, ezek pedig a polgári hatósági jogterületen is elősegítik a határon átnyúló hálózati működés különböző fajtáit.

Az igazságügyi együttműködés legfőbb szervezőelveként ismert kölcsönös bizalom elve¹³ ebben az együttműködésben is elengedhetetlenül fontos; e bizalomnak magában kell foglalnia más tagállamban hozott határozatok tiszteletben tartását, másutt lefolytatott bizonyítás vagy egyéb eljárási cselekmény elfogadását és a hálózati együttműködésben adott információkba vetett bizalmat. Ennek hiányában ugyanis a határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitákban kétséges az igényérvényesítés vagy éppen a végrehajtás sikere.

5. A polgári és kereskedelmi ügyek fogalmi kérdései

Miután az együttműködés keretét a polgári és kereskedelmi ügyek¹⁴ köre adja, ezért indokolt a fogalom kereteinek megadása. Ehhez legális definíció hiányában az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) értelmező joggyakorlata¹⁵ hívható segítségül. Segítséget nyújtanak számunkra az e kérdést rendező jogforrások céljai és felépítése, valamint a nemzeti jogrendszerek összességéből következő alapelvek.¹⁶

¹¹ Az EU tagállami versenyhatóságai és az Európai Bizottság közötti információcserét, ügyelosztást, hatósági együttműködést segítő hálózat.

¹² Lásd: SZEGEDI 2016.

¹³ Lásd: KECSKÉS 2003, 618–621.

¹⁴ KENGyel 2005.

¹⁵ Lásd: SIMON 2016, 26–32.

¹⁶ LTU-ítélet, 29/76, EU:C:1976:137, 3.

Az 1215/2012/EK rendelet (Brüsszel Ia rendelet) szolgáltat alapot az EUB-nak az interpretációra, de miután e rendelet nem előzmény nélküli, ezért a „jogelődjei”, a korábbi jogforrások adekvát¹⁷ szabályait értelmező gyakorlat – az értelmezés folytonosságát biztosítandó¹⁸ – irányadó a jelenlegi szabályok értelmezésénél is, miután mind a Brüsszel I. rendelet, mind a Brüsszel Ia rendelet a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett a tagállamok között.¹⁹ Indokolt a polgári és kereskedelmi²⁰ ügy fogalmát nem szűkítő módon értelmezni. A polgári és kereskedelmi ügyek körébe²¹ klasszikusan azok az ügyek sorolhatók, amelyek magánjogi jellegük miatt elhatárolhatók a közjogi jellegű jogvitáktól. Vannak értelemszerűen kizárható jogterületek, ilyenek az adó-, vám- vagy közigazgatási ügyek, továbbá az *acta iure imperii*.²²

Ha az adott jogviszonyban alapvető közhatalmi jogosítvány gyakorlásáról van szó, a jogvita nem polgári jellegű, ellenben ha a felek közötti jogviszony jellegében a mellérendeltség dominál, úgy függetlenül az egyik fél hatósági minőségétől, a jogvita a magánjog területére sorolható. Az elhatárolási kérdéseket jól mutatja, hogy amíg az egyik ügyben, ahol az igényérvényesítő tartásra szolgáló szociális támogatást követelt vissza, az ügy polgári minőségét lehetett megállapítani, amikor a szociális támogatás címén az elvált házastárs és gyermek részére (származékos jogon) kifizetett összegeket követelte vissza a hatóság,²³ ugyanakkor nem tartozik a polgári ügy fogalma alá az igényérvényesítés, ha a közhatalmat gyakorló hatósággal közvetlen jogviszonyban állóval szemben a jogalkotó által előjogot biztosító rendelkezésen alapul a visszakövetelési igény.

Egy fogyasztóvédelmi egyesület olyan keresete, amely versenyjogi cselekvéstől eltiltásra irányult, az EUB értelmezése szerint – magánszervezeti jellegére tekintettel – polgári ügynek minősült.²⁴ Habár hatósági eljárással függött össze az az igény, amit egy vállalkozás a vámhatósággal szemben kezdeményezett, kérve az importőrnek fizetett összegek visszatérítését azon az alapon, hogy a vámhatósággal szemben kezességet vállalt a vámok

¹⁷ Draka NK Cables és társai ítélet, C-167/08, EU:C:2009:263, 20.

¹⁸ Brüsszel I. rendelet (19) és Brüsszel Ia rendelet. (34) preambulumbekkezdés

¹⁹ Brüsszel I. rendelet 68. cikk (1) és Brüsszel Ia rendelet 68. cikk (1).

²⁰ Lásd: CZERNICH–KODEK–MAYR 2015, Art. 1, Rn. 15.; GEIMER–SCHÜTZE 2010, Art. 1, Rn. 24.

²¹ SIMON 2018.

²² Az állam közjogi jellegű, szuverén cselekményei, aktusai.

²³ Baten-ítélet, C-271/00, EU:C:2002:656, 28.

²⁴ Henkel-ítélet, C-167/00, EU:C:2002:555, 30.

valamely fuvarozó általi megfizetéséért, a vitatott kérdések egyértelműen a polgári ügy kategóriájába sorolhatók.²⁵

Ezeknek az elhatárolási kérdéseknek a rendeletekhez kapcsolódó igazságügyi típusú hatósági jogalkalmazási feladatokban, valamint a jogsegélyügyekben van nagy jelentősége, a hálózati együttműködések területein pedig hatásköri kisegítő elvként használhatók az értelmezés eredményei.

6. Fenntartások, valamint a megerősített együttműködés kérdései

Főként a rendeletekhez kapcsolódó igazságügyi típusú hatósági jogalkalmazási feladatokban, valamint a jogsegélyügyekben kezelendők továbbá a szabadság, biztonság, jog érvényesülése területén az opt-out, opt-in és a megerősített együttműködés problémái. Az Egyesült Királyság, Írország²⁶ és Dánia²⁷ kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt az amszterdami, majd a lisszaboni szerződéshez, amelyben a szabadság, a biztonság, és a jog érvényesülése térségére hozandó intézkedések hatálya alól kizárták magukat.²⁸ A lisszaboni szerződéshez csatolt jegyzőkönyvek bizonyos jogterületek esetén kimaradási lehetőséget (opt-outot) tesznek lehetővé, de megteremtik az eseti alapon történő kimaradás, és adott esetben az utóbbi történő csatlakozás lehetőségét is (opt-in).

Hasonlóan figyelmet igénylő kérdés a megerősített együttműködés, különösen azért, mert a polgári igazságügyi együttműködés területén bizonyos megerősített együttműködés keretében létrejött jogforráshoz Magyarország csatlakozott,²⁹ míg más jogforrások esetén a megerősített együttműködésben Magyarország nem vett részt.³⁰

²⁵ Frahuil-ítélet, C-265/02, EU:C:2004:77, 20.

²⁶ (21.) Jegyzőkönyv az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről.

²⁷ (22.) Jegyzőkönyv Dánia helyzetéről.

²⁸ Az Egyesült Királyság és Írország az eddig meghozott legtöbb uniós jogi norma elfogadásában részt vett, illetve utóbb csatlakozott. Bizonyos jogforrásokhoz kapcsolódóan Dánia is párhuzamos megállapodásokat kötött.

²⁹ A Tanács 1259/2010/EU rendelete.

³⁰ A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete; valamint a Tanács (EU) 2016/1104 rendelete.

7. Összegzés

A polgári és kereskedelmi ügyekben megvalósult igazságügyi együttműködés közvetlen kihatásaként olyan hatósági együttműködések teremtődtek, amelyek az uniós jogforrások által teremtett egységes szabályozás folytán az *igazságügyi típusú* jogalkalmazási feladatokban objektívalódnak. Ebben nagy szerepe van az uniós jog autonóm fogalmainak, amely az igazságszolgáltatási típusú feladatok ellátását akkor is a rendeletek hatálya alá rendeli, ha az adott tagállamban ezt a feladatot a tagállami jog értelmében nem bíróság látja el.

A hatósági együttműködés hagyományosnak nevezhető formája a központi hatóságok által és – bizonyos elemeiben – diplomáciai csatornák felhasználásával megvalósított nemzetközi jogsegély. E *jogsegély típusú* együttműködésben az EU szabályozóinak azért volt döntő szerepe, mert a rendeleti jogalkotással közvetlenül alkalmazható szabályokkal egységesedtek a fragmentált, esetenként egyedileg figyelembe veendő multilaterális vagy bilaterális jogsegélyegyezmények keretei között zajló vagy csak szokásjogi alapon működtetett együttműködési formák.

Kétségtelenül kritikus pontja a hatóságok közötti, fenti típusú együttműködéseknek az opt-out, opt-in fenntartások köre, valamint a megerősített együttműködés lehetőségei.

A hatóságok közötti networkalapú együttműködések alapjául megjelölhető, hogy a belső piacot a négy szabadság működteti. Ez lehetővé teszi az uniós polgárok számára, hogy más tagállamban tanuljanak, vállaljanak munkát, vállalkozzanak, befektessenek, ami miatt válhatnak határon átnyúló jogviták alanyává. A SOLVIT és az IMI ahhoz nyújt segítséget, hogy az uniós polgárok és vállalkozások a belső piac által kínált lehetőségeikkel megfelelően tudjanak élni.

A belső piac másik fontos jellemzője, hogy biztosítja a szabad, torzulásmentes versenyt. A tiszta és szabad verseny védelmében az uniós és a tagállami versenyhatóságok lépnek fel, ezek együttműködése, az ECN végeredményben az egységes belső piac megfelelő működését mozdíttja elő, főként a B2B³¹ jogviszonyok keretei között.

³¹ A B2B (Business to Business) a vállalkozások egymás közötti viszonyának jelölésére szolgál.

A piac szereplői azonban nem csak a vállalkozások, ott a B2C³² jogviszonyok keretei között fogyasztók is megjelennek. A fogyasztóvédelem kérdései új szabályozási területként felbukkannak a versenyjog³³ területén is.³⁴ A fogyasztók Európai Unión belüli jogsértésektől való védelme megkívánja a végrehajtási hatáskörrel rendelkező hatóságok közötti hálózat működtetését.

Felhasznált irodalom

- BÓKA János (2016): Tartási kötelezettségek az új magyar nemzetközi magánjogi törvényben. In BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán szerk.: *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG-ORAC. 260–278.
- BURIÁN László – SZABÓ Sarolta (2017): Hungary: Inconsistencies Between Theory and Practice in the Treatment of Foreign Law in Hungary. In NISHITANI, Yuko ed.: *Treatment of Foreign Law – Dynamics towards Convergence?* (Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law, vol. 26). Cham, Springer. 239–253. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-56574-3_10
- CZERNICH, Dietmar – KODEK, Georg – MAYR, Peter G. (2015): *Europäisches Gerichtsstands- und Vollstreckungsrecht. Brüssel Ia-Verordnung (EuGVVO 2012) und Übereinkommen von Lugano 2007*. 4. Auflage. Wien, LexisNexis.
- DÁN Judit – GOMBOS Katalin – JERNEY Leona – MISKOLCZI BODNÁR Péter – SIMON Emese Réka – SZÜCS Anikó Edit (2017): *A versenyjog legújabb fejleményei európai uniós kitekintéssel*. Budapest, Dialóg Campus.
- GEIMER, Reinhold – SCHÜTZE, Rolf A. (2010): *Europäisches Zivilverfahrensrecht. Kommentar zur EuGVVO, EuEheVO, EuZustellungsVO, EuInsVO, EuVTVO, zum Lugano-Übereinkommen und zum nationalen Kompetenz- und Anerkennungsrecht*. 3. Auflage. München, C.H. Beck.
- GOMBOS Katalin (2014): *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban*. Budapest, CompLex.
- GOMBOS Katalin – KERTÉSZNÉ VÁRADI Szilvia (2014): Fogyasztóvédelem. In GOMBOS Katalin szerk.: *Bevezetés az Európai Unió versenyjogába*. Szeged, JATEPress. 107–123.

³² A B2C (Business to Customer) a vállalkozás és a fogyasztó közötti viszony jelölésére szolgál.

³³ Lásd: GOMBOS – KERTÉSZNÉ VÁRADI 2014.

³⁴ Lásd: DÁN et al. 2017.

- KECSKÉS László (2003): *EU-jog és jogharmonizáció*. Budapest, HVG-ORAC.
- KENGYEL Miklós (2005): A „polgári és kereskedelmi ügyek” fogalma az európai polgári eljárásjogban. *Magyar Jog*, 52. évf. 8. sz. 485–494.
- SCHLOSSER, Peter – HESS, Burkhard (2015): *EU-Zivilprozessrecht*. 4. Auflage, München, C.H. Beck.
- SIMON Károly László (2015): Az európai tartási rendelet hazai alkalmazásával kapcsolatos hatósági feladatok. *Családi Jog*, 13. évf. 3. sz. 33–39.
- SIMON Károly László szerk. (2016): *Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben*. Budapest, Országos Bírósági Hivatal.
- SIMON Károly László (2017): *Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül*. PhD-értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Elérhető: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/35173> (A letöltés ideje: 2020. 03. 13.)
- SIMON Károly László (2018): *Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül*. Budapest, HVG-ORAC.
- SZEGEDI László (2016): *Egyéni és kollektív uniós jogvédelem a közigazgatási perben: a szubjektív jogsérelemhez kötött közigazgatási bírói jogvédelem uniós átalakulása*. PhD-értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Elérhető: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/32554> (A letöltés ideje: 2020. 03. 13.)
- VÖRÖS Imre (2012): A regionális együttműködés új, hatékonyabb jogi formája az EU-ban. *Miskolci Jogi Szemle*, 7. évf. 1. sz. 5–11.

Ajánlott irodalom

- VÖRÖS Imre (2011): Európai jog – magyar jog: konkurencia vagy koegzisztencia. *Jogtudományi Közlöny*, 66. évf. 7–8. sz. 369–401.

Vákát oldal

Második fejezet

Határon átnyúló hatósági együttműködés polgári ügyekben

Simon Károly László

1. Bevezetés

A jogérvényesülés európai térségeként megfogalmazott uniós célkitűzés alapvetően az igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférést, az igazságügyi hatóságok közötti hatékonyabb együttműködést és a bírósági határozatok Európai Unión belüli szabad áramlását foglalja magában.¹ Az EU-ban mindez a tagállami határok derogálását célzó-eredményező jogalkotásban öltött testet.² E célkitűzés homlokterében kezdetben az eljárásjogi jogharmonizáció állt, és az EU-n belüli igazságügyi együttműködés alatt a joghatóság, valamint a külföldi határozatok elismerése és végrehajtása képezte a jogegységesítés húzóágazatát.³ A fejlődés második fázisaként megjelentek az eljárási jogsegélyt (bizonyításfelvétel és kézbesítés), majd az alternatív eljárásokat (európai fizetési meghagyás, kísértékű követelések európai eljárása, európai végrehajtási jogcím) lehetővé tevő uniós jogforrások. A harmadik fázisban a kollíziós jogi jogegységesítés is megkezdődött, részben a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciával karöltve. Mára az európai jogalkotás a határon átvelő polgári és kereskedelmi ügyek jelentős szegmensét lefedi.

Az európai jogegységesítés a hazai jogalkotásra is jelentős hatást gyakorolt. Releváns külföldi elem megjelenése esetén a hazai hatóságoknak is szükséges a nemzetközi és európai magánjogi szabályokban való eligazodás és ezek együttes kezelése az ezekre reflektáló belső hazai jogforrásokkal.

¹ Ennek részletes bemutatását lásd: GOMBOS 2014a; GOMBOS 2017.

² VÖRÖS 2012, 5–6.

³ GOMBOS 2014b, 121–122.

E könyvfejezet célja, hogy egyes polgári ügytípusokban iránytűül szolgáljon az uniós és a hazai nemzetközi magánjogi szabályok rengetegében. A terjedelmi korlátok okán a kifejtés nem lehet teljes körű, néhány kiválasztott polgári ügytípusra terjed ki. Ennek megfelelően a fejezet tárgyalja a határon átnyúló anyakönyvi események, a cselekvőképesség, a határon átnyúló házassági, szülői felelősségi és tartási ügyek néhány, hazai hatóságok előtt felmerülő vonatkozását.

2. Határon átnyúló anyakönyvi események

2.1. A születés anyakönyvezése

2.1.1. Bevezetés

A gyermekek születésének anyakönyvezése mint anyakönyvi esemény két irányban hordozhat magában releváns külföldi elemet: ha magyar állampolgár gyermeke külföldön születik, vagy ha külföldi állampolgár gyermeke Magyarországon születik. Mindkét esetre vonatkoznak speciális anyakönyvezési szabályok.

2.1.2. Magyar állampolgár gyermekének külföldön történt születése

2.1.2.1. Bevezetés

Születésével a magyar állampolgár gyermeke magyar állampolgárságot szerez.⁴ Emellett ellenkező bizonyításig magyar állampolgárnak kell tekinteni a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan szülők Magyarországon született gyermekét, valamint az ismeretlen szülőktől származó, Magyarországon talált gyermeket.⁵

A magyar állampolgár *köteles* kezdeményezni gyermeke külföldön történt születésének hazai anyakönyvezését.⁶ Magyar állampolgár születését az anyakönyv akkor is tartalmazza, ha a magyar állampolgárságot születése,

⁴ Alaptörvény G) cikk (1).

⁵ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról 3. § (3).

⁶ Aetv. 65. §.

házasságkötése, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése után szerezte meg.⁷ Erre azért van szükség, mert hazai anyakönyvezés és anyakönyvi okirat nélkül a magyar állampolgár nem jogosult személyazonosító okmányra, útlevele, továbbá nem vagy csak korlátozottan vehet igénybe magyarországi közszolgáltatásokat.

A hontalan is kérheti a külföldön történt születése magyarországi anyakönyvezését, ha a lakóhelye Magyarországon van vagy volt. A hontalan személy külföldön történt születését a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv anyakönyvezi, ha a bejegyzést olyan személy kéri, akinek a magyarországi anyakönyvezéshez érdeke fűződik.⁸

2.1.2.2. Hazai anyakönyvezés

A magyar állampolgár, az általa örökbe fogadott nem magyar állampolgár, valamint a magyarországi lakóhellyel rendelkező hontalan külföldön történt születését a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv anyakönyvezi.⁹ Hazai anyakönyvezésre csak az erre kijelölt anyakönyvi szerv jogosult. A kormány a hazai anyakönyvezésre Magyarországon Budapest Főváros Kormányhivatalát jelölte ki, amelyen belül a hazai anyakönyvezést az Állampolgársági és Anyakönyvi Főosztály Hazai Anyakönyvi Osztálya 1. és 2. végzi.¹⁰ Emellett hazai anyakönyvezésre anyakönyvi szervként jogosult 21 erre kijelölt külképviselet hivatásos konzuli tisztviselője.¹¹

A születés hazai anyakönyvezése végett *kérelmet* kell előterjeszteni. A kérelemhez mellékelni kell *a)* az adatok igazolására szolgáló külföldi anyakönyvi okiratot; *b)* a családi állapotra és a családi jogállásra vonatkozó okiratot, valamint *c)* az elektronikus anyakönyvbe bejegyzendő adatok igazolásához szükséges egyéb okiratokat. Emellett magyar állampolgár

⁷ Aetv. 66. § (1).

⁸ Aetv. 66. § (2).

⁹ Aetv. 10. § *a)–b)* és *e)* pont.

¹⁰ 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet az anyakönyvvezető és az anyakönyvi szervek eljárásáról és kijelöléséről, valamint az anyakönyvezéshez szükséges képesítési feltételekről.

¹¹ E külképviseletek a következők: bécsi nagykövetség, beregszászi konzulátus, berlini nagykövetség, berni nagykövetség, brüsszeli nagykövetség, csíkszeredai főkonzulátus, dublini nagykövetség, düsseldorfi főkonzulátus, hágai nagykövetség, kolozsvári főkonzulátus, koppenhágai nagykövetség, londoni nagykövetség, madridi nagykövetség, milánói főkonzulátus, müncheni főkonzulátus, oslói nagykövetség, párizsi nagykövetség, stockholmi nagykövetség, stuttgarti főkonzulátus, szabadkai főkonzulátus, ungvári főkonzulátus.

külföldön történt születésének, házasságkötésének, bejegyzett élettársi kapcsolata létesítésének hazai anyakönyvezésére irányuló kérelemhez csatolni kell a személyiadat- és lakcímnnyilvántartásba vételhez szükséges iratokat is, ha a kérelmező a személyiadat- és lakcímnnyilvántartásban nem szerepel.¹²

Ha a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek hivatalos tudomása van arról, hogy *a külföldi anyakönyvi okirat* külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg, az anyakönyvi esemény tanúsítására alkalmas egyéb okiratot kell csatolni. Kétség esetén az eljáró hatóság a külpolitikáért felelős miniszternek vagy az adott állam Magyarországra akkreditált külképviseletének állásfoglalását kéri arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg.¹³

A hazai anyakönyvezésre irányuló kérelemhez mellékelni kell *a családi állapotra és a családi jogállásra vonatkozó okiratokat* is. Ha az apasági vélelem a szülők házasságán alapul, a kérelemhez a házasságkötésről kiállított magyar anyakönyvi kivonatot kell csatolni. Ha a házasságkötés hazai anyakönyvezése még nem történt meg, és az apasági vélelem alapja a szülők külföldön kötött házassága, a gyermek születésének hazai anyakönyvezése iránti kérelemmel együtt a szülők házasságának hazai anyakönyvezésére irányuló kérelmet is elő kell terjesztetni, amennyiben a szülők vagy azok egyike magyar állampolgár.

A kérelmet meg kell küldeni a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt szervnek. Ha a kérelmet az anyakönyvvezetőnél terjesztették elő, a kérelmet az anyakönyvvezető az EAK-rendszerben haladéktalanul rögzíti, és a kérelem benyújtásától számított 5 napon belül küldi meg a hatáskörrel rendelkező anyakönyvi szervnek. A hivatásos konzuli tisztviselő a kérelmet ugyancsak haladéktalanul rögzíti az EAK-rendszerben, és azon keresztül küldi meg a kérelmet a hatáskörrel rendelkező anyakönyvi szervnek. Ha a hivatásos konzuli szolgálatnál az EAK-rendszer használatához szükséges infrastruktúra átmenetileg nem áll rendelkezésre, a hivatásos konzuli tisztviselő a hazai anyakönyvezésre irányuló kérelmeket és azok mellékleteit diplomáciai postával továbbítja a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv az állampolgárság igazolását vagy az állampolgárság megszerzését igazoló bizonyítvány kiállítását követő 5 napon belül, honosítottak, visszahonosítottak esetében pedig az eskü- vagy

¹² Aetv. 67. § (1b).

¹³ Aetv. 67. § (4).

fogadalomtételről szóló jegyzőkönyv beérkezését követő 30 napon belül küldi meg a kérelmet a hazai anyakönyvezésre kijelölt anyakönyvi szervnek.

A hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv megvizsgálja, hogy a kérelem és mellékletei a hazai anyakönyvezés szabályainak megfelelnek-e, szükség esetén a kérelmezőt vagy a felterjesztőt hiánypótlásra felhívja. Ha a kérelem mellékletei közül valamely magyar anyakönyvi okirat hiányzik, a szükséges adatokat a hiánypótlásra való felhívás mellőzésével a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv szerzi be, ha egyébként az érintett anyakönyvi esemény helye és ideje ismert.

2.1.3. Külföldi állampolgár gyermekének Magyarországon történt születése

A nem magyar állampolgár gyermekének magyarországi születéséről az illetékes anyakönyvvezető közvetlenül értesíti a külföldi személy állampolgársága szerinti állam illetékes magyarországi külképviseleti hatóságát. Amennyiben a külföldi személy állampolgársága szerinti államnak Magyarországon nincs külképviselete, az értesítést a külpolitikáért felelős miniszternek kell megküldeni. Az anyakönyvvezető az anyakönyvi kivonatot, valamint az anyakönyvi értesítést a nemzetközi szerződésben meghatározott időtartamon belül, ennek hiányában harminc napon belül küldi meg.¹⁴

2.2. A házasságkötés

2.2.1. Bevezetés

Hazánk szempontjából a házasságkötés, annak érvényessége és létezése szabályozására sem uniós aktus, sem többoldalú nemzetközi jogforrás hatálya nem terjed ki. A Róma III. rendelet 1. cikk (2) bekezdése kifejezetten kizárja hatálya alól a házasság létezésének, érvényességének vagy elismerésének kérdéseit, a rendelet (10) preambulumbekkezdése pedig rámutat, hogy az olyan előkérdéseket, mint például a házasság érvényessége, a tagállamok belső nemzetközi kollíziós jogi szabályai szerint kell megítélni. Ebből fakadóan e téma nemzetközi magánjogi szabályait 2018. január 1. napjától kezdődően

¹⁴ Actv. 89. § (4); 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 22. §.

az Nmjt., az ehhez kapcsolódó anyakönyvi szabályokat pedig az Actv. és a 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet fekteti le.

2.2.2. Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon

2.2.2.1. Bevezetés

Nem magyar állampolgár Magyarországon magyar anyakönyvvezető előtt akár magyar, akár nem magyar állampolgárral érvényes házasságot köthet. Lehetőség van arra is, hogy azonos nem magyar állampolgárságú házasulók az állampolgárságuk szerint illetékes, Magyarországra akkreditált külképviseleti hatóságnál kössenek házasságot, feltéve, hogy nemzetközi szerződés vagy viszonyosság és a külföldi állam joga ezt lehetővé teszi.¹⁵ Az, hogy a nem magyar állampolgár Magyarországon megkötött házassága milyen feltételek mellett tekinthető érvényesnek, alaki és anyagi érvényességi szempontok alapján ítélandó meg. Hogy az anyagi és alaki érvényességi feltételek meglétét mely állam joga alapján szükséges vizsgálni, azt a házasságra irányadó nemzetközi magánjogi szabályok alapján szükséges megítélni.

2.2.2.2. A házasság anyagi érvényessége

E körben vizsgálendő egyrészt, hogy a házasság megkötésének anyagi jogi feltételei fennállnak-e, másrészt az is, hogy a már megkötött házasság anyagi jogilag érvényese-e. Az Nmjt. 26. § (1) bekezdése kimondja, hogy a házasság csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei a házasságkötés időpontjában mindkét házasulók személyes joga szerint fennállnak.

Ha a házasulók személyes joga a házasságkötés időpontjában azonos, a házasulók közös személyes joga az irányadó a házasságkötés anyagi feltételeire.

Ha azonban a házasulók személyes joga a házasságkötés idején különböző, két megoldás lehetséges: a diszjunktív vagy a konjunktív elbírálás. Az előbbi esetben a házasulók viszonylatában külön-külön ítélandó meg az anyagi érvényesség, mindegyiknek a saját személyes joga szerint. Ilyenkor elképzelhető, hogy – az eltérő családjogok különböző anyagi jogi

¹⁵ Actv. 23. § (3).

követelményei folytán – a házasság az egyik fél viszonylatában érvényes lesz, a másikéban viszont érvénytelen: ezt úgynevezett „sántikáló házasságnak” nevezik. Az Nmjt. – hasonlóan a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Nmjtv.) szabályaihoz – a *konjunktív elbírálás* híve, azaz a házasság mindkét fél tekintetében csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei mindkettejük személyes joga alapján fennállnak. Ebből az következik, hogy az egyik házasuló személyes joga alapján fennálló akadály a másik házasuló szempontjából is házasságkötési akadálnak minősül, amely miatt az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködést megtagadja.

Így például a magyar és kínai állampolgár magyarországi házasságkötésének a magyar jog ugyan nem, de a kínai jog akadályát képezi, ha a nő házasuló legalább a 20. életévét, a férfi házasuló legalább a 22. életévét nem töltötte be, hiszen a kínai jog szerint a házasságkötés alsó korhatára nők esetében a 20., férfiak esetében a 22. életév. Egy másik példával szemlélítve: noha Franciaországban az azonos nemű házasulók is köthetnek házasságot, ennek a magyar Alaptörvény [L] cikk (1) bekezdés] és családjogi szabályozás [Ptk. 4:5. § (1) bekezdés] akadályát képezi, így Magyarországon az azonos nemű magyar és francia állampolgár nem köthet házasságot.

A konjunktív elbírálás tehát azzal jár, hogy a házasulókra a szigorúbb feltételeket támasztó anyagi jog mint közös jog válik irányadóvá. Mivel viszont Magyarországon két külföldi is köthet házasságot, a jogalkotó ki kívánta zárni annak lehetőségét, hogy a magyar jogi szabályozással össze nem egyeztethető házasságkötéseknél az anyakönyvvezetőnek közre kelljen működnie. Ezért rendelkezik az Nmjt. 26. § (4) bekezdése úgy, hogy a házasságot Magyarországon nem lehet megkötni, ha a házasságkötésnek a magyar jog szerint elháríthatatlan akadály van.¹⁶ Így a fenti példák közül az anyakönyvvezető megtagadhatja a közreműködést két francia állampolgárságú, azonos nemű házasuló házasságkötésében is, noha a házasulók közös személyes joga alapján a házasságkötésnek egyébként anyagi jogi akadály nincs. Ilyen, a külföldi jogokkal szemben is érvényesülő, közrendi jellegű abszolút akadály a korábbi házasság fennállása vagy a testvérek, egyenesági rokonok házassága.

¹⁶ 2008. január 1-je előtt az Nmjtv. 38. § (2) tartalmazta ezt a szabályt.

2.2.2.3. Eljárási szabályok

Külföldi állampolgár, valamint a külföldön élő hontalan házasságkötésre irányuló szándékának bejelentésekor az anyakönyvvezető vagy a hivatásos konzuli tisztviselő vizsgálja azt, hogy a házasságkötésnek a magyar családjogi előírásokban foglalt előfeltételei fennállnak-e. A külföldi állampolgárnak és a magyarországi lakóhellyel nem rendelkező hontalannak pedig igazolnia kell, hogy házasságkötése vagy bejegyzett élettársi kapcsolatának létesítése a reá irányadó külföldi jog szerint nem ütközik akadályba. Ezt a szabályt korábban az Nmjtvr. tartalmazta,¹⁷ mivel azonban e követelménynek nincsen nemzetközi magánjogi (kollíziós jogi) vonatkozása, 2018. január 1-jétől a rendelkezés az Aetv.-ben található meg. Az Aetv. 23. § (1) bekezdése értelmében, ha nem magyar állampolgár kíván Magyarországon házasságot kötni, igazolnia kell, hogy a házasságkötésnek személyes joga szerint nincs akadálya.

A tanúsítvány bizonyítóerővel csak akkor rendelkezik, ha a kiállítás helye szerinti államban működő magyar külképviseleti hatóság diplomáciai felülhitelesítéssel látta el. Ha a tanúsítvány a felhasználhatósága időtartamára nézve nem tartalmaz adatot, a 6 hónapnál nem régebben kiállított tanúsítvány fogadható el.

Ezt követően az anyakönyvvezető a házasságkötési szándék bejelentésére irányuló eljárásról készített jegyzőkönyvet, a tanúsítványt és az egyéb okiratokat 5 napon belül felterjeszti az anyakönyvi szervhez annak elbírálására, hogy a külföldi okiratok megfelelőek-e.¹⁸ Amennyiben az anyakönyvi szerv megállapítja a külföldi okiratok megfelelőségét, döntése alapján a házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének időpontja kitűzhető. Ellenkező esetben az anyakönyvvezető hiánypótlási felhívást bocsát ki az anyakönyvi szerv megállapítása alapján. Amennyiben a felek a hiánypótlási felhívásban előírtakat legkésőbb a házassági jegyzőkönyv érvényességi idejének lejártát megelőző 60. napig nem teljesítik, az anyakönyvvezető az eljárást megszünteti.

Lehetséges azonban, hogy a nem magyar állampolgár fél a tanúsítványt nem tudja beszerezni. Az Nmjtvr. erre gondolva vezette be a felmentés

¹⁷ 2008. január 1-je előtt az Nmjtvr. 38. § (1) kimondta, hogy ha nem magyar állampolgár kíván Magyarországon házasságot kötni, igazolnia kell, hogy a házasságkötésnek személyes joga szerint nincs akadálya.

¹⁸ Anyakönyvi szerv alatt a fővárosi, illetőleg a megyei kormányhivatalt, valamint bizonyos külképviseletek hivatásos konzuli tisztviselőjét kell érteni [174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 2. § (2) és 5. §].

intézményét, kimondva, hogy az igazolás alól az anyakönyvi szerv indokolt esetben felmentést adhat.¹⁹ Ilyen eset például, ha a házasuló államában háborús esemény akadályozza az igazolás kiállítását. Habár az Nmjt. nem tesz említést a felmentés lehetőségéről, ez nem jelenti azt, hogy e lehetőség megszűnt volna: az Nmjtvr. felülvizsgálata során ugyanis az a vélemény alakult ki, hogy a felmentés intézménye pusztán eljárási rendelkezés, amelynek az anyakönyvi szabályok között van a helye.

Ennek megfelelően a 2018. január 1-jétől hatályos Aetv. kimondja, hogy az igazolás alól az anyakönyvi szerv indokolt esetben felmentést adhat, amely a kiállításának napjától számított 6 hónapig érvényes. A felmentés iránti kérelmet a személyesen megjelenő házasulók a házasság megkötésére jogosult anyakönyvvezetőnél nyújthatják be.²⁰

A felmentés egyik tipikus esete az, amikor a nem magyar állampolgárságú házasuló azért nem tudja benyújtani a házasságkötési akadály hiányáról szóló tanúsítványt, mert a saját hazájában illet nem állítanak ki. E probléma áthidalása miatt rendelkezett az Nmjtvr. egyik módosítása úgy, hogy nem kell igazolni a házasságkötési akadály hiányát, és felmentést sem kell kérni, ha a házasuló személyes joga szerint az igazolás kiállításának nincs helye. A módosított Nmjtvr. az anyakönyvi szerv kötelezettségévé tette, hogy honlapján közzétegye azon államok körét, amelyek joga szerint az igazolás kiállításának nincs helye.²¹ A kialakult gyakorlat szerint az említett ok miatt nem volt szükséges felmentés iránti kérelmet sem előterjeszteni, ha a külföldi házasuló például szlovén, szlovák, kanadai, izraeli, kínai vagy román állampolgár volt.

Az Nmjt. az Nmjtvr. 38. § (1a) bekezdésében írtakhoz hasonló szabályokat ugyan nem tartalmaz, az ezzel megegyező tartalmú szabályok a 2018. január 1-jétől hatályos Aetv.-be kerültek beiktatásra. Az Aetv. 23. § (2) bekezdése értelmében nem kell a házasságkötési akadály hiányát igazolni, és felmentést sem kell kérni, ha a házasuló személyes joga szerinti államban ilyen igazolás kiállítására nincs lehetőség. Az anyakönyvi szerv a külpolitikáért felelős miniszter vagy az adott ország külképviseleti hatóságának értesítése alapján honlapján közzéteszi azon államok körét, amelyekben ilyen igazolás kiállítására nincs lehetőség. A 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet a Budapest Főváros Kormányhivatalát jelöli ki azon államok körének

¹⁹ Nmjtvr. 38. § (1).

²⁰ Aetv. 23. § (1).

²¹ Nmjtvr. 38. § (1a).

közzétételére, amelyek esetében nincs helye igazolás kiállításának arról, hogy a házasságkötésnek a házasulandó személyes joga szerint nincs akadálya.²² Az azonos tartalmú szabályozás folytán a korábban kialakult gyakorlat folytatható a felmentés körében.

2.2.2.4. A házasságkötés alaki érvényessége

A házasságkötés érvényességének alaki kellékeire a házasságkötés helyén és idején hatályos jog (*lex loci celebrationis*) alkalmazandó.²³ E tekintetben változás nincs az Nmjtvr. szabályozásához képest.²⁴ A házasság érvényességének alaki feltételei a személyes jognak alárendelt szabályok alól kivételt képeznek: két magyar állampolgárságú házasuló által külföldön megkötött házasság alakilag érvényes, ha a házasságkötés helye szerinti állam ilyen előírásait betartották. Ez a probléma azonban gyakorlati szempontból a külföldön kötött házasság hazai elismerésével függ össze, ezért ezzel a témával ott foglalkozom részletesebben.

2.2.3. Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése

Magyar állampolgár külföldi házasságkötése létesítésének anyagi és eljárás-jogi feltételeit a házasságkötés helyének joga szerint kell megállapítani.

Amennyiben magyar állampolgár külföldön házasságot kötött vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített, köteles kezdeményezni külföldön történt házasságkötésének hazai anyakönyvezését még akkor is, ha a magyar állampolgárságot a házasságkötés után szerezte.²⁵ Hontalan személy külföldi házasságkötésének hazai anyakönyvezése is lehetséges, ha lakóhelye Magyarországon van vagy volt, és a bejegyzést olyan személy kéri, akinek a magyarországi anyakönyvezéshez érdeke fűződik.²⁶ A hazai anyakönyvezést Budapest Főváros Kormányhivatala végzi.²⁷ Ennek ellenére a hazai anyakönyvezés iránti kérelmet bármely anyakönyvvezetőnél vagy külföldön bár-

²² 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § (1) d) pont.

²³ Nmjt. 26. § (2).

²⁴ Nmjtvr. 37. § (2).

²⁵ Aetv. 65. § és 66. § (1).

²⁶ Aetv. 66. § (2).

²⁷ Aetv. 10. § a) és e) pont; 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § (1) a) pont.

mely hivatalos konzuli tisztviselőnél kell előterjeszteni. Az anyakönyvvezető 5 napon belül, a konzuli tisztviselő az első diplomáciai postával továbbítja a kérelmet a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt kormányhivatalnak.²⁸

A kérelemhez csatolni kell a házasfelek állampolgárságát igazoló okiratokat, a külföldi házassági anyakönyvi okiratot, a házastársaknak a házasságkötést megelőző családi állapotát igazoló okiratot, valamint a személyi adat- és lakcímnnyilvántartásba vételhez szükséges iratokat.

A külföldi házassági anyakönyvi kivonatot hiteles magyar fordítással és – szükség esetén – diplomáciai felülhitelesítéssel vagy Apostille hitelesítéssel eredetiben, illetőleg hiteles másolatban kell mellékelni. Az anyakönyvi szerv az ügyfél kérelmére köteles a külpolitikáért felelős miniszter útján – ha azt a fogadóország jogszabályai lehetővé teszik – külföldről beszerezni a külföldi anyakönyvi okiratot.²⁹ A hivatásos konzuli tisztviselő által jogszabályban meghatározott elektronikus úton a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv részére továbbított okirathoz nem szükséges fordítás, ha az okiratot angol, német vagy francia nyelven állították ki.³⁰ Nem szükséges felülhitelesítés, ha az anyakönyvi okirat(ot)

- kiállító állam részese az 1973. évi hágai apostille-egyezménynek;
- kiállító állammal hazánk jogsegélyszerződésben eltérően állapodott meg;
- a külföldi állam Magyarországon működő külképviselete állította ki;³¹
- a hivatásos konzuli tisztviselő jogszabályban meghatározott elektronikus úton az anyakönyvbe bejegyzésre jogosult részére továbbította;³²
- kiállításának helye szerinti államban nem működik magyar külképviselet, vagy a magyar külképviselet diplomáciai felülhitelesítési tevékenységet nem végez,³³ ilyen esetben az okiratot kiállító állam külügyminisztériumának hitelesítését kell beszerezni.

Ha a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szervnek hivatalos tudomása van arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy

²⁸ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 28. § (1)–(2).

²⁹ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 15. §.

³⁰ Aetv. 14. § (3c).

³¹ Aetv. 14. § (3b).

³² Aetv. 14. § (1a) és (3).

³³ Aetv. 14. § (3a).

az anyakönyvezés külföldön nem történt meg, az anyakönyvi esemény tanúsítására alkalmas egyéb okiratot kell csatolni. Kétség esetén az eljáró hatóság a külpolitikáért felelős miniszternek vagy az adott állam Magyarországra akkreditált külképviseletének állásfoglalását kéri arról, hogy az okirat külföldről nem szerezhető be, vagy az anyakönyvezés külföldön nem történt meg.³⁴

Amennyiben az anyakönyvi eseménnyel összefüggésben külföldi jog alkalmazása merül fel, továbbá ha a bejegyzés alapja külföldi bíróság vagy más külföldi hatóság döntése, az anyakönyvvezető, az anyakönyvi szerv és a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv az igazságügyért felelős miniszter véleményét kérheti.³⁵ A 2018. január 1-je előtt hatályos szabályozás értelmében a vélemény kérése minden esetben kötelező volt, a hatályos szabályozás már a mérlegelési lehetőséget magában foglaló „kérheti” kifejezést használja. Az új szabályozás a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv eljárását vélhetően gyorsítani fogja, hiszen a gyakran előforduló külföldi jogokban jártasságot és gyakorlatot szerző anyakönyvi szerv nem kényszerül olyan ügyekben vélemény kérésére, amelyekben a döntést vélemény kérése nélkül is meg tudná hozni.

2.3. Névviselés

2.3.1. Bevezetés

A nemzetközi névjog szabályozási háttere erősen töredezett. Multilaterális nemzetközi egyezmények ugyan szabályoznak névjogi kérdéseket, de nincs olyan egyezmény, amelyhez minden uniós állam csatlakozott volna, hazánk pedig egyiknek sem részese. A névviseléshez való jog a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jog szerves részét képezi, ezért mögöttes szabályként az emberi jogok védelmét garantáló Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió Alapjogi Chartája vonatkozó szabályai is irányadók e jogterületre.³⁶ A névjognak nincs sem egységesített, sem harmonizált uniós joga, a nemzeti jogok egymástól jelentősen eltérő belső

³⁴ Aetv. 14. § (2); Aetv. 67. § (4).

³⁵ Aetv. 14/A. § (2).

³⁶ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény 8. cikke; az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. cikke.

szabályokat alkalmaznak, a nemzeti kollíziós jogi szabályok pedig eltérő kapcsolóelveket alkalmaznak.

Bár az EU-ban a személyek családi nevének és keresztnevének anyakönyvezésére vonatkozó szabályozás közvetlenül tagállami hatáskörbe tartozik, az EUB már többször megerősítette, hogy az uniós polgárság kapcsán mégis az uniós jog hatálya alatt áll, ezért a névviseléshez fűződő jogot az uniós jognak a szabad mozgás és letelepedés jogára vonatkozó szabályaival összhangban kell gyakorolni.³⁷ Az EUB többször rámutatott, hogy egy uniós polgár egyik tagállamban anyakönyvezett neve elismerésének egy másik tagállamban történő megtagadása korlátozhatja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog gyakorlását, ugyanis félreértés adódhat és hátrány keletkezhet az azonos személyre alkalmazott két név közötti eltérésből. Amikor egy név nem felel meg a személyazonosság igazolására bemutatott okmányban írottal, vagy amikor két, egyszerre bemutatott okmányban szereplő név nem azonos, az eltérés kételyeket kelthet a személy személyazonosságát, valamint a bemutatott okmányok eredetiségét és a bennük szereplő adatok hitelességét illetően.³⁸ Az EUB megállapította azt is, hogy kettős (tagállami) állampolgárság esetén diszkriminatív az egyik állampolgárság szerinti jog indokolatlan előnyben részesítése. A határon átnyúló névjog külön problémája a nemesi és más hasonló címek, névelőtagok kezelése.³⁹

2.3.2. *A születési név*

2.3.2.1. Bevezetés

A születés anyakönyvezése és a születés hazai anyakönyvezése során a névviselés tekintetében figyelemmel kell lenni egyrészt a hazai nemzetközi magánjogi szabályokra, másrészt az európai uniós jog fenti követelményeire is.⁴⁰ Az Nmjt. értelmében a születési név viselésére az ember személyes jogát

³⁷ Garcia Avello-ítélet, C-148/02, EU:C:2003:539, 25.; Grunkin és Paul ítélet, C-353/06, EU:C:2008:559, 16.; Sayn-Wittgenstein-ítélet, C-208/09, EU:C:2010:806, 38–39.; Runevič-Vardyn és Wardyn ítélet, C-391/09, EU:C:2011:291, 63.; Bogendorff von Wolffersdorff-ítélet, C-438/14, EU:C:2016:401, 32.

³⁸ Grunkin és Paul ítélet, C-353/06, EU:C:2008:559, 28.

³⁹ Erről részletesen lásd: Tóth 2017.

⁴⁰ MÁDL–VÉKÁS 2014, 179.

kell alkalmazni, többes állampolgárság esetén bármelyik állampolgárság szerinti jog választható; a személyes jog helyett kérelemre a magyar jog alkalmazandó.⁴¹

Az Nmjt. a születési név hazai anyakönyvezésével összefüggésben speciális elismerési szabályt is megfogalmaz. E szerint magyar állampolgár más állam joga szerint érvényesen bejegyzett születési nevét Magyarországon el kell ismerni, ha az érintett magyar állampolgár vagy házastársa e másik államnak is állampolgára, vagy az érintett magyar állampolgár szokásos tartózkodási helye abban az államban van; nem lehet ugyanakkor elismerni olyan nevet, amely a magyar közrendbe ütközik.⁴²

A születési név viselésére vonatkozó szabályokat az Aetv. 44–46. §-ai tartalmazzák.

2.3.2.2. Születési név hazai anyakönyvezése

Ha a magyar állampolgársággal rendelkező gyermek külföldi okiratban szereplő családi neve a magyar névviselés szabályainak megfelel, a születés hazai anyakönyvezése során a gyermek családi nevéként a külföldi okiratban szereplő családi nevet kell bejegyezni.⁴³ Ha a magyar állampolgárságú gyermek külföldi okiratban szereplő *családi neve* nem felel meg a magyar névviselés szabályainak, a szülők vagy – nagykorú gyermek születésének hazai anyakönyvezése során – az érintett nyilatkozata alapján kell a magyar névviselés szabályainak megfelelő családi nevet bejegyezni.⁴⁴ A gyermek *utónevéként* főszabály szerint a külföldi okiratban szereplő utónévet kell bejegyezni. Ugyanakkor a magyar állampolgár a születésének hazai anyakönyvezése során kérheti utónévének a külföldi anyakönyvi okiratban szereplő utónévnek megfelelő magyar utónévre történő átírását. A honosított, visszahonosított személy születésének hazai anyakönyvezése során a külföldi okiratban szereplő valamennyi utónévet be kell jegyezni. Ha az érintett az utónevei közül csak kettőt kíván viselni, kérelmezheti utónévének az anyakönyvben történő módosítását.⁴⁵

⁴¹ Nmjt. 16. § (1)–(2).

⁴² Nmjt. 16. § (5).

⁴³ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1).

⁴⁴ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1)

⁴⁵ Aetv. 68. § (1)–(3).

Más a helyzet akkor, ha a gyermek *kettős vagy többes állampolgár*, és az egyik állampolgársága a magyar. Hazai anyakönyvezés iránti kérelem előterjesztése során a szülők az Nmjt. 16. § (2) bekezdése alapján együttes nyilatkozatban jogválasztással élhetnek, hogy a magyar vagy a külföldi jog alkalmazását kéri. Ha a szülők a magyar jog alkalmazását választják, akkor a fentebb írtak érvényesülnek. Ha a külföldi jog választása mellett döntenek, akkor a névviselésre a külföldi jogot kell alkalmazni.⁴⁶ Ha a szülők jogválasztással nem élnek, kiegészítő szabályként az Nmjt. 11. §-a, azaz a legszorosabb kapcsolódás elve jön figyelembe.

2.3.2.3. Születés(i név) anyakönyvezése

A gyermeket Magyarországon anyakönyvezik elsőként, ha Magyarország területén születik. Ha a gyermek személyes joga nem a magyar, az Nmjt. alapján a személyes jogot, vagy a szülők együttes kérelme alapján a magyar jogot kell alkalmazni születési nevének anyakönyvezése során.⁴⁷ A szülők együttes kérelme alapján lehetőség van arra is, hogy a családi név a magyar jog, míg – ha valamelyik szülő nem magyar állampolgár – az utónév az érintett nem magyar állampolgárra irányadó szabályok szerint kerüljön bejegyzésre.

A szülők a gyermek születésekor kérhetik a magyar jogtól eltérő más személyes jog alkalmazását, ha a szülők igazolják a gyermek külföldi állampolgárságát, valamint azt, hogy az általuk megjelölt családi, illetve utónév e külföldi jognak megfelel. Amennyiben a szülők e kérelmüket a születés bejelentésekor elmulasztották, vagy az igazolásokat a bejelentéstől számított 30 napon belül nem csatolták, a születés anyakönyvezésekor a magyar jog szabályait kell alkalmazni. Az anyakönyvezést követően adatmódosítás kérelmezésére 60 napon belül van lehetőség, a fent írt igazolások egyidejű benyújtásával.⁴⁸

Ha valamelyik szülő nem magyar állampolgár, az anyakönyvvezető a szülők kérelmére a gyermek utónevét az anyakönyvbe az érintett nem magyar állampolgárra irányadó szabályok szerint is bejegyezheti. Azt a tény, hogy az adott utónév az adott országban anyakönyvezhető, igazolni

⁴⁶ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (1).

⁴⁷ Nmjt. 16. § (1).

⁴⁸ Actv. 44/A. § (1)–(3).

kell, kivéve, ha az anyakönyvvezetőnek hivatalos tudomása van arról, hogy az adott külföldi országban bármilyen utónév anyakönyvezhető.⁴⁹

2.3.3. A házassági névviselés

Ha a házastársak különböző állampolgárok, a házassági névviselés kiindulópontja is a személyes jog. Az Nmjt. a házastársak együttes jogválasztását teszi lehetővé, amikor kimondja, hogy a házassági névviselésre a felek együttes kérelmére bármelyik házastárs állampolgársága szerinti jog alkalmazandó, a magyar jogot is beleértve.⁵⁰ Együttes kérelem hiányában a házastársak más személyi viszonyait is meghatározó lépcsőzetes kapcsolóelv-rendszer kell alkalmazni. Elsődlegesen annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek az elbírálás időpontjában mindkét házastárs az állampolgára; ennek hiányában a házastársak közös szokásos tartózkodási helye, ilyen hiányában az utolsó közös szokásos tartózkodási hely szerinti állam joga lesz az irányadó. Ha pedig a házastársaknak nem volt közös szokásos tartózkodási helye, a fórum jogát kell alkalmazni.⁵¹

Ha a különböző állampolgárságú személyek Magyarországon kötnek házasságot, a névviselésre alkalmazandó jog meghatározása az Nmjt. szabályai alapján történik. Ha a névviselésre a magyar jogot kell alkalmazni, a házassági név anyakönyvezésére az Aetv. 47. § (1)–(6) bekezdéseiben meghatározott anyakönyvi szabályok alapján kerül sor. Ha viszont más állam jogát kell alkalmazni, akkor az anyakönyvezési szabályok is ezen állam joga szerint alakulnak.

Amennyiben külföldön kötnek házasságot, a házassági nevet a külföldi házassági okirat általában tartalmazza. A házassági nevet az okirat szerint kell a hazai anyakönyvben is feltüntetni. Ha a külföldi házassági okirat házassági nevet nem tartalmaz, a magyar fél a Ptk.-ban felsorolt házassági névviselési formák közül választhat, a külföldi fél házassági nevét a rendelkezésre álló egyéb külföldi okirat alapján lehet a hazai anyakönyvbe bejegyezni.⁵²

⁴⁹ Aetv. 44. § (7).

⁵⁰ Nmjt. 16. § (3).

⁵¹ Nmjt. 27. § (1)–(3).

⁵² 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 11. § (2).

3. Cselekvőképességében korlátozott vagy cselekvőképtelen felnőttek jogi védelme

3.1. A cselekvőképesség és a gondnokság nemzetközi magánjogi szabályai

3.1.1. Bevezetés

A fogyatékossgal élő személyek jogi védelme a nemzetközi jog elmúlt két évtizedének egyik népszerűvé vált témája, noha már az ENSZ Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. évi egyezménye, valamint az ENSZ Polgári és politikai jogok 1966. évi nemzetközi egyezségokmánya is érinti ezt a jogterületet.

Az Európa Tanács 1997. évi oviedói egyezménye, amelyhez hazánk is csatlakozott, meghatározza a beleegyezési képességgel nem rendelkező és az elmezavarban szenvedő személyeken végrehajtandó egészségügyi beavatkozások korlátait.⁵³ Két évvel később, 1999-ben az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága egy 28 alapelvet megfogalmazó ajánlást tett közzé a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelméről, amelynek a védett személyi köre a gyengeelméjűség vagy mentális betegség miatt belátási képességgel nem rendelkezők.⁵⁴ 2006-ban New York-ban az ENSZ egyezményt fogadott el a fogyatékossgal élő személyek jogairól, amely egyezménynek hazánk is részese. Az egyezmény értelmében fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.

A hivatkozott nemzetközi jogi dokumentumok alapvetően emberi jogi szemszögből közelítik meg a témát, azonban fontos, mégis elhanyagolt a téma nemzetközi magánjogi vetülete. Míg a belátási képességében korlátozott vagy azzal nem rendelkező nagykorú személyek védelmének emberi jogi oldala alapvetően e személyek jogait és védelmének garanciáit öleli fel (például emberi élethez és méltósághoz való jog; diszkrimináció tilalma; a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz, kommunikációhoz való

⁵³ Az Európa Tanács 1997. április 4-én Oviedóban kelt egyezménye az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről (kihirdette: 2002. évi VI. törvény).

⁵⁴ Az Európa Tanács R (99) 4 számú ajánlása; magyarul: *Fundamentum*, 2000/2. sz. 103–107.

hozzáférhetővé tétel; egyén integritásának védelme stb.), addig a nemzetközi magánjogi aspektus már azzal foglalkozik, hogy az ilyen személyek jogainak korlátozása, valamint a helyettük való joggyakorlás milyen eljárásban, mely állam hatóságai előtt és mely állam joga szerint valósulhat meg, amennyiben a cselekvőképességet érintő eljárás során nemzetközi, határon átnyúló elem jelenik meg.⁵⁵ Ennek megfelelően a nemzetközi magánjog feladata, hogy utat mutasson például a mentális betegségben szenvedő, külföldi állampolgárságú személy védelmét szolgáló intézkedés (például támogatott döntéshozatal, gondnokság alá helyezés) meghozatalára szolgáló eljárás lefolytatására jogosult állam, azaz a joghatóság kijelölésében; az eljárni jogosult szervnek abban, hogy ilyen esetben mely állam joga szerint kell az intézkedést meghozni; végül abban is, hogy a meghozott intézkedés ne csak az adott államban, hanem más államokban is elismerhető (és végrehajtható) legyen.

A cselekvőképességében korlátozott személyekre vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályok egyezményes egységesítését a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében megalkotott, a felnőttek nemzetközi védelméről szóló 2000. évi hágai egyezmény végezte el. Az egyezmény a későbbi csatlakozások miatt csak 2009. január 1-jén lépett hatályba, és jelenleg mindössze 12 részes állama van, hazánk jelenleg nem részese.

Mivel a hazánkra is irányadó nemzetközi együttműködés hiányzik a téma nemzetközi magánjogi vetületét érintően, a cselekvőképességre vonatkozó nemzetközi magánjogi kérdésekre belső nemzetközi magánjogi rendelkezéseket, azaz az Nmjt. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az Nmjt. koncepciójának megalkotásakor és szabályainak megfogalmazásakor a 2000. évi hágai egyezmény szabályait vették alapul, figyelemmel hazánk csatlakozási szándékára.

3.1.2. Cselekvőképesség

Az ember cselekvőképességét személyes joga alapján kell elbírálni. Az ember személyes joga annak az államnak a joga, amelynek az illető az állampolgára. Akinek több állampolgársága van, és egyik állampolgársága magyar, személyes joga a magyar jog, kivéve, ha a másik állampolgárságához szorosabb kapcsolat fűzi. Akinek több állampolgársága van, és egyik sem a magyar,

⁵⁵ A határon átnyúló vagy külföldi elem problematikájáról kiváló elemzést tartalmaz: GOMBOS 2014c.

személyes joga azon állampolgársága szerinti állam joga, amelyhez az adott ügy lényeges körülményeire tekintettel a legszorosabb kapcsolat fűzi.

Az Nmjt. fenntartja az Nmjtv. 15. § (2)–(3) bekezdésében megfogalmazott szabályait. Ezek szerint egyrészt azt a személyt, aki a személyes joga szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképese, a mindennapi életben tömegesen előforduló és különösebb megfontolást nem igénylő, belföldön kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződésai szempontjából cselekvőképeseznek kell tekinteni, ha a magyar jog szerint cselekvőképese lenne.⁵⁶ Másrészt azt a személyt, aki személyes joga szerint cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképese, de a magyar jog szerint cselekvőképese lenne, egyéb vagyoni jogi ügyletei szempontjából is cselekvőképeseznek kell tekinteni, ha az ügylet jogkövetkezményeinek belföldön kell beállniuk.⁵⁷ Mindkét rendelkezés a belföldiekkel azonos elbánás elvének tövéből fakad, és a forgalom biztonságát szolgálja.⁵⁸

3.1.3. Gondnokság

Az Nmjt. jelentősen megreformálja az Nmjtv. gondnokságra vonatkozó poros szabályait. Az első, legszembetűnőbb változás rendszertani jellegű: a gondnokság, valamint a hozzá kapcsolódó jogintézmények (előzetes jognyilatkozat, gondnoki képviselő, eseti gondnokság) az új törvényben a helyükre kerültek, ugyanis a gondnokság az Nmjtv.-nek a nemzetközi családjogi szabályai között helyezkedett el, az Nmjt. azonban a nemzetközi személyi jog körében szabályozza e területet.

Ugyancsak jelentős szemléletbeli változás, hogy az új szabályozás tartalmaz önálló státútumot a gondnokságra. Az Nmjtv. – a két jogintézmény hasonlóságaira tekintettel – a gyámság szabályait rendelte alkalmazni a gondnokságra; ennek megfelelően a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezésre és annak megszűnésére a gondnokolt személyes joga volt az irányadó; a gondnoki tisztség vállalására a gondnok személyes joga, végül a gondnok és a gondnokolt közötti jogviszonyra a *lex fori* volt irányadó. Az Nmjt. ehelyett a szokásos tartózkodási hely államának joga alá helyezi a gondnokság alá helyezés vagy a nagykorú személy cselekvőképességét nem

⁵⁶ Nmjt. 17. § (1).

⁵⁷ Nmjt. 17. § (2).

⁵⁸ MÁDL–VÉKÁS 2014, 177.

érintő más védelmi intézkedés feltételeit, létrejöttét, módosítását, megszűnését, ennek joghatásait, valamint az ebből fakadó jogviszonyokat. E rendkívül modern felfogás világossá teszi, hogy a cselekvőképesség korlátozása vagy más védelmi intézkedés sokkal szorosabb szálakkal kötődik az ember életvitelének központjához, mint az állampolgárságához. Általában véve ugyanis indokolt, hogy például a Magyarországon hosszabb ideje nyugdíjas éveit töltő holland állampolgár szükség esetén ne a holland, hanem a szokásos tartózkodási hely államának joga szerinti szabályok alapján részesüljön védelemben. A szokásos tartózkodási hely vizsgálata szempontjából az elbíráláskori időpont az irányadó.

Nagyon lényeges változás az Nmjtvr. szabályozásához képest az is, hogy az Nmjt. az alkalmazandó jog szempontjából már nem „darabolja fel” a gondnokságot egyes elemeire, azaz a gondnokságnak, illetőleg a felnőtt javára szolgáló más védelmi intézkedésnek nemcsak az anyagi jogi feltételeit, létrejöttét, módosítását, megszűnését, hanem ennek joghatásait és az ebből fakadó jogviszonyokat is azonos státútum alá helyezte. Ebből fakadóan nem fordulhat elő az a korábbi disszonancia, hogy míg a gondnokság elrendelésére valamely külföldi jog alkalmazásával kerül sor, addig a gondnok és a gondnokolt jogviszonyára már a hazai jogot kell alkalmazni. Ez az esetek egy részében általában azért okozott problémát, mert gyakori, hogy a Magyarországon gondnokság alá helyezett külföldi állampolgárok gondnokaként külföldi állampolgárságú és a magyar nyelvet, szabályokat nem ismerő hozzátartozó (általában gyermek vagy unoka) jelentkezik, ugyanakkor a magyar jog szerint – más külföldi jogok szabályozásával ellentétben – elsősorban nem a hozzátartozói minőséget kell figyelembe venni a gondnokrendelésnél, hanem gondnokul – ha az érintett érdekeit nem sérti – a gondnokság alá helyezett személy által az előzetes jognyilatkozatában megjelölt vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban az érintett által megnevezett személyt kell kirendelni.⁵⁹ Ez a személy pedig nem feltétlenül egyezik meg például az örökségre váró, a gondnokolt vagyona felett diszponálni szándékozó leszármazókkal.

Az Nmjt. biztonsági szelepet is beépít a szabályozásba, és kimondja, hogy ha az érintett nagykorú személy érdeke indokolja, az eljáró bíróság kivételesen alkalmazhatja vagy figyelembe veheti annak a másik államnak a jogát, amellyel az ügy szorosabb kapcsolatban van.⁶⁰ Első ránézésre

⁵⁹ Ptk. 2:31. § (3).

⁶⁰ Nmjt. 17. § (2).

e speciális szabály beiktatása szükségtelennek tűnik, hiszen az általános kitérítő klauzulához [Nmjt. 10. § (1) bekezdés] nagyon hasonlít. Mindazonáltal a megfogalmazás nem teljesen azonos, ugyanis az Nmjt. 17. § (2) bekezdése nemcsak alkalmazási, hanem „figyelembevételi” lehetőséget is kilátásba helyez.

3.1.4. Előzetes jognyilatkozat

Nóvumnak számít az Nmjt.-ben, hogy nemcsak a gondnokságra és a hasonló védelmi intézkedésekre tartalmaz kapcsolószabályt, hanem a nagykorú cselekvőképes személy cselekvőképességének jövőbeli korlátozása vagy érdekeinek védelmére való képességének hiánya esetére tett jognyilatkozatának létrejöttére, érvényességére, terjedelmére, módosítására és visszavonására is; e jogintézmény előzetes jognyilatkozatként nyert szabályozást a magyar Ptk.-ban. Az általános kapcsolószabály megegyezik a gondnokságra irányadó kapcsolószabállyal azzal az eltéréssel, hogy ezekre nézve a jognyilatkozat keletkezésekor fennálló szokásos tartózkodási hely szerinti állam joga alkalmazandó.⁶¹ Az Nmjt. itt azonban lehetőséget biztosít a jogválasztásra, és kimondja, hogy a nagykorú cselekvőképes személy írásban tett nyilatkozatban választhatja a) annak az államnak a jogát, amelynek állampolgára; b) annak az államnak a jogát, ahol korábban szokásos tartózkodási helye volt, vagy c) meghatározott vagyontárgy vonatkozásában annak az államnak a jogát, amelynek területén a vagyontárgy van.⁶²

3.2. Speciális hatósági feladatok

A gondnoksági ügyek alapvetően a gyámhatóságok és a bíróságok között oszlanak meg. A gyámhatóság általános perindítási joggal rendelkezik, ideiglenes gondnokrendelésre és zárlat elrendelésére jogosult, a gondnokság vagy más támogatott döntéshozatal elrendelése esetén gondnokot vagy támogatót rendel ki, végül ellenőrzi a gondnok tevékenységét. E jogkörei függetlenek attól, hogy a gondnokolt külföldi vagy magyar állampolgár.

⁶¹ Nmjt. 19. § (1).

⁶² Nmjt. 19. § (2).

Ami a perindítást illeti, a gyámhatóságnak figyelembe kell vennie a joghatósági szabályokat, amely szerint gondnoksággal vagy más védelmi intézkedéssel kapcsolatos eljárásban magyar bíróság akkor rendelkezik joghatósággal, ha a gondnokság alá helyezendő, illetve a gondnokolt személy magyar állampolgár, vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.⁶³ Ez azt jelenti, hogy a magyar bíróságok joghatósággal rendelkeznek nemcsak a Magyarországon szokásos tartózkodási hellyel rendelkező külföldi állampolgárok, hanem a külföldön tartózkodási (szokásos tartózkodási) vagy lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok ilyen eljárásaira is.

Az ideiglenes és a „végleges” gondnokrendelés, valamint a zárlat esetében a Gyer. kimondja, hogy amennyiben a nem magyar állampolgárságú cselekvőképtelen személy sorsának rendezése érdekében további gyámhatósági intézkedés – így különösen gondnokrendelés – szükséges, az általános szabályok szerint kell eljárni.⁶⁴ Az általános szabályokat a Gyer. 131–134/A. §-a tartalmazza. Abban az esetben, amikor külföldön tartózkodó vagy lakó magyar állampolgárnak van szüksége védelmi intézkedésre, így különösen gondnokrendelésre, a cselekvőképtelen személy érdekeinek védelmében a konzuli tisztviselő a fogadó állam jogszabályai által megszabott keretek között a kétoldalú nemzetközi szerződés és a nemzetközi jog egyéb normáinak figyelembevételével járhat el. Ha gondnok kirendelésének szükségessége merül fel, a konzuli tisztviselőnek – az erről való tudomásszerzést követően – soron kívül értesítenie kell a Külügyminisztérium útján a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős minisztériumot. Ugyanígy kell eljárni abban az esetben is, ha a gondnok, illetve más törvényes képviselő kirendelése már megtörtént.⁶⁵

⁶³ Nmjt. 107. § (1)–(2).

⁶⁴ Gyer. 168. § (1).

⁶⁵ Gyer. 168. § (2)–(3).

4. Hatóságok közötti együttműködés a házassági és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben a Brüsszel IIa rendelet alapján

4.1. Bevezetés

A szülői felelősség általános nemzetközi magánjogi értelemben a kiskorú gyermek személyével és vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és kötelezettség gyakorlását jelenti.

A szülői felelősség határon átnyúló vetületével több nemzetközi egyezmény és uniós jogforrás is foglalkozik. A többoldalú nemzetközi egyezmények közül hazánk részese a gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. évi hágai egyezménynek (a továbbiakban: 1980. évi hágai egyezmény); a gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. évi luxemburgi egyezménynek;⁶⁶ valamint a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. évi hágai egyezménynek.⁶⁷

Az EU-n belül a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2201/2003/EK rendelet (Brüsszel IIa rendelet) a házassági ügyekben és a szülői felelősséggel összefüggő ügyekben folytatott uniós igazságügyi együttműködés alapköve.⁶⁸ Hosszas felülvizsgálati mechanizmus eredményeként az Európai Unió Tanácsa 2019. június 25. napján elfogadta az átdolgozott Brüsszel IIa rendeletet, amelyet 2022. augusztus 1-jétől kell alkalmazni a tagállamokban.⁶⁹ A hatósági együttműködési kérdések ismeretése a jelenleg hatályos Brüsszel IIa rendelet szabályai alapján történik.

⁶⁶ Kihirdette a 2004. évi LXVIII. törvény.

⁶⁷ A Tanács a 2003/93/EK határozatában hatalmazta fel az Európai Unió tagállamait arra, hogy ratifikálják az 1996. évi hágai egyezményt. Kihirdette a 2005. évi CXL. törvény.

⁶⁸ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 95; COM(2014) 225 final; Brüsszel IIa rendelet (4) preambulum-bekezdés.

⁶⁹ A Tanács 2019/1111 rendelete a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről. HL L 178/1, 2.7.2019.

4.2. A Brüsszel IIa rendelet hatálya

A rendelet *személyi hatálya* kiterjed minden olyan ügyre, ahol legalább a házastársak egyikének az unió valamely tagállama területén van a szokásos tartózkodási helye, vagy valamely tagállam állampolgára. Házassági ügyekben a személyi hatály a házastársra terjed ki, a Brüsszel IIa rendelet körében a házastárs fogalma azonban mindmáig kétséges, mindenesetre az uralkodó álláspont szerint a rendelet csak a heteroszexuális házastársakra alkalmazható.⁷⁰ A szülői felelősséget érintő kérdésekben a rendelet személyi hatálya a gyermekre és a szülői felelősség gyakorlójára terjed ki. A fogalmak kifejtését lásd alább.

Ami a *területi hatályt* illeti, az Egyesült Királyság és Írország részt vesz a Brüsszel IIa rendelet alkalmazásában, ugyanakkor Dániára a rendelet nem hatályos, ezért Dánia és az EU többi tagállama viszonylatában a rendelet által érintett tárgykörben a nemzetközi egyezmények érvényesülnek.

Ami az *időbeli hatályt* illeti, a rendelet 2004. augusztus 1-jén lépett hatályba, de 2005. március 1-jétől kell alkalmazni (72. cikk). A 2005. március 1-jétől indult ügyekben a Brüsszel II. rendelet már nem alkalmazható (71. cikk).

Már a Brüsszel IIa rendelet címe is jelzi azt a kettősséget, ami a *tárgyi hatály* lefektetése tekintetében az 1. cikk (1) bekezdésének két pontjában megjelenik: a rendelet a házassági, valamint a szülői felelősségre vonatkozó ügyeket szabályozza. A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a rendeletet a bíróság jellegétől függetlenül polgári ügyekben kell alkalmazni.⁷¹ A rendelet nem határozza meg e fogalom tartalmát és alkalmazási körét. Ezért az EUB visszautalt az 1968. évi Brüsszeli Egyezményrel kapcsolatban kifejtett jogelvekre: „A polgári és kereskedelmi ügyek meghatározást önálló fogalomként, egyrészt az egyezmény céljára és felépítésére, másrészt a nemzeti jogrendszerek összességéből következő alapelvekre hivatkozással kell értelmezni.”⁷² A Brüsszel IIa rendelet adott esetben kiterjed a nemzeti jog szerint a közigazgatási jog (közjog) hatókörébe tartozó intézkedésekre is.⁷³ Ezért például sem a tagállamok bírósági szervezete, sem a közigazgatási

⁷⁰ Ellenkező álláspontot képvisel: PINTENS 2006, 335–336.

⁷¹ Brüsszel IIa rendelet (7) preambulumbekkezdés.

⁷² C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 40.

⁷³ SOMFAI 2010, 149.

hatóságoknak tulajdonított hatáskörök nem befolyásolhatják a rendelet hatályát és a polgári ügyek fogalmának értelmezését.⁷⁴

4.3. Határon átnyúló házasságfelbontási ügyek a hatóságok előtt

4.3.1. Bevezetés

A Brüsszel IIa rendeletben használt „bírság” fogalmát tágan kell értelmezni, a rendelet hatálya minden olyan tagállami hatóságra is kiterjed, amelyeknek a hatáskörébe a rendeletben szabályozott, házasság felbontásával kapcsolatos területek. A rendeletben nagy hangsúllyal szerepel a házasság felbontásával kapcsolatos peres eljárásokra vonatkozó joghatóság szabályozása (3–7. cikk). Mivel hazánkban a házasság felbontása a bíróságok hatáskörébe tartozik, e szabályoknak a bírósági eljárási jogosultság megállapítása szempontjából van jelentősége.

A rendelet szabályozza a külföldön hozott házasság felbontása tárgyában hozott határozatok elismerését is, amelynek hazánkban elsősorban anyakönyvi szempontból van jelentősége.

4.3.2. Házassági ügyek

4.3.2.1. A házasság fogalma

A tárgyi hatály hatókörének megrajzolása során központi jelentőségű a „házasság” fogalmának meghatározása. A Brüsszel IIa rendelet nem határozza meg a házasság fogalmát. Egységes ugyanakkor a jogirodalom abban, hogy a fogalmat autonóm módon kell értelmezni. Az autonóm értelmezésnek a nemzeti jogrendszerektől elszakadó egységes európai definíció megtalálását kell jelentenie, ám éppen a fogalom európai kontextusba helyezése okozza a nehézséget is, hiszen a házasság fogalmát minden tagállamban ismerik, de alapvetően mást értenek alatta.⁷⁵

⁷⁴ C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 45.; Health Service Executive-ítélet, C-92/12. PPU, EU:C:2012:255, 56–60.

⁷⁵ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 103–104.

A házasság fogalma kapcsán az egyik aktuálisan felvetődő problémát az azonos nemű személyek közötti házassági vagy egyéb kapcsolati formák tartalmi különbözősége, illetőleg az azokhoz való szabályozásbeli viszonyulás adja.⁷⁶ A Brüsszel IIa rendelet megalkotásakor még csak érintőlegesen merült fel ez a minősítési probléma, hiszen akkoriban mindössze két tagállam (Hollandia és Belgium) nyitotta meg a házasságkötés lehetőségét az azonos neműek számára.

A házasság fogalmát a Brüsszel IIa rendelet kapcsán az EUB közvetlenül még nem értelmezte, ugyanakkor más uniós jogforrásokban való használata kapcsán már vizsgálta azt. A *Grant-ítéletben* (1998), majd a D. és Svéd Királyság című Európai Tanács egyesített ügyekben (2001) az EUB nem fogadta el az azonos nemű személyek közötti életközösség házasságkénti elismerését.⁷⁷ Az egyik fő érv, amely szerint csak kevés tagállam ismeri el az azonos neműek által kötött házasságot, a jelenlegi helyzetben egyre nehezebben tartható fenn, hiszen mára az EU 14 tagállama elismeri azt.⁷⁸ További 8 tagállam sajátos partnerségi kapcsolati formát létesített az azonos nemű párok számára.⁷⁹ Ma mindössze hat tagállam maradt, amely az azonos nemű párok számára semmilyen kapcsolati formát nem ismer el.⁸⁰

Az EUB először a *Maruko-ügyben* (2008), majd a *Römer-ítéletben* (2011) fejtette ki a házasság és az azonos neműek regisztrált kapcsolata összehasonlításával kapcsolatos, a korábbiakhoz képest eltérő szemléletét a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés szűrőjén keresztül. A bíróság mindkét ügyben azt állapította meg, hogy az ügyekben aktuálisan vizsgált ellátásokra való jogosultság körében szexuális irányultságon

⁷⁶ HEGEDŰS 2010; SZEIBERT 2013; SZEIBERT 2014a; PINTENS 2006, 335–336.

⁷⁷ Grant-ítélet, C–249/96, EU:C:1998:63, 35.; D-ítélet, C–122/99. és C–125/99. egyesített ügyek, EU:C:2001:304, 34–41.

⁷⁸ Hollandiában (2001), Belgiumban (2003), Spanyolországban (2005), Svédországban (2009), Portugáliában (2010), Dániában (2012), Franciaországban (2013), az Egyesült Királyságban, Írországban és Luxemburgban (2015), Görögországban (2016), Finnországban, Máltán és Németországban (2017) elismert az azonos neműek közötti házasság.

⁷⁹ Csehországban (2006), Szlovéniában (2006), Magyarországon (2007), Ausztriában (2010), Horvátországban (2014), Cipruson (2015), Észtországban (2016) és Olaszországban (2016) megengedett az azonos neműek közötti bejegyzett partnerségi kapcsolat, amelynek megjelölésére egyes tagállamok a „polgári kapcsolat” („*union civile*”), más tagállamok a „bejegyzett partnerségi” vagy „bejegyzett élettársi kapcsolat” („*partenariat enregistré*”) fogalmat használják.

⁸⁰ Szlovákia, Lettország, Litvánia, Románia, Bulgária, Lengyelország. A problémakör részletesebb bemutatását lásd: SZEIBERT 2014b; HEGEDŰS 2010.

alapuló közvetlen hátrányos megkülönböztetés áll fenn a bejegyzett élettárs sérelmére.⁸¹ Az EUB ezekben az ítéletekben csupán a szociális biztonság területén és csak diszkriminációs szempontból kezeli azonos kategóriaként a házasságot és az azonos neműek regisztrált élettársi kapcsolatát. Ettől jelentősen eltérő kérdés, hogy európai családjogi szempontból az azonos neműek házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata azonos kategóriát képez-e a különneműek házasságával. Az EUB előtt jelenleg is folyamatban van egy ügy, amelyben a szabad mozgással és tartózkodással kapcsolatban merül fel az a kérdés, hogy az azonos nemű házastársat is ugyanúgy megilleti-e a tartózkodás és letelepedés joga.⁸²

A tárgyi hatály szempontjából a házassági ügyeken belül a Brüsszel IIa rendelet a házasság felbontását, a különválást és a házasság érvénytelenítését öleli fel; gyakorlati jelentősége a házasság felbontásának van.

4.3.2.2. A házasság felbontása

A házasság felbontását autonóm fogalomként kell értelmezni: a polgári jogi házassági kötelék házasfelek (vagy az egyik házasfél) akaratából történő felbontását jelenti *ex nunc* hatállyal, olyan okokra hivatkozással, amelyek a házassági életközösség folyamán következtek be.⁸³ A rendelet hatálya csak az állami bíróság vagy hatóság, illetve ezek felügyelete alá tartozó szerv által kimondott házasságfelbontásra terjed ki.⁸⁴ A rendelet nem vonatkozik a magánválásokra, amelyek esetében a házasság felbontása a felek megegyezésén (egyező akaratnyilvánításán) alapul esetleg deklaratív bírósági jóváhagyással, de ehhez nem járul konstitutív hatású állami bírósági vagy hatósági közreműködés.⁸⁵ Nem terjed ki a rendelet hatálya a vallási bíróság előtt tett, „egyoldalú

⁸¹ Maruko-ítélet, C-267/06, EU:C:2008:179, 67–73.; Römer-ítélet, C-147/08, EU:C:2011:286, 42–43.

⁸² Az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2004, L 158., 77.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 5. kötet, 46.; helyesbítés: HL 2009, L 274., 47.); Coman és társai, C-673/16.

⁸³ RAUSCHER 2004, 535.

⁸⁴ Sahyouni-ítélet, C-372/16, EU:C:2017:988, 45.

⁸⁵ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 105.

magánnyilatkozaton” alapuló válaszokra sem.⁸⁶ A pusztán deklaratív bírósági közreműködéssel járó privát bontások a Brüsszel IIa rendelet szerint nem ismerhetők el.⁸⁷ A Brüsszel IIa rendelet fogalomrendszerében a házasság felbontása csak bírósági (hatósági) eljárás keretében vagy formalizált válás hatósági megerősítésével képzelhető el.⁸⁸ Mára minden tagállam rendelkezik a házasság felbontására szolgáló eljárással.

A házassági köteléket érintően az 1. cikk (1) bekezdésének *a*) pontjában lévő felsorolás taxatív, így a rendeletet csak a házassági kötelékek felbontására kell alkalmazni.⁸⁹

A közösségi jogalkotó is hamar érzékelte azt a problémát, hogy a házassági kérdésekre alkalmazandó jog szabályozása nélkül a Brüsszel IIa rendelet csak félmegoldás. Mivel a Tanácson belül hosszas tárgyalások után sem sikerült egyhangú megállapodást elérni az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályokat illetően, 14 tagállam – köztük Magyarország – megállapodott abban, hogy egymás között megerősített együttműködést alakít ki,⁹⁰ és elfogadta a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló 1259/2010/EU tanácsi rendeletet (Róma III. rendelet).⁹¹ A Róma III. rendelet elfogadása óta újabb két tagállam csatlakozott a megerősített együttműködéshez.⁹²

A tartási kötelezettséggel kapcsolatos bármilyen igény 2011. június 18-áig a Brüsszel I. rendelet, míg ezt követően egy új rendelet, az EuTR. hatálya alá tartozik; ezzel összhangban a tartási igények a Brüsszel IIa rendelet hatálya alól kizártak [1. cikk (3) bekezdés *e*) pont].⁹³

⁸⁶ Sahyouni-itélet, C-372/16, EU:C:2017:988, 45.

⁸⁷ GÄRTNER 2008, 337.

⁸⁸ RAUSCHER 2009, 431.

⁸⁹ Brüsszel IIa rendelet (8) preambulumbekezdés.

⁹⁰ A Tanács 2010. július 12-i 2010/405/EU határozata a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködésre való felhatalmazásról, HL L 189., 2010. 07. 22., 12. Az egymás között megerősített együttműködést létrehozó 14 tagállam a következő: Belgium, Bulgária, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, Románia és Szlovénia.

⁹¹ HL L 343., 2010. 12. 29., 10. A Róma III. rendelet az abban eredetileg részt vevő 14 tagállamban 2012. június 21. óta alkalmazandó.

⁹² A Róma III. rendeletet Litvánia 2014. május 22-étől alkalmazza (HL L 323., 2012. 11. 22., 18.), Görögország pedig 2015. július 29-étől (HL L 23., 2014. 01. 28., 41.).

⁹³ A Tanács 2008. december 18-i 4/2009/EK rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről, HL L 7., 2009. 01. 10., 1.

4.3.3. *Elismerés és végrehajtás*

Az EU valamely tagállamában hozott, házasság felbontásáról vagy érvénytelenné nyilvánításáról szóló határozatot a többi tagállamban külön eljárás nélkül el kell ismerni.⁹⁴ Nem szükséges külön eljárás egy tagállam anyakönyvi nyilvántartásába történő bejegyzéséhez egy másik tagállamban hozott, a házasság felbontására, a különválásra vagy a házasság érvénytelenítésére vonatkozó határozat alapján, amely ellen további jogorvoslati lehetőség nem áll rendelkezésre a határozatot hozó tagállam joga szerint.⁹⁵

A magyar állampolgár a külföldön bekövetkezett házasságának felbontását köteles bejelenteni az anyakönyvvezetőnél. Az anyakönyvvezető a házasság felbontását vagy érvénytelenné nyilvánítását jogerős bírósági határozat, illetőleg az ezt tartalmazó házassági anyakönyvi okirat alapján állapítja meg. Az anyakönyvvezetőnél csatolni kell a házasság felbontásáról szóló, hitelesített jogerős bírósági határozatot, valamint az ennek bizonyítására szolgáló, a Brüsszel IIa rendelet I. számú mellékletében foglalt formanyomtatvány szerinti igazolást.⁹⁶ Az igazolást hiteles magyar fordításban kell csatolni.⁹⁷

Ha a házaspár házasságának felbontására Magyarországon került sor, a házasság felbontásáról szóló ítéletről a fenti formanyomtatványon igazolás kiállítását kérheti. Az igazolás kiállítása automatikus és illetékmentes.

4.4. **Határon átnyúló szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek a hatóságok előtt**

4.4.1. *Bevezetés*

A határon átnyúló családjogi vonatkozású ügyek legérzékenyebb területe a szülői felelősséggel kapcsolatos jogviták. Eljárási szempontból elkülönül a szülői felügyelet gyakorlását szabályozó peres szakasz, amellyel kapcsolatban a Brüsszel IIa rendelet a joghatósági szabályokat fekteti le. A peres szakaszt követi a szülői felelősség gyakorlását szabályozó ítélet elismerése

⁹⁴ Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (1).

⁹⁵ Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (2).

⁹⁶ Brüsszel IIa rendelet 37. cikk (1) és 39. cikk.

⁹⁷ Brüsszel IIa rendelet 38. cikk (2).

és végrehajtása, amelynek minimumszabályait is megadja a Brüsszel IIa rendelet. Külön ki kell emelni a határon átnyúló kapcsolattartási ügyeket, továbbá a szokásos külföldi tartózkodási hely kijelölésére vonatkozó eljárást.

Mindezeket megelőzően tisztázni szükséges, hogy mit ért a Brüsszel IIa rendelet a szülői felelősség fogalma alatt.

4.4.2. Szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek

A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (1) bekezdés *b*) pontja szerint a rendelet hatálya kiterjed a szülői felelősség megállapítására, gyakorlására, átruházására, korlátozására vagy megszüntetésére. A Brüsszel IIa rendelet 1. cikk (2) bekezdése nem kimerítő jelleggel felsorolja, hogy mi tartozik a szülői felelősség körébe. Idetartozik a) a felügyeleti jog és kapcsolattartási jog; b) a gyámság, gondnokság és hasonló intézmények; c) a gyermek személyének, illetve vagyonának gondozásával megbízott olyan személyek vagy szervek kijelölése és feladatai, amelyek képviselik vagy támogatják a gyermeket; d) a gyermek nevelőszülőknél való elhelyezése vagy intézményi gondozásba helyezése; e) a gyermek védelmét célzó intézkedések a gyermek vagyonának kezelésével, megóvásával vagy rendelkezésre bocsátásával kapcsolatban.

4.4.3. A szülői felelősség tartalma

A szülői felelősség terén a legfontosabb fogalmak tisztáztak. A 2. cikk meghatározza a szülői felelősség (7. pont), a szülői felelősség gyakorlója (8. pont), a felügyeleti jog (9. pont) és a láthatási jog (10. pont) fogalmát.

Ennek megfelelően a *szülői felelősség*: egy gyermek személyével, illetve vagyonával kapcsolatos valamennyi jog és köteletség, amelyet valamely természetes vagy jogi személy határozat, jogszabály hatálya, illetve jogilag kötelező megállapodás útján gyakorol. A szülői felelősség magában foglalja a felügyeleti jogot és a láthatási jogot is. A *szülői felelősség gyakorlója* olyan személy, aki szülői felelősséget gyakorol egy gyermek felett.

A Brüsszel IIa rendelet 2. cikk 7. pontja ad egy pozitív fogalmat, amelyet az 1. cikk (2) bekezdésében adott ügycsoportlista konkretizál.⁹⁸ Ez a lista példálózó jellegű, így a listában kifejezetten nem szereplő, de a rendelet cél-

⁹⁸ MAGNUS–MANKOWSKI 2012, 73.

kitűzéseikhez szorosan kapcsolódó ügycsoport is a Brüsszel IIa rendelet tárgyi hatálya alá tartozik.⁹⁹ A rendelet a szülői felelősséggel kapcsolatos minden döntést lefed. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a Brüsszel IIa rendelet hatálya nemcsak a szülők egymás közötti, illetőleg a szülő(k) és a gyermek közötti szülői felelősséget érintő ügyekre, hanem a szülők és a harmadik személy közötti jogvitákra (például nagyszülő kapcsolattartási jogának érvényesítése) is kiterjed.¹⁰⁰

A szülői felelősség két fő fogalmi eleme a felügyeleti jog és a láthatási jog. A *felügyeleti jog* a gyermek gondozásával kapcsolatos jogok és kötelesek és különösen a gyermek tartózkodási helye meghatározásának joga. A láthatási jog különösen a gyermek korlátozott időre való elvitelének joga a szokásos tartózkodási helyétől eltérő helyre. A *láthatási jog* fogalmát a rendelet magyar nyelvű változata néhány helyen következetlenül kapcsolattartásként fordítja, a kapcsolattartás alatt azonban a láthatási jogot kell érteni.

4.4.4. Szülői felelősség tárgyában hozott határozatok elismerése és végrehajtása

4.4.4.1. Bevezetés

Annak érdekében, hogy a gyermekeket nemzetközileg védjék a jogellenes elvitelük vagy visszatartásuk káros következményeitől, megteremtsék a gyermekeknek a szokásos tartózkodási helyük szerinti államba történő azonnali visszavitelük biztosítására szolgáló eljárást, továbbá biztosítsák a láthatási jog védelmét, megkötötték az 1980. évi hágai egyezményt. A Brüsszel IIa rendelet a szülői felügyeletre vonatkozó ügyekben átveszi az 1980. évi hágai egyezmény irányultságát.¹⁰¹

A Brüsszel IIa rendelet a tagállamok bíróságai és hatóságai közötti együttműködés és kölcsönös bizalom elvére épül, amely főszabály szerint magában foglalja a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam bíróságai határozatainak automatikus elismerését és végrehajtását.

⁹⁹ C-ítélet, C-435/06, C:2007:714, 33–40.; A-ítélet, C-523/07, EU:C:2009:225, 27–29.

¹⁰⁰ MAGNUS-MANKOWSKI 2012, 74.

¹⁰¹ Rinau-ítélet, C-168/08. PPU, EU:C:2008:406, 48–49.

A Brüsszel IIa rendelet elismerési és végrehajtási szabályai alapján szükséges elkülöníteni egymástól a szülői felügyelet rendezése és a kapcsolattartás szabályozása tárgyában keletkezett határozatokra irányadó szabályokat.

4.4.4.2. Szülői felügyeletre vonatkozó határozatok elismerése és végrehajtása

A szülői felügyelet tárgyában valamely tagállamban hozott határozat elismerése és végrehajtása szoros összefüggésben áll a jogellenes gyermekelviteli, -visszatartási és a gyermek visszavitelének elrendelésével kapcsolatos eljárással. Ha a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlása tárgyában végrehajtható határozat születik, a végrehajtás elrendelésében az érdekelt, akit megfosztottak a gyermek feletti tényleges felügyelet gyakorlásától. Belföldi tényállás esetén ilyenkor a szülői felügyelet gyakorlására jogosult személy a gyermek kiadására kötelezését kérheti azzal szemben, aki a gyermeket jogellenesen magánál tartja, visszatartja. A gyermek jogellenes külföldre vitele vagy külföldön való visszatartása esetén a szülői felügyelet gyakorlására jogosult személynek a gyermek visszavitele iránti eljárást kell kezdeményeznie. Ennek szabályait az EU-n belül részben az 1980. évi hágai egyezmény, részben a Brüsszel IIa rendelet 10–11. cikkei fektetik le.

Az egyezmény és a Brüsszel IIa rendelet célja, hogy biztosítsa a bármelyik szerződő államba jogellenesen elvitt vagy ott visszatartott gyermekek azonnali visszajuttatását, valamint azt, hogy a gyermekek feletti felügyelet és láthatás gyakorlására szolgáló jogot a többi szerződő államban tiszteletben tartsák.¹⁰² A gyermek visszavitelének elrendelése tehát valójában nem is a szülői felügyelet tárgyában való döntés, hanem a megsértett szülői felügyeleti jogok helyreállítása, abból kiindulva, hogy ez a gyermek elsődleges érdeke.¹⁰³

A gyermek elvitele esetén a gyermek visszavitelét három „helyen” lehet kérelmezni: a) azon tagállam joghatósággal rendelkező bíróságától, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották; b) a szokásos tartózkodási hely szerinti tagállam joghatósággal rendelkező bíróságától; vagy c) attól

¹⁰² 1980. évi hágai egyezmény 1. cikk; Brüsszel IIa rendelet (17) preambulumbekzdése.

¹⁰³ A Kúriának a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat elemző csoportjának összefoglaló véleménye; 2013.EU.II.G.1/14.; 8. o.

a bíróságtól is, amelynek a házasság felbontása, a különválás vagy a házasság érvénytelenítése iránti kérelem tárgyában kell határoznia, ha ez a bíróság valamely harmadik tagállam területén található. A meghozott végzés elismerésének és végrehajtásának módja a választott bíróságtól függően eltérő lehet.

Ha a bíróság rendelkezik a gyermek visszavételéről, akkor a határozat abban a tagállamban lesz végrehajtható, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották. E visszaviteli eljárás hazai magyar gyakorlatának feltárását végezte el 2013-ban a Kúriának a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavételével kapcsolatos eljárások vizsgálatára létrehozott joggyakorlat-elemző csoportja, amelynek 41 oldal terjedelmű véleménye számos értékes adalékkal szolgál az eljárás hazai bírói gyakorlatával kapcsolatban.¹⁰⁴ A visszavitelre kötelező végzés végrehajtása a határozatot hozó tagállam nemzeti jogának alávetett. Hazánkban a visszavitelre kötelező határozat jogosultjának a Vht. gyermek átadására és a meghatározott cselekmény végrehajtására vonatkozó közös szabályainak „rögös útját” kell bejárnia, ha érvényt kíván szerezni a birtokában lévő határozatnak.¹⁰⁵ E speciális végrehajtási eljárásban az önálló bírósági végrehajtó a gyámhatóság és a rendőrség hathatós közreműködését is igénybe veheti.

Ha a végzést valamely másik tagállam bírósága hozta, a Brüsszel IIa rendelet 21. cikkének (1) bekezdése szerint a visszavitelre kötelező határozatot külön eljárás nélkül elismerik abban a tagállamban, ahova a gyermeket elvitték, illetve ahol visszatartották. Az ellenérdekű fél ilyenkor hivatkozhat a Brüsszel IIa rendelet 23. cikkében kimerítően felsorolt elismerés-megtagadási okokra, illetőleg a Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (3) bekezdése alapján maga is kezdeményezheti a visszavitelre kötelező határozat el nem ismerésének megállapítását. A visszavitelre kötelező határozat végrehajtása azonban a Brüsszel IIa rendelet III. fejezetének 2. szakasza (28–36. cikk) alapján kezdeményezett végrehajthatóvá nyilvánítást (*exequatur*) tesz szükségessé.

Speciális eset forog fenn, ha a jogellenesen elvitt gyermek visszavételét azon tagállam bírósága, ahová a gyermeket elvitték, nem rendeli el, és ezt követően a gyermek eredeti szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam bírósága a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásáról, valamint a gyermek kiadásáról rendelkezik. Ilyenkor az a tagállam, ahová a gyermeket

¹⁰⁴ Lásd: www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_y_2013_el_ii_g_1_14.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 11.)

¹⁰⁵ Vht. 172–177. § és 180–180/A. §; Kozák 2009, 28.

elvitték, végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás (*exequatur*) nélkül köteles végrehajtani a más tagállamban hozott határozatot.¹⁰⁶

4.4.4.3. Kapcsolattartás szabályozására vonatkozó határozatok elismerése és végrehajtása

A Brüsszel IIa rendelet annak biztosításával könnyíti meg a határokon átvéltő kapcsolattartási jog gyakorlását, hogy az egyik tagállamban a kapcsolattartási jogra vonatkozóan meghozott határozat egy másik tagállamban közvetlenül – végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás lefolytatása nélkül – elismerhető és végrehajtható, feltéve, hogy az eredeti eljárás helye szerinti tagállam illetékes hatósága kiállítja a rendelet III. számú mellékletében szereplő igazolást.¹⁰⁷ A határozat végrehajthatóságát tanúsító igazolás a végrehajtási jogcímet önmagában igazolja, azt további vizsgálat tárgyává tenni nem lehet.¹⁰⁸ Az eredetileg eljáró bíróság az igazolást akkor állítja ki, ha megbizonyosodott arról, hogy a határozat meghozatala során az alábbi minimális eljárási garanciákat betartották: a) amennyiben a határozatot az alperes távollétében hozták meg, a meg nem jelent személy részére kézbesítették az eljárást megindító iratot, illetve az ezzel egyenértékű iratot megfelelő időben és oly módon, hogy az említett személy gondoskodni tudjon saját védelméről; vagy az említett személy részére kézbesítették az iratot, nem ezeknek a feltételeknek megfelelően, azonban megállapítást nyer, hogy ez a személy egyértelműen elfogadta a határozatot; b) valamennyi érintett fél lehetőséget kapott a meghallgatásra; c) a gyermek lehetőséget kapott a meghallgatásra, kivéve, ha a meghallgatást nem tartották célszerűnek a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt.¹⁰⁹ Az igazolást a határozat nyelvén a bíróságnak vagy a gyámhatóságnak kell kiállítania.¹¹⁰

Ha a láthatási határozatot Magyarországon kell végrehajtani, akkor a végrehajtást a kötelezett vagy a gyermek szokásos tartózkodási helye szerint illetékes gyámhivatal foganatosítja.¹¹¹ A végrehajtásra a Gyer. 33–33/B. §-a tartalmaz részletes rendelkezéseket.

¹⁰⁶ Brüsszel IIa rendelet 11. cikk (8); 40. cikk (1) b) pont.

¹⁰⁷ SOMFAI 2010, 151.

¹⁰⁸ KENGYEL–HARSÁGI 2009, 590.

¹⁰⁹ Brüsszel IIa rendelet 41. cikk (2).

¹¹⁰ Vht. 31/C. § (3) a) pont; Gyer. 166/A. § (2).

¹¹¹ Gyer. 166. § (1).

Amennyiben a határozatot külföldön kell végrehajtani, akkor a kapcsolattartásra jogosultnak a Brüsszel IIa rendelet III. melléklete szerinti igazolással és a határozat egy példányával a magyarországi központi hatósághoz kell fordulnia. A központi hatóság feladatokat az Emberi Erőforrások Minisztériuma látja el.

5. A hatóságok szerepe a határon átnyúló tartási kötelezettség érvényesítésében

5.1. Bevezetés

5.1.1. Jogforrások nemzetközi szintén

Tartás alatt legáltalánosabban a tartásra jogosult rászoruló személy megélhetéséhez szükséges anyagi javak, így különösen az étkezés, a lakhatás és a ruházat biztosítását szokás érteni. A tartási kötelezettség a jogszabály által tartásra köteles személyt, általában valamely családtagot terhel; így például a kiskorú gyermek a szülőjével szemben, a rászoruló szülő a nagykorú gyermekével szemben lehet jogosult tartásra.

A tartásdíjigények határon átnyúló érvényesítésével először az 1956. évi New York-i egyezmény foglalkozott.¹¹² Az egyezmény elfogadását követően közel egy tucat nemzetközi dokumentum¹¹³ szabályozta a kérdéskört, nem

¹¹² A tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában New Yorkban 1956. június 20. napján kelt egyezmény; Magyarországon kihirdette az 1957. évi 53. tvr.

¹¹³ A gyermektartási kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló, Hágában 1956. október 24. napján kelt egyezmény; a gyermektartási kötelezettség tárgyában hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Hágában 1958. április 15. napján kelt egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Brüsszelben 1968. szeptember 27. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, Hágában 1973. október 2. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekre vonatkozó határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Hágában 1973. október 2. napján kelt egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, Luganóban 1988. szeptember 16. napján kelt egyezmény; a tartási kötelezettségekről szóló, Montevideóban 1989. július 15. napján kelt amerikai egyezmény; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK rendelet; a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, Luganóban 2007. október 30. napján kelt egyezmény.

beszélve a jelentős számú kétoldalú jogsegélyegyezményről. Az ezredforduló körül a téma a nemzetközi szintű túlszabályozás terheivel szembesült, ezért a „káoszban” való rendteremtés egyre sürgetőbbé vált. Ez a folyamat a 2000-es évek első évtizedében zajlott le, amelynek eredményeként az EU-n kívül két nemzetközi jogforrás, így a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló 2007. évi hágai egyezmény (a továbbiakban: 2007. évi hágai egyezmény), valamint a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2007. évi hágai jegyzőkönyv (a továbbiakban: 2007. évi hágai jegyzőkönyv), míg az EU-n belül a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK rendeletet (EuTR.) fogadták el.

A tartási ügyekben e három jogforrás több ponton szoros szálakkal kapcsolódik egymáshoz, ugyanis az EU csatlakozott a 2007. évi hágai egyezményhez és jegyzőkönyvhöz. Ennek eredményeként az EU tagállamainak egymás közötti viszonyában a tartási kötelezettséggel összefüggő ügyekben a joghatóság, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása körében az EuTR. (beleértve Dániát, Írországot és az Egyesült Királyságot is),¹¹⁴ az alkalmazandó jog körében pedig a 2007. évi hágai jegyzőkönyv (kivéve Dániát és az Egyesült Királyságot, de beleértve Írországot) irányadó.¹¹⁵ Az EU-n kívüli államok esetében a 2007. évi hágai egyezmény alkalmazandó, amennyiben annak a másik fél részese.

5.1.2. Belső jogforrások

Az EuTR. a rendeleti formája ellenére a hazai belső jogban szokatlan belső jogi aktivitást igényelt.

Egyrészt szükség volt a korábbi bírósági végrehajtási és nemzetközi magánjogi szabályok módosítására, amelyet a tartással kapcsolatos ügyekben

¹¹⁴ Az Egyesült Királyság 2009-ben tájékoztatta a Tanácsot és a Bizottságot, hogy elfogadja az EuTR.-t, amelyet a Bizottság 2009/451/EK határozatával (HL L 149., 2009. 06. 02., 73.) elfogadott. Dánia 2009 januárjában értesítette a Bizottságot arról, hogy végrehajtja az EuTR. azon rendelkezéseit, amelyek a 44/2001/EK rendelet módosítására vonatkoznak (HL L 149., 2009. 06. 12., 80.).

¹¹⁵ Írország részt vesz, ugyanakkor Dánia és az Egyesült Királyság nem vesz részt a 2007. évi hágai jegyzőkönyv alkalmazásában [a Tanács 2009/941/EK határozat (10)–(12) preambulumbekezdései, HL L 331., 2009. 12. 06., 17.].

a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2010. évi CXXVII. törvény végzett el.

Másrészt az EuTR. 49. cikk (1) bekezdése alapján a tagállamok kötelezettsége volt a központi hatóságokra ruházott feladatok ellátása érdekében a központi hatóság kijelölése, amelyet az 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozat hajtott végre.¹¹⁶

Harmadrészt külön jogszabály, a határon átnyúló tartási ügyekben a központi hatósági feladatok ellátásáról szóló 2011. évi LXVII. törvény (a továbbiakban: Httv.) megalkotására volt szükség az EuTR. „velejenek” belső jogi szabályozására. A törvénynek csak egy része szól a központi hatósági feladatokról, emellett a Httv. lefekteti a külföldre irányuló és a külföldről érkező kérelmek elintézésének menetét, amelynek során nemcsak a központi hatóság, hanem a bíróság és a gyámhatóság számára is feladatokat határoz meg. Emellett a Httv. hatálya nemcsak az EuTR., hanem a 2007. évi hágai egyezmény és a viszonzossági nyilatkozat alapján előterjesztett, tartási igény-nyel kapcsolatos kérelmek intézésére is kiterjed.

Végül a gyámhatósági feladatok részleteit a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) foglalja magában.

Fontos még kiemelni, hogy az Nmjt. nem tartalmaz rendelkezést a határon átnyúló tartásdíjigények kapcsán. Ennek oka az, hogy a 2007. évi hágai jegyzőkönyv a tartási kötelezettségre irányadó jogot univerzális módon (*loi uniforme*) határozza meg.¹¹⁷

A 2011. június 18. napjától kötelezően alkalmazandó EuTR. hazai alkalmazását segítő az IM közzétette a „Gyakorlati útmutató a határon átnyúló tartási ügyek intézéséhez az Európai Unióban” című dokumentumot (a továbbiakban: IM gyakorlati útmutató).¹¹⁸

¹¹⁶ 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozat a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK rendelet, továbbá a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezmény szerinti központi hatósági feladatokat ellátó szerv kijelöléséről. *Magyar Közlöny*, 2010/180. sz. (2010. 11. 26.), 26023.

¹¹⁷ Erről lásd részletesen: BÓKA 2016.

¹¹⁸ Lásd: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/nemzetkozi-gyermekelviteli-es-tartas-dijjal-kapcsolatos-ugyek> (A letöltés ideje: 2020. 03. 17.)

5.1.3. A hatóságokra háruló feladatcsoportok

Az EuTR. és a belső jogi szabályozás alapján több, hatóságokra háruló feladatcsoport is elkülöníthető a tartási ügyek területén.

Az európai tartási rendelettel kapcsolatos hazai feladatok megoszlanak a központi hatóság, a bíróságok és a gyámhatóságok között. A központi hatósági feladatokat az EuTR. VII. fejezete (49–63. cikk) öleli fel, azok hazai pontosítását pedig a Httv. végzi el. A központi hatóságoknak alapvetően a tagállamok közötti együttműködés területén van kiemelkedő szerepük. A bíróságoknak a határon átnyúló tartási perek (tartás megállapítása, megváltoztatása, megszüntetése) lefolytatása, a külföldről érkező tartási határozatok elismerése és végrehajtásának elrendelése, illetve a hazai tartási határozatok külföldi végrehajtásában való közreműködés körében vannak feladatai. A gyámhatóságoknak külföldről érkező tartási határozatok foganatosításával összefüggésben vannak hatáskörei.

E fő feladatokon kívül speciális feladatok hárulnak még a végrehajtás foganatosítása körében a végrehajtókra, illetve kormányhivatalokra is.

5.2. A magyar központi hatóság feladatai és eljárása

5.2.1. A központi hatóság kijelölése

Az EuTR. és a 2007. évi hágai egyezmény az államok feladatává tette a központi hatóságokra ruházott feladatok ellátása érdekében a központi hatóság kijelölését, továbbá azt, hogy a központi hatóság (hatóságok) kijelöléséről, azok elérhetőségeiről tájékoztassák a Bizottságot, illetőleg a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Irodáját.¹¹⁹

A Kormány az 1259/2010. (XI. 26.) Korm. határozattal központi hatósági feladatokat ellátó szervként a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumot jelölte ki, amely jelenleg *Igazságügyi Minisztériumként* (a továbbiakban: IM) funkcionál.

¹¹⁹ EuTR. 49. cikk (1) és (3); 2007. évi hágai egyezmény 4. cikk (3).

5.2.2. A központi hatóság feladatai

5.2.2.1. Bevezetés

Az EuTR. és a 2007. évi hágai egyezmény a tartási követelések határokon átnyúló behajtásának megkönnyítése érdekében a központi hatóságok együttműködését szabályozó rendszert hozott létre.¹²⁰ A központi hatóságok feladatait és együttműködését az EuTR. VII. fejezete (EuTR. 49–63. cikk) részletesen szabályozza, és e központi hatósági feladatokat hazánkban a Httv. konkretizálja. Az EuTR. általános és egyedi feladatok között tesz különbséget.

A központi hatóságok *általános feladata* az együttműködési kötelezettség köre szerveződik. A központi hatóságok kötelesek egymással együttműködni és előmozdítani a hatáskörrel rendelkező hatóságok közötti együttműködést, továbbá kötelesek arra törekedni, hogy megoldást találjanak az alkalmazás során az egyedi ügyekben felmerülő nehézségekre. A központi hatóságok e feladatai közvetlenül a központi hatóságokra hárulnak, azt nem gyakorolhatják más szervezeten keresztül.¹²¹ Az EU-n belül a központi hatóságok integrációjának megerősítéséhez a tagállamok a polgári és kereskedelmi ügyekre létrehozott Európai Igazságügyi Hálózatot vehetik igénybe [EuTR. 50. cikk (2) bekezdés].¹²²

Ami az EuTR. 51. cikkében írt *egyedi feladatokat* illeti, a központi hatóságok az igazgatási teendők széles skáláján mozoghatnak, de még sincsenek olyan mértékű konkrét elvárások velük szemben, amelyek esetleg észszerűtlenül megterhelnék az anyagi forrásaikat.¹²³ Az egyedi feladatokat a központi hatóságok maguk is végrehajthatják, de azok elvégzését delegálhatják is más szervre. A cikk az egyedi feladatokat két részre osztja: az (1) bekezdés a kötelező feladatokat, a (2) bekezdés a kötelező feladatok végrehajtásához „szükséges intézkedéseket” sorolja fel.¹²⁴ Ennek megfelelően kötelező feladat a kérelmek továbbítása és fogadása, valamint a kérelmekkel kapcsolatos eljárások megindítása vagy az azzal kapcsolatos segítségnyújtás. Az egyedi feladatok emellett a jogsegély különböző formái a kézbesítés, a bizonyításvételel, a végrehajtás, a költségkezdvezmények stb.

¹²⁰ EuTR. (31) preambulumbekzdés.

¹²¹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 96.

¹²² ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 50, Rn. 1.

¹²³ WALKER 2015, 206.

¹²⁴ NIMMERRICHTER 2010, 116; ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 50., Rn. 2.

A feladatok részletes tárgyalására e helyütt nincs lehetőség, azonban a legfontosabbak, amelyekre a magyar szabályozás is reflektál, külön pontban kiemelést nyernek.

5.2.2.2. A kérelmek továbbítása vagy fogadása

A központi hatóságok elsődleges és kötelező feladata a kérelmek továbbítása vagy fogadása [EuTR. 51. cikk (1) bekezdés *a*) pont].

Az EuTR. 55. cikke mondja ki, hogy a tartási kérelmeket a kérelmező tartózkodási helye szerinti tagállam központi hatóságán keresztül kell benyújtani a megkeresett tagállam központi hatóságához. Ebből egyes értelmezések szerint az következik, hogy a kérelmezők közvetlenül nem nyújthatnak be tartási kérelmet a megkeresett állam eljárásra illetékes hatóságához, csak a központi hatóságon keresztül.¹²⁵ Az EUB azonban az M. S.-ügyben hozott ítéletében egyértelművé tette, hogy az EuTR. rendelkezései lehetővé teszik a tartásra jogosult számára, hogy kérelmével közvetlenül a megkeresett állam illetékes hatóságához forduljon.¹²⁶

Ennek az ítéletnek a hazai szabályozás szempontjából is van tanulsága, hiszen a Httv. 4. § (1) bekezdése szerint a tartási igénnyel kapcsolatos, külföldre irányuló kérelmeket a kérelmező lakó-, tartózkodási vagy munkahelye szerint illetékes bíróságon „*kell*” előterjeszteni. A szabályozás értelmében a bíróság a hiánytalan kérelmet továbbítja a magyar központi hatósághoz, az pedig a kérelmet a végrehajtás érdekében megkeresett tagállam központi hatóságának küldi meg. A Httv. a bíróságnak megadja a lehetőséget a kérelem továbbításának elutasítására és az eljárás megszüntetésére is, a központi hatóságnak pedig szintén lehetősége van a kérelmet elutasítani. A hazai szabályozás alapján a tartásdíj behajtása iránti kérelem csak közvetett módon juthat el a végrehajtás államába, nyilvánvalóan gátolva ezzel a kérelmező gyors és hatékony végrehajtáshoz való jogát. Véleményem szerint a Httv. alkalmazásának a kérelmező választása esetén semmi akadálya, ám jelenleg a hazai szabályozásnak a Httv. 4. § (1) bekezdésében írt, választást nem tűrő megfogalmazása („*kell* előterjeszteni”) problematikus, ugyanis az M. S.-ítélet értelmében a központi hatóságon keresztül történő előterjesztés csak az egyik lehetőség. Emiatt a Httv. szabályozása ebben a körben pontosításra

¹²⁵ GEIMER–SCHÜTZE 2014, EuUnfVO, Art. 55, Rn. 1.

¹²⁶ M. S.-ítélet, C–283/16, EU:C:2017:104, 43–44.

szorul. Amíg ez nem történik meg, a magyar szabályozást a kötelező jelleg vonatkozásában a magyar jogalkalmazónak félre kell tennie.

Az EuTR. a továbbítandó és fogadásra alkalmas kérelmek típusait aszerint osztályozza, hogy annak a jogosult vagy a kötelezett-e az előterjesztője. A jogosult a tartási határozat elismerését és végrehajtását, tartási határozat meghozatalát vagy módosítását, míg a kötelezett a tartási határozat végrehajtásának felfüggesztését, korlátozását vagy módosítását kérheti. A kérelmeket az EuTR. által meghatározott formanyomtatványokon kell előterjeszteni.

Az EuTR. 58. cikke sematikusan „írja le” a megkereső és a megkeresett hatóság egyes eljárási lépéseit; a kérelem előterjesztésével kapcsolatos belső eljárási szabályokat, valamint a kérelem államon belüli útját minden államban belső jogi normának kell meghatározni.

A külföldre irányuló kérelmek kapcsán az IM fogadja a bíróságok által továbbított kérelmeket, gondoskodik a hiányok pótlásáról, a kérelem és mellékletei fordításáról, és továbbítja azokat külföldi központi hatósághoz.¹²⁷ A megkeresett központi hatóság a kérelem kézhezvételétől számított 30 napon belül igazolja a kérelem kézhezvételét, tájékoztatja a megkereső tagállam központi hatóságát, hogy milyen első lépéseket tett vagy fog megtenni a kérelem intézése érdekében; további szükséges dokumentumokat és információkat kérhet, továbbá e határidőn belül közli a kérelmező központi hatósággal a kérelem intézésével kapcsolatos megkeresésekre való válaszadásért felelős személy vagy szervezeti egység nevét és elérhetőségeit. A megkeresett központi hatóság a kézhezvétel igazolásától számított 60 napon belül tájékoztatja a kérelmező központi hatóságot a kérelem állásáról.¹²⁸

A külföldről érkező kérelmek kapcsán az IM a továbbított kérelmet fogadja, és megvizsgálja a szükséges intézkedések előkészítése érdekében. Ha a kérelem hiányos, a központi hatóság megkeresi a megkereső külföldi központi hatóságot. Hiánytalan kérelem esetén a központi hatóság intézkedik a kérelem teljesítése iránt, és tájékoztatja a megkereső külföldi központi hatóságot a kérelem intézésével kapcsolatos adatokról, a megtett intézkedésről.¹²⁹

Az IM a tartásdíj megállapítása, megváltoztatása vagy megszüntetése iránt előterjesztett kérelmet a gyámhatóságnak küldi meg megelőző eljárásra (lásd lentebb), ha pedig ez eredménytelenül zárul, a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítéséről.

¹²⁷ Httv. 11–16. §.

¹²⁸ EuTR. 58. cikk (3)–(4).

¹²⁹ Httv. 18–19. §.

Külföldről érkező, tartásdíj végrehajtása iránti kérelem előterjesztése esetén a központi hatóság közvetlenül folytatja le a megelőző eljárást, amelynek keretében a kötelezettet értesíti a kérelem előterjesztéséről, és tájékoztatja a kérelem alapján teendő intézkedésekről, a tartásdíj végrehajtásával kapcsolatos jogairól és kötelezettségeiről, továbbá arról, hogy lehetősége van a tartásdíj önkéntes megfizetésére vagy halasztás, részletfizetés iránti kérelem előterjesztésére. Ha a kötelezett a központi hatóság által meghatározott határidőn belül eljuttatja a tartás önkéntes megfizetésére vonatkozó kötelezettség-vállaló nyilatkozatát és az esedékessé vált tartásdíj vagy egy részének megfizetéséről szóló igazolást, vagy kérelmet terjesztett elő halasztás, részletfizetés iránt, azt a központi hatóság továbbítja a megkereső külföldi központi hatóságnak, és felkéri a kérelmező arra vonatkozó nyilatkozatának beszerzésére. Ezt követően a központi hatóság a kérelmező nyilatkozata alapján jár el. Ha a tartásdíj önkéntes megfizetéséről határidőben nem érkezett nyilatkozat és igazolás, továbbá halasztási vagy részletfizetési kérelmet sem terjesztett elő a kötelezett, vagy ha a kérelmező ezek ellenére is fenntartja kérelmét, az IM intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindítása iránt.

A megkeresett központi hatóság csak abban az esetben utasíthatja el egy kérelem intézését, ha nyilvánvaló, hogy az nem felel meg az EuTR. követelményeinek, ilyen esetben késedelem nélkül tájékoztatni kell a megkereső hatóságot az elutasítás okairól. A kérelem megkeresett hatóság általi elutasítására csak akkor van lehetőség, ha már a továbbított iratokból „nyilvánvalóan” következik, hogy a kérelem előterjesztésének feltételei nem állnak fenn, például ha a kérelmező nem az EuTR. 56. cikkében felsorolt kérelmek egyikét terjeszti elő.¹³⁰ Ugyanakkor a megkeresett központi hatóságnak nincs joga elutasítani a tartási kérelmet alaptalanság miatt,¹³¹ vagy amiatt, hogy további iratokra, információkra van szükség a kérelem elintézéséhez, ugyanis ilyenkor felkérheti a megkereső központi hatóságot a hiányzó iratok, információk átadására.

¹³⁰ ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 58, Rn. 9.

¹³¹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 345.

5.2.2.3. Eljárások megindítása

A központi hatóságok másik elsődleges és kötelező feladata a kérelmekkel kapcsolatos eljárások megindítása vagy a megindítás elősegítése.¹³²

E feladat a megkeresett központi hatóságok oldalán jelentkezik a hozzájuk beérkezett tartási kérelmekkel összefüggésben. Az „eljárás” fogalma alatt közigazgatási és bírósági eljárást is érteni kell. Azokban az államokban, ahol a központi hatóságok közvetlen eljárás-indítási jogosultsággal rendelkeznek, a hatóság feladata az eljárás kezdeményezése, ahol pedig a központi hatóság ilyen közvetlen jogosultsággal nem rendelkezik, a hatóság elősegíteni köteles az eljárás megindítását.¹³³

A tartási követelések bírósági érvényesítését alkalmazó államokban a tartási igény alternatív rendezése megelőzheti a bírósági eljárás megindítását,¹³⁴ és ennek eredménytelensége esetén válhat szükségessé a bírósági eljárás megindítása. Ilyen lehetőség az IM, illetőleg a gyámhivatalok által lefolytatott előzetes eljárás hazánkban; ennek eredménytelensége generálja a kormányhivatalnál a pártfogó ügyvéd kirendelését, majd a pártfogó ügyvéd által kezdeményezett bírósági eljárást. Ezek részleteit lásd lentebb.

5.2.2.4. Nemzetközi jogsegély

Az egyedi feladatok között olyanokat is találunk, amelyek a tartási ügyekben speciális jogsegély nyújtását teszik lehetővé, e jogsegély koordinátorai pedig a központi hatóságok. Ilyen jogsegélyről van szó, amikor a központi hatóságot minden szükséges intézkedés megtételére kötelezi a kötelezett vagy a jogosult tartózkodási helyének meghatározásához, a jövedelmi és vagyoni körülményekre vonatkozó információk szolgáltatásához, a bizonyítékok beszerzéséhez és kézbesítéséhez, valamint a származás megállapításához.¹³⁵

A tartási igények határon átnyúló érvényesítésekor a kérelmező gyakran szembesül azzal a nehézséggel, hogy az ellenérdekű fél tartózkodási helye, címe ismeretlen számára, márpedig ez a követelés érvényesíthetőségének előfeltétele.¹³⁶ Ennek kapcsán az EuTR. bevezeti a különleges intézkedés

¹³² EuTR. 51. cikk (1) b) pont.

¹³³ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 116.

¹³⁴ EuTR. 51. cikk (2) d) pont.

¹³⁵ EuTR. 51. cikk (2) b)–c), g)–h) és j) pont.

¹³⁶ ANDRAE 2014, EG-UntVO, Art. 53, Rn. 24.

iránti megkeresés lehetőségét. Ennek segítségével a kérelmező még a tartási kérelem beadása előtt a lakóhelye szerinti tagállam központi hatóságához fordulhat annak érdekében, hogy a központi hatóság különleges intézkedés keretében keresse meg egy másik állam központi hatóságát a jogosult vagy a kötelezett tartózkodási helyének, jövedelmének, vagyonának, munkáltatójának közlése végett.¹³⁷ Az EuTR. ezzel a lehetőséggel egységesen megkönnyíti a másik fél címének felkutatását. Az információkhoz való hozzáférés tekintetében az EuTR. több részletszabályt tartalmaz.¹³⁸

Az EuTR. hatékony jogsegélyt vár el a megkeresett központi hatóságoktól az ilyen megkeresések teljesítése során. A központi hatóság nem bújhat ki a megkeresés teljesítése alól azzal az indokkal, hogy nem rendelkezik közvetlen hozzáféréssel a szükséges adatbázis(ok)hoz, hiszen az ilyen jogsegély-kérelem elintézése a részes állam belső jogi normái által meghatározott.¹³⁹

A hazai szabályozás szerint ha a különleges intézkedés megtétele iránti megkeresés a tartásra jogosult vagy kötelezett lakó- vagy tartózkodási helyének meghatározására irányul, a központi hatóság megkeresi a polgárok személyi adatait kezelő szervet a lakóhelyre vagy tartózkodási helyre vonatkozó adat beszerzése érdekében, és a beszerzett adatot továbbítja a megkereső központi hatóságnak.¹⁴⁰ Ha a különleges intézkedés megtétele iránti megkeresés a tartásra kötelezett jövedelmére, munkáltatójára, vagyonára vonatkozó adatok beszerzésére irányul, a központi hatóság az illetékes bírósági végrehajtót keresi meg.¹⁴¹

A központi hatóság a származás megállapításához a gyámhatóság bevonásával nyújt segítséget, amely a gyámhatósági feladatok között kerül részletezésre.

A magyar központi hatóság az okirati vagy egyéb bizonyíték beszerzését, illetőleg irat kézbesítését célzó megkeresés teljesítését az erre vonatkozó nemzetközi szerződés, európai uniós jogi norma, viszonyossági nyilatkozat vagy a nemzetközi jogsegély teljesítésére vonatkozó külön törvény szerint segíti elő.

¹³⁷ NIMMERRICHTER 2010, 117; EuTR. 53. cikk (1).

¹³⁸ EuTR. 61–62. cikk.

¹³⁹ BORRÁS–DEGELING 2013, para. 137–138.

¹⁴⁰ Htv. 26. §.

¹⁴¹ Htv. 27. § (1).

5.3. A gyámhivatalok feladatai

5.3.1. Bevezetés

A gyámhatóságoknak alapvetően két lényeges feladata van az EuTR.-ből fakadóan: egyfelől az IM mint központi hatóság megkeresése alapján eljár a külföldről érkező tartásdíj megállapítása, megváltoztatása vagy megszüntetése iránt előterjesztett kérelmekkel kapcsolatos megelőző eljárás során, másfelől az állam által megelölegetett tartásdíj behajtása iránti kérelem kérelmezőjeként léphet fel.

5.3.2. Megelőző eljárás

Ha a külföldről érkező kérelem tartásdíj megállapítására, megváltoztatására vagy megszüntetésére irányul, a központi hatóság a tartási igény peren kívüli teljesítése érdekében a gyámhatóság közreműködésével megkísérli önkéntes teljesítésre vonatkozó megállapodás vagy kötelezettség-vállalás létrehozását. Ilyenkor a központi hatóság a tartásdíjfizetésre-kötelezés vagy a tartásdíj felemelése iránti kérelmet továbbítja a kötelezett, a tartásdíj leszállítása vagy megszüntetése iránti kérelmet pedig a belföldi jogosult lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságnak.¹⁴² A Httv. nem veszi számításba, hogy tartásdíj leszállítása és megszüntetése iránt a jogosult is, tartásdíj megállapítása és felemelése iránt a kötelezett is terjeszthet elő kérelmet, így a megelőző eljárást éppen az általában tényleges vitát nem hozó esetekben nem teszi lehetővé.

A gyámhatóság a kérelemmel érintett személyt a kérelem beérkezésétől számított 30 napon belül személyesen meghallgatja, és tájékoztatja a kérelem tartalmáról, a kérelem alapján teendő intézkedésekről, a tartásdíjfizetéssel kapcsolatos jogokról és kötelezettségekről, valamint arról, hogy lehetősége van a tartásdíj önkéntes megfizetésére, vagy a kérelem tárgyában nyilatkozat tételére. A gyámhatóság a kérelemmel érintett személy tartásdíjjal kapcsolatos nyilatkozatát jegyzőkönyvbe foglalja, amelyet a kérelemmel érintett személy az aláírásával lát el. A nyilatkozatnak – az érintettek személyi adatain és lakóhelyén kívül – a következőket kell tartalmaznia: a tartásdíj fizetésére vonatkozó kötelezettségvállaló vagy egyéb nyilatkozatot, vagy a tartásdíj

¹⁴² Httv. 20. § (2).

megváltozása vagy megszüntetése iránti kérelemre vonatkozó nyilatkozatot; a tartási kötelezettség fajtáját; a megfizetni vállalt tartásdíj összegét, esedékességét, a tartásdíjfizetési kötelezettség kezdő és befejező időpontját, vagy a megfizetni elfogadott tartásdíj összegét, esedékességét, időtartamát, vagy a tartásdíjfizetési kötelezettség megszűnésének elfogadását.

A gyámhatóság a jegyzőkönyvet – fordítás készítése nélkül – megküldi a központi hatóságnak, és ezzel az eljárás lezárul, kivéve, ha a kérelmező nyilatkozata alapján a kérelemmel érintett személy ismételt meghallgatása szükséges.¹⁴³ Az IM tájékoztatja a megkereső külföldi központi hatóságot, és felkéri a kérelmező arra vonatkozó nyilatkozatának beszerzésére. Ezt követően a központi hatóság a kérelmező nyilatkozata alapján jár el. Ha a kérelemmel érintett személy nyilatkozatában foglaltakat a kérelmező elfogadta, a központi hatóság erről a kérelemmel érintett személyt tájékoztatja.

Ugyanígy kell eljárni akkor is, ha a kérelmező a tartási igényre vonatkozó kérelemmel együtt a származás megállapítására vonatkozó határozat hozatalára irányuló kérelmet is előterjeszt.¹⁴⁴

Ha a tartásdíjjal kapcsolatos nyilatkozat beszerzése nem járt sikerrel, vagy a kérelmező a nyilatkozat megtétele ellenére is fenntartja kérelmét, a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítéséről.¹⁴⁵ A központi hatóság a kérelmező jogi képviselőtének biztosítása érdekében értesíti a kérelem előterjesztéséről a perre hatáskörrel rendelkező, illetékes bíróság székhelye szerinti jogi segítségnyújtó szolgálatot, pártfogó ügyvéd kirendelését követően pedig a kirendelt pártfogó ügyvédnek megküldi a jogi képviselő ellátásához szükséges iratokat.¹⁴⁶ A magyarországi lakóhellyel, tartózkodási hellyel, szálláshellyel vagy munkavégzési hellyel nem rendelkező külföldi személy esetében a jogi segítségnyújtási támogatások engedélyezésével összefüggő kérelem elbírálására Budapest Főváros Kormányhivatala XI. Kerületi Hivatala az illetékes.¹⁴⁷

¹⁴³ Gyer. 169/A. § (2).

¹⁴⁴ Gyer. 169/A. § (3)–(4).

¹⁴⁵ Httv. 22. § (1).

¹⁴⁶ Httv. 22. § (2).

¹⁴⁷ Az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről szóló 362/2016. (IX. 29.) Korm. rendelet 12. § (2).

5.3.3. Gyermektartásdíj megelőlegezése

5.3.3.1. Feltételek

Amennyiben a gyermektartásdíjra jogosult a kötelezettől nem tudja behajtani a jogerős határozatban megállapított gyermektartásdíjat, bizonyos feltételek mellett állam által megelőlegezett gyermektartásdíjra tarthat igényt, akkor is, ha a kötelezett külföldön tartózkodik. A gyermektartásdíj megelőlegezésének akkor van helye, ha *a)* a bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította, vagy van olyan külföldi bíróság – vagy más hatóság által hozott jogerős határozat –, amelyet a Magyarországon élő gyermek javára nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani; *b)* a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen; *c)* a gyermeket gondozó szülő vagy más törvényes képviselő nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani, feltéve, hogy a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi átlagjövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének kétszeresét.¹⁴⁸

Nincs helye megelőlegezésnek, ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján nem érvényesíthető, vagy ha a kötelezett külföldi tartózkodási helye ismeretlen. E kizáró szabálynak a 2007. évi hágai egyezményben részes államok és az uniós tagállamok viszonylatában nincs jelentősége.

A kérelem mellékleteit a Gyer. szabályozza. A határon átnyúló tartásdíjigény érvényesítése viszonylatában egy specialitásra szükséges felhívni a figyelmet. A Gyer. értelmében a gyermektartásdíj megelőlegezése iránti kérelem előterjesztésekor a jogosultnak igazolnia kell, hogy megkísérelte a tartásdíj behajtását. A hazai végrehajtási eljárás tekintetében ez azt jelenti, hogy a kérelemhez a végrehajtás szünetelését kimondó, 6 hónapnál nem régebbi jegyzőkönyvet kell mellékelnie, amely a gyermektartásdíj eredménytelen végrehajtását igazolja. A külföldi végrehajtás esetén azonban elegendő a gyermektartásdíj behajtása iránti eljárás megindítását igazoló okiratot csatolni a kérelemhez, ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj behajtása nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján lehetséges; e körülményt a jogosultnak közokirattal kell igazolnia.¹⁴⁹ Egyes gyámhatóságok ezt szigorúan értelmezve elvárják, hogy a jogosult külföldi

¹⁴⁸ Gyvt. 22. § (1).

¹⁴⁹ Gyer. 69. § (4) *db*) pont; Gyer. 70. § (5).

hatóságtól szerezzen be olyan okiratot, amely igazolja, hogy a végrehajtást megkísérelte; más gyámhatóságok ezzel szemben megelégszenek azzal, ha a jogosult egy hazai hatósági okirattal igazolja, hogy a külföldi végrehajtást kezdeményezte. A helyes gyakorlat az utóbbi, amit megerősít a KIM Nemzetközi Magánjogi Főosztályának tájékoztatója is: e szerint amennyiben a jogosult a magyar bíróság előtt kezdeményezte a gyermektartásdíj külföldön történő behajtását, és ezt kérelmének egy bírósági pecséttel ellátott példányával igazolni tudja, a jogosultnak egyéb, a magyarországi adósokra vonatkozó esetekben kötelezően benyújtandó dokumentumokkal a külföldi végrehajtás eredménytelenségét vagy szünetelését nem kell igazolnia.

5.3.3.2. Állami előleg behajtása iránti kérelem

Amennyiben a tagállam valamely szerve a tartásdíjat határon átnyúló tartási ügyben megelőlegezi, az EuTR. 64. cikke lehetővé teszi, hogy a tartás helyett nyújtott ellátások megtérítését kérő közintézmény kérelmére a kötelezett ellen hozott határozat, valamint a jogosult és a kötelezett közötti ügyben hozott határozat elismerése, végrehajthatóvá nyilvánítása vagy végrehajtása iránt kérelmet terjesszenek elő. A határozatok elismerésének és végrehajthatóvá nyilvánításának, valamint a határozatok végrehajtásának érdekében benyújtott kérelem szempontjából a „jogosult” kifejezés olyan közintézményt is magában foglal, amely a tartásra jogosult személy helyett jár el, vagy amely a tartás helyett nyújtott ellátások után visszatérítésre jogosult.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az állami előleg tárgyában döntő gyámhivatal az illetékes bíróságon kérelmet terjeszthet elő az EuTR. VI. sz. mellékletének kitöltésével a tartási határozat másik tagállamban való elismerése és végrehajtása iránt az állam által ténylegesen előlegezett tartásdíj erejéig. A kérelemhez csatolni kell a tartási határozatot, annak I. vagy II. melléklet szerinti kivonatát, az állami előlegezésről szóló határozatot és a ténylegesen kifizetett összegről szóló igazolást. A kérelem előterjesztését megelőzően célszerű, ha a gyámhivatal előzetesen megkeresi az IM-et, amely tájékoztatást tud adni arról, hogy várható-e eredmény az állami előleg behajtására irányuló kérelem előterjesztésétől.

A gyámhivatalok által előterjesztett ilyen kérelmek intézése a bíróság hatáskörébe tartozik, a bíróságok a Httv. 3–10. §-ai szerint járnak el.

5.4. A bíróságok feladatai

5.4.1. Bevezetés

A Httv. többféle feladatot ró a bíróságokra is: egyfelől a hatáskörükbe utalja a magyarországi határozatok hiteles kivonatainak kiállítását, másfelől a külföldre irányuló kérelmek központi hatóságokhoz való továbbításával kapcsolatos eljárás lefolytatását, végül a külföldről érkező kérelmekkel összefüggő bírósági eljárások lefolytatását. E hatáskörök bíróságokra telepítését az EuTR. 51. cikk (4) bekezdése teszi lehetővé.

5.4.2. Kivonat kiállítása határozatról, perbeli egyezségről, közokiratról

Ha egy bíróság előtt az elismert tartási határozatra hivatkoznak, az erre hivatkozó felet a bíróság kötelezheti, hogy nyújtsa be az eredeti eljárás helye szerinti bíróság által kibocsátott kivonatot (esettől függően az EuTR. I. vagy II. sz. mellékletében foglalt formanyomtatványt felhasználva).¹⁵⁰ Bármely érdekelt fél kérelmére az eredeti eljárás helye szerinti tagállam illetékes hatósága igazolást ad ki a perbeli egyezségről vagy a közokiratról, esettől függően az I. és II. sz. mellékletben, illetve a III. és IV. sz. mellékletben található formanyomtatvány felhasználásával.¹⁵¹

A magyarországi határozat, közokirat vagy perbeli egyezség más tagállamban történő végrehajtása érdekében az illetékes magyar hatóságnak igazolást kell kiállítania a határozatról, közokiratról vagy perbeli egyezségről.¹⁵²

Az EuTR. kifejezetten csak a közokirat és a perbeli egyezség vonatkozásában írja elő az igazolás kiállításának kötelezettségét, a határozatról a kivonat kiállításának kötelezettsége az EuTR. 20. cikk (1) bekezdés *b*) pontjából csak közvetett módon következik.

Az első fokon eljáró magyar bíróság a 2011. június 18. előtt indult eljárásokban az exequatúreljárás alkalmazásával végrehajtandó magyar tartási határozatok másik uniós tagállamban történő végrehajtásához az EuTR. II. számú melléklete szerinti kivonatot, míg a 2011. június 18. napján vagy azt követően indult eljárásban hozott, exequatur nélkül végrehajtandó magyar

¹⁵⁰ EuTR. 40. cikk (2).

¹⁵¹ EuTR. 48. cikk (3).

¹⁵² Vht. 31/C. §.

tartási határozatok másik tagállamban történő végrehajtásához az EuTR. I. számú melléklete szerinti kivonatot állítja ki a határozatról. A 2011. június 18. előtt indult eljárásokban hozott tartási határozatok másik tagállamban az EuTR. IV. fejezet 2. szakasza szerinti exequatureljárást követően hajthatók végre, és ez az exequatureljárást alkalmazandó a brit tartási határozatokra, mivel a brit bíróságok nem alkalmazzák a hágai jegyzőkönyvet a 2011. június 18. után indult eljárásokban sem.

A kivonat kiállításának alapvető feltétele, hogy az alapeljárás helye szerinti tagállamban a határozat (perbeli egyezség, közokirat) végrehajtható legyen.

Hazánkban a kivonatot határozat vagy perbeli egyezség esetén az első fokon eljáró bíróság állítja ki,¹⁵³ közokirat esetében a közokiratot kiállító hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróság, ha pedig a közokiratot közjegyző állította ki, továbbá a közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó végzés és a közjegyző által jóváhagyott – a bírósági egyezséggel azonos hatályú – egyezség esetén a közjegyző állítja ki.¹⁵⁴ A kivonat több alkalommal is kiállítható.¹⁵⁵ A kivonat kiállítása iránti bírósági eljárás illetékmentes.¹⁵⁶

5.4.3. A külföldre irányuló kérelmek továbbítása

A határon átnyúló tartási ügyekben a külföldre irányuló kérelmek központi hatósághoz való továbbítása a bíróságok hatáskörébe tartozik. A bíróságnak a kérelem központi hatóság részére történő továbbítására szolgáló eljárása polgári nemperes eljárás, amelyre elsősorban a Httv. rendelkezéseit (3–10. §), amennyiben pedig a Httv. eltérően nem rendelkezik, a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell megfelelően alkalmazni. A bírósági titkár és a bírósági ügyintéző a bíróság hatáskörébe utalt bármely eljárási cselekményt elvégezhet.¹⁵⁷

A tartásdíj fizetésére kötelező belföldi bírósági határozat külföldi államban történő elismerése és végrehajthatóságának megállapítása vagy

¹⁵³ Vht. 31/C. § (1) e) pont.

¹⁵⁴ Vht. 31/C. § (2) c) pont.

¹⁵⁵ Vht. 31/C. § (5).

¹⁵⁶ Itv. 57. § (1) u) pont.

¹⁵⁷ Httv. 4. § (1)–(2).

a végrehajtása iránti kérelem továbbítása ügyében az első fokon eljáró bíróság illetékes.¹⁵⁸

Az EuTR. VI. sz. mellékletén előterjesztett végrehajtási kérelemhez mellékelni kell:

- az EuTR. I. vagy II. sz. melléklete szerint kiállított kivonatot;
- a határozat vagy egyezség egy végrehajtási záradékkal ellátott hiteles kiadványát (ha rendelkezésre áll, akkor az idegen nyelvűt is);
- a hátralékról szóló iratot;
- a külföldi központi hatóságnak adott meghatalmazást;
- értesítést arról, hogy a kérelmezőt költségmentességben részesítette (a végzés egy példányával) vagy arról, hogy a fordítási költségek letétbe helyezésére sor került;
- a tartásra szoruló gyermek születési anyakönyvi kivonatának fénymásolatát és iskolalátogatási igazolást.

A bíróság a kérelmet és mellékleteit továbbítja az IM-nek, vagy – amennyiben a Httv. feltételeinek az nem felel meg – a továbbítás iránti kérelmet elutasítja. Az elutasító végzés ellen fellebbezésnek van helye.

5.4.4. Külföldről érkező kérelmek

A tartásra jogosult kérheti a határozat elismerését és/vagy végrehajtását, tartásdíjat megállapító határozat hozatalát vagy a korábbi határozat módosítását (tartásdíj felemelése, leszállítása, megszüntetése), függetlenül attól, hogy az alaphatározatot melyik tagállamban hozták. A tartásdíjfizetésre kötelezett kérheti az olyan határozat elismerését, amely egy előző határozatnak a megkeresett tagállamban való végrehajtása felfüggesztéséhez vagy korlátozásához vezet, továbbá a korábbi határozat módosítását (tartásdíj leszállítása, felemelése, megszüntetése), függetlenül attól, hogy az alaphatározatot melyik tagállamban hozták.

Az IM a külföldről érkező tartásdíj megállapítása, módosítása vagy megszüntetése iránti kérelmeket az illetékes gyámhatóságnak küldi meg, amely a peres eljárást elkerülését célzó megelőző eljárást folytat le. Ha ez eredménytelenül zárul, akkor a központi hatóság intézkedik a szükséges bírósági eljárás megindításának előkészítése iránt, és a kérelmező részére

¹⁵⁸ Httv. 3. § (1)–(2).

pártfogó ügyvéd kirendelése érdekében értesíti a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság székhelye szerinti igazságügyi szolgálatot, a kirendelt pártfogó ügyvédnek pedig megküldi a jogi képviselőt ellátásához szükséges iratokat. A felperes képviselőjében eljárva a pártfogó ügyvéd kötelessége a kereset előterjesztése.

A tartásdíj végrehajtása iránti kérelem előterjesztése esetén a központi hatóság közvetlenül folytatja le a megelőző eljárást, és ha ez eredménytelenül zárul, a központi hatóság a kérelmező részére pártfogó ügyvéd kirendelése érdekében értesíti az illetékes bíróság székhelye szerinti igazságügyi szolgálatot, a kirendelt pártfogó ügyvédnek pedig megküldi a jogi képviselőt ellátásához szükséges iratokat. A végrehajtást kérő képviselőjében eljárva a pártfogó ügyvéd kötelessége a végrehajtási kérelem előterjesztése.

6. Határon átnyúló öröklési ügyek

6.1. Bevezetés

Az EU-n belül az államhatárokat „átlépő” öröklési ügyek száma az összes öröklési ügy 10%-ára tehető; ez abszolút számban évi 450 000 ügyet jelent, kombinált értéküket pedig több mint 120 milliárd euróra becsülik. E számok fényében látható, hogy az EU-n belül a releváns határon átnyúló elemmel rendelkező hagyatéki és öröklési ügyekre vonatkozóan a szabályozást egységesíteni szükséges. Ezt az egységesítést végzi el az európai öröklési rendelet, azaz a 650/2012/EU rendelet (a továbbiakban: EuÖrR).¹⁵⁹

Az EuÖrR. megalkotásának kiindulópontja az, hogy a szabad mozgás, tartózkodás, munkavállalás és letelepedés joga gyakorlásának következményeként egyre több európai polgár rendelkezik több tagállamban ingó- és ingatlanvagyonnal, bankszámlával stb., és ebből fakadóan elhalálozás esetén egyre több nemzetközi vonatkozású öröklési ügy merül fel, amikor is az örökhagyónak nem csupán a hazájában, de más államokban is marad az örökösök között felosztandó hagyatéka. Az EuÖrR. megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy ilyenkor az örökhagyó bárhol fellelhető hagyatékának jogi sorsa

¹⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről; HL L 201., 2012. 07. 27., 107.

egy eljárásban kerüljön rendezésre, és az annak során hozott öröklési határozatot vagy okiratot a többi uniós tagállamban is elismerjék, különösen ott, ahol a hagyatéki vagyon ténylegesen fellelhető.

Az EuÖrR. a határon átnyúló öröklési ügyek négy fő szegmensét szabályozza. Idetartozik egyrészt a joghatóság kérdése, amely arra ad választ, hogy az örökléssel kapcsolatos jogi eljárásokat (így például egy hagyatéki eljárást) melyik uniós tagállamban lehet lefolytatni, azaz melyik tagállam bíróságának, közjegyzőjének vagy más szervének van eljárási jogosultsága. Az EuÖrR. másrészt szabályozza az alkalmazandó jog kérdését, vagyis azt, hogy az eljárni jogosult (azaz joghatósággal rendelkező) hatóság az örökható hagyatéknak sorsát melyik állam öröklési jogszabályai alapján köteles elbírálni. Harmadrészt az EuÖrR. szabályozza az uniós tagállamok bíróságai, közjegyzői vagy más hatóságai által öröklési ügyekben meghozott határozatok (például hagyatékátadó végzések) tagállamok közötti „szabad forgalmát”, azaz kölcsönös elismerését is. Végül az EuÖrR. bevezeti az európai öröklési bizonyítványt.¹⁶⁰ Az alábbiakban az EuÖrR. e négy szabályozási területét emelem ki, utalva a hazai specialitásokra. Hazánkban a hagyatéki eljárásra vonatkozó szabályokat a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Hetv.), az öröklési szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) fekteti le.

Az EuÖrR. alkalmazásában három tagállam, nevezetesen az Egyesült Királyság (Nagy-Britannia és Észak-Írország), továbbá Írország és Dánia nem vesz részt. Ezt a három uniós tagállamot a rendelet alkalmazása során úgy kell tekinteni, mintha unión kívüli, harmadik államok lennének.

6.2. Eljárni jogosult hatóságok

6.2.1. Bevezetés

Az eljárási jogosultságot két aspektusból kell megvizsgálni. Egyfelől szembevetendő, hogy az EuÖrR. a szabályait a „bíróságokra” formázza, ugyanakkor több uniós tagállamban, köztük hazánkban is, a hagyatéki eljárást nem a bíróságok, hanem a közjegyzők folytatják le. Kérdéses tehát, hogy Magyarországon a közjegyzők a határon átnyúló öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkeznek-e.

¹⁶⁰ A részletes bemutatást lásd: GOMBOS 2014a, 4.7. pont.

Másfelől tisztázni szükséges, hogy a több tagállamhoz is kapcsolható öröklési ügyben mi alapján dől el, hogy melyik tagállam eljárásra hatáskörrel rendelkező hatósága járhat el az ügyben (joghatóság).

6.2.2. Hatáskörrel rendelkező hatóságok

Az EuÖrR. 2. cikke általánosan és elvi jelleggel mondja ki, hogy a rendelet nem érinti a tagállami hatóságok öröklési ügyekkel kapcsolatos hatáskörét. Ezzel az EuÖrR. kifejezésre juttatja, hogy tiszteletben tartja a tagállamokban az öröklési ügyek elintézésére alkalmazott eltérő fórumrendszereit. Ezzel összhangban az EuÖrR. 3. cikk (2) bekezdése meghatározza azokat a minimumsztemerdekert, amelyek mellett – elnevezéstől függetlenül – egy hatóságot, szervet vagy szakembert az EuÖrR. értelmében vett „bírósnak” lehet tekinteni. Az EuÖrR. alkalmazásában a „bírósnak” fogalmát tágan kell értelmezni, hogy abba ne csak a szó szoros értelmében vett, igazságszolgáltatási feladatokat ellátó bíróságnak tartozzanak bele, hanem egyes tagállamokban azon közjegyzők vagy nyilvántartó hivatalok is, akik vagy amelyek bizonyos öröklési ügyekben a bírósághoz hasonlóan igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, továbbá azon közjegyzők és jogi szakemberek is, akik egyes tagállamokban bíróság felhatalmazásával bizonyos öröklési ügyben igazságszolgáltatási feladatokat látnak el.¹⁶¹

Az EuÖrR. *expressis verbis* kinyilvánított szándéka, hogy mindazon közjegyzők, akik a tagállamokban hatáskörrel rendelkeznek öröklési ügyekben, gyakorolhassák e hatáskörüket.¹⁶² Ennek alapkritériumai a következők: *a)* a közjegyző igazságszolgáltatási feladatot lászson el *vagy* igazságügyi hatóság felhatalmazása alapján, illetőleg igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt járjon el; *b)* e hatóságok és jogi szakemberek szavatolják a pártatlanságot és a felek meghallgatáshoz való jogát; *c)* a tevékenységük helye szerinti tagállam joga értelmében határozataik ellen igazságügyi hatóság előtt jogorvoslattal lehessen élni, vagy azokat igazságügyi hatóság felülvizsgálhatja; *d)* határozataik hasonló hatállyal és joghatással rendelkezzenek, mint az igazságügyi hatóságok által ugyanilyen ügyben hozott határozatok.

Amennyiben a közjegyzők vagy más öröklési ügyekben eljáró hatóságok e feltételeknek megfelelnek, „vonatkoznak rájuk a joghatósági szabályok,

¹⁶¹ EuÖrR. (20) preambulumbekedzés.

¹⁶² EuÖrR. (21) preambulumbekedzés.

és az általuk hozott határozatok forgalmára a határozatok elismerésére, végrehajthatóságára és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni”,¹⁶³

Az EuÖrR. minden tagállam kötelezettségévé tette azon hatóságok vagy jogi szakemberek megjelölését, amelyek e fenti kritériumoknak megfelelnek.¹⁶⁴ Hazánk az EuÖrR. 3. cikk (2) bekezdése szerinti bíróság fogalomkörébe tartozóként jelölte meg a közjegyzőt is.

6.2.3. Joghatóság

Az öröklési rendelet a joghatóság szabályozását tekintve egy öt pilléren álló szabályozási rendszeren nyugszik, amely alapjaiban az általános joghatóságra, oszlopaiban a megállapodáson alapuló joghatóságra, a jogválasztás esetére irányuló szabályozásra, a kiegészítő joghatóságra, valamint a *forum necessitatisra* támaszkodik.¹⁶⁵

Ami az általános joghatóságot illeti, annak a tagállamnak a bírósági jogosultak eljárni, ahol az örökhagyónak az elhalálozás időpontjában a szokásos tartózkodási helye volt. Ez nemcsak a joghatóság, hanem az alkalmazandó jog általános kapcsolódva is. Az EuÖrR. preambuluma fontos támpontokat nyújt a fogalomértelmezés helyes irányához. A szokásos tartózkodási hely meghatározása céljából az öröklés ügyében eljáró hatóságnak átfogóan kell értékelnie az örökhagyónak a halálát megelőző években és az elhalálozása időpontjában fennálló életkörülményeit, figyelembe véve az összes releváns tényállási elemet, különösen az örökhagyónak az érintett államban való tartózkodása időtartamát és gyakoriságát, valamint annak körülményeit és indokait. Az így meghatározott szokásos tartózkodási helynek szoros és tartós kapcsolatot kell jelentenie az érintett állammal.¹⁶⁶

Az EuÖrR. 5. cikke az öröklésben érdekelt személyek részére megteremti a joghatósági megállapodás megkötésének lehetőségét, feltéve, hogy az örökhagyó jogválasztással élt. Az EuÖrR. kiegészítő joghatósági okok meghatározásával biztosítja azon örökhagyók hagyatéka feletti joghatóságot, akiknek az elhalálozásuk időpontjában a szokásos tartózkodási helyük nem

¹⁶³ EuÖrR. (22) preambulumbekzdés.

¹⁶⁴ EuÖrR. 79. cikk.

¹⁶⁵ SURI 2017, 44.

¹⁶⁶ EuÖrR. (23) preambulumbekzdés.

európai uniós tagállamban volt.¹⁶⁷ Amennyiben a rendelet egyéb rendelkezései alapján egyik tagállam bírósága sem rendelkezik joghatósággal, kivételes esetben valamely tagállam bíróságai határozatot hozhatnak az öröklés tárgyában, amennyiben az eljárás megindítása vagy lefolytatása észszerűtlen vagy lehetetlen lenne egy olyan harmadik államban, amelyhez az ügy szorosan kapcsolódik; az ügynek azonban kielégítő mértékben kapcsolódnia kell az eljáró bíróság szerinti tagállamhoz.¹⁶⁸

6.3. Alkalmazandó jog

Az EuÖrR. kollíziós jogi szabályainak legfontosabb jellegzetessége az univerzális hatály, vagyis a rendelet harmadik államok viszonyában is alkalmazást nyer, és nem jelent akadályt, hogy a rendeletben nem részes állam jogát kell alkalmazni. Ebből az is következik, hogy a tagállami kollíziós öröklési szabályok csak a hézagok kitöltésére szorítkozhatnak. Ezért van az, hogy a magyar Nmjt. csupán az EuÖrR. által nem szabályozott szóbeli végrendeletre, valamint az állam öröklésére állapít meg nemzetközi magánjogi szabályokat.¹⁶⁹

Az EuÖrR. a hagyaték egységének elvén áll, vagyis a joghatósággal rendelkező hatóság az örökhagyó teljes hagyatékának felosztásáról határozhat, függetlenül attól, hogy a hagyaték tárgya belföldön vagy külföldön található. Ezt az elvet az EuÖrR. az örökhagyó – elhalálozáskori – szokásos tartózkodási helye mint általános kapcsolóelv alkalmazásával érvényesíti. Az EuÖrR. megadja annak lehetőségét, hogy az örökhagyó még életében jogválasztással éljen a hagyaték egészére: az örökhagyó választhatja a választáskor vagy az elhalálozásakor meglévő állampolgársága szerinti jogot, többes állampolgárság esetén pedig bármelyik állampolgársága szerinti jogot választhatja.

6.4. Elismerés, végrehajthatóság és végrehajtás

Az EuÖrR. megalkotása időben egybeesett a Brüsszel I. rendelet felülvizsgálatával, mely utóbbinak nem titkoltan a legfontosabb újítása

¹⁶⁷ EuÖrR. 10. cikk.

¹⁶⁸ EuÖrR. 11. cikk.

¹⁶⁹ Nmjt. 64–65. §.

az *exequature*járás teljes eltörlése volt. Ehhez képest a fél évvel korábban elfogadott EuÖrR. az elismerés és végrehajtás szabályozása kapcsán a hagyományos formulát tartotta fenn, vagyis automatikus elismerést vezet be az öröklési ügyekben, de a végrehajtás feltételeként végrehajthatóvá nyilvánítást kíván meg.

Az EuÖrR. elismerésre vonatkozó szabályai így a Brüsszel I. rendelet 33–34. cikkeiben lefektetett szabályozási koncepción alapulnak. Ennek megfelelően az egyik tagállamban hozott öröklési határozatot külön eljárás nélkül automatikusan el kell ismerni egy másik tagállamban (*ex lege* elismerés).¹⁷⁰ A külföldi határozat belföldön történő elismerésének megtagadására közrendbe ütközés [40. cikk *a*) pont], a meghallgatáshoz fűződő alapvető eljárási jog megsértése [40. cikk *b*) pont] és összeegyeztethetatlenség okán [40. cikk *c*)–*d*) pontok] kerülhet sor.¹⁷¹

A valamely tagállamban hozott és az adott államban végrehajtható határozat egy másik tagállamban is végrehajtható, amennyiben azt az EuÖrR. 45–58. cikkében meghatározott eljárás keretében bármely érdekelt fél kérelmére végrehajthatóvá nyilvánították.¹⁷²

6.5. Európai öröklési bizonyítvány

Az EuÖrR. forradalmi újításaként az európai öröklési bizonyítvány megalkotását tekintik, amely olyan okirat, amellyel az öröklésben érdekelt személyek, így az örökös, a hagyományos, a helyettük kirendelt ügygondnok, a hagyatéki gondnok és a hagyatéki végrehajtó az öröklési eljárásban jogállásukat hivatalosan igazolni tudják, továbbá anélkül képesek jogaikat érvényesíteni, illetőleg jogosítványaikat igazolni a kibocsátóállamon kívüli más tagállamokban, hogy külön eljárásnak kellene alávetniük magukat. A bizonyítvány nem képez végrehajtható jogcímet, azonban bizonyítóerővel rendelkezik, és feltételezni kell, hogy hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket, például a végintézkedések tartalmi érvényességét.¹⁷³

¹⁷⁰ EuÖrR. 39. cikk (1).

¹⁷¹ SURI 2017, 55.

¹⁷² EuÖrR. 43. cikk.

¹⁷³ EuÖrR. (71) preambulumbekezdés.

Hazánkban az európai öröklési bizonyítvány kiállítását az örökös vagy a hagyományos teljes hatályú hagyatékátadó végzés, a teljes hatályúvá vált ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés, valamint az ideiglenes hagyatékátadó végzéssel érintett valamennyi igény bírósági elbírálása esetén hozott hagyatéki eljárást befejező végzés jogerőre emelkedését követően kérheti; a végrendeleti végrehajtó, valamint a hagyatéki gondnok – ideértve az ügygondnokot is – már ezt megelőzően is kérheti a végrendelet végrehajtására vagy a hagyaték kezelésére vonatkozó jogosultsága bizonyítása érdekében.¹⁷⁴

6.6. A határon átnyúló öröklési ügyekkel kapcsolatos hazai feladatok

6.6.1. A jegyző feladatai

A jegyző számára egyrészt a külföldön lévő hagyatéki vagyon leltározásának szükségessége jelent speciális feladatot.¹⁷⁵ A külföldi hagyatéki vagyon leltározására az általános szabályok [Hetv. 20. §] irányadók azzal, hogy a külföldi hagyatéki vagyont a hagyatéki leltárba a leltárelőadónak akkor kell felvennie, ha annak meglétét és hagyatékhoz tartozását igazolták.¹⁷⁶

Másrészt a jegyzőnek a hagyatéki vagyon leltározása során akkor lehet speciális feladata, ha az örökhagyónak az elhalálozása időpontjában a szokásos tartózkodási helye külföldön volt. Ilyenkor a jegyző köteles a joghatóság megállapításához szükséges adatok beszerzésére. Ennek körében a jegyző beszerzi az örökhagyó elhalálozása időpontjában szokásos tartózkodási helyének megállapításához szükséges adatokat, így különösen a) az örökhagyó utolsó bejelentett lakcímét, a bejelentés időpontját; b) az örökhagyó halálát megelőző években ismert egy vagy több tartózkodási helyét; c) az örökhagyó utolsó bejelentett munkahelyét vagy egyéb jövedelemszerző tevékenységének helyét; d) az örökhagyó állampolgárságát; e) az örökhagyó idegenrendészeti

¹⁷⁴ Hetv. 102/B. § (1)–(2).

¹⁷⁵ A leltározást – a (2)–(3) bekezdés kivételével – a jegyző végzi. A leltározást a közjegyző végzi, ha a leltár felvételének vagy kiegészítésének szükségessége a jegyző vagy a jegyző által megbízott ügyintéző eljárása után merült fel. A közjegyző a leltár felvétele vagy kiegészítése céljából az illetékes jegyzőt is megkeresheti. A leltározást akkor is a közjegyző végzi, ha a jegyző a Hetv. 23. § (1) bekezdésében meghatározott határidőn belül a leltárt nem készíti el, és erről a közjegyző értesül [Hetv. 21. § (1)–(3)].

¹⁷⁶ Hetv. 43/A. § (1).

státuszát; illetve f) az örökhagyó tulajdonát képező jelentősebb vagyontárgyai helyét.¹⁷⁷

6.6.2. A közjegyző feladatai

6.6.2.1. Hagyatéki eljárási igazolás kiállítása

Ha az öröklésben érdekelt a hagyatéki leltárfelvétel során bejelentette, hogy van külföldi hagyatéki vagyontárgy, azonban annak meglétét és hagyatékhoz tartozását igazolni nem tudja, de valószínűsíti, kérésére – a hagyatéki leltár megküldését követően – a közjegyző hagyatéki eljárási igazolást állít ki annak érdekében, hogy az öröklésben érdekelt az igazoláshoz szükséges okiratot beszerezhesse. A közjegyző azonban e kérelemről függetlenül hivatalból is intézkedhet a külföldi vagyon meglétét és hagyatékhoz tartozását igazoló okirat beszerzése iránt.¹⁷⁸

A hagyatéki eljárási igazolás azt igazolja, hogy az örökhagyó hagyatéka tekintetében a közjegyző előtt hagyatéki eljárás van folyamatban, és abban – az eljárás adatai szerint – kik az öröklésben érdekeltek.¹⁷⁹ A hagyatéki eljárási igazolás nem minősül jogot keletkeztető vagy kötelezettséget megállapító okiratnak, nem jogosít fel a hagyatéki vagyon birtokba vételére, használatára, hasznosítására, haszonélvezetére és a hagyatéki vagyonnal való rendelkezésre, nem képez továbbá érvényes jogcímet nyilvántartásba való bejegyzéshez.¹⁸⁰

A közjegyző annak az öröklésben érdekeltnek a kérelmére, aki külföldi hagyatéki vagyon igazolását követően valószínűsíti, hogy az veszélyben van, külföldi felhasználás céljából ugyancsak hagyatéki eljárási igazolást állít ki.

6.6.2.2. Öröklési bizonyítvány kiállítása

Aki valószínűsíti, hogy jogainak érvényesítéséhez vagy megóvásához az örökhagyó utáni öröklési rend igazolása szükséges, annak esetében

¹⁷⁷ 29/2010. (XII. 31.) KIM rendelet 4/A. §.

¹⁷⁸ Hetv. 43/A. § (2)–(3).

¹⁷⁹ Hetv. 101/B. § (2).

¹⁸⁰ Hetv. 101/B. § (3).

a közjegyző a hagyatékban vagy annak egy részében érvényesülő öröklési rendet (az örökös személyét, a hagyatékban való részesülése jogcímét és a hagyatékban való részesülése arányát) külön végzésbe foglalt öröklési bizonyítvánnyal állapítja meg. Öröklési bizonyítvány kiállításának például akkor van helye, ha az örökhagyó után hagyatéki vagyon nem maradt, vagy a hagyaték tárgya kizárólag külföldi ingatlan vagy olyan külföldön lévő ingóság, amelynek átadására vonatkozóan a közjegyzőnek nincs joghatósága.¹⁸¹

6.6.2.3. Európai öröklési bizonyítvány kiállítása

Az európai öröklési bizonyítvány kiállítása iránti kérelem elbírálására a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző illetékes. A kérelemhez az EuÖrR. 65. cikk (3) bekezdésében foglalt okiratokat kell mellékelni, kivéve, ha azokat korábban már csatolták, vagy a közjegyző rendelkezésére állnak.¹⁸² A közjegyző az európai öröklési bizonyítvány kiállítása iránti kérelemről külön végzésben dönt. A közjegyző a kérelemnek helyt adó végzés jogerőre emelkedését követően a bizonyítványt a megfelelő formanyomtatványon haladéktalanul kiállítja.¹⁸³

Felhasznált irodalom

- ANDRAE, Marianne (2014): Verordnung (EG) Nr. 4/2009 des Rates vom 18. Dezember 2008 über die Zuständigkeit, das anwendbare Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Zusammenarbeit in Unterhaltssachen. In RAUSCHER, Thomas szerk.: *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. Kommentar*. München, Sellier.
- BÓKA János (2016): Tartási kötelezettségek az új magyar nemzetközi magánjogi törvényben. In BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán szerk.: *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok*. Budapest, HVG-ORAC. 260–278.

¹⁸¹ Hetv. 102. §.

¹⁸² Hetv. 102/A. § (3)–(4).

¹⁸³ Hetv. 102/C. §.

- BORRÁS, Alegria – DEGELING, Jennifer (2013): *Rapport explicatif sur la Convention sur le recouvrement international des aliments destinés aux enfants et à d'autres membres de la famille*. La Haye, Bureau Permanent de la Conférence.
- GÄRTNER, Veronika (2008): *Die Privatscheidung im deutschen und gemeinschaftsrechtlichen Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. Tübingen, Mohr Siebeck. DOI: <https://doi.org/10.1628/978-3-16-151393-0>
- GEIMER, Reinhold – SCHÜTZE, Rolf A. (2014): *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*. Band 2. München, C.H. Beck.
- GOMBOS Katalin (2014a): *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban*. Budapest, CompLex.
- GOMBOS Katalin (2014b): Eljárásjogi harmonizációs törekvések az Európai Unióban. *Acta Juridica et Politica*, 77. évf. 121–131.
- GOMBOS Katalin (2014c): A határon átnyúló elemeket tartalmazó jogviták bírói gyakorlata. *Iustum Aequum Salutare*, 10. évf. 2. sz. 15–22.
- GOMBOS Katalin (2017): *Az Európai Unió jogrendszere és közjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer.
- HEGEDŰS Andrea (2010): Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig. *Jogelméleti Szemle*, 2. sz.
- KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória (2009): *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris.
- KOZÁK Henriette (2009): Gyermek jogellenes elvitele miatti eljárás a határok nélküli Európában. *Családi Jog*, 7. évf. 1. sz. 25–29.
- MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos (2014): *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, ELTE Eötvös.
- MAGNUS, Ulrich – MANKOWSKI, Peter szerk. (2012): *Brussels IIbis Regulation*. München, Sellier. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783866539044>
- NIMMERRICHTER, Clemens (2010): *Das Haager Unterhaltsübereinkommen 2007*. Dissertation, Wien.
- PINTENS, Walter (2006): Marriage and Partnership in the Brussels IIa Regulation. In TOMLJENOVIC, Vesna – ERAUW, Johan A. – VOLKEN, Paul: *Liber Memorialis Petar Sarcevic. Universalism, Tradition and the Individual*. München, Sellier. 335–344.
- RAUSCHER, Thomas (2004): *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. München, Sellier.
- RAUSCHER, Thomas (2009): *Internationales Privatrecht. Mit internationalem und europäischem Verfahrensrecht*. 3. Auflage. Heidelberg, C. F. Müller.
- SOMFAI Balázs (2010): Kapcsolattartás az új Brüsszel II. rendelet tükrében. In BÍRÓ Endre szerk.: *Jogágazat születik...: a gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon*. Budapest, Jogismeret Alapítvány.

- SURI Noémi (2017): *Az európai öröklési rendelet eljárásjogi intézményeinek elemzése. A hagyatéki vagyon jogi sorsának rendezésére irányuló egyes tagállami eljárások összehasonlító vizsgálata*. PhD-értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2018.008.
- SZEIBERT Orsolya (2013): Ami a házasság témájából Európát jelenleg leginkább foglalkoztatja: az azonos nemű partnerek házassága. *Családi Jog*, 11. évf. 1. sz. 38–44.
- SZEIBERT Orsolya (2014a): *A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében*. Budapest, ELTE Eötvös.
- SZEIBERT Orsolya (2014b): *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*. Budapest, HVG-ORAC.
- TÓTH Norbert (2017): A nemesi címek és az uniós polgárság összefüggései, különös tekintettel az Európai Unió Bíróságának a Wolffersdorff-ügyben hozott ítéletére. *Jogtudományi Közlöny*, 72. évf. 1. sz. 16–24.
- VÖRÖS Imre (2012): A regionális együttműködés új, hatékonyabb jogi formája az EU-ban. *Miskolci Jogi Szemle*, 7. évf. 1. sz. 5–11.
- WALKER, Lara (2015): *Maintenance and Child Support in Private International Law*. Hart Publishing. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781474202572>

Harmadik fejezet

A határon átnyúló ügyekkel kapcsolatos egyes eljárási kérdések

Boreczki Szabolcs

1. Áttekintés

Ahogy arra az első fejezet bevezető gondolatai is utalnak, az EU-n belüli igazságügyi együttműködés második fázisa az eljárási jogsegély harmonizálását tűzte ki célul. Az EUMSZ 81. cikke (korábban az EKSz. 65. cikke) ebben a körben két területet hangsúlyoz: a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon túlra történő kézbesítését, valamint a bizonyításfelvétel terén való együttműködést. Ebben a fejezetben az ezekkel kapcsolatos hatósági együttműködés részleteit ismerheti meg az olvasó.

2. Iratok kézbesítése külföldön

2.1. Bevezetés

Az Ákr. 87. §-ának (1) bekezdése alapján az ügyfél, ha magyarországi lakcímmel vagy székhellyel nem rendelkezik, az első kapcsolatfelvétel alkalmával köteles kézbesítési meghatalmazottat megnevezni, ezáltal elkerülendő a külföldi kézbesítés szükségességét. Ha azonban például a címzett ügyfél még nem vette fel korábban a kapcsolatot a hatósággal, vagy tanú számára kell kézbesíteni az iratot, akkor a magyarországi meghatalmazottnak nem kézbesíthető az irat, így a külföldi kézbesítés nem kerülhető el.

E célból a polgári ügyekben eljáró hatóságok az eljárásukban keletkezett iratok külföldön történő kézbesítésére uniós és nemzetközi jogforrásokat

alkalmazhatnak, és bizonyos esetekben ezek hiányában is sor kerülhet kézbesítésre.

2.2. Kézbesítési rendelet¹

2.2.1. A kézbesítési rendelet hatálya

A kézbesítési rendelet az EU-tagállamok egymás közötti viszonylatában szabályozza a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett iratok kézbesítését, és a rendelet egy kétoldalú egyezmény² alapján Dániára is alkalmazandó.

A rendelet hatálya a polgári és kereskedelmi ügyekre terjed ki. A rendelet tárgyi hatálya kiterjed a bíróságon kívüli iratok más tagállamban történő kézbesítésére is, ugyanakkor e fogalomra nem állapít meg definíciót. Az EUB a *Roda Golf-ügyben*³ foglalkozott e kérdéssel, még az 1348/2000/EK rendelettel⁴ összefüggésben. Megállapította, hogy a bíróságon kívüli irat fogalma közösségi jogi fogalom, és kimondta, hogy az egy közjegyzői okirat bírósági eljárásán kívüli kézbesítését is lefedi.

Az EUB a *Tecom Mican-ügyben* pontosította a bíróságon kívüli irat fogalmát, és kimondta, hogy az „nem csupán a hatóságok vagy igazságügyi tisztviselők által készített vagy hitelesített iratokat foglalja magában, hanem az olyan magánokiratokat is, amelyek hivatalos eljárás szerinti továbbítása a külföldön lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező címzett részére valamely jog vagy polgári jogi, illetve kereskedelmi jogi igény gyakorlásához,

¹ A rendelet alkalmazását segíti az Igazságügyi Minisztérium által készített gyakorlati útmutató: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/a-tagallamokban-a-polgari-es-kereskedelmi-ugyekben-a-birosagi-es-birosagon-kivuli-iratok-kezbese> (A letöltés ideje: 2020. 03. 17.)

² Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről, HL L 300., 2005. 11. 17., 55–60.

³ Roda Golf & Beach ítélet, C-14/08., EU:C:2009:395.

⁴ Az 1348/2000/EK rendelet alapján az egyes tagállamok nyilatkozatot tehettek, hogy a területükön keletkezett milyen iratok tartoznak a rendelet hatálya alá. Magyarország az alábbi nyilatkozatot tette:

Bíróságon kívüli iratok az olyan iratok, amelyeket polgári vagy kereskedelmi ügyben folyó bíróságon kívüli eljárásban kell kézbesíteni. Idetartoznak például a közjegyzői okiratok, gyámhatósági iratok vagy a földhivatali iratok.

bizonyításához vagy megóvásához szükséges”.⁵ A hatóságok eljárásában keletkezett iratok e fogalom alá tartozása tehát nem kérdéses.

A rendelet alkalmazhatóságának egyik fontos feltétele, hogy a más tagállambeli címzett címe ismert legyen. A rendelet nem ad lehetőséget arra, hogy a kézbesítés kérelmezője akár külön, akár a kézbesítési kérelemmel együtt lakcímkutatás iránt is kérelmet terjesszen elő. Mindez azonban nem zárja ki, hogy bizonyos esetekben a jogsegélykérelmeket fogadó intézmények maguktól ne végezzenek lakcímkutatást vagy -ellenőrzést, például amennyiben a címzett cég helyes címe a cégnyilvántartásban megtalálható.

2.2.2. A rendelet által szabályozott kézbesítési módok

2.2.2.1. Bevezetés

A rendelet magyar bíróságon kívüli iratok más tagállamban történő kézbesítésére több lehetséges módot állapít meg. Az EUB *Plumex-ügyben*⁶ hozott ítélete alapján ezek a kézbesítési módok teljesen egyenrangúak, az eljáró hatóság így szabadon mérlegelheti, hogy melyik kézbesítési módot veszi igénybe (akár egyidejűleg többet). Az EUB az *Alder-ügyben*⁷ hozott ítéletében azt is rögzítette, hogy a rendeletben megállapított kézbesítési módok listája taxatív, vagyis más tagállamban ismert lakóhellyel rendelkező, és az eljárás helye szerinti tagállamban képviselővel nem rendelkező címzett részére a kézbesítést csak a rendeletben meghatározott eszközök útján lehet fogantatosítani. Következésképpen, ha a címzett más EU-tagállambeli címe ismert, akkor részére a kézbesítés nem történhet a belső jogban meghatározott egyéb úton, például hirdetményi kézbesítéssel.

2.2.2.2. Az áttevő és az átvevő intézmények közreműködésével történő kézbesítés

Az iratok kézbesítésének egyik lehetséges módja az áttevő és az átvevő intézmények közreműködésével történő kézbesítés. Ebben az esetben a megkereső

⁵ Tecom Mican-ítélet, C-223/14, EU:C:2015:744, 70.

⁶ Plumex-ítélet, C-473/04, EU:C:2006:96.

⁷ Alder-ítélet, C-325/11, EU:C:2012:824.

tagállamban kijelölt átvevő intézmény a rendelet 4. cikk (3) bekezdése szerinti, a rendelet I. mellékletében megállapított formanyomtatvány alkalmazásával készíti el jogsegélykérelmét, amelyet közvetlenül küld meg a kézbesítés helye szerinti tagállam által kijelölt átvevő intézménynek. Sem a kérelmet, sem a kézbesítendő iratokat nem kell külön hitelesítéssel ellátni.

Az átvevő intézmény közvetlenül maga kézbesíti vagy más által kézbesítteti az iratot, főszabály szerint a saját államának joga által az iratok kézbesítésére előírt eljárás során, de lehetőség van a megkereső állam joga szerinti különös módon történő kézbesítésre is, ha az összeegyeztethető az átvevő tagállam jogával. Ez utóbbira példa, amikor az eljárás helye szerinti tagállam joga szerint csak a címzett saját kezéhez kézbesíthető az irat, ami kizárja a megkeresett tagállam joga alapján egyébként lehetséges helyettes átvevőnek történő átadást.

A rendelet alapján a kézbesítést a lehető legrövidebb időn belül, de legkésőbb az átvételtől számított 1 hónapon belül foganatosítani kell. Ez azonban inkább csak egy indikatív határidő, annak elmulasztása esetén csupán értesíteni kell az átvevő intézményt a késedelemről, illetve továbbra is el kell járni a kézbesítés iránt, ha csak az átvevő intézmény másként nem kéri. A gyakorlati tapasztalatok⁸ is azt mutatják, hogy a kézbesítések 1–6 hónap közötti időtartamot vesznek igénybe.

A kézbesítési kérelmek teljesítése főszabály szerint ingyenes. Ugyanakkor a kézbesítés kérelmezője köteles azon személyek tevékenységével kapcsolatban felmerült költségeket megtéríteni, akik az adott tagállam joga szerint jogosultak az iratok kézbesítésére (ilyenek például Franciaországban vagy a Benelux-államokban a bírósági végrehajtók).

A kézbesítés eredményéről a kézbesítést foganatosító bíróság, hatóság, hivatalos személy vagy az átvevő intézmény a 10. cikk (1) bekezdése alapján az I. melléklet szerinti nyomtatvány használatával igazolást állít ki, magyarországi kérelem esetében az Nmjt. 77. § (5) bekezdése alapján közöltek szerint magyar, angol, francia vagy német nyelven.

Magyarországon a bíróságon kívüli iratok tekintetében az átvevő intézmény az Nmjt. 77. § (1) bekezdés *b*) pontja alapján az igazságügyért felelős miniszter, e feladatot az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési

⁸ SIMONI–PAILLI 2016. http://ec.europa.eu/justice/civil/files/studies/service_docs_en.pdf. (A letöltés ideje: 2020. 03. 16.)

Szabályzata⁹ alapján a Nemzetközi Magánjogi Főosztály (a továbbiakban: IM NMFO) látja el. Ebből fakadóan a más EU-tagállamban kézbesítést kérő hatóságnak az IM NMFO-t kell megkeresnie, megküldenie részére a kézbesítendő iratokat, megjelölnie a címzett nevét és címét, a rendelet szerinti jogsegélykérelmet pedig ezt követően az IM NMFO készíti el és küldi meg a külföldi átvevő intézménynek. A kézbesítés eredményéről az IM NMFO tájékoztatja a megkereső magyar hatóságot az azt igazoló iratok megküldésével. Amennyiben a kézbesítés díjfizetés ellenében történik vagy történt, az IM NMFO beszerzi a kézbesítés díjának banki átutalással történő megfizetéséhez szükséges adatokat is az átvevő intézménytől, amelyeket szintén továbbít a megkereső hatósághoz.

2.2.2.3. Közvetlen postai úton történő kézbesítés

A rendelet 14. cikke alapján a hatóság a kézbesítendő iratot postai úton is kézbesítheti, ha tértivevényes ajánlott levélben vagy ennek megfelelő egyéb módon történik a küldemény megküldése. Az irat így a nemzetközi postaforgalomban szokásos módon (nemzetközi tértivevénnyel) közvetlenül a címzett címére küldhető meg.

Az EUB a *Henderson-ügyben*¹⁰ meghatározott bizonyos követelményeket a kézbesítés e módjával kapcsolatban, amelyek a bírósági és a bíróságon kívüli iratok tekintetében is megfelelően alkalmazandók. E szerint az irat átvételének igazolása nemcsak tértivevénnyel, hanem egy másik olyan irattal is igazolható, amely egyenértékű garanciákat nyújt a benne foglalt adatok és a bizonyíthatóság terén; az átvevő tagállam eljáró bíróságának feladata meggyőződni arról, hogy a címzett olyan feltételek mellett kapta meg a szóban forgó iratot, amelyek biztosították a védelemhez való jogának tiszteletben tartását. Hatósági eljárás esetén, amelyben adott esetben ellenérdekű fél sincs, mindez azt jelenti, hogy a címzettnek úgy kell megkapnia az iratot, hogy annak alapján eljárási jogait megfelelően gyakorolhassa. A kézbesítés érvényes akkor is, ha az iratot a címzett állandó lakóhelyén tartózkodó felnőtt korú személy részére adták át, aki a címzett családtagja vagy alkalmazottja. Ilyenkor a címzettre hárul annak bizonyítása, hogy nem szerzett tudomást az ellene

⁹ 7/2014. (XI. 14.) IM utasítás az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról.

¹⁰ Henderson-ítélet, C-354/15, EU:C:2017:157.

másik tagállamban indult bírósági eljárásról, és nem tudta beazonosítani sem a kereseti kérelem tárgyát, sem annak okát, továbbá nem rendelkezett kellő idővel védekezésének előkészítésére. A rendelet alkalmazásában „lakóhely” alatt azt a helyet kell érteni, ahol az irat címzettje lakik vagy rendszeresen tartózkodik.

2.2.2.4. A megkereső tagállam diplomáciai vagy konzuli képviselőjének közreműködésével történő kézbesítés

E kézbesítési mód esetén kényszer alkalmazására nincs lehetőség, csak önkéntes átvétel esetén kerülhet sor joghatályos kézbesítésre. A tagállamok nyilatkozhatnak arról, hogy csak abban az esetben engedik meg területükön az ilyen kézbesítést, ha a címzett a küldő állam állampolgára.¹¹

E kézbesítési mód más kézbesítési módokhoz képest elméletileg lassabb, és az esetek nagy részében a konzuli, diplomáciai képviselő is csak postai úton tudja továbbítani az iratot a címzett részére, így az átvétel szabályszerűségének megállapítása ilyenkor is nehézségekbe ütközhet.

Ha a hatóság ezt a módot kívánja igénybe venni, az Nmjt. 77. § (9) bekezdése alapján az iratokat a Külgazdasági és Külügyminisztériumnak (a továbbiakban: KKM) kell megküldenie. A megkeresésben célszerű hivatkozni a rendelet 13. cikkére.

2.2.3. Fordítás

A címzett tisztességes eljáráshoz fűződő jogainak védelme érdekében a rendelet biztosítja a címzett számára azt a jogot, hogy a nem megfelelő nyelven készült, vagy ilyen fordítással el nem látott irat átvételét jogszerűen megtagadja. A rendelet 8. cikkének (1) bekezdése alapján a címzett megtagadhatja a kézbesítendő irat átvételét akár a kézbesítés alkalmával, akár

¹¹ Ilyen nyilatkozatot Magyarországon kívül az alábbi tagállamok tettek: Ausztria, Belgium, Bulgária, Észtország, Franciaország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Németország, Olaszország, Románia, Spanyolország, Szlovákia, Szlovénia.

az iratnak a kézbesítéstől számított *egy héten belüli*¹² visszaküldésével, ha azt nem a következő nyelvek egyikén szövegezték meg, és nem mellékeltek hozzá fordítást az alábbi nyelvek egyikén:

- olyan nyelv, amelyet a címzett megért, vagy
- az átvévő tagállam hivatalos nyelve, vagy ha annak a tagállamnak több hivatalos nyelve is van, a kézbesítés helyének hivatalos nyelve vagy hivatalos nyelveinek egyike.

A 8. cikket a kézbesítés összes módjának alkalmazása esetén be kell tartani, a megtagadás jogáról a címzettet tájékoztatni kell a rendelet II. melléklete szerinti formanyomtatvány csatolásával. A melléklet valamennyi uniós nyelven tartalmazza a tájékoztató szövegét, amelyet minden nyelven csatolni kell. A tájékoztatót a kézbesítést foganatosító átvévő intézmény vagy más szerv, közvetlen postai kézbesítés esetén a küldő bíróság vagy más hatóság, konzuli vagy diplomáciai képviselő általi kézbesítés esetén pedig e képviselő csatolja a kézbesítendő irathoz. Ezek nevét és elérhetőségeit a II. melléklet szerinti nyomtatványban meg kell adni, és a címzett e megjelölt szervnek, személynek küldheti vissza az iratot. A címzett a tájékoztató nyomtatványon megjelöli az általa értett nyelvet, nyelveket, majd azt keltezéssel és aláírással ellátva, az iratokkal együtt küldi vissza a megjelölt hatóságnak, személynek. Amennyiben a címzett az irat átvételét megtagadta, a kézbesítés a fordítással ellátott irat kézbesítésével utóbb teljesíthető.

Az EUB előtt több ügyben is felmerült a fordítások kérdése. Az egyik kérdéskör e tekintetben, hogy minden kézbesítésre kerülő iratot le kell-e fordítani. A *Weiss-ügyben*¹³ az eljárást megindító iratok kézbesítése kapcsán az EUB megállapította, hogy a címzett nem tagadhatja meg az irat átvételét, ha az irat alapján az érintett eljárásban érvényesíteni tudja a jogait, és csak az eljárást megindító irat olyan mellékleteihez nem készült a kézbesítés helye szerinti tagállam nyelven vagy a címzett által értett nyelven fordítás, amelyek kizárólag bizonyítékként szolgálnak, és nem elengedhetetlenül szükségesek a kereset tárgyának és indokának megértéséhez. Annak mérlegelése, hogy ebből a szempontból mely iratok fordítása szükséges ahhoz, hogy a címzett a jogait gyakorolni tudja, az alapügyben eljáró bíróság feladata.

¹² Az uniós rendeletekben előírt időtartamok és határidők számításánál az időtartamokra, időpontokra és határidőkre vonatkozó szabályok meghatározásáról szóló, 1971. június 3-i 1182/71/EGK, Euratom tanácsi rendeletet kell alkalmazni.

¹³ Weiss-ítélet, C-14/07, EU:C:2008:264.

Annak megítélése, hogy a címzett érti-e az irat nyelvét, meglehetősen szubjektív. Ennek mérlegelése kapcsán adott egy lehetséges támpontot az EUB a *Weiss-ügyben*, amikor megállapította, hogy „az a körülmény, hogy a kézbesített irat címzettje üzletszerű tevékenységének gyakorlása körében a felperessel kötött szerződésben abban állapodott meg, hogy a levelezést az áttevő tagállam nyelvén folytatják, nem alapozza meg a megállapodás szerinti nyelv ismeretének vélelmét, hanem olyan ténykörülményt jelent, amelyet a bíróság figyelembe vehet annak vizsgálata során, hogy e címzett megérti-e a kibocsátó tagállam nyelvét”.¹⁴

További vitatott kérdéskör a címzett kioktatása. Ezzel összefüggésben az *Alpha Bank Ciprus-ügyben* az EUB megállapította, hogy az átvévő intézménynek a rendelet II. mellékletében szereplő formanyomtatvány használatával kivétel nélkül minden esetben – még ha e jogával nyilvánvalóan nem is élhet – tájékoztatnia kell az irat címzettjét az irat átvételének megtagadásához fűződő jogáról, e tekintetben mérlegelési joga sincs. Döntésében az EUB kimondta azt is, hogy „az a körülmény, hogy ezen intézmény az irat címzettnek való kézbesítése során nem csatolta az 1393/2007 rendelet II. mellékletében szereplő formanyomtatványt, nem az eljárás érvénytelenségi okának minősül, hanem olyan mulasztásnak, amelyet az e rendeletben szereplő rendelkezéseknek megfelelően kell pótolni”.¹⁵ Amennyiben tehát nem történt meg a tájékoztatás, az nem teszi érvénytelenné a kézbesítést, de az alapügyben eljáró bíróság (hatóság) feladata, hogy a rendelettel összhangban megfelelően orvosolja ezt az eljárási szabálytalanságot; ehhez a gyakorlatban az iratokat ismételten, immár a kioktatás csatolásával együtt, kézbesíteni kell a címzettnek. Az *Alta Realitat-ügyben*¹⁶ az EUB az alapügyben eljáró bíróság (hatóság) kötelezettségévé tette annak vizsgálatát, hogy a címzettet megfelelően tájékoztatták-e megtagadási jogáról.

A fentiek alapján a rendelet 8. cikke a visszaélésszerű joggyakorlásra is lehetőséget adhat a címzettnek. A *Leffler-ügyben* az EUB kimondta, hogy a nemzeti bírónak kell ügyelnie az ügyben szereplő felek jogainak védelmére, különösen arra, hogy az irat címzettjének megfelelő idő álljon rendelkezésére, hogy felkészüljön a védekezésre, vagy arra is ügyelnie kell, hogy a felperesnek az alperes meg nem jelenése esetén ne kelljen egy le nem fordított irat átvétele (az eljárás elhúzódását célzó, nyilvánvalóan visszaélésszerű)

¹⁴ Weiss-ítélet, C-14/07, EU:C:2008:264, 88.

¹⁵ Alpha Bank-ítélet, C-519/13, EU:C:2015:603, 76.

¹⁶ Alta Realitat-ítélet, C-384/14, EU:C:2016:316.

megtagadásának negatív következményeit elszenvednie, ha bizonyítható, hogy az irat címzettje érti az áttevő tagállamnak azt a nyelvét, amelyen az iratot kiállították.¹⁷ Az *Alpha Bank Ciprus-ügyben* hozott ítéletben az EUB azt is megállapította, hogy a rendelet nem biztosít hatáskört annak értékelésére, hogy az irat átvétele megtagadásának feltételei teljesülnek-e, erről csak az áttevő tagállamban eljáró nemzeti bíróság (hatóság) határozhat, ha vita merül fel. Ez eleve akkor merülhet fel, ha a címzett ténylegesen megtagadta az irat átvételét annak nyelve miatt, és a másik fél kérelmére ellenőrizni kell, hogy az ilyen megtagadás jogszerű volt-e. Ennek vizsgálata során megfelelően figyelembe kell venni a kézbesítés összes körülményét, egyrészt a címzett nyelvi ismereteinek meghatározása tekintetében, másrészt a tekintetben, hogy – az irat jellegét figyelembe véve – szükség van-e egyáltalán annak lefordítására. Az *Alta Realitat-ügyben* az EUB egyértelműen kimondta: ha a megtagadás nem volt indokolt, akkor az áttevő tagállamban eljáró bíróság (hatóság) „főszabály szerint alkalmazhatja a nemzeti joga által ezen esetre előírt következményeket, feltéve, hogy ez nem gátolja az 1393/2007 rendelet hatékony érvényesülését”.¹⁸ Következésképpen, ha az állapítható meg, hogy a címzettnek nem állt jogában megtagadni az irat átvételét az irat nyelvére való hivatkozással, de ezt mégis megtette, az irat akkor tekinthető átvettnek, ha az áttevő tagállam joga így rendelkezik az irat átvételének jogtalan megtagadása esetére. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez csak az átvételnek az irat nyelve miatti megtagadására vonatkozik.

Az EUB a későbbiekben a *Henderson-ügyben*¹⁹ megerősítette, hogy e követelmények a rendelet szerinti többi kézbesítési mód esetén is irányadók.

2.2.4. A kézbesítés időpontja és a határidők számítása

A rendelet szerinti kézbesítés időpontjára, valamint arra, hogy a kézbesítés szabályszerű volt-e, a kézbesítés helye szerinti tagállam joga irányadó.

Az EUB a *Plumex-ügyben* azt is megállapította, hogy „az intézményközi továbbítással történő és a postai kézbesítés egyidejű alkalmazása esetén

¹⁷ Leffler-ítélet, C-443/03, EU:C:2005:665, 52.

¹⁸ Alta Realitat-ítélet, C-384/14, EU:C:2016:316, 89.

¹⁹ Henderson-ítélet, C-354/15, EU:C:2017:157.

a címzett tekintetében a kézbesítés megtörténtéhez kötött eljárási határidő kezdete az első szabályszerű kézbesítés időpontja alapján határozandó meg”²⁰

Sokszor azonban rendkívül nehezen vagy egyáltalán nem állapítható meg, hogy a közvetlen postai úton történő kézbesítés szabályszerű volt-e, különösen akkor, ha az irat „nem kereste” („non reclamé”, „not claimed”) jelzéssel érkezett vissza. Számos tagállam joga a postai kézbesítés esetén nem ismeri a kézbesítési vélelem intézményét, így csak a címzett általi átvétel esetén kerülhet sor a kézbesítés szabályszerűségének megállapítására.

2.3. Kézbesítési egyezmény²¹

2.3.1. Az egyezmény hatálya

Az egyezmény polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazandó, a polgári és kereskedelmi ügy fogalmát azonban nem határozza meg. Autonóm és mindenkre nézve kötelező értelmezést nyújtó fórum hiányában a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia keretében a részes államok szakértőinek részvételével zajló úgynevezett Különleges Bizottságok („Special Commission”) ülésein kidolgozott jogi kötőerő nélküli ajánlások²² azok, amelyek iránymutatással segítik a részes államok bíróságait, hatóságait az egyezmény helyes értelmezésében, alkalmazásában.

Ezek alapján megállapítható, hogy a polgári és kereskedelmi ügyek fogalma teljesen más tartalommal bírhat az egyes részes államokban, így azt autonóm módon, a megkereső vagy a megkeresett állam jogától, vagy ezek együttes figyelembevételétől függetlenül, továbbá az ügy anyagi jogi

²⁰ Plumex-ítélet, C-473/04, EU:C:2006:96, 33.

²¹ Az egyezmény részes államainak aktuális listája az egyezmény alkalmazásával összefüggő gyakorlati információkkal együtt a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet honlapján érhető el: www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/service. A részes államok listája elérhető az alábbi linken is: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyarorszag-es-mas-allamok-viszonylataban-a-polgari-igazsagugyi-egyuttmukodes-teruleten-hatalyban-levo-unios-es-nemzetkozi-jogforrasok> (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

²² *Report on the work of the Special Commission on the operation of the Hague Service Convention (December 1977)* (1977).; *Report on the work of the Special Commission of April 1989 on the operation of the Hague Service and Evidence Conventions* (1989).; *Conclusions and Recommendations of the 2014 Special Commission on the practical operation of the Hague Service, Evidence and Access to Justice Conventions* (2014); *Conclusions and Recommendations of the Special Commission of October-November 2003* (2003).

jellegére alapozva kell értelmezni. Preferált továbbá liberális értelmezést követni a magánjog és a közjog határmezsgyéjén található jogterületek kapcsán, ide sorolva olyan területeket, mint a fizetéseképtelenségi, a biztosítási vagy a munkajogi ügyek. Ezzel összhangban egyébként a központi hatóságok igitkeeznek minél szélesebb körben biztosítani az egyezmény alkalmazását.

Az ügýtípus meghatározása szempontjából az egyezmény alkalmazása tekintetében az anyagi jogi ismérveket, az alapul szolgáló jogviszony jellegét kell alapul venni, és nem azt, hogy Magyarországon milyen hatóság milyen eljárás keretében jár el. Így a szülő-gyermek kapcsolattartás tárgyában folyó gyámhatósági eljárásban vagy a tulajdonjog bejegyzésével kapcsolatos ingatlan-nyilvántartási eljárásban keletkezett hivatalos iratok az egyezmény alapján kézbesíthetők. Egy adó- vagy idegenrendészeti hatóság eljárásának iratai viszont nem.

Szintén nem tartalmaz definíciót az egyezmény a bírósági és a bíróságon kívüli irat fogalmára. Erre vonatkozóan a megkereső részes állam joga az irányadó, a bíróságon kívüli irat fogalmi körébe a bíróság kivételével valamilyen más, polgári, kereskedelmi ügyben eljáró hatóság előtti eljárásban keletkezett iratok tartoznak.

Az egyezmény nem alkalmazható, amennyiben nem ismert a címzett címe. Az egyezmény nem tartalmaz rendelkezést a lakcímkutatásra vonatkozóan.

2.3.2. A kézbesítés módjai

2.3.2.1. A részes államok központi hatóságainak közreműködésével történő kézbesítés

E kézbesítési mód esetén a magyar hatóság a kézbesítendő iratokat az egyezmény vonatkozó rendelkezésével összhangban 2-2 példányban az IM NMFO-nak küldi meg, a másik részes állam központi hatóságához történő továbbítása végett. A kiküldéshez szükséges formanyomtatványt az IM NMFO tölti ki.

A külföldi hatóságtól kérhető, hogy a megkeresett állam hatóságai az iratok kézbesítésére irányadó belső jogukat alkalmazzák, amely adott esetben a kényszerkézbesítés szabályainak alkalmazását is magában foglalja (ügynevezett *formális kézbesítés*). Ugyancsak kérhető valamely *különös* (a megkereső állam belső joga szerinti) kézbesítési mód, feltéve, hogy ez a megkeresett állam jogával összeegyeztethető. Végül az ügynevezett

egyszerű kézbesítés is kérhető, amely esetben a kézbesítésre csak akkor kerülhet sor, ha a címzett az iratokat önként átveszi.

Az egyezmény alapján a jogsegélykérelem teljesítése főszabály szerint díjmentes, azonban a megkeresett állam bírósági tisztviselője vagy a belső joga által feljogosított egyéb személy közreműködésének költségeit a kérelmezőnek meg kell térítenie csakúgy, mint a különös kézbesítési mód alkalmazásával felmerülő költségeket is. A gyakorlatban ilyen illetékes személy a bírósági végrehajtó, sheriff, arra feljogosított ügyvéd vagy akár erre szakosodott magánvállalkozás. A költségek mértékére a kézbesítés helye szerinti állam joga irányadó.

A megkeresett külföldi hatóság a kézbesítés teljesítéséről vagy annak akadályáról az egyezmény 6. cikke által előírt formanyomtatvány felhasználásával igazolást állít ki, amelyet az IM NMFO a megkereső bíróságnak, hatóságnak továbbít.

2.3.2.2. A közvetlen postai úton történő kézbesítés

A közvetlen postai úton történő kézbesítés alkalmazása esetén a bíróság a kézbesítendő iratokat – az IM NMFO mellőzésével – közvetlenül a nemzetközi postaforgalomban szokásos módon küldheti meg a címzettnek. Ezért a kézbesítéssel kapcsolatos további tájékoztatást (például a kézbesítés várható időtartama; postai tudakozvány feladásának lehetősége a tértivevény visszaérkezésének elmaradása esetében stb.) a Magyar Posta Zrt. nyújthat. Az egyes részes államok azonban fenntartást tehetnek e rendelkezés alkalmazásával kapcsolatban, amellyel területükön kizárhatták a közvetlen postai kézbesítés lehetőségét.

A közvetlen postai úton történő kézbesítés esetén sokszor rendkívül nehezen vagy egyáltalán nem állapítható meg, hogy a kézbesítés helye szerinti állam jogának vagy akár a magyar jognak megfelelően szabályszerű volt-e a kézbesítés.

2.3.2.3. Diplomáciai vagy konzuli képviselő közreműködésével történő kézbesítés

Lehetőség van arra is, hogy a kézbesítés diplomáciai vagy konzuli képviselő közreműködésével történjen, de kényszer alkalmazása nélkül. Az egyes

részes államoknak itt is lehetőségük van a saját területükön kizárni e kézbesítési mód alkalmazását, kivéve a küldő állam állampolgárainak történő kézbesítés esetén.

E kézbesítési mód alkalmazása esetén a konzuli képviselőnek sok esetben csak postai úton van lehetősége az iratot a címzettnek megküldeni, ami pedig az 1.3.2.2. pontban említett gyakorlati problémákat eredményezheti a kézbesítés eredményességének megállapítása tekintetében.

Az iratokat az Nmjt. 77. § (9) bekezdése alapján a KKM-nek kell megküldeni további intézkedésre.

2.3.3. Fordítási követelmények

Az egyezmény nem ír elő kötelezően fordítási követelményeket, azonban a megkeresett állam központi hatósága megkövetelheti, hogy formális kézbesítés esetén, vagy ha különös módon kéri a kézbesítést, a kézbesítendő iratokhoz az állam hivatalos nyelven készített fordítást csatoljanak.

Egyszerű kézbesítés esetén az egyezmény szerint nem lehet fordítást megkövetelni, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy egyes részes államok központi hatóságai ilyen esetekben sem hajlandók teljesíteni a jogsegély-kérelmet fordítás hiányában.

Közvetlen postai kézbesítés esetére az egyezmény alapján a fenti követelmények nem vonatkoznak, így fordítás nélkül is kézbesíthetők ilyen módon az iratok (ez viszont akkor, ha a címzett nem érti az irat nyelvét, az eljárásban hozott határozat külföldön történő végrehajtásának akadálya lehet).

Az egyezmény nem írja elő, hogy a fordításnak hitelesnek kell lennie, mindazonáltal a részes államok, illetve központi hatóságaik megkövetelhetik hiteles fordítás csatolását.

2.3.4. A kézbesítés időpontja

A kézbesítés szabályszerűségére és időpontjára vonatkozóan az egyezmény nem tartalmaz szabályokat, alapvetően a kézbesítés helye szerinti állam jogát kell alkalmazni. Az egyezmény nem zárja ki a Nmjt. 74. § (4) bekezdésének alkalmazását sem, vagyis megállapítható a magyar jog szerint is a kézbesítés szabályszerűsége, ha az ahhoz szükséges adatok rendelkezésre állnak, amelyeknek a beszerzése viszont sok esetben rendkívül nehéz vagy lehetetlen.

Az Nmjt. 74. § (4) bekezdése alapján kézbesítési fikció nem alkalmazható akkor, ha a kézbesítésre közvetlen postai úton került sor.

2.4. A hágai perjogi egyezmény²³

2.4.1. Az egyezmény hatálya

Az egyezmény polgári ügyekben alkalmazandó, a polgári ügy fogalmát azonban maga nem határozza meg. E fogalom értelmezésekor a kézbesítési egyezmény tárgyi hatályával kapcsolatban az 1.3.1. pontban leírtak irányadónak tekinthetők, bár ezen egyezmény értelmezésével Különleges Bizottsági ülések nem foglalkoztak. A kézbesítési egyezmény 22. cikke értelmében az a mindkét egyezményben részes államok viszonylatában a perjogi egyezmény helyébe lép, vagyis a két egyezmény azonos tárgykört lefedőnek tekintendő.

Az egyezmény nem különbözteti meg a bírósági és bíróságon kívüli iratokat, így a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett valamennyi irat kézbesítésére sor kerülhet annak alapján. Az egyezmény nem rendelkezik a lakcímkutatásról sem.

2.4.2. A kézbesítés módjai

2.4.2.1. A megkeresett állam hatóságai által a megkereső állam konzuli vagy diplomáciai tisztviselője által előterjesztett kérelem alapján történő kézbesítés

E kézbesítési mód esetében a hatóság a jogsegélykérelmet egy, a kézbesítendő iratokat két-két példányban az IM NMFO-nak küldi meg a másik részes állam illetékes hatóságához a KKM útján történő továbbítás végett.

²³ Az egyezmény részes államainak aktuális listája, az egyezmény alkalmazásával összefüggő gyakorlati információkkal együtt, a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet honlapján érhető el: www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=33 (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.) A részes államok listája elérhető az alábbi linken is: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyarorszag-es-mas-allamok-viszonylataban-a-polgari-igazsagugyi-egyuttmukodes-teruleten-hatalyban-levo-unios-es-nemzetkozi-jogforrasok> (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

A jogsegélykérelemnek tartalmaznia kell annak a bíróságnak, hatóságnak a megjelölését, amelytől a megküldött irat származik, a felek nevét és eljárásbeli helyzetét, a címzett lakcímét, valamint az irat nemét; a kérelmet a megkeresett hatóság hivatalos nyelvén kell szerkeszteni, illetve ilyen nyelvű fordítással kell ellátni.

A kézbesítési egyezményhez hasonlóan *formális kézbesítés, különös kézbesítés* vagy *egyszerű kézbesítés* kérhető, amely tekintetében elsősorban itt is a fordítási követelmények térnek el.

Az egyezmény alapján a jogsegélykérelem teljesítése főszabály szerint díjmentes, ami alól kivételt jelent a megkeresett állam belső joga által kézbesítésre feljogosított személy közreműködése, illetve a megkereső állam által kért különös kézbesítési mód alkalmazása költségeinek a kérelmezőt terhelő megtérítési kötelezettsége.

A külföldi hatóság által a kézbesítés teljesítéséről vagy annak akadályáról a KKM útján megküldött igazolást, tájékoztatást az IM NMFO a megkereső bíróságnak, hatóságnak továbbítja.

2.4.2.2. A közvetlen postai úton történő kézbesítés

E kézbesítési mód alkalmazására a kézbesítési egyezményben leírtak irányadók (lásd: 1.3.2.2. pont).

2.4.2.3. Kézbesítés diplomáciai vagy konzuli képviselő közreműködésével, de kényszer alkalmazása nélkül

Az egyes részes államoknak e kézbesítési mód esetén is lehetősége van a saját területén kizárni e kézbesítési mód alkalmazását, kivéve a megkereső állam állampolgárainak történő kézbesítés esetén. Ezen kézbesítési mód kapcsán ugyanazon problémák merülhetnek fel, mint amelyről a kézbesítési egyezményben a fentiekben (lásd: 1.3.2.3. pont) már említést tettünk.

2.4.3. Fordítási követelmények

Az egyezmény nem ír elő kötelezően fordítási követelményeket, azonban a megkeresett állam központi hatósága akkor teljesíti a megkeresést a belső

joga által a belföldi iratok kézbesítésére előírt szabályok szerint (formális kézbesítés), vagy a megkereső állam joga szerinti különös módon, ha a kézbesítendő iratokhoz az állam hivatalos nyelven készített fordítást csatoltak. Fordítás hiányában az iratok kézbesítésére csak akkor kerülhet sor, amennyiben a címzett azokat önként átveszi (egyszerű kézbesítés). A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy egyes részes államok az informális kézbesítés érdekében sem járnak el fordítás hiányában. Az iratokhoz az egyezmény alapján hiteles fordítást kell csatolni.

2.4.4. A kézbesítés időpontja

A kézbesítés szabályszerűsége és időpontja tekintetében a kézbesítési egyezménynél az 1.3.4. pontban leírtak irányadók ezen egyezmény tekintetében is.

2.5. Kétoldalú jogsegélyegyezmények,²⁴ viszonyosság

2.5.1. Hatály

A kétoldalú jogsegélyszerződések általában polgári és családjogi ügyekben alkalmazhatók a jogsegélyre. Ezen ügyek fogalmát nem határozzák meg

²⁴ Kétoldalú jogsegélyszerződéseink listája a következő: magyar–albán (kihirdette: 1960. évi 25. tvr.), magyar–algériai (kihirdette: 1985. évi 15. tvr.), magyar–osztrák (kihirdette: 1967. évi 24. tvr.), magyar–belga [kihirdette: 64/1984. (XII. 21.) MT rendelet], magyar–bolgár (kihirdette: 1967. évi 6. tvr.), magyar–brit (kihirdette: 1936. évi XIII. tv. – alkalmazandó: Ausztrália, Egyesült Királyság [Anglia és Wales, Észak-Írország, Man, Skócia], Fidzsi, Kanada, Kenya, Lesotho, Tonga, Új-Zéland esetében), magyar–ciprusi (kihirdette: 1983. évi 19. tvr.), magyar–csehszlovák (kihirdette: 1991. évi LXI. tv. – alkalmazandó: Csehország és Szlovákia esetében), magyar–egyiptomi (kihirdette: 1999. évi CII. tv.), magyar–finn (kihirdette: 1982. évi 25. tvr.), magyar–francia (kihirdette: 1982. évi 3. tvr.), magyar–görög (kihirdette: 1981. évi 21. tvr.), magyar–iraki (kihirdette: 1978. évi 11. tvr.), magyar–jugoszláv (kihirdette: 1969. évi 1. tvr. – alkalmazandó: Bosznia és Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia esetében), magyar–kínai (kihirdette: 1997. évi LXII. tv. – Hongkongra és Makaóra nem terjed ki a hatálya), magyar–észak-koreai (kihirdette: 1971. évi 12. tvr.), magyar–kubai (kihirdette: 1984. évi 4. tvr.), magyar–lengyel (kihirdette: 1960. évi 5. tvr.), magyar–mongol (kihirdette: 1969. évi 11. tvr.), magyar–olasz (kihirdette: 1981. évi 11. tvr.), magyar–román (kihirdette: 1959. évi 19. tvr.), magyar–szír (kihirdette: 1988. évi 9. tvr.), magyar–szovjet (kihirdette: 1958. évi 38. tvr. – alkalmazandó: Belorusszia, Moldova

a szerződések, legtöbbjük azonban kifejezetten rögzíti, hogy rendelkezései nemcsak bíróságok, hanem a polgári, családjogi ügyekben eljáró más hatóságok eljárásaira is alkalmazhatók. Az ügytípusra nem az eljáró hatóság jellege irányadó, vagyis, hasonlóan a fent vizsgált multilaterális egyezményekhez, ezek esetében is az alapul szolgáló jogviszony jellegéből célszerű kiindulni. A szerződések mind a bírósági, mind a bíróságon kívüli iratok kézbesítésére alkalmazhatók.

A kétoldalú jogsegélyszerződések egy része a lakcímkutatásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz.

2.5.2. Kézbesítési módok

2.5.2.1. A szerződő felek központi hatóságai útján történő kézbesítés

Az alapvető kézbesítési mód a szerződő felek központi hatóságai útján történő kézbesítés. A kézbesítendő iratokat legtöbb esetben egy-egy példányban az IM NMFO-nak kell megküldeni az illetékes külföldi hatósághoz történő továbbítás végett.

Ugyan a jogsegélyszerződések külön jogsegélykérelem csatolását írják elő, a gyakorlatban a legtöbb esetben ez nem szükséges, az IM NMFO által a külföldi központi hatóságnak küldött megkeresés elegendő. Erre való tekintettel elegendő a kézbesítendő iratokat az IM NMFO-nak megküldeni.

A külföldi hatóságoktól a bilaterális egyezmények alapján is a kézbesítés többféle módja kérhető: *formális, különös vagy egyszerű kézbesítés*, amelyeknél a fordítási követelmények eltérnek.

A kétoldalú egyezmények alapján a jogsegélykérelem teljesítése főszabály szerint díjmentes, ez alól kivételt jelent a magyar–brit jogsegélyszerződés, amelynek esetében a kézbesítést végző személy díjának, illetve a különös kézbesítés költségének megtérítésére köteles a megkereső fél.

és Oroszország tekintetében), magyar–török (kihirdette: 1992. évi LVII. tv.), magyar–tunéziai (kihirdette: 1985. évi 2. tvr.), magyar–ukrán (kihirdette: 2002. évi XVI. tv.), magyar–vietnámi (kihirdette: 1986. évi 8. tvr.). Elérhető: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyarorszag-es-mas-allamok-viszonylataban-a-polgari-igazsagugyi-egyuttmukodes-teruleten-hatalyban-levo-unios-es-nemzetkozi-jogforrasok> (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

A külföldi hatóság által a kézbesítés teljesítéséről vagy annak akadályáról megküldött igazolást, tájékoztatást az IM NMFO a megkereső bíróságnak, hatóságnak továbbítja.

2.5.2.2. Kézbesítés diplomáciai vagy konzuli képviselő közreműködésével, de kényszer alkalmazása nélkül és csak a küldő állam állampolgárai részére

A kézbesítési mód kapcsán felmerülő problémákról lásd a kézbesítési egyezmény kapcsán az 1.3.2.3. pontban leírtakat.

2.5.2.3. A közvetlen postai kézbesítés

A kétoldalú jogsegélyszerződések a közvetlen postai kézbesítés lehetőségét nem engedik meg általában, kivételt jelent a magyar–brit jogsegélyszerződés, amely a kézbesítés helye szerinti állam állampolgárságával nem rendelkező személyek részére megengedi az ilyen módon történő kézbesítést.

2.5.3. *Fordítási követelmények*

Az egyezmények nem írnak elő kötelező fordítási követelményeket, azonban a megkeresett állam hatóságai akkor teljesítik a megkeresést a belső joguk által a belföldi iratok kézbesítésére előírt szabályok szerint (formális kézbesítés), vagy a megkereső állam joga szerinti különös módon, ha a kézbesítendő iratokhoz az állam hivatalos nyelven készített fordítást csatoltak. Fordítás hiányában az iratok kézbesítésére csak akkor kerülhet sor, amennyiben a címzett azokat önként átveszi (egyszerű kézbesítés). Az iratokhoz az egyezmények alapján általában hiteles fordítást kell csatolni.

2.5.4. *A kézbesítés időpontja*

A kézbesítés szabályszerűsége és időpontja tekintetében a kézbesítési egyezménynél leírtak az irányadók (lásd: 1.3.4. pont) ezen szerződések tekintetében is.

2.5.5. *Viszonosság*

Irányadó viszonosság kifejezetten a kézbesítésre nem áll fenn egyetlen állammal sem. Ugyanakkor a tartási ügyekben az USA-val megállapított viszonosság²⁵ alapján a kérelmezők igényérvényesítésének megkönnyítése érdekében az USA érintett tagállamának hatóságai, amennyiben belső joguk ilyen jellegű közreműködést lehetővé tesz, díjmentesen teljesítik a tartási ügyekben keletkezett iratok kézbesítése iránti kérelmet. Ebben az esetben a kézbesítendő iratot angol nyelvű fordítással ellátva az IM NMFO-nak kell megküldeni, amely gondoskodik a kérelemnek az illetékes USA-tagállambeli hatósághoz történő továbbításáról. Amennyiben a címzett magyar állampolgár, nem zárható ki, hogy a megkeresett hatóság angol fordítás hiányában is hajlandó közreműködni a kézbesítésben.

2.6. Kézbesítés uniós rendelet, nemzetközi egyezmény vagy viszonosság hiányában

A bécsi konzuli egyezmény 5. cikkének j) pontja szerint a konzuli feladatok közé tartozik „bíróági és peren kívüli iratok továbbítása [...] a hatályos nemzetközi megállapodásoknak megfelelően vagy ilyen megállapodások hiányában a fogadó állam törvényeivel és más jogszabályaival összeegyeztethető minden más módon”.

Azokat az eseteket, amikor uniós rendelet vagy nemzetközi egyezmény szabályozza a konzulok ilyen közreműködését, már érintettük. Konkrét jogforrás hiányában a kézbesítés helye szerinti állam belső joga irányadó a tekintetben, hogy a konzul ilyen jellegű tevékenységét elfogadja-e. Konkrét ügyben a KKM tud tájékoztatást adni arról, hogy ilyen módon történő kézbesítésre van-e lehetőség.²⁶

Lehetőség van továbbá arra, hogy a kézbesítés helye szerinti állam hatóságai részére jogsegélykérelem előterjesztésére kerüljön sor, ebben az esetben azonban kizárólag a nemzetközi udvariasság alapján kérhető annak

²⁵ A nemzetközi jogsegélyre és a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó viszonosság megállapításáról szóló 36/2017. (XII. 29.) IM rendelet 1. §-a.

²⁶ A külföldön működő magyar külképviseleti hatóságok jegyzéke az alábbi címen található meg: www.kormany.hu/hu/kulgaszdasagi-es-kulugyminiszterium/kulkepviseletek (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

teljesítése, a megkeresett állam hatóságainak a kérelem teljesítésére vonatkozó nemzetközi jogi kötelezettsége nincs. Ebben az esetben a kézbesítendő iratokat a megkeresett állam hivatalos nyelven készült fordítással ellátva kell az IM NMFO-nak megküldeni, hogy azt az IM NMFO a KKM útján a külföldi hatósághoz továbbítsa. Amennyiben sor is kerülhet ilyen módon a kézbesítésre, az rendkívül időigényes, akár egy évnél tovább is eltarthat.

2.7. A kézbesítéshez kapcsolódó egyéb kérdések

2.7.1. *Lakcímkitatás*

A kétoldalú jogsegélyszerződéseink általában tartalmaznak olyan rendelkezést, amely szerint amennyiben a jogsegélykérelem teljesítése során megállapítást nyer, hogy a megadott cím pontatlan vagy hiányos, a megkeresett hatóság a pontos lakcím megállapítása érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket. A gyakorlatban azonban e rendelkezések ritkán érvényesülnek, a legtöbb esetben a külföldi hatóságok nem tesznek ilyen lépéseket.²⁷ Egyes kétoldalú szerződések alapján azonban kifejezetten a lakcímkitatásra irányuló jogsegélykérelem is előterjeszthető.²⁸

Rokontartási ügyekben az EuTR. 53. cikke és a 2007. évi hágai egyezmény 7. cikke szerinti különleges intézkedés keretében lehetőség van az érintett tartásra kötelezett vagy jogosult lakcímére vonatkozó adatok beszerzése iránti jogsegélykérelem más EU-tagállamban (kivéve Dániát), illetve részes államban történő előterjesztésére. Ez esetben az IM NMFO mint a rendelet, illetve egyezmény magyar központi hatósága készíti el a jogsegélykérelmet, és továbbítja azt az illetékes központi hatóságnak. Hasonló lehetőség az USA-val tartási ügyekben fennálló viszonyosság keretében is fennáll.

²⁷ Ez sok esetben indokolható azzal, hogy a címzett azonosításához szükséges személyes adatok a jogsegélykérelemben, illetve a kézbesítendő iratokban sem szerepelnek.

²⁸ Ilyen kétoldalú szerződések: magyar–bolgár (13. cikk), magyar–csehszlovák (14. cikk), magyar–jugoszláv (22. cikk), magyar–lengyel [4. cikk (2)], magyar–török (23. cikk), magyar–vietnámi [4. cikk (2)].

2.7.2. Kézbesítés külföldi államnak, állami szervnek, nemzetközi szervezetnek, illetve a magyar joghatóság alól mentes természetes személynek

Amennyiben a címzett egy külföldi állam vagy annak valamely szerve, az Nmjt. 87. § (1) bekezdése alapján a kézbesítésre az adott állam és Magyarország között hatályos jogforrás (EU-rendelet, egyezmény) rendelkezéseit kell alkalmazni, illetve ilyen jogforrás hiányában diplomáciai úton van lehetőség kézbesítésre. Ha viszont a kézbesítésre nem a kézbesítési rendelet alapján kerül sor, az Nmjt. 87. § (2) bekezdése kifejezetten kizárja a közvetlen postai úton történő kézbesítés lehetőségét. A külföldi állam magyarországi külképviseletének közvetlenül történő kézbesítés nem felel meg a nemzetközi gyakorlatnak.

Az Nmjt. 87. § (3) bekezdése alapján nemzetközi szervezetnek, illetve a magyar joghatóság alól mentes természetes személynek diplomáciai úton kézbesíthetők az iratok.

Célszerű a címzett állam hivatalos nyelvén készített hiteles fordítást csatolni az iratokhoz, tekintettel arra, hogy a külföldi államtól a gyakorlatban nem várható, hogy a fordítás nélküli iratot önként átveszi. Nemzetközi szervezet esetén a szervezet munkanyelvén, természetes személy esetén az állampolgársága szerinti állam hivatalos nyelvén készült fordítással ellátva célszerű kézbesítés végett továbbítani az iratokat.

3. Bizonyítás felvétele külföldön

3.1. Bevezetés

Az Ákr. a korábbi szabályozással²⁹ szemben nem foglalkozik az eljárás határon átnyúló vonatkozásaival, ugyanakkor az eljárási törvényben történő közvetlen utalás hiányában is alkalmazhatók a jogszabály által kihirdetett, Magyarországot kötő nemzetközi egyezmények és a bizonyításfelvételi rendelet is közvetlenül alkalmazható. Az Nmjt. 3. §-ának *a)* pontja alapján a törvény hatálya a polgári ügyben eljáró hatóságokra is kiterjed, így a nemzetközi jogsegélyre vonatkozó rendelkezései is alkalmazandók e hatóságok eljárásában.

²⁹ Lásd: a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 27. § (1).

Amennyiben külföldön kell valamilyen bizonyítási cselekményt elvégezni, így tanút meghallgatni, vagy okiratot, adatot beszerezni, esetleg szemlét lefolytatni, a bizonyítékok beszerzésére uniós rendelet, illetve nemzetközi szerződések nyújtanak lehetőséget. Ha nem áll rendelkezésre az érintett külföldi állam vonatkozásában semmilyen, a bizonyításfelvételt szabályozó jogforrás, bizonyítás felvételére ebben az esetben is, szűk körben ugyan, de van lehetőség.

Végző soron alkalmazható az Nmjt. 78. § (4) bekezdése is, amely alapján nemzetközi szerződés (viszonosság) hiányában a félnek a kérelmére határidő tűzése mellett engedélyezhető, hogy a bizonyításnak az adott külföldi állam jogának megfelelő lefolytatásáról okiratot mutasson be.

3.2. Bizonyításfelvételi rendelet³⁰

3.2.1. Bevezetés

A bizonyításfelvételi rendelet az EU-tagállamok egymás közötti viszonylatában szabályozza a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyítás felvételét, Dánia kivételével.

A rendelet polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazható, e fogalom értelmezését a bevezető rész már tárgyalta.

A rendelet hatálya a bíróságok közötti együttműködésre terjed ki. A bíróság fogalmát a rendelet nem konkretizálja, és az EUB sem vizsgálta még e kérdést. Ugyanakkor álláspontom szerint a rendelet alapján polgári ügyekben eljáró más hatóságok is terjeszthetnek elő jogsegélykérelmet. E tágabb értelmezést támogatja a polgári és kereskedelmi ügyekben működő Európai Igazságügyi Hálózat által készített, a rendelet alkalmazását elősegíteni ki-

³⁰ A rendelet alkalmazásához kapcsolódó információk (például illetékes bíróságok listája EU-tagállamonként, az illetékességi területükhöz tartozó települések és elérhetőségük megjelölésével együtt, azon nyelvek felsorolása, amelyen az egyes tagállamok a kérelmeket fogadják) az európai igazságügyi portálon. Lásd: https://e-justice.europa.eu/content_taking_evidence-374-bg-hu.do?clang=en (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.) részben magyarul, részben más uniós nyelveken, elsősorban angolul érhető el. Ugyanezen a portálon elérhetők a rendelet szerinti nyomtatványok, így a bizonyításfelvétel iránti kérelem előterjesztésére szolgáló formanyomtatvány magyar és idegen nyelvű változatai, kitölthető formátumban. Lásd: https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence_forms-160-hu.do (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

vánó részletes gyakorlati útmutató³¹ is. Ma már több más uniós rendelet is a bíróság fogalmi körébe vonja a polgári ügyekben eljáró egyéb hatóságokat is, ami alapján adott esetben éppen valamely rendelet szerinti joghatóságot gyakorolva jár el Magyarországon valamely hatóság. Ilyen esetben nehezen lenne védhető az a formális megközelítés, hogy a bizonyításfelvételi rendelet által nyújtott lehetőségekkel az eljáró hatóság nem élhet. A gyakorlatban előfordulhat, hogy a megkeresett bíróság megtagadja a jogsegélykérelem teljesítését arra való tekintettel, hogy azt nem bíróság terjesztette elő. Ennek elkerülése érdekében célszerű lehet már a jogsegélykérelemben kifejezetten kiemelni az eljárás polgári jellegét, továbbá információt nyújtani az eljáró hatóság szerepére, státuszára vonatkozóan. Segítséget jelenthet az is, ha a jogsegélykérelmet kivételesen nem közvetlenül küldi meg a magyar hatóság a megkeresett külföldi bíróságnak, hanem a magyar központi hatóságon (IM NMFO) keresztül, amely adott esetben további kiegészítő információkkal láthatja el a külföldi hatóságot annak alátámasztására, hogy a magyar hatóság által előterjesztett jogsegélykérelmet teljesítenie kell a rendelet alapján.

A rendelet a hatálya alá tartozó ügyekben a tagállamok között hatályos nemzetközi megállapodások helyébe lépett, de a rendelet hatálya alá nem tartozó ügyekben a nemzetközi megállapodások továbbra is alkalmazhatók. Ilyen eset lehet, ha az ügy nem polgári és kereskedelmi ügy, de a nemzetközi szerződések tárgyi hatálya e tekintetben szélesebb. A *Lippens-ügyben*³² hozott ítéletében az EUB megállapította, hogy a bizonyításfelvételi rendelet által előírt bizonyításfelvételi módok nem kizárólagosak. Ebből következően álláspontom szerint alkalmazhatók a nemzetközi megállapodások akkor is, ha egyéb bizonyításfelvételi mód útján (például konzuli közreműködéssel) kíván a hatóság bizonyítást felvenni.

A rendelet alapján, illetve azon kívül – nem érintve a nemzetközi szerződések szerinti lehetőségeket – az alábbi módokon szerezhető be bizonyíték más EU-tagállamban.

3.2.2. Bizonyításfelvétel megkeresett bíróság útján

A rendelet 2. cikke alapján a magyar hatóság az illetékes külföldi bírósághoz közvetlenül jogsegélykérelmet terjeszthet elő. A kérelem tartalmi elemeit

³¹ *Gyakorlati útmutató a bizonyításfelvételtől szóló rendelet alkalmazásához* (2019). 9. pont.

³² Lippens-ítélet, C-170/11, EU:C:2012:540.

a rendelet 4. cikke határozza meg, az ennek megfelelő kérelem elkészítését azonban segíti a kérelem előterjesztésére szolgáló, a rendelet melléklete szerinti, kötelezően alkalmazandó „A” formanyomtatvány is. A kérelmet a megkeresett tagállam hivatalos nyelvén, vagy a tagállam által megjelölt egyéb, általa elfogadott nyelven kell előterjeszteni.

A kérelem postai úton vagy a megkeresett állam által elfogadott más módon is továbbítható, feltéve, hogy a megkeresett bírósághoz érkező irat tartalma jól olvasható, és megfelelően tükrözi az eredeti iratot. A megkeresett bíróságnak 7 napon belül vissza kell igazolnia a kérelem átvételét. Ha a kérelem teljesítése annak hiányossága miatt nem lehetséges, 30 napon belül hiánypótlást kérhet a megkeresett bíróság.

A kérelem teljesítésének lényeges szabályait a rendelet 10. cikke állapítja meg. A megkeresett külföldi bíróság a belső jogának megfelelően (ideértve akár kényszerítő intézkedések alkalmazását is) teljesíti a jogsegélykérelmet, és erre egy 90 napos határidő áll rendelkezésére. Ugyanakkor a megkeresésben kérhető az is, hogy a megkereső tagállam joga szerinti különös eljárás keretében teljesítsék a bizonyítás felvételét; e kérelemnek eleget kell tenni, kivéve, ha ez a megkeresett tagállam jogával nem összeegyeztethető, vagy jelentős gyakorlati akadálya van. Lehetőség van video- vagy telefonkonferencia alkalmazására is. A megkeresett bíróság a belső joga szerinti kényszerítő intézkedéseket is alkalmazza.

A kérelem megtagadásának megengedett eseteit a rendelet 14. cikkének (2) bekezdése sorolja fel. Ennek megfelelően megtagadható a rendelet hatálya alá nem tartozó kérelem teljesítése csakúgy, mint a hiánypótlási felhívás ellenére ki nem egészített kérelemé. Amennyiben a jogsegélykérelem teljesítése nem tartozik bírói hatáskörbe a megkeresett tagállam joga szerint, szintén helye van megtagadásnak. A megtagadás esetein kívül is felmerülhet viszont, hogy a megkeresett külföldi bíróság belső jogi akadályok (például titokvédelmi szabályok) miatt sem tud eleget tenni a megkeresésnek.

A határon átnyúló jelleggel bíró meghallgatások sajátosságát tükröző rendelkezés a rendeletben a 14. cikk (1) bekezdése, amely szerint a vallomástétel megtagadására vonatkozó jog, illetve valamely vallomástételi tilalom figyelembe vehető, ha az akár a megkereső, akár a megkeresett tagállam jogában érvényesül.

A jogsegélykérelem teljesítése főszabály szerint költségmentes, ugyanakkor a szakértő és a tolmács díjának, illetve a különös bizonyításfelvételi mód alkalmazása költségének megtérítését, továbbá a szakértői díj előlegezését a megkeresett bíróság kérheti. Arra vonatkozóan, hogy kinek kell

a költségeket viselnie, illetve adott esetben előlegeznie, minden esetben a megkereső tagállam belső joga irányadó.

3.2.3. Közvetlen bizonyításfelvétel a rendelet 17. cikke alapján

A rendelet 17. cikke alapján arra is lehetőség van, hogy a hatóság a rendelet „I” formanyomtatványa szerinti kérelemmel az illetékes tagállami hatósághoz forduljon a közvetlen bizonyításfelvétel engedélyezése iránt.

Az átvételtől számított 30 napon belül dönt a megkeresett tagállami hatóság az engedélyről. Ennek keretében feltételeket állapíthat meg, és kijelölhet valamely bíróságot a közreműködésre, a feltételek teljesítésének biztosítására. Az engedély alapján, az abban foglalt feltételekkel a megkereső hatóság a saját belső jogának alkalmazásával maga veheti fel a bizonyítást – vagy intézkedhet a bizonyíték beszerzése iránt – a másik tagállam területén, kifejezetten kizárt viszont a kényszerítőintézkedések alkalmazásának lehetősége.

3.2.4. Közvetlen bizonyításfelvétel a belső jog alapján

Mivel a *Lippens-ügyben*³³ hozott ítélet alapján a rendelet szerinti módok nem kizárólagosak, az EUB szerint a tagállami bíróság (hatóság) a belső jogának megfelelően egyéb módon is intézkedhet a bizonyíték beszerzése iránt, illetve az együttműködés hiánya esetén, a konkrét ügyben felmerült körülmények között akár a belső joga szerinti jogkövetkezményeket is alkalmazhatja, az uniós jog sérelme nélkül. A *ProRail-ügyben* hozott ítéletében az EUB megállapította, hogy a rendeletből nem következik, hogy „a tagállami bíróság egy másik tagállamban közvetlenül lefolytatandó összes szakértői vizsgálat esetén az e cikke [1. cikk b) pontja és 17. cikk – kiegészítés a szerzőtől] szerinti bizonyításfelvételi mód szerint lenne köteles eljárni”.³⁴ Ugyanakkor olyan esetekben, amikor „valamely tagállam bírósága által kirendelt szakértőnek a rábízott szakértői vizsgálat elvégzése érdekében egy másik tagállam területére kell mennie, a szakértői vizsgálat bizonyos körülmények között befolyásolhatja azon tagállam közhatalmát, amelyben a szakértői vizsgálatot el kell végezni, különösen ha azt közhatalom gyakorlásához

³³ Lippens-ítélet, C-170/11, EU:C:2012:540.

³⁴ ProRail-ítélet, C-332/11, EU:C:2013:87, 45.

kapcsolódó helyeken, vagy olyan helyeken kell elvégezni, amelyek esetében a belépés vagy egyéb beavatkozás a vizsgálat végzésének helye szerinti tagállam joga szerint tilos, illetve csak az arra jogosult személyek számára megengedett”.³⁵ Ilyen esetben viszont a rendelet szerinti közvetlen bizonyításfelvétel igénybevétele szükséges a bizonyíték beszerzéséhez.

A fentiekből következően nincs akadálya annak sem, hogy a magyar hatóság közvetlenül, a bizonyításfelvétel helye szerinti tagállam illetékes hatóságának engedélye nélkül kíséreljen meg bizonyítékot beszerezni más EU-tagállamból, kizárólag a magyar belső jog alapján, akár a belső jog szerinti kényszerítőintézkedéseket is alkalmazva. Ugyanakkor az EUB az adott ügy körülményeire vonatkozó megállapítást fogalmazott meg a hivatkozott *Lippens-ügyben*, kizárólag a külföldről idézett tanú meg nem jelenése esetére, így kétséges, hogy kényszerítőeszköz alkalmazható-e valamennyi esetben külföldi bizonyítéknak nem a rendelet alapján történő beszerzésére.

A bizonyításfelvétel ilyen lehetőségének elismerését jelenti az Nmjt. 81. § (5) bekezdése is, ugyanakkor kényszerítő intézkedések alkalmazásának nincs helye.

3.3. A bizonyításfelvételi egyezmény³⁶

3.3.1. Bevezetés

Az egyezmény polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazandó, így a Különleges Bizottság 2014-ben³⁷ javasolta is a két eljárási egyezmény hatályának egységes értelmezését. A kézbesítési egyezmény kapcsán az 1.3.1. pontban leírtak így ezen egyezmény vonatkozásában is értelemszerűen irányadók.

A magyar közigazgatási hatóságok szempontjából kérdés, hogy eljárásaikban használhatják-e az egyezményt. Az 1. cikk szerint ugyanis vala-

³⁵ ProRail-ítélet, C-332/11, EU:C:2013:87, 47.

³⁶ Az egyezmény részes államainak aktuális listája – az egyezmény alkalmazásával összefüggő gyakorlati információkkal együtt – a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet honlapján érhető el: www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/evidence. A részes államok listája elérhető az alábbi linken is: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyarorszag-es-mas-allamok-viszonylataban-a-polgari-igazsagugyi-egyuttmukodes-teruleten-hatalyban-levo-unios-es-nemzetkozi-jogforrasok> (A letöltés ideje: 2020. 03. 18.)

³⁷ *Conclusions and Recommendations of the 2014 Special Commission on the practical operation of the Hague Service, Evidence and Access to Justice Conventions* (2014).

mely szerződő állam „bírósa” terjeszthet elő jogsegélykérelmet, „bírósi eljárásban” felhasználandó bizonyíték beszerzésére. A kérdés tehát az, hogy a „bírósi”, illetve „bírósi eljárás” fogalma a szoros értelemben vett bíróságokra értendő-e. A Különleges Bizottság³⁸ válasza, hogy a kérdés lényegét nem az eljáró hatóság elnevezésében, hanem jogvitát elbíráló jellegében („adjudicatory nature”) határozta meg, emellett utalva a fogalom megengedő értelmezésének elterjedt gyakorlatára is. Mindezek alapján nem kizárt az igazságszolgáltatás szervezeti keretein kívül elhelyezkedő hatóságok általi megkeresések előterjesztése, feltéve, hogy valamilyen jogvitában járnak el és döntenek. E követelménynek leginkább a gyámhivatalok felelnek meg (például szülő–gyermek kapcsolattartás rendezésére irányuló ügyekben), de a birtokvédelmi vitákban eljáró jegyzők is e körbe sorolhatók.

Az egyezmény alapján a bizonyíték külföldön történő beszerzésére több lehetőség kínálkozik.

3.3.2. Bizonyítás felvétele megkeresett bíróság, hatóság útján

A magyar hatóság jogsegélykérelemmel keresheti meg az érintett külföldi államot. A jogsegélykérelemnek az egyezmény 3. cikkében foglaltakat kell tartalmaznia (amennyiben a megkeresett hatóság nem ismert, elegendő azt az „illetékes hatósághoz” címezni). A megkeresést és adott esetben a mellékleit a megkeresett állam nyelvén, vagy amennyiben ennek lehetőségét a megkeresett állam nem zárta ki, angol vagy francia nyelven készült fordítással kell ellátni.

Az Nmjt. 78. § (1) bekezdése alapján a megkeresést az IM NMFO-nak kell megküldeni, amely továbbítja azt a megkeresett állam központi hatóságához. A megkeresett hatóság a 9. cikk alapján a belső joga alapján jár el, kivéve, ha a megkeresésben a megkereső állam joga szerinti különleges eljárási mód alkalmazását kéri. Ez utóbbi megtagadása csak a megkeresett állam jogával való összeegyeztethetatlenség vagy gyakorlati akadályok esetén lehetséges. Az egyezmény a lehető leggyorsabb teljesítést írja elő, a gyakorlatban a teljesítés legalább 3-4 hónapot vesz igénybe. A belső jog szerinti kényszerítő intézkedések alkalmazhatók a teljesítés során.

³⁸ Report on the work of the Special Commission of May 1985 on the operation of the Hague Evidence Convention (1986).

A megkeresés teljesítése kizárólag akkor tagadható meg, ha az a megkeresett állam joga szerint nem tartozik bírói hatáskörbe, vagy a megkeresett állam szuverenitását, biztonságát veszélyeztetné. Ha a jogsegélykérelem teljesítésének belső jogi akadálya van, a kérelmet szintén nem tudja teljesíteni a megkeresett hatóság. Ezen túlmenően figyelembe veendő, hogy mind a megkereső, mind a megkeresett állam jogában létező vallomástételi tilalmak és akadályok.

A jogsegélykérelem teljesítése díj- és költségmentes. Ugyanakkor a szakértők és a tolmácsok díjának, illetve a különleges eljárási mód költségének megtérítése követelhető. Olyan megkeresett állam, amelyben a bizonyítás a felek feladata, a bizonyítással megbízhat erre megfelelő személyt. Ennek várható költségét előre közölni kell a megkereső hatósággal, és az adott személy csak ennek hozzájárulása esetén bízható meg. A 26. cikk alapján a megkeresett állam alkotmányjogi rendelkezéseitől függően a bizonyításfelvételhez szükséges idézés kézbesítésével, a tanúdíjjal és a jegyzőkönyv kiállításával kapcsolatban felmerült költségek megtérítése is követelhető.

3.3.3. Diplomáciai, konzuli tisztviselő, illetve megbízott által történő bizonyításfelvétel

Bizonyítás felvételére a megkereső állam diplomáciai, konzuli tisztviselője, illetve a megkereső hatóság által megbízott személy útján is lehetőség van, ha azt a bizonyítás helye szerinti állam nem zárta ki. Az ilyen bizonyításfelvétel a bizonyítás helye szerinti állam nyilatkozatától függően engedélyköteles lehet, amelyet az adott állam által kijelölt hatóság ad meg. Az engedélyben a bizonyítás felvételére vonatkozó feltételek állapíthatók meg (például bíróság bevonása a teljesítésbe). Kényszer nem alkalmazható, tehát az érintett önkéntes együttműködése esetén vehető fel csak a bizonyítás, ugyanakkor kérhető a megkeresett állam hatóságaitól, hogy kényszerítőeszközök alkalmazásával segítsék elő a bizonyítást.

A külföldön tartózkodó magyar állampolgár meghallgatása az egyezmény 15. cikke alapján, külföldi állampolgár meghallgatása a 16. cikk alapján az illetékes magyar konzul útján is foganatosítható. Ebben az esetben a megkeresést, amely tartalmazza a tanúhoz intézendő kérdéseket is, az Nmjt. 78. § (2) bekezdése alapján kell megküldeni a KKM-nek. A kapcsolatfelvétel megkönnyítése érdekében célszerű a meghallgatandó személy valamennyi rendelkezésre álló elérhetőségi adatát (különösen telefonszámát, e-mail-címét)

is közölni. A 16. cikk alapján a beszerezni kért adatokkal, okiratokkal rendelkező intézmény, szervezet megkeresésére is lehetőség van. Ebben az esetben az adott intézményhez, szervezethez intézett, a bizonyítás helye szerinti állam nyelvén készült fordítással ellátott megkeresést a KKM-nek kell megküldeni, amely az illetékes konzul útján továbbítja azt az érintett szervnek, intézménynek. E megkeresés elkészítése során nem a belföldi megkeresés tartalmára vonatkozó szabályok az irányadók. A megkeresésben utalni szükséges az eljárás tárgyára, rövid tényállására, hivatkozni szükséges továbbá a megkeresés alapjául szolgáló nemzetközi egyezményre, illetve tájékoztatni kell a címzettet, hogy közreműködésre az egyezmény alapján nem köteles. Amennyiben a konzulnak a kérelem teljesítésével kapcsolatban készíadási (például hivatali helyiségen kívüli meghallgatás esetén utazási költség) merülnek fel, azt a külképviselő részére meg kell téríteni.

A bizonyításfelvétel időtartamát illetően legalább 4 hónappal kell számolni.

3.4. A hágai perjogi egyezmény

3.4.1. Bevezetés

A hágai perjogi egyezmény polgári ügyekben alkalmazandó, a fogalom értelmezésével ezen egyezmény tekintetében a kézbesítéssel foglalkozó részben (lásd: 1.4.1. pont) már foglalkoztunk.

A magyar hatóságok szempontjából ezen egyezmény alkalmazhatóságával összefüggésben is felmerül, hogy bíróságon kívül más hatóság is élhet-e a megkeresés lehetőségével. Az egyezmény 8. cikke szintén bíróságokról szól csak, ugyanakkor álláspontom szerint ugyanaz a megközelítés, amelyet a Különleges Bizottság a bizonyításfelvételi egyezmény esetében javasolt (lásd: 2.3.1. pont), ebben az esetben is követhető.

Az egyezmény alapján a bizonyíték külföldön történő beszerzésére az alábbi lehetőségek kínálóznak.

3.4.2. Bizonyítás felvétele megkeresett bíróság, hatóság útján

A jogsegélykérelem tartalmára nézve az egyezmény nem tartalmaz rendelkezést. Mindazonáltal célszerű tartalmaznia a megkereső hatóságra, a felekre

vonatkozó adatokat, az ügy tárgyának és a tényállás leírását a megkeresés teljesítéséhez szükséges mértékben, végül a teljesíteni kért bizonyítási cselekményt (meghallgatás esetén a felteendő kérdéseket) és az ehhez szükséges adatokat (például tanú neve, adatai, elérhetőségei), illetve csatolható a megkeresés teljesítését elősegítő melléklet is. A jogsegélykérelmet és mellékleteit a megkeresett állam nyelvén készült hiteles fordítással kell ellátni.

Az Nmjt. 78. § (1) bekezdése alapján a megkeresést az IM NMFO-nak kell megküldeni, amely a KKM útján továbbítja azt a megkeresett állam hatóságaihoz.

A megkeresett hatóság a megkeresést a belső joga szerint eljárva teljesíti, de a megkeresett állam jogával ellentétben nem álló, a megkereső állam joga szerinti különös eljárás is alkalmazható. A megkeresett hatóság alkalmazhatja a belső joga szerinti kényszerítőeszközöket.

A megkeresés teljesítése csak akkor tagadható meg, ha a megkeresés hitelessége kérdéses, a jogsegély teljesítése nem tartozik a megkeresett állam joga szerint bírósági hatáskörbe, vagy a teljesítés a megkeresett állam szuverenitását, biztonságát sértené. Ha a jogsegélykérelem teljesítésének belső jogi akadálya van, a kérelem szintén nem teljesíthető a gyakorlatban.

A jogsegélykérelem teljesítése díj- és költségmentes. Ugyanakkor a szakértők és a tolmácsok díjának, illetve a különleges eljárási mód költségének megtérítése követelhető. Emellett a meg nem jelent tanú elővezetésével kapcsolatban felmerült költségek megtérítése is követelhető.

3.4.3. Konzuli vagy diplomáciai tisztviselő által történő bizonyításfelvétel

Amennyiben azt a bizonyítás helye szerinti állam nem ellenzi, bizonyítás felvételére a megkereső állam konzuli vagy diplomáciai tisztviselője útján is lehetőség van. Ennek megfelelően, külföldön tartózkodó személyek meghallgatása – állampolgárságtól függetlenül – az illetékes magyar konzul útján is foganatosítható, illetve arra is lehetőség van, hogy a beszerezni kért adatokkal, okiratokkal rendelkező intézményt, szervezetet a magyar konzul keresi meg. A megkeresés elkészítésével, továbbításával kapcsolatban a bizonyításfelvételi egyezménynél leírtak (lásd: 2.3.3. pont) irányadók ezen egyezmény esetében is.

3.5. Kétoldalú jogsegélyszerződések

3.5.1. Bevezetés

A kétoldalú jogsegélyszerződések hatálya tekintetében a bizonyításfelvétel területén is irányadók a kézbesítésről szóló részben (1.5.1. pont) leírtak.

A kétoldalú egyezmények alapján főszabály szerint csak megkeresett bíróság útján vehető fel bizonyítás, a konzul általi bizonyítás lehetősége csak egyes egyezményekben biztosított.

3.5.2. Bizonyításfelvétel megkeresett bíróság útján

Kétoldalú szerződéseink rendszerint meghatározzák a jogsegélykérelem tartalmát, így annak a megkereső és (ha ismert) a megkeresett hatóság megjelölését, az ügy megjelölését, a felek és jogi képviselőik adatait, a megkeresés tartalmát és a teljesítéséhez szükséges adatokat (például tanúk neve, elérhetősége, felteendő kérdések, bizonyítani kívánt tények megjelölése) kell tartalmaznia. A megkeresést általában a megkeresett állam nyelvén, vagy a szerződésben közvetítő nyelvként megjelölt nyelven készült hiteles fordítással kell ellátni, egyes esetekben azonban saját nyelven is küldhető. A szerződések rendelkezhetnek arról is, hogy aláírással és pecséttel kell ellátni a megkeresést.

A megkeresést az IM NMFO-nak kell megküldeni, amely azt a szerződésben foglaltaktól függően a másik állam központi hatóságán, vagy konzuli, diplomáciai úton juttatja el a másik állam illetékes hatóságához.

A megkeresett bíróság, hatóság főszabály szerint a saját joga alapján eljárva teljesíti a megkeresést, azonban a megkereső állam joga szerint is felvehető a bizonyítás, ha az nem ütközik a megkeresett állam jogába. A jogsegélykérelem teljesítésének megtagadására a megkeresett állam szuverenitásának, biztonságának, közrendjének sérelme esetén van lehetőség. Ezen túl a megkeresés hitelességének hiánya, valamint a teljesítés nem bírói hatáskörbe tartozása is megalapozhatja a megtagadást.³⁹

³⁹ A polgári jogsegély tárgyában Budapesten, 1935. évi szeptember hó 25-én kelt magyar–brit egyezmény (kihirdette az 1936. évi XIII. törvény); a Magyar Népköztársaság és az Olasz Köztársaság között Budapesten az 1977. évi május hó 26. napján aláírt, a kölcsönös polgári jogsegélyről szóló egyezmény (kihirdette az 1981. évi 11. tvr.); a Magyar Népköztársaság és a Török Köztársaság között a polgári és kereskedelmi jogsegélyről szólóan létrejött, Ankarában, 1988. évi június 6. napján aláírt szerződés (kihirdette az 1992. évi LVII. tv.).

Rendszerint a szerződő államok maguk viselik a jogsegélykérelem teljesítéséből adódó költségeket. Ez alól kivételt jelent a magyar–brit jogsegélyegyezmény, amely alapján viszont meg kell téríteni a teljesítéssel kapcsolatban felmerült költségeket. Kivételt jelentenek továbbá egyes esetekben a szakértői díjak, költségek,⁴⁰ illetve ezen túlmenően a tolmácsolásból vagy a különös eljárási mód alkalmazásából adódó költségek.⁴¹

3.5.3. Bizonyításfelvétel konzuli vagy diplomáciai képviselő által

E lehetőség szűk körben megengedett,⁴² rendszerint csak a küldő állam saját⁴³ – a fogadó állam állampolgárságával nem rendelkező⁴⁴ – állampolgárainak meghallgatására vonatkozik. Kényszer alkalmazására rendszerint nincs lehetőség.⁴⁵

A megkeresés elkészítésével, továbbításával kapcsolatban a bizonyításfelvételi egyezményenél leírtak (2.3.3. pont) irányadók e szerződések esetében is.

3.5.4. Anyakönyvi okiratok

A jogsegélyszerződéseink jelentős része⁴⁶ az anyakönyvi okiratok (kivonatok, vonatkozó bírósági határozatok) kölcsönös megküldésére irányuló együttműködést is előírányoz, így e rendelkezések is hasznos eszközt jelentenek iratok külföldről történő beszerzésében.

⁴⁰ Magyar–ciprusi, magyar–egyiptomi, magyar–francia, magyar–jugoszláv, magyar–olasz, magyar–tunéziai jogsegélyszerződés.

⁴¹ Magyar–kínai, magyar–ukrán jogsegélyszerződés.

⁴² Magyar–osztrák, magyar–brit, magyar–francia, magyar–olasz, magyar–török jogsegélyszerződés.

⁴³ A magyar–francia jogsegélyszerződés kivételével.

⁴⁴ A magyar–osztrák, a magyar–olasz és a magyar–brit jogsegélyszerződés tartalmaz ilyen pontosítást.

⁴⁵ A magyar–osztrák, a magyar–brit és a magyar–olasz jogsegélyszerződés zárja ki kifejezetten a kényszer alkalmazását.

⁴⁶ A magyar–brit, a magyar–egyiptomi, a magyar–kínai, a magyar–észak-koreai és a magyar–mongol jogsegélyszerződés kivételével mindegyik szerződés.

3.6. Bizonyításfelvétel nemzetközi egyezmény hiányában

A bécsi konzuli egyezmény 5. cikkének j) pontja szerint a konzuli feladatok közé tartozik „megkeresésének [helyesen megkeresések – a szerző megjegyzése] teljesítése a hatályos nemzetközi megállapodásoknak megfelelően vagy ilyen megállapodások hiányában a fogadó állam törvényeivel és más jogszabályaival összeegyeztethető minden más módon”.

Konkrét jogforrás hiányában a bizonyítás felvételének helye szerinti állam belső joga irányadó a tekintetben, hogy a konzul ilyen jellegű tevékenységét elfogadja-e.

Lehetőség van továbbá arra, hogy a bizonyítás helye szerinti állam hatóságai részére jogsegélykérelem előterjesztésére kerüljön sor, ebben az esetben azonban kizárólag a nemzetközi udvariasság alapján kérhető annak teljesítése, így a megkeresett állam hatóságainak a kérelem teljesítésére vonatkozó nemzetközi jogi kötelezettsége nincs. Ebben az esetben a megkeresést a megkeresett állam hivatalos nyelvén készült fordítással ellátva kell az IM NMFO-nak megküldeni, hogy azt az IM NMFO a KKM útján a külföldi hatósághoz továbbítsa. Amennyiben sor is kerülhet ilyen módon a bizonyításfelvételre, az rendkívül időigényes, akár évekig is eltarthat.

4. A polgári ügyekben hozott külföldi határozatok belföldi elismerése és végrehajtása

4.1. Bevezetés

A polgári ügyben hozott külföldi határozatok elismerésének és végrehajtásának kérdéskörével nemcsak a polgári ügyekben eljáró szervek szembe-sülhetnek, hanem potenciálisan bármely közigazgatási hatóság. Ugyanúgy, ahogy a magyar bíróságok vagy akár más hatóságok hozhatnak olyan jogviszonyokat alakító, érintő jogerős döntéseket, amelyek aztán relevanciával bírhatnak közigazgatási eljárásokban, sőt adott esetben kötik is a később eljáró hatóságokat,⁴⁷ a külföldi bíróságok és más hatóságok határozatai is rendelkezhetnek a hazai közigazgatási eljárásokban jelentőséggel bíró kérdésekről. Így egy külföldön élő magyar állampolgárságú gyermek feletti szülői felügyelet tárgyában külföldön született határozat releváns lehet abból

⁴⁷ KENGYEL 2014, 365–366.

a szempontból, hogy a gyermek törvényes képviselőjeként ki járhat el a nevében például útlevel kiállításra iránti kérelem benyújtásakor. Nagykörű személy gondnokság alá helyezése egy külföldi bíróság által jelentőséggel bír annak megállapítása során, hogy magyar hatóság előtt eljárhat-e önállóan az érintett személy. Egy magyar ingatlanon holtig tartó haszonélvezeti joggal rendelkező személy külföldi bíróság által történt holtak nyilvánítása meghatározó abból a szempontból, hogy a haszonélvezeti jog az ingatlan-nyilvántartásból törölhető-e; és tovább is sorolhatnánk az ilyen példákat.

Abból fakadóan, hogy nem a saját államban, a szuverenitás gyakorlása keretében⁴⁸ hozott határozatokról van szó, a külföldi határozatok hazai eljárásokban való figyelembevétele attól függ, hogy az erre vonatkozó feltételrendszer alapján a külföldi határozat elismerésre kerül-e, illetve végrehajtható-e belföldön. Ezzel kapcsolatban szükséges tisztázni, hogy mit is jelent az elismerés, illetve a végrehajthatóság.

Az elismerésnek két fő megközelítése lehetséges.⁴⁹ Az egyik szerint a nemzeti jog mintegy asszimilálja a külföldi határozatot, vagyis ugyanazokat a joghatásokat kapcsolja a határozathoz, mint egy ugyanolyan tárgyú belföldi határozathoz. A másik megoldás viszont a külföldi határozat meghozatala szerinti állam joga alapján biztosított joghatások befogadására épül (hatáskiterjesztés). Az elismerés eredménye lényegében ugyanaz, mint belföldi határozatoknál az ítélt dolog (*res iudicata*) hatálya: a döntés a felekre és másokra nézve véglegesen irányadó, az elbírált jogvita tekintetében pedig a felek újabb igényérvényesítése kizárt.

A külföldi határozat végrehajthatósága feltételezi az elismerést, de annál többet jelent annyiban, hogy a határozat joghatásainak érvényre juttatásához az állam kényszerít biztosít, amihez rendszerint az elismeréshez szükséges feltételeken túl további feltételeknek kell a külföldi határozatnak megfelelnie.

Annak eldöntése, hogy a külföldi határozat belföldi érvényesüléséhez annak elismerése vagy végrehajthatóvá nyilvánítása szükséges, egyes helyzetekben nem feltétlenül könnyű feladat.⁵⁰ Olyan határozatok esetében, amelyeknél a végrehajtás fogalmilag kizárt (például házasság felbontása, gondnokság alá helyezés), fel sem merül, hogy az elismerésen kívül másra is szükség volna a belföldi érvényesüléshez. Egyértelmű a helyzet akkor is, amikor a külföldi

⁴⁸ KENGyel 2009, 112.

⁴⁹ KENGyel 2009, 114–116.; GAUDEMET-TALLON 2010, 368. és 391–392.; WAUTELET 2016, 814–817.

⁵⁰ GAUDEMET-TALLON 2010, 392.

határozat olyan kötelezettséget állapít meg, amely jellege folytán végrehajtható (pénzfizetési kötelezettség), és amelynél a határozat végrehajtását kérik, hiszen ilyenkor az állami kényszer igénybevételének feltétele az, hogy a határozat belföldön is végrehajtható legyen. Mi a helyzet azonban az olyan határozatokkal, amelyek esetében lehetséges lenne ugyan a végrehajtás is, de konkrét ügyben csak az abban foglalt joghatások figyelembevételét kérik, és a végrehajtást nem? Ilyen eset például, ha a szülői felügyelet tárgyában hoznak külföldön döntést, és az annak alapján kizárólagos felügyeleti joggal rendelkező szülő útlevél kiállítását kéri gyermekének. E határozat alapja lehet a gyermek átadására irányuló végrehajtási eljárásnak, de jelen esetben a szülő csak azon joghatás figyelembevételét kéri, hogy kizárólagos felügyeleti joggal bír, tehát önállóan jogosult a gyermek törvényes képviselőjeként eljárni. Ekkor elegendő, ha a határozat elismerésre kerül, a végrehajthatóvá nyilvánítás nem szükséges. A gyakorlatban ugyancsak felmerülő szituáció, amikor külföldi határozat alapján kérik ügyfelek adatainak közhiteles nyilvántartásba történő bejegyzését, a nyilvántartott adatok módosítását. Ez azt a kérdést veti fel, hogy a bejegyzés, mint valamely hatóság aktusa, a határozat végrehajtásának tekinthető-e, mivel igenlő válasz esetén a bejegyzés feltétele, hogy a határozat Magyarországon végrehajtható legyen. Álláspontom szerint ezekben az esetekben is elegendő a határozat elismerését feltételül szabni, hiszen a bejegyzés nem más, mint a külföldi határozathoz fűződő joghatás tudomásul vétele, ami nem jelenti semmilyen kényszer alkalmazását.

Azon hatóság szempontjából, amely előtt egy külföldi határozatra hivatkoznak, ugyancsak releváns annak ismerete, hogy az elismerés automatikusan történik-e, vagy azt külön vizsgálni kell, továbbá, ha az elismerés vizsgálatára sor kerül, az milyen formában történhet. A végrehajtás tekintetében ugyancsak lényeges, hogy arra a külföldi határozat alapján közvetlenül, külön eljárás lefolytatásának szükségessége nélkül van-e lehetőség, vagy egy közbenső eljárásban előzetesen meg kell állapítani, hogy az belföldön végrehajtható. A határozatok elismerését és végrehajtását szabályozó jogforrások eltérő megoldásokat alkalmaznak e kérdésekre, így ezeket jogforrásonként ismertetem az alábbiakban.

4.2. A Brüsszel Ia rendelet és a Brüsszel I rendelet

A Brüsszel Ia rendelet 2. cikkének *a)* pontja alapján a rendelet alkalmazása szempontjából határozatnak minősül a valamely tagállam bírósága által

hozott bármely határozat, tekintet nélkül elnevezésére. E fogalom magában foglalja az ideiglenes (biztosítási) intézkedéseket is, ha azokat az ügy érdemében joghatósággal rendelkező bíróság hozta, ugyanakkor azon ideiglenes (biztosítási) intézkedések, amelyeket az alperes idézése nélkül hoztak, és amelyeket a végrehajtást megelőzően nem kézbesítettek az alperesnek, nem tartoznak e körbe. E definíció tehát bírósági határozatokra utal, kérdés azonban, hogy ez miként értelmezhető.

A rendelet 3. cikke foglalkozik a bíróság fogalmával, de meghatározást nem ad, csak konkrét tagállami eljárások vonatkozásában jelzi, hogy az a magyar közjegyzőt és a svéd végrehajtói hivatalt is lefedi. A rendelet előzményének számító Brüsszeli Egyezmény kapcsán a *Solo Kleinmotoren-ügyben*⁵¹ hozott ítéletében az EUB kizárólag olyan igazságügyi hatóságokra terjesztette ki e fogalmat, amelyek a felek közötti jogvitát saját hatáskörben bírálják el.

A fentieket figyelembe véve, amennyiben a rendelet tárgyi hatálya alá tartozó ügyben nem bíróság járt el valamely tagállamban, annak határozata legfeljebb nemzetközi szerződés vagy a belső jog alapján ismerhető el Magyarországon.

A rendelet alapján a határozatok elismerése automatikusan, ipso iure történik, lényegében egy vélelem áll fenn az elismerés mellett,⁵² annak megállapításához külön eljárás lefolytatása nem szükséges. Így amennyiben olyan határozatra hivatkoznak más tagállamban, amely e rendelet hatálya alá tartozik, azt elismert határozatként kell figyelembe venni, mégpedig attól az időponttól kezdve, hogy a meghozatala szerinti tagállamban joghatással bír.⁵³

A Brüsszeli Egyezmény kapcsán az arról készült Jenard-jelentés⁵⁴ szerint az elismerés eredménye, hogy ugyanazt az önállóságot és érvényesülést kell a határozatnak biztosítani, mint a meghozatala szerinti államban. Az EUB erre építve állapította meg a *Hoffmann-ügyben*,⁵⁵ hogy egy elismert határozatnak ugyanazokkal a joghatásokkal kell rendelkeznie az elismerés helye szerinti államban, mint a meghozatala szerinti államban. Ez okozhat nehézségeket a gyakorlatban, például akkor, ha a külföldi határozat olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek az elismerés helye szerinti állam jogában

⁵¹ Solo Kleinmotoren-ítélet, C-414/92, EU:C:1994:221, 15., 17.

⁵² WAUTELET 2016, 818.

⁵³ WAUTELET 2016, 818.

⁵⁴ „Recognition must have the result of conferring on judgments the authority and effectiveness accorded to them in the State in which they were given.” (JENARD 1968, 43.)

⁵⁵ Hoffmann-ítélet, 145/86, EU:C:1988:61, 11.

nem léteznek. A Brüsszel Ia rendelet 54. cikke az ilyen esetekben lehetővé teszi a külföldi határozatban szereplő rendelkezésnek, intézkedésnek a belső jogban létező, azonos joghatást kiváltó, illetve hasonló célokat és érdekeket követő rendelkezéssé, intézkedéssé történő átalakítását.⁵⁶

A Brüsszel Ia rendelet alapján a határozatok végrehajthatósága is automatikus, ha a határozat a meghozatala szerinti tagállamban végrehajtható, a többi tagállamban is végrehajtható. Magára a végrehajtásra a végrehajtás helye szerinti tagállam joga irányadó.

Az EUB az *Apostolides-ügyben* megállapította, hogy „noha az elismerésnek főszabály szerint az a hatása, hogy ugyanazt az önállóságot és érvényesülést biztosítsa a határozatnak, mint amellyel az abban a tagállamban rendelkezik, ahol hozták [...] nem indokolt valamely ítéletnek – annak végrehajtása során – olyan jogkövetkezményeket tulajdonítani, amelyek a származási tagállamban sem fűződnek hozzá [...], illetve azt olyan joghatásokkal felruházni, amelyeket még közvetlenül a megkeresett tagállamban hozott azonos típusú ítéletek sem keletkeztetnének”.⁵⁷ Ez utóbbi, a megkeresett tagállam határozataihoz való igazodásra utaló félmondat tehát arra utal, hogy a származási tagállam joga szerinti joghatások a végrehajtás során korlátozottan is figyelembe vehetők, attól függően, hogy hasonló belföldi határozatok milyen joghatásokkal rendelkeznek.

Ha valamely érdekelt egy elismert vagy végrehajtható határozatra hivatkozik egy másik tagállamban, akkor a határozatnak egy, a hitelesség megállapításához szükséges feltételeknek megfelelő példányát és a határozatról az 53. cikk alapján kiállított tanúsítványt kell bemutatnia. Az a bíróság vagy hatóság, amely előtt hivatkoznak a határozatra, előírhatja, hogy az államának hivatalos nyelvén készült hiteles fordítást csatoljanak a tanúsítványhoz, a határozat fordítása viszont csak akkor írható elő, ha anélkül a bíróság, hatóság nem tudna eljárni.

Bár automatikus az elismerés és a végrehajthatóság is, annak megtagadására is lehetőség van. Ez iránt az érdekelt fél, illetve az adós külön eljárást indíthat a rendeletnek megfelelően. Ezen túlmenően, amennyiben valamely eljárásban merül fel az elismerés kérdése, az eljáró bíróság, hatóság is vizsgálhatja, hogy az elismerés megtagadásának okai nem állnak-e fenn, ugyanakkor ez csak akkor megengedett, ha valamely érintett fél ezt kéri.

⁵⁶ A magyar jogban a bírósági végrehajtásról szóló 1994. LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 14/A. §-a tartalmaz az ilyen adaptációval kapcsolatos rendelkezéseket.

⁵⁷ *Apostolides-ítélet*, C-420/07, EU:C:2009:271, 66.

Az elismerés vagy végrehajtás megtagadása iránti kérelem alapján azt szükséges vizsgálni, hogy a rendelet 45. cikk (1) bekezdése szerinti megtagadási okok valamelyike fennáll-e; egyetlen ilyen ok megállapíthatósága elegendő az elismerés megtagadásához.

Megtagadási ok például az, ha az elismerés nyilvánvalóan ellentétes a címzett tagállam közrendjével. Amennyiben a határozatot az alperes távollétében hozták, és az alperes részére az eljárást megindító irat nem került megfelelő időben és módon kézbesítésre ahhoz, hogy védekezését előkészíthesse, az szintén alapul szolgálhat az elismerés megtagadására, kivéve, ha az alperesnek lehetősége lett volna a határozatot megtámadni, de ezt elmulasztotta. Szintén megtagadáshoz vezet, ha a más tagállami határozat összeegyeztethetetlen az elismerés helye szerinti tagállamban hozott határozattal vagy egy másik tagállamban vagy harmadik államban azonos jogalaptól származó, azonos felek közötti eljárásban hozott olyan határozattal, amely az elismerés feltételeinek (esettől függően akár uniós rendelet, akár nemzetközi szerződés, akár a belső jog alapján) az elismerés helye szerinti tagállamban megfelel. Végül pedig a rendeletnek a biztosítási ügyekre, a fogyasztási és az egyedi munkaszerződésekre vonatkozó, a gyengébb felet védő joghatósági szabályainak, illetve a kizárólagos joghatóságra vonatkozó rendelkezéseinek megsértésével hozott határozatok elismerése is megtagadható.

A Brüsszel Ia rendelet hatálya kiterjed a közokiratok és a perbeli egyezségek végrehajtására is, ezek fogalmát a rendelet 2. cikkének b) és c) pontja határozza meg.

A Brüsszel Ia rendelet a 66. cikk (1) bekezdése alapján a 2015. január 10-én vagy ezt követően indult eljárásokra irányadó, így az ilyen eljárásokban hozott határozatokra alkalmazhatók elismerési és végrehajtási szabályai (közokiratoknál a kiállítás, nyilvántartásba vétel, perbeli egyezségeknél jóváhagyásuk vagy megkötésük időpontjának kell ezen időpont utáni időre esnie). E cikk (2) bekezdése alapján a korábban indult eljárásokban hozott határozatokra, a korábbi közokiratokra és egyezségekre továbbra is a Brüsszel I rendelet alkalmazandó, így röviden célszerű ennek a szabályait is áttekinteni.

A Brüsszel Ia rendelet a Brüsszel I rendelet 32. cikkéből vette át a határozat alapfogalmát, ugyanakkor a korábbi rendelet az ideiglenes intézkedések tekintetében nem tartalmazott a Brüsszel Ia rendeletben már megjelenő kiegészítést. E körben az EUB esetjoga nyújt támpontot, ugyanis a *Denilauler-ügyben* hozott határozatában az EUB rögzítette, hogy az olyan ideiglenes (biztosítási) intézkedések, amelyeket a kötelezett idézése nélkül hoznak meg,

és amelyeket a végrehajtást megelőzően nem kézbesítenek a részére, nem tartoznak a határozat fogalmi körébe.⁵⁸

Az elismerés tekintetében a Brüsszel Ia rendelet lényegében a Brüsszel I rendelet szabályait vitte tovább. Az elismerés ugyanúgy automatikus, az elismerés megtagadásához vezető okok pedig csak akkor vizsgálhatók, ha akár valamely eljárás keretein belül, akár külön eljárásban valamely érdekelt hivatkozik arra, hogy a határozat nem ismerhető el. A megtagadási okok tekintetében a Brüsszel I rendelet csak a joghatóság ellenőrzése tekintetében tér el a Brüsszel Ia rendeletről, mivel csak a biztosítási ügyekben és a fogyasztási szerződésre irányadó szabályok, illetve a kizárólagos joghatósági szabályok sérelme vezet az elismerés megtagadásához (az egyedi munkaszerződésekre vonatkozó joghatósági szabályok nem tartoznak e körbe), az első két csoport esetében viszont nem csak akkor, amikor a gyengébb felet védő szabályokat nem tartották be, hanem minden esetben.

Jelentős eltérés a végrehajthatóság tekintetében van a két rendelet között, mivel a Brüsszel I rendelet tekintetében az nem automatikus, a végrehajthatósághoz az szükséges ugyanis, hogy egy külön eljárás (úgynevezett exequatur) keretében a végrehajtás helye szerinti tagállam bírósága a külföldi határozatot az adott tagállamban végrehajthatóvá nyilvánítsa. A rendelet által szabályozott eljárás első fokon lényegében formális, mivel a megfelelő okiratok benyújtása esetén automatikusan végrehajthatóvá nyilvánítják a határozatot, és csak e döntés elleni fellebbezés esetén vizsgálják a megtagadási okok fennállását.

A határozat elismerésére hivatkozó vagy a végrehajthatóvá nyilvánítást kérő félnek a határozat hitelességének megállapításához szükségesnek megfelelő másolatát és a határozatról a származási tagállamban kiállított tanúsítványt kell csatolnia, bár ez utóbbitól az eljáró bíróság eltekinthet (például ha a tanúsítványban szereplő adatok a határozatból vagy más, rendelkezésére bocsátott okiratból megállapíthatók). Fordítást ezekhez az iratokhoz nem kötelező csatolni, de az eljáró bíróság azt megkövetelheti, ebben az esetben hiteles fordítást kell benyújtani.

⁵⁸ Denilauler-ítélet, 125/79, EU:C:1980:130, 18.

4.3. Egyéb uniós rendeletek

A fentiekén túl más rendeletek is tartalmaznak vonatkozó rendelkezéseket. A családjogi és öröklési területen született rendeletek mellett ilyen az európai végrehajtható okiratról,⁵⁹ az európai fizetési meghagyásos eljárásról,⁶⁰ a kis értékű követelések európai eljárásáról,⁶¹ a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedésekről,⁶² az európai számlazárolási végzésről⁶³ és a fizetésképtelenségi eljárásról⁶⁴ szóló rendelet. Lényeges, hogy a más tagállamban hozott határozatok elismerése valamennyi rendelet alapján automatikus, hasonlóan a fent vizsgált rendeletekhez.

4.4. Multilaterális szerződések

E körben egyrészt az EU által kötött egyezményeket kell megemlíteni. Ilyen egyezmény

- a luganói egyezmény,
- a joghatósági megállapodásokról szóló, 2005. június 30-ai hágai egyezmény (2014/887/EU tanácsi határozat), valamint
- a 2007. évi hágai egyezmény.

Ezek az EU-tagállamok egymás közötti viszonylatában nem alkalmazhatók, mivel arra az uniós rendeletek irányadók, e jogforrások így a többi, harmadik szerződő államban született határozatokra alkalmazandók. A luganói egyezmény vonatkozásában említést érdemel, hogy az a Brüsszel I rendelet

⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról.

⁶⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról.

⁶¹ Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről.

⁶² Az Európai Parlament és a Tanács 606/2013/EU rendelete (2013. június 12.) a polgári ügyekben hozott védelmi intézkedések kölcsönös elismeréséről.

⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács 655/2014/EU rendelete (2014. május 15.) polgári és kereskedelmi ügyekben a tagállamközi követelésbehajtás megkönnyítése érdekében az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés eljárásának létrehozásáról.

⁶⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2015/848/EU rendelete (2015. május 20.) a fizetésképtelenségi eljárásról (átdolgozás).

szerinti rendszert emeli át az EU és a többi szerződő állam (jelenleg Izland, Norvégia, Svájc) közötti viszonylatokba.

Másrészt Magyarország maga is csatlakozott olyan szerződésekhez, amelyek az elismerést és végrehajtást (is) szabályozzák. Ezek között vannak kifejezetten nemzetközi magánjogi, nemzetközi polgári eljárásjogi kérdéseket szabályozni kívánó egyezmények, elsősorban családjogi területen, amelyek közül a legfontosabb a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt egyezmény (kihirdette a 2005. évi CXL. törvény).

A multilaterális szerződések másik körét olyan egyezmények alkotják, amelyek valamilyen speciális jogterületet szabályoznak átfogóan, és ennek keretében tartalmazznak a határozatok elismerését, végrehajtását érintő rendelkezéseket is. Ilyen például a Nemzetközi Közúti Árufuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt egyezmény (kihirdette az 1971. évi 3. törvényerejű rendelet) 31. cikke vagy a Bernben az 1980. évi május hó 9. napján kelt Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) (kihirdette az 1986. évi 2. törvényerejű rendelet) 12. cikke.

4.5. Kétoldalú jogsegélyszerződések

Kétoldalú jogsegélyszerződéseink a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok tekintetében változatos képet mutatnak, így az alábbiakban ezeknek az általános jellemzőit vázolom fel, az egyes jogsegélyszerződésekre külön-külön nem térek ki.

Az egykori – 1945–1989 közötti – szovjet érdekszférába tartozó államokkal kötött szerződések⁶⁵ jellemzője, hogy külön szabályok kerültek megállapításra a vagyoni jogi ügyekben hozott határozatok és a nem vagyoni jogi határozatok tekintetében. Vagyonjogi ügyekben (e körbe a büntetőügyekben polgári jogi igény tekintetében hozott határozatok is beletartoznak általában) csak a jogerős (és végrehajtható), rendszerint bíróság által hozott határozatok kerülnek elismerésre (és végrehajtásra). Nem vagyoni jogi ügyekben a bírósági

⁶⁵ Magyar–albán, magyar–bolgár, magyar–csehszlovák, magyar–jugoszláv, magyar–észak-koreai, magyar–kubai, magyar–lengyel, magyar–mongol, magyar–román, magyar–szovjet, magyar–vietnámi jogsegélyszerződés.

határozatok mellett a hatáskörrel rendelkező egyéb hatóságok (gyámhatóságok) határozatait is elismerésre kerülnek; ezek esetében a jogerős jelleg mellett rendszerint feltétel, hogy az elismerés helye szerinti szerződő államban nem hoztak korábban jogerős határozatot az ügyben, és hogy ennek az államnak nem volt kizárólagos joghatósága az eljárásra. A nem vagyoni jogi határozatok tekintetében a legtöbb esetben kimondják, hogy az elismerésre külön eljárás nélkül kerül sor, ugyanakkor álláspontom szerint ez nem jelenti azt, hogy az elismerés automatikus lenne, vagyis az elismerési feltételek fennállását annak a hatóságnak, amely előtt a határozatra hivatkoznak, meg kell vizsgálnia saját eljárásának keretében. A vagyoni jogi határozatokkal kapcsolatban a szerződések nem szólnak a külön eljárás kizárásáról az elismerés tekintetében, ugyanakkor külön eljárásról csak a végrehajthatóság tekintetében rendelkeznek, amiből következően, ha nem is szükséges külön az elismerés kimondására irányuló eljárást is indítani, az elismerés vizsgálata az érintett eljárásokban nem mellőzhető. Végrehajtásra csak a külföldi határozat végrehajthatóvá nyilvánítását követően kerülhet sor. A megtagadási okok, összehasonlítva akár az uniós rendeletekben megállapított feltételrendszerekkel, akár a belső joggal, meglehetősen rövid listát képeznek, rendszerint csak annak figyelembevételére van lehetőség, ha az alperes az eljárást megindító irat kézbesítésének hibája miatt nem vehetett részt az eljárásban, vagy ha az elismerés, végrehajtás helye szerinti államban korábban jogerős határozat született ugyanazon ügyben. A szerződések rendszerint a bírói egyezségekre is alkalmazhatók.

A többi kétoldalú jogsegélyszerződés⁶⁶ alapvetően nem alkalmazza a vagyoni jogi és nem vagyoni jogi határozatok megkülönböztetését, rendszerint a polgári ügyekben hozott határozatokra (értve ezalatt a büntetőeljárásokban polgári jogi igény tárgyában hozott határozatokat is) terjed ki hatályuk, illetve több esetben a bírósági egyezségekre is. Ezen szerződések rendszerint nem írják elő, hogy az elismerésre külön eljárás nélkül kerülne sor, sőt több szerződés külön szól arról, hogy az elismerés iránt kérelmet kell benyújtani, az elismerés helye szerinti állam jogával összhangban. Mivel a magyar belső jog az elismerés vizsgálatára nem követeli meg a külön eljárást, az elismerést a szerződések alapján azon eljárásban kell rendszerint

⁶⁶ Magyar–algériai, magyar–ciprusi, magyar–egyiptomi, magyar–finn, magyar–francia, magyar–görög, magyar–iraki, magyar–kínai, magyar–szír, magyar–tunéziai, magyar–ukrán jogsegélyszerződés, illetve a magyar–oszták szerződés a hagyatéki ügyekről (kihirdette az 1967. évi 25. tvr.).

vizsgálni, amelynek során e kérdés felmerült. A végrehajthatóságnak e szerződési körben is feltétele a végrehajthatóság megállapítása. Az elismerés feltételeinek, illetve a megtagadási okok listája bővebb, lényegében a magyar belső jogi feltételekkel összehasonlítható. Elismerésre a jogerős határozatok kerülhetnek, a végrehajtáshoz pedig ezen túl a végrehajthatóság is előírásra kerül. A joghatósági kontroll is megjelenik, vagyis az elismerés, végrehajtás helye szerinti szerződő állam joga alapján vizsgálva szükséges, hogy az eljárás bíróság, hatóság joghatósággal rendelkezzen, bár egyes szerződések esetében ez csak annyiban nyilvánul meg, hogy az elismerés, végrehajtás helye szerinti állam ne rendelkezzen kizárólagos joghatósággal az ügyre. Gyakorlatilag minden szerződésben szerepel valamilyen formában az elismerés feltételeként, hogy az alperes részére az eljárást megindító iratok kézbesítése megfelelően megtörtént, így az eljárásban részt vehetett. Ugyancsak általános követelmény, hogy ugyanabban az ügyben az elismerés, végrehajtás helye szerinti államban nem született még jogerős határozat (ítélt dolog), illetve nem indult korábban eljárás (perfüggőség). Az elismerés, végrehajtás helye szerinti állam közrendjébe vagy a jogrendszerének általános elveibe ütközés az elismerés akadályát jelenti, ez egyes esetekben kiegészül az érintett állam szuverenitásának, biztonságának sérelmével.

Valamennyi jogsegélyszerződésnél szükséges figyelembe venni, hogy a határozatok elismerésére, végrehajtására vonatkozó rendelkezéseknek mi az időbeli hatálya, és e tekintetben a határozat meghozatalának és/vagy jogerőre emelkedésének időpontja lehet releváns.

Kétoldalú jogsegélyszerződéseink rendszerint meghatározzák, hogy a külföldi határozatra hivatkozó félnek milyen iratokat kell benyújtania a másik szerződő államban (határozat hiteles kiadmány, másolata; az eljárást megindító iratnak, illetve a határozatnak a marasztalt fél részére történő kézbesítését igazoló irat; a csatolt iratok hiteles fordítása).

Az EU-tagállamokkal hatályos szerződéseink kapcsán ki kell emelni, hogy az uniós jog által lefedett határozatok tekintetében értelemszerűen a rendeletek alkalmazandók, de amennyiben a rendeletek tárgyi vagy időbeli hatályuk következtében nem alkalmazhatók, a kétoldalú jogsegélyszerződések szabályai érvényesülnek.⁶⁷

⁶⁷ Így például egy 1999-ben vagyoni jogi ügyben hozott román bírósági határozatra – időbeli hatálya miatt – egyetlen uniós rendelet sem alkalmazható; vagy, mint ahogy egy gondnokság alá helyezésről szóló román határozatra sem vonatkozik egyetlen uniós norma sem, így ezek elismerését és végrehajtását a magyar–román jogsegélyszerződés teszi lehetővé.

4.6. A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény és a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet

Az Nmjt. hatálya a 2. § alapján csak azon esetekre terjed ki, amelyeket európai uniós rendelet vagy nemzetközi szerződés nem szabályoz. Ezért a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására is akkor alkalmazható csak a törvény, ha nincs olyan uniós vagy nemzetközi jogforrás, amely az adott határozat tekintetében alkalmazandó lenne.

Az Nmjt. a határozat fogalmát nem definiálja.⁶⁸ Bár az Nmjt. 109. § (1) bekezdése „bíróági” határozatok elismeréséről szól, e rendelkezés értelmezésére is irányadó a törvény 3. § a) pontja, amely alapján a „bíróág” fogalom a magánjogi jogviszonyok tárgyában eljáró más külföldi hatóságokra is kiterjed. Külföldön is rendelkezhetnek a bíróági intézményrendszeren kívüli szervek is olyan hatáskörökkel, amelyek gyakorlásával polgári jogviszonyokat érintő döntéseket hoznak (például közjegyzők, gyám- és végrehajtási hatóságok vagy anyakönyvi hatóságok). Nem is csak a szigorúan vett állami szerveket kell e tekintetben figyelembe venni, hanem olyan nem állami szerveket (tipikusan ilyenek az egyházi bíróságok), amelyek az adott állam jogában elismert, lényegében közhatalmi feladatot látnak el.

Ahogy az uniós rendeleteknél, úgy a magyar belső jog szempontjából is közömbös, hogy a külföldi határozat milyen elnevezés alatt született meg, milyen formában jelenik meg (így például egy nyilvántartásba történő bejegyzés is megfelelő lehet).

Az Nmjt. 109. § (1) bekezdése határozza meg azon általános feltételeket, amelyeknek, kevés kivételtől eltekintve, minden külföldi határozatnak meg kell felelnie ahhoz, hogy elismerésre kerüljön. Ezen túl egyes, a tárgyak alapján megállapított határozatoknak további feltételeknek is meg kell felelnie.

Az általános feltételek az alábbiak:

1. az eljáró külföldi bíróság joghatósága az Nmjt. alapján megalapozott volt,
2. a határozat a meghozatala szerinti állam joga szerint jogerős, vagy azzal egyenértékű joghatással bír, és
3. nem áll fenn az Nmjt.-ben megállapított egyetlen megtagadási ok sem.

⁶⁸ A határozat fogalmával kapcsolatban lásd: BRÁVÁ CZ–SZŐCS 2003, 185–189.

A joghatóság megalapozottságának vizsgálatára az Nmjt. 109. § (2) bekezdése irányadó, amely szerint „a külföldi bíróság joghatóságát akkor kell [...] megalapozottnak tekinteni, ha olyan joghatósági ok alapján járt el, amely e törvény alapján magyar bíróság joghatóságát megalapozná”. Azt kell megvizsgálni, hogy ha magyar bíróság (hatóság) járt volna el hasonló ügyben, akkor az Nmjt.-ben megállapított joghatósági szabályok alapján⁶⁹ lett volna-e joghatósága. Ugyanakkor az Nmjt. egyes jogviszonytípusoknál még ilyen jellegű értékelést sem tesz szükségessé az elismerést mérlegelő hatóság részéről, ehelyett közvetlenül megállapítja, hogy mikor kell a külföldi joghatóságot megalapozottnak tekinteni.⁷⁰

A joghatóság vizsgálatának a családjogi, személyállapotú ügyekben hozott határozatokra vonatkozó további eleme, hogy amennyiben magyar állampolgár családjogi, személyállapotú státuszát, jogviszonyait érinti a külföldi határozat, és az illető más állampolgársággal is rendelkezik, ez utóbbi állampolgárságot is figyelembe kell venni.⁷¹

A magyar belső jognak az uniós jogtól eltérő elismerési feltétele, hogy a külföldi határozat az érintett jogviszonyt végleges jelleggel rendezze. Ennek megfelelően az elismerés feltétele, hogy a határozat a meghozatala szerinti állam joga szerint jogerős legyen, vagy ha a jogerő fogalmát az adott külföldi jog nem ismeri, akkor azzal egyenértékű joghatással bír, vagyis az végleges jellegű, fellebbezéssel, rendes jogorvoslattal nem megtámadható. E feltétel önmagában nem zárja ki az ideiglenes intézkedések elismerését, ha azok jogerősek, de például az előzetes végrehajthatóság a belföldi elismeréshez nem elegendő.

A megtagadási okok 109. § (4) bekezdésben megállapított listájából bármelyik fennállása kizárja a belföldi elismerést.

Hagyományos megtagadási ok a magyar közrendbe ütközés. Ez az Nmjt. 12. § (1) bekezdése alapján a magyar jogrendszer alapvető értékeinek és alkotmányos elveinek nyilvánvaló és súlyos sérelmét jelenti. A külföldi határozat elismerése megtagadásának egy kivételesen alkalmazható okáról van szó, hiszen figyelembevételéhez nemcsak az szükséges, hogy a határozat

⁶⁹ Nmjt. X. Fejezet.

⁷⁰ Nmjt. 115. §, 116. § (1), 117. § (1), 118. §, 119. §.

⁷¹ Így például ha egy magyar állampolgár egyben ausztrál állampolgár is, és Ausztráliában hoztak őt érintő határozatot, továbbá a magyar jog szerint az állampolgárság a joghatóságot megalapozó körülmény, nem csak a magyar állampolgárság alapján fennálló magyar, hanem az ausztrál állampolgárság alapján fennálló ausztrál joghatóságot is megalapozottnak kell tekinteni.

elismerésének eredménye a magyar jogrendszer legalapvetőbb értékeit sértse, hanem az is, hogy ezt nyilvánvalóan és súlyosan tegye. Ilyen eset lehet például, ha a külföldi határozat egy hagyatéki ügyben diszkriminál a férfi és női örökös között, vagy a marasztalt félnek a védekezéshez való jogát az eljárás helye szerinti államban jogszabály zárta ki.

További megtagadási ok, ha a marasztalt fél az eljárásban azért nem tudott részt venni, mert az eljárást megindító iratot a részére nem kézbesítették a lakó- vagy szokásos tartózkodási helyén, olyan módon és időben, hogy védekezését előkészíthesse. E körben azt szükséges vizsgálni, hogy az eljárást megindító irat – amely lehet keresetlevél, idézés vagy bármi más, amelyből a címzett az eljárás helye szerinti állam jogának megfelelően értesül az eljárás megindulásáról és annak tárgyáról – elérte-e a címzettet, még hozzá olyan formában és olyan időben, hogy a védekezését előkészíthesse. Önmagában nem a szabályszerűség a lényeg, hiszen adott esetben egy fiktív kézbesítés (például hirdetményi kézbesítés) is lehet szabályos, amely teljesen nem teszi lehetővé a címzett számára, hogy védekezést terjesszen elő. Ha azonban a címzett ténylegesen megkapta az eljárást megindító iratot, ami alapján olyan helyzetbe került, hogy védekezni tudjon, de valamilyen hiba miatt nem tekinthető szabályszerűnek a kézbesítés, e megtagadási okra nem lehet hivatkozni.

Amennyiben ugyanazon ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt azonos felek között Magyarországon korábban indult eljárás, mint külföldön (perfüggőség), ez a körülmény a külföldi eljárásban hozott határozat elismerése megtagadásának alapjául szolgál. Az eljárás megindulásának időpontjaként az Nmjt. 69. § (5) bekezdése szerinti időpontot kell alapul venni. Ez annak figyelembevételével határozza meg a releváns időpontot, hogy az eljárás helye szerinti állam joga szerint miként indul az eljárás. Magyarországon ez az az időpont, amikor az eljárást megindító irat (keresetlevél, kérelem) az eljáró bírósághoz, hatósághoz benyújtásra kerül, olyan jogrendszerekben viszont, ahol az eljárást megindító iratot előbb kell kézbesíteni (a felperes által), és csak ezt követően kell benyújtani a bírósághoz, a kézbesítésre hatáskörrel bíró hatósághoz való érkezés időpontja meghatározó. E körben vizsgálni szükséges az eljárt külföldi bíróság, hatóság államának jogát.

Ugyancsak az elismerés megtagadását eredményezi, ha ugyanazon ténybeli alapból származó ugyanazon jog tárgyában azonos felek között magyar bíróság (hatóság) jogerős érdemi határozatot hozott, hiszen az ilyen határozathoz fűződő *res iudicata* hatály kizárja más határozat érvényesülését. Ilyen szabályt az Nmjt. az olyan korábban hozott más jogerős külföldi

határozatok javára is megállapít, amelyek az elismerés feltételeinek megfelelnek. Az elismerés feltételeinek való megfelelés vizsgálata a kedvezményezett külföldi határozat tekintetében nemcsak az Nmjt., hanem az adott külföldi határozatra irányadó uniós rendelet vagy nemzetközi szerződés alapján is történhet.

A perfüggősegen, illetve az ítélt dolog hatályán alapuló megtagadási okok nem egyformán érvényesülnek valamennyi határozat esetében. A házasság létezésével, érvényességével és felbontásával [116. § (3) bekezdés], a bejegyzett élettársi kapcsolat létezésével, érvényességével és megszűnésével [117. § (2) bekezdés], a származással, az örökbefogadással, a szülői felügyelettel, kapcsolattartással és gyámsággal, a gondnoksággal és más védelmi intézkedésekkel, a holtak nyilvánításával, a halál tényének megállapításával és a névviseléssel (121. §) kapcsolatos határozatok esetében ugyanis eltérő feltételek kerültek megállapításra a törvényben. Ezek esetében a megtagadási okok alkalmazhatóságához nem szükséges, hogy a külföldi eljárás azonos felek között indult, csak az, hogy azonos ténybeli ugyanazon jog iránt indult az eljárás, illetve hoztak abban határozatot. Amennyiben egy házasság érvénytelenítése iránt külföldön az ügyész kezdeményezett eljárást, míg belföldön az egyik házsfél indított eljárást a másik házsfél ellen, a felek különbözősége nem akadályozza annak, hogy ugyanazon házasságot érvénytelené nyilvánító, korábban hozott magyar jogerős határozatra való tekintettel a külföldi határozat elismerése megtagadásra kerüljön.

A vagyoni jogi ügyekben hozott határozatok elismerése az általános feltételek fennállásán túl ahhoz is kötött, hogy a határozatot hozó állammal Magyarországnak viszonyossága áll fenn. A viszonyosság megállapítása az Nmjt. 124. §-a alapján igazságügyi miniszteri rendelettel történik.⁷² A viszonyosság viszont nem feltétele az elismerésnek, ha az ügyben a magyar bíróság joghatósága kizárt, vagy ha az eljáró külföldi bíróság joghatósága a felek olyan joghatósági megállapodásán alapult, amely a magyar jog feltételeinek (lásd: Nmjt. 99. §) megfelelt. Családjogi és személyállapotú ügyekben a viszonyosság fennállása nem feltétele a külföldi határozat elismerésének.

További elismerési feltétel érvényesül a magyar állampolgár gyermek örökbefogadásával kapcsolatos eljárásban hozott határozatra [120. §

⁷² A nemzetközi jogsegélyre és a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó viszonyosság megállapításáról szóló 36/2017. (XII. 29.) IM rendelet állapítja meg a létező viszonyosságokat, az USA-val tartási ügyekben, Németországgal és Olaszországgal vagyoni ügyekben.

(1) bekezdés], és az elismeréshez szükséges az is, hogy a gyermek örökbefogadását a magyar gyámhatóság jóváhagyta. Kivételt képez ez alól, ha a gyermek más állam állampolgárságával is rendelkezik, szokásos tartózkodási helye a határozat meghozatalakor e másik állampolgársága szerinti államban volt, és ezen állam bírósága (hatósága) jóváhagyta az örökbefogadást.

Az Nmjt. könnyített elismerési szabályokat is megállapít specifikus határozatok tekintetében. A 116. § (2) bekezdése alapján a joghatóság megalapozottságának hiányában is el kell ismerni a házasság létezésével, érvényességével vagy felbontásával összefüggő külföldi határozatot, ennek feltétele pedig, hogy jogerős (vagy azzal egyenértékű joghatással bír), a törvény szerinti megtagadási okok nem állnak fenn, és a magyar állampolgárságú házastárs maga kéri az elismerést. Ez utóbbi feltételnek megfelel, ha a magyar állampolgár házastárs a külföldi határozat anyakönyvbe való bejegyzését kéri. A 117. § (2) bekezdése e szabály alkalmazását kiterjeszti a bejegyzett élettársi kapcsolat létezésével, érvényességével és megszűnésével kapcsolatos határozatokra is.

Hasonló megoldást alkalmaz az Nmjt. 120. § (2) bekezdése, amely a joghatóság megalapozottságának vagy gyámhatósági jóváhagyás hiányában is lehetővé teszi a magyar állampolgár örökbefogadásáról szóló külföldi jogerős (vagy azzal egyenértékű) határozat elismerését, ha a törvény szerinti megtagadási okok nem állnak fenn, és az elismerés iránti kérelem benyújtásakor a magyar jog szerint már nagykorúvá vált magyar állampolgár örökbefogadott kéri az elismerést.

A Nmjt. 110. §-a a határozatok elismerésére és végrehajtására irányadó szabályok alkalmazhatóságát kiterjeszti a külföldi eljárásban kötött egyezségekre is. Ilyen egyezségek az eljárás helye szerinti állam jogától függően igényelhetik, hogy bíróság, hatóság azt határozattal jóváhagyja. Ebben az esetben az egyezséget, mivel az ahhoz fűződő joghatás a jóváhagyó határozatból eredeztethető, határozatként kell kezelni. Amennyiben viszont nincs ilyen jóváhagyó határozat, de az egyezéshez az adott külföldi jog joghatást fűz, e rendelkezés biztosítja e joghatások hazai elismerését.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy egy külföldi határozat elismerésére nemzetközi egyezményt kell alkalmazni, de a határozat annak alapján nem ismerhető el. Ilyen esetekre az Nmjt. 111. §-a lehetővé teszi, hogy ha a határozat a belső jog szerinti elismerési feltételeknek megfelel, az elismerésre kerüljön belföldön, amikor a viszonyosságot is fennállónak kell tekinteni. Fontos megkötés azonban, hogy csak a Magyarország által kötött egyezmények esetében

alkalmazható e rendelkezés, így az EU által kötött, és így Magyarországot is kötő egyezmények esetében nem.

Ugyan a 122. § (1) bekezdése alapján a külföldi határozat elismerése külön eljárást nem igényel, ez nem jelenti azt, hogy az elismerés automatikus lenne, szemben az uniós rendeletekkel. Az elismerhetőség kérdését minden esetben vizsgálni kell, elsősorban annak a magyar bíróságnak, hatóságnak, amelynek eljárásában az elismerés kérdése felmerül, és ha erről külön nem is kell rendelkeznie, eljárásában megállapításának eredményét figyelembe veszi. Mindez azonban a 122. § (2) bekezdés alapján nem akadályozza, hogy valamely érdekelt nem peres eljárásban kérje bíróságtól az elismerés megállapítását.

Az elismerés vizsgálata kizárólag az elismerés Nmjt. szerinti feltételeinek vizsgálatát jelenti, és nem terjedhet ki a külföldi határozat érdemi felülvizsgálatára, vagyis a külföldi döntés tartalma nem bírálható felül.

Az elismerés feltételei közül a külföldi joghatóság megalapozottságát, a határozat jogerős jellegét, vagyonjogi ügyekben a viszonyosság fennállását, illetve örökbefogadás esetén a magyar gyámhatósági jóváhagyás meglétét, illetve a megtagadási okok közül a közrendbe ütközés hiányát hivatalból kell vizsgálni. Ez utóbbi nem jelenti azt, hogy az elismerést értékelő hatóságnak hivatalból vizsgálnia kellene a külföldi határozat meghozatalához vezető eljárás minden részletét, de az ismert releváns körülményeket a fél kifogása hiányában is figyelembe kell vennie. A többi megtagadási ok (eljárás megindító irat kézbesítésének hiánya, perfüggőség, ítélt dolog hatálya) fennállása mellett megdönthető vélelem szól.

Az elismerés még nem jelenti azt, hogy a külföldi határozat belföldön végre is hajtható. Ehhez az szükséges, hogy a magyar bíróság a Vht. szerinti eljárásban⁷³ előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítsa. Ennek megtörténtét követően a végrehajtásra vonatkozó magyar jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően⁷⁴ hajtható végre a határozat.

Az Nmjt. határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseit a 126. § (2) bekezdése alapján a 2018. január 1-jén vagy azt követően hozott határozatokra kell alkalmazni. Ez alól a 126. § (3) bekezdés alapján kivételt jelentenek az ezen időpontot megelőzően hozott, magyar állampolgár személyi állapotát és családjogi viszonyait érintő határozatok, amelyekre szintén alkalmazható a törvény.

⁷³ Lásd: Vht. XII. fejezet.

⁷⁴ Például Vht., vagy a Gyer. 33–33/B. §-a.

Az átmeneti rendelkezéseket figyelembe véve a 2018. január 1. előtt hozott azon határozatok esetében, amelyekre az Nmjt. nem alkalmazható, a meghozatalukkor hatályos szabályokat kell alkalmazni az elismerés és végrehajtás feltételeit illetően. Röviden ki kell ezért térni az Nmjtvr. vonatkozó szabályaira is.

Az Nmjtvr. XI. fejezete az Nmjt.-hez hasonló elismerési feltételeket állapított meg, bár az új törvény módosított az elismerés rendszerén. A külföldi határozatok elismerésének általános feltételeit az Nmjtvr. 72. §-a állapította meg. Lényegi eltérést az jelentett az új szabályokhoz képest, hogy általános feltétel volt a viszonyosság fennállása, bár a 73. § (2) bekezdése ez alól kivételként állapította meg a személyi állapotot érintő határozatokat, illetve, hasonlóan az Nmjt.-hez, azt az esetet, amikor a joghatóság vagyoni jogi ügyben a felek megállapodásán alapult. A megtagadási okok esetében lényegi különbség volt, hogy az eljárási közrend sérelme⁷⁵ külön megtagadási okként szerepelt, illetve hogy a harmadik államban korábban hozott jogerős határozat léte nem volt megtagadási ok. Apróbb eltérést jelentett, hogy az eljárást megindító irat kézbesítése esetén a kézbesítés szabályszerűségének hiánya, még ha a címzett ténylegesen meg is kapta az iratot, megalapozta a kapcsolódó megtagadási ok felhívhatóságát. Külön szabályok kerültek megállapításra a kizárólagos magyar joghatóság körébe tartozó ügyekben hozott határozatokra, ezeket nem lehetett elismerni főszabály szerint. Szűk kivételt jelentett egyrészt a magyar állampolgár házastárs házasságát felbontó vagy bejegyzett élettárs kapcsolatát megszüntető, másrészt a kiskorú magyar állampolgár örökbefogadásának engedélyezése tárgyában hozott jogerős határozat elismerése, amelyek tekintetében a kizárólagos joghatóság sérelmét figyelmen kívül kellett hagyni, ha az érintett magyar állampolgár házastárs, illetve a kérelem benyújtásakor már nagykorú magyar állampolgár örökbefogadott kérte az elismerést, és egyébként a tvr. szerinti megtagadási ok nem állt fenn [70. § (2)–(3) bekezdés és 70/A. §]. Amennyiben a külföldi határozat olyan ügyben született, amelyben a magyar joghatóság kizárt volt, a határozatot el kellett ismerni, feltéve, hogy az jogerős volt, az elismerés nem ütközött közrendbe, és a külföldi eljárásban az eljárást megindító irat kézbesítése megfelelően történt, továbbá az eljárás a magyar eljárási jog alapvető elveit nem sértette súlyosan (71. §).

⁷⁵ Az Nmjtvr. 72. § (2) c) pontja alapján a magyar eljárási jog alapvető elveit súlyosan sértő eljárás eredményeként meghozott határozat nem volt elismerhető, ez a megtagadási ok az új törvényben a közrendi megtagadási okba olvadt bele.

Felhasznált irodalom

- BRÁVÁ CZ Ottóné – SZÖCS Tibor (2003): *Jogviták határok nélkül – Joghatóság, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása polgári ügyekben*. Budapest, HVG-ORAC.
- Conclusions and Recommendations of the Special Commission of October-November 2003* (2003). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3121&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)
- Conclusions and Recommendations of the 2014 Special Commission on the practical operation of the Hague Service, Evidence and Access to Justice Conventions* (2014). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6405&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)
- GAUDEMET-TALLON, Hélène (2010): *Compétence et exécution des jugements en Europe*. Paris, LGDJ.
- Gyakorlati útmutató a bizonyításfelvételtől szóló rendelet alkalmazásához (2019). Elérhető: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/guide_taking_of_evidences_hu.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 20.)
- JENARD, P. (1968): *Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*. OJ 5.3.79. C 59.
- KENGYEL Miklós (2009): A Brüsszel-I. rendelet. In KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória szerk.: *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris.
- KENGYEL Miklós (2014): *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris.
- Report on the work of the Special Commission on the operation of the Hague Service Convention (December 1977)* (1977). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2280&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)
- Report on the work of the Special Commission of May 1985 on the operation of the Hague Evidence Convention* (1986). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3433&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)
- Report on the work of the Special Commission of April 1989 on the operation of the Hague Service and Evidence Conventions* (1989). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=2281&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)
- SIMONI, Alessandro – PAILLI, Giacomo (2016): *Study on the service of documents: Comparative legal analysis of the relevant laws and practices of the Member States; Final report*. European Commission, Tender No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0049. Elérhető: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/studies/service_docs_en.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 27.)

WAUTELET, Patrick (2016): Recognition. In MAGNUS, Ulrich – MANKOWSKI, Peter eds.: *European Commentaries on Private International Law. Vol. I: Brussels Ibis Regulation – Commentary*. Köln, Dr. Otto Schmidt KG. 814–817.

Ajánlott irodalom

- Study on the service of documents – Comparative legal analysis of the relevant laws and practices of the Member States* (2016). Elérhető: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/studies/service_docs_en.pdf (A letöltés ideje: 2017. 11. 29.)
- Conclusions and Recommendations of the 2009 Special Commission on the practical operation of the Hague Apostille, Service, Taking of Evidence and Access to Justice Conventions* (2009). Elérhető: www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=4694&dtid=2 (A letöltés ideje: 2017. 10. 17.)

Negyedik fejezet

A belső piac működését segítő, határokon átnyúló együttműködések

Dán Judit

1. Bevezetés

Az Európai Unióról szóló szerződés (a továbbiakban: EUSZ) 3. cikkének (3) bekezdése deklarálja, hogy az unió egy belső piacot hoz létre. Az Európai Unió belső piaca olyan egységes piac, ahol biztosítva van az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad mozgása. Ez az európai polgárok szemszögéből olyan teret jelent, ahol szabadon élhetnek, dolgozhatnak, tanulhatnak és vállalkozhatnak¹ úgy, mintha nem léteznének államhatárok. Az EUSZ-hoz csatolt, a belső piacról és a versenyről szóló 27. jegyzőkönyv rögzíti, hogy az EUSZ 3. cikkében meghatározott belső piac olyan rendszert foglal magában, amely biztosítja azt, hogy a verseny ne torzuljon. A tiszta és szabad verseny védelmében az uniós és a tagállami versenyhatóságok lépnek fel, ezek együttműködése, az ECN végeredményben az egységes belső piac működését mozdítja elő. A SOLVIT és az IMI (belső piaci információs rendszer) ahhoz nyújt segítséget, hogy az uniós polgárok és vállalkozások a belső piac által kínált lehetőségeikkel élni tudjanak. Az európai polgárok azon túl, hogy élnek, munkát vállalnak vagy tanulnak az EU valamely tagállamában, fogyasztóként (árakat és szolgáltatásokat önálló foglalkozásukon és gazdasági tevékenységükön kívül eső célok érdekében eljárva vásárló természetes személyként) is jelen vannak. Az EU hangsúlyozza, hogy a belső piac működéséhez fontos a fogyasztók határokon átnyúló védelme is. A fogyasztók EU-n belüli jogsértésektől való védelme

¹ Lásd: http://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/internal_market.html?locale=hu&root_default=SUM_1_CODED%3D24 (A letöltés ideje: 2018. 01. 08.)

megkívánja a végrehajtásra hatáskörrel rendelkező hatóságok közötti hálózat létrehozását EU-szerte.²

2. A versenyhatóságok közötti együttműködés az Európai Unióban (az ECN)³

2.1. Történelmi háttér, kapcsolódó alapvető jogintézmények

A Magyar Köztársaság, az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről szóló 1994. évi I. törvény 67–69. cikke a versenyjog területén is jogharmonizációs kötelezettséget fogalmazott meg a magyar törvényhozás számára. E kötelezettségének a hazai jogalkotó eleget is tett. Amikor 2004. május 1-jén Magyarország csatlakozott az EU-hoz, a vállalkozásokra vonatkozó versenyjogi szabályok⁴ nagyrészt harmonizáltak voltak az uniós (akkor még közösséginek mondott) párjukhoz képest.⁵ Az alábbiakban részletezett jogközelítési lépések ahhoz vezettek, hogy a csatlakozási tárgyalások zökkenőmentesen zajlottak a versenyjogi fejezetnek a vállalkozásokra vonatkozó szabályai tekintetében.

² Lásd: az Európai Parlament és a Tanács 2006/2004/EK rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről („Rendelet a fogyasztóvédelmi együttműködésről”), HL L 364/1., 2004. 12. 09.

³ A szerző köszönetet mond dr. Sárjai Józsefnek és dr. Szilágyi Gabriellának a GVH Nemzetközi Irodája korábbi és jelenlegi irodavezetőinek és Rutkai Ágnesnek, a GVH könyvtárosának e fejezet megszületéséhez nyújtott értékes segítségükért.

⁴ E fejezetben a versenyjog alatt a versenykorlátozó megállapodásokra (kartellekre és vertikális versenykorlátozó megállapodásokra), a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésre és a vállalkozások koncentrációira (fúziókra) vonatkozó szabályokat értjük. Az uniós jog a versenyjog körében tárgyalja az állami támogatásokat is, a hazai viszonyok között viszont nem a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) vizsgálja ezek jogszerűségét. Jelen tanulmányban csak a vállalkozásokra vonatkozó versenyszabályokkal kapcsolatos hatóságok közötti, határokon átnyúló együttműködést vizsgáljuk.

⁵ Figyelemre méltó körülmény, hogy a 2004. május 1-jével csatlakozó országokat a társulási megállapodásokkal jogközelítési kötelezettség terhelte, ezért e tíz új tagállam versenyjoga csaknem azonos volt, míg a már tag „tizenötök” versenyjogi szabályaiban jóval nagyobb különbségek adódtak. 2004 májusától e körülményre reagálva a régi tagállamok körében egy spontán, önkéntes jogharmonizáció indult el, amelynek keretében bevezettek a saját belső jogukba olyan intézkedéseket, amelyeket a Bizottság és az új tagállamok már megtettek.

Az első, már a piacgazdaság követelményeinek is megfelelő verseny-törvény 1990 végén született.⁶ Ezt váltotta fel az 1997. január 1-jétől életbe lépett 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban: Tpv.). A ma is hatályos Tpv. számtalan módosításon esett át, amelyek jelentékeny része annak volt köszönhető, hogy változatlanul cél maradt a magyar szabályok európai megfelelőikhez történő közelítése. A tovább folytatódó jogharmonizációnak több fontos és észszerű indoka is volt.⁷ Egyrészt az a remény, hogy a külföldi vállalkozások befektetési hajlandóságát ösztönözni fogja az, ha azok ugyanolyan szabályozási környezettel szembesülnek Magyarországon, mint más uniós államban. Másrészt a magyar vállalkozások számára is előnyös lehet az, hogy ha megismerik és betartják a magyar versenyszabályokat, mivel akkor az uniós vonatkozó rendelkezéseknek való megfelelés sem okoz nehézséget számukra.

A versenytörvény módosításai mellett a versenyjog területén történő jogalkotó-jogközelítő tevékenység egyéb formákban is testet öltött. Első ütemben 1997-ben és 1998-ban fogadott el a magyar kormány csoportmentességi rendeleteket. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 101. cikke⁸ a versenykorlátozó megállapodások tilalmáról rendelkezik. Az (1) bekezdés generális kartelltilalmának szigorúságát oldja a (3) bekezdés, amely alapján az egyébként versenykorlátozó magatartások esetében el lehet tekinteni az (1) bekezdés alkalmazásától.⁹ Az egyedi eseteken alapuló, többéves tapasztalatai alapján az Európai Bizottság a versenykorlátozás-típusok egyes csoportjainak vonatkozásában e csoportokat mentesítő rendeleteket alkot, és az azokban foglalt feltételeket teljesítő versenykorlátozás megengedetté válik a vállalkozások számára. A kormányrendeleti formában megalkotott csoportmentességi rendeletek a magyar versenyjogi joganyagnak ugyancsak részei, az uniós szabályozás hazai tükörképeiként.

2004. május 1-jén kilenc másik európai állammal együtt Magyarország is csatlakozott az Európai Unióhoz. Az EU addigi történetében soha nem tapasztalt mértékű bővülés jó apropója és katalizátora volt az uniós versenyjog eljárási reformjának. Az eljárási reform konkrét céljai között szerepelt

⁶ 1990. évi LXXXVI. törvény a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról. (Hatályos: 1991. január 1-jétől.)

⁷ DECSÁK-SÁRAI-SZILÁGYI 2014, 19.

⁸ EGSz. 85. cikke (EKSz. 81. cikke).

⁹ DÁN-GOMBOS-KERTÉSNÉ 2014, 29–35.

a hatékonyabb jogalkalmazás biztosítása: egyrészt az, hogy a Bizottság az igazán veszélyes versenykorlátozásokra koncentrálhasson, másrészt a decentralizáció erősítése, vagyis az, hogy a tagállami szintű jogalkalmazás tovább erősödjön. A nemzeti hatóságok és bíróságok számára kötelezővé vált az uniós jog alkalmazása minden olyan ügyben, amely érinti a tagállamok közötti kereskedelmet. (Az eljárási reform előtt elméletileg mind a tagállami, mind a közösségi jog alkalmazható volt ugyanarra a tényállásra, egyetlen korláttal: a nemzeti versenyjog alkalmazása nem vezethetett a közösségi joggal ellentétes eredményre.) A hatékony jogalkalmazást szolgálta az eljárási reform égisze alatt létrehozott Európai Versenyhatóságok Hálózata is.

2.2. Az Európai Versenyhatóságok Hálózata (European Competition Network – ECN)

2.2.1. Az ECN-re vonatkozó alapvető rendelkezések

2.2.1.1. Az együttműködés elemei

Az Európai Versenyhatóságok Hálózata az Európai Bizottság Verseny Főigazgatóságának (mint *primus inter pares*) és a tagállamok versenyhatóságainak szoros együttműködése, amely a hatóságok hatékonyabb fellépését hivatott biztosítani. Az ECN-en belüli együttműködés kereteit elsősorban az 1/2003/EK tanácsi rendelet¹⁰ *Együttműködés* című IV. fejezete, valamint a vizsgálati jogkörökről szóló V. fejezete tárgyalja. A tagállamok versenyhatóságai közötti együttműködés részleteit egy közlemény elemzi.¹¹ Az ECN-en belüli együttműködés szabályairól létezik ezen kívül egy „titkos”,¹² csak a versenyhatóságok belső használatára írt kézikönyv („Manuel”) is. Míg az 1/2003/EK tanácsi rendelet kidolgozásában csak a 2004. május 1-jei nagy csatlakozási hullám előtt uniós tagsággal rendelkező 15 tagország vett részt, addig az ECN-en belüli együttműködésről szóló közlemény kidolgozásához 2002 őszén a csatlakozásra váró országokat is meghívták,

¹⁰ A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról (HL L 1., 2003. 01. 04., 1–25.)

¹¹ *Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities* (2004). (2004/C 101/03), HL C 101., 2004. 04. 27., 43.

¹² Ennek rendelkezései addig maradtak titokban, amíg néhány tagállami versenyhatóságtól el nem mentek egyes munkatársak versenyjoggal foglalkozó ügyvédi irodákhoz dolgozni.

vagyis a tagjelöltekkel együtt dolgozták azt ki. A magyar versenyhatóság ECN-en belüli, azóta is megfigyelhető általános aktivitását jól példázza, hogy a Manuel kidolgozásában a tagjelölt országok közül egyedül csak Magyarország vett részt.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet (15) preambulumbekkezdése szerint a Bizottságnak és a tagállamok versenyhatóságainak együttesen ki kell alakítaniuk a közösségi versenyszabályokat szoros együttműködésben alkalmazó hatóságok hálózatát. E célból tájékoztatási és konzultációs intézkedéseket kell tenni. A hálózaton belüli együttműködés további módjait a Bizottság határozza meg és vizsgálja felül a tagállamokkal szoros együttműködésben.

Az ECN-en belüli együttműködés egyrészt az Európai Bizottság és az egyes tagállami versenyhatóságok, másrészt a nemzeti versenyhatóságok egymás közötti kooperációját jelentheti. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 35. cikke alapján a tagállamoknak ki kellett jelölniük az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazásáért felelős versenyhatóságot vagy versenyhatóságokat, hogy a rendelet rendelkezéseit hatékonyan betartsák. A kijelölt hatóságok között lehetnek bíróságok is. Magyarországon a Gazdasági Versenyhivatal a rendelet 35. cikke szerinti, kijelölt tagállami versenyhatóság.

Az Európai Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti együttműködés egyik fontos eleme, hogy a Bizottság átadja a tagállamok versenyhatóságainak az általa a jogsértés megállapítása és megszüntetése,¹³ az ideiglenes intézkedések alkalmazása,¹⁴ a kötelezettségvállalások elfogadása esetén,¹⁵ az EUMSZ 101. és 102. cikke alkalmazhatatlanságának kimondása,¹⁶ valamint az 1/1003/EK tanácsi rendelet 29. cikk (1) bekezdésében szabályozott, egyedi esetekben alkalmazott, mentességre vonatkozó visszavonás céljából összegyűjtött legfontosabb dokumentumok másolatait. Ezen kívül a Bizottság a tagállam versenyhatóságának kérelmére az ügy értékeléséhez szükséges egyéb meglévő dokumentumok másolatát is rendelkezésre bocsátja.¹⁷

Az Európai Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti együttműködés másik fontos, a hatékony ügyelosztást segítő eleme, hogy amennyiben a tagállamok versenyhatóságai az EUMSZ 101. vagy 102. cikke alapján járnak el, az első hivatalos vizsgálati cselekmény előtt vagy annak

¹³ 1/2003/EK tanácsi rendelet 7. cikk.

¹⁴ 1/2003/EK tanácsi rendelet 8. cikk.

¹⁵ 1/2003/EK tanácsi rendelet 9. cikk.

¹⁶ 1/2003/EK tanácsi rendelet 10. cikk.

¹⁷ 1/2003/EK tanácsi rendelet 11. cikk (2).

megkezdése után késedelem nélkül értesítik erről az Európai Bizottságot írásban, egy erre a célra létrehozott elektronikus hálózaton keresztül. Ezt az információt más tagállamok versenyhatóságai számára is rendelkezésre bocsáthatják.¹⁸ A hálózati értesítés kötelezettsége lehetővé teszi, hogy a kapott információk alapján másik versenyhatóság is eljárhasson a jogsértés miatt, ha az az ő hatáskörét is érinti. A hatékony ügyelosztás érdekében egy versenyhatóság felfüggesztheti vagy meg is szüntetheti az eljárását arra hivatkozva, hogy egy másik versenyhatóság már foglalkozik vagy foglalkozott az üggyel. Az eljárás megszüntetése akkor valószínű, ha a jogsértés csupán csekély hatást gyakorol a saját területükön, ezért a másik versenyhatóság eljárása (jogsértést megállapító határozata) megfelelő megoldást jelent. Ilyen helyzet állhat fenn például egy exportkartell esetén, amely közvetlen fogyasztói érdeksérelmet csak az ország határain kívül okoz, így belföldi piaci hatás hiányában nem biztos, hogy indokolt szankció alkalmazása.¹⁹ Az egyeztetés alapján a többi hatóság stratégiáit is figyelembe veszik a versenyhatóságok. Ha háromnál több hatóság indítana ugyanabban az ügyben eljárást, valószínű, hogy az ügyet az Európai Bizottság fogja megvizsgálni.

Az Európai Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti kooperáció harmadik fontos sarokköve az EU versenyjoga alkalmazásának konzisztenciáját biztosító azon rendelkezés, amely szerint a tagállamok versenyhatóságai legkésőbb 30 nappal a jogsértés befejezésére felszólító határozat elfogadása, kötelezettségvállalások elfogadása vagy a csoportmentességről szóló rendeletből származó előny visszavonása előtt értesítik az Európai Bizottságot. Ebből a célból annak rendelkezésére bocsátják az ügy összefoglalását, a tervezett határozatot, vagy ennek hiányában a tervezett eljárás menetéről szóló bármely dokumentumot. A nemzeti versenyhatóságok az EUMSZ 101. vagy 102. cikke alapján az általuk kezelt ügy értékeléséhez szükséges információkat egymás között is kicserélhetik.²⁰ Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 11. cikkének (4) bekezdése szerinti intézmény révén az Európai Bizottság lehetőséget kap a korábbi joggyakorlattal ellentétes határozatok meghozatalának megakadályozására is, hiszen feloldhatatlan ellentmondás esetén magához vonhatja a nemzeti versenyhatóság által már majdnem elbírált ügyet.

¹⁸ 1/2003/EK tanácsi rendelet 11. cikk (3).

¹⁹ DÁN–GOMBOS–KERTÉSZNÉ 2014, 80.

²⁰ 1/2003/EK tanácsi rendelet 11. cikk (4).

Az Európai Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti együttműködést tovább erősítheti az 1/2003/EK tanácsi rendelet 11. cikk (5) bekezdése alapján fennálló azon lehetősége a tagállamok versenyhatóságainak, hogy az uniós jog alkalmazásával járó bármely ügyben konzultálhatnak az Európai Bizottsággal.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 12. cikke az Európai Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai közötti, az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazásával összefüggő információcserét szabályozza. A 18. cikk ezzel szemben arról rendelkezik, hogy az Európai Bizottság az 1/2003/EK tanácsi rendeletben ráruházott feladatok teljesítése érdekében felkérheti a vállalkozásokat vagy a vállalkozások társulásait, hogy nyújtsanak be számára minden szükséges információt. A felkérés történhet egyszerű kérelem vagy formalizált határozat formájában. A 18. cikk (5) bekezdése szerint a Bizottság késedelem nélkül köteles az egyszerű kérelmet vagy a határozatot azon tagállam versenyhatóságának továbbítani, amelynek területén a vállalkozásnak vagy a vállalkozások társulásának székhelye található, valamint azon versenyhatóságnak, amelynek területe érintett. A 18. cikk (6) bekezdése alapján a tagállamok kormányai és versenyhatóságai az Európai Bizottság kérelmére a Bizottság rendelkezésére bocsátanak minden ahhoz szükséges információt, hogy az 1/2003/EK tanácsi rendeletben ráruházott feladatokat végrehajtsa.

Az Európai Bizottság az 1/2003/EK tanácsi rendelet 19. cikk (1) bekezdése alapján adatokat kérhet minden olyan természetes vagy jogi személytől, aki hozzájárul ahhoz, hogy a vizsgálat tárgyára vonatkozó információk beszerzése céljából kikérdezzék. A (2) bekezdés szerint, ha e kikérdezés a vállalkozás helyiségében történik, a Bizottság értesíti annak a tagállamnak a versenyhatóságát, amelynek területén a kikérdezés történik. Ha pedig a tagállam versenyhatósága igényli, tisztviselők segíthetnek a Bizottság által a kikérdezés lefolytatására felhatalmazott tisztviselőknek és egyéb kísérő személyeknek.

Az Európai Bizottság és a tagállami versenyhatóságok együttműködésének további fontos terepe az előzetes értesítés nélküli helyszíni vizsgálatok során történő segítségnyújtás. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 20. cikkének (1) bekezdése szerint az Európai Bizottság ugyanis az e rendeletben ráruházott feladatok teljesítése érdekében a vállalkozásokkal és a vállalkozások társulásaival kapcsolatos minden szükséges helyszíni vizsgálatot lefolytathat, amelynek keretében az erre felhatalmazott tisztviselőknek és egyéb kísérő személyeknek jogában áll, hogy a vállalkozások

helyiségébe, területére és közlekedési eszközébe belépjenek; az üzletmenethez kapcsolódó könyveket és más feljegyzéseket megvizsgálják; ezekről másolatot vagy kivonatot készítsenek; a helyszíni vizsgálatához szükséges időre és mértékben lepecsételjenek bármilyen üzlethelyiséget és könyveket vagy nyilvántartásokat; magyarázatot kérjenek a vállalkozások bármely képviselőjétől vagy dolgozójától az ellenőrzés céljához és tárgyához kapcsolódó tényről vagy dokumentumról; valamint hogy a választ rögzítsék.²¹ Az Európai Bizottság határozatban elrendelheti egyéb helyiségek, területek és közlekedési eszközök helyszíni vizsgálatát is az 1/2003/EK tanácsi rendelet 21. cikk (1) bekezdése alapján, ha észszerűen gyanítható, hogy az üzletmenethez és a helyszíni vizsgálat tárgyához kapcsolódó, az EUMSZ 101. vagy 102. cikke megsértésének bizonyítására vonatkozó könyveket vagy egyéb nyilvántartásokat egyéb helyiségben, területen vagy közlekedési eszközön tárolják. E rendelkezés alapján a közkeletű nevén „hajnali rajtaütést” akár a vállalkozások igazgatóinak, vezetőinek vagy dolgozóinak otthonában is lefolytathatja a Európai Bizottság. (Megjegyzendő, hogy ugyanezt a Tpv. vonatkozó rendelkezései alapján a magyar versenyhatóság, a Gazdasági Versenyhivatal is ugyanígy megteheti.) Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 20. cikkének (4) bekezdése és 21. cikkének (2) bekezdése szerint az Európai Bizottság a helyszíni vizsgálatot elrendelő határozatát azt követően hozza meg, miután konzultált azon tagállam versenyhatóságával, amelynek területén a helyszíni vizsgálatra sor kerül. A 20. cikk (5) és (6) bekezdése, illetve a 21. cikk (4) bekezdése alapján azon tagállam tisztviselői vagy versenyhatósága által meghatalmazott vagy kijelölt egyéb személyek, amelynek területén a helyszíni vizsgálatra sor kerül, a hatóság vagy az Európai Bizottság kérelmére aktívan segítik a Bizottság helyszíni kutatást végző munkatársait. Annak érdekében, hogy e segítségük hatékony lehessen, megilletik őket ugyanazok a jogkörök, mint az Európai Bizottságnak az erre felhatalmazott tisztviselőit. Ha a „hajnali rajtaütést” foganatosító bizottsági munkatársak megállapítják, hogy a helyszíni vizsgálatot egy adott vállalkozás akadályozza, az érintett tagállamnak megfelelő segítséget kell nyújtania, szükség esetén akár a tagállami rendőrség közreműködését kérve.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 22. cikke alapján egy tagállam versenyhatósága a saját területén, a saját nemzeti joga alapján egy másik tagállam versenyhatósága nevében és költségére végezhet el vizsgálatot vagy tesz ténymegállapító intézkedést. A tagállamok versenyhatóságai nemcsak

²¹ 1/2003/EK tanácsi rendelet 20. cikk (2).

egymás, hanem az Európai Bizottság kérelmére is cselekedhetnek. A tagállamok versenyhatóságainak a vizsgálatok lefolytatásáért felelős tisztviselői, valamint az általuk meghatalmazott vagy kijelölt személyek jogait a tagállami jogukkal összhangban kell, hogy gyakorolják. Ha az Európai Bizottság vagy annak a tagállamnak a versenyhatósága, amelynek területén a „hajnali rajtaütésre” sor kerül, ezt igényli, az Európai Bizottság által felhatalmazott tisztviselők és egyéb kísérő személyek segítséget nyújthatnak azon hatóság tisztviselőinek, amely foganatosítja a kutatást.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 28. cikke hangsúlyozza, hogy a Bizottság és a tagállamok versenyhatóságai nem tárhatják fel az általuk jogszerűen szerzett vagy közöttük kicserélt olyan jellegű információkat, amelyek a szakmai titoktartási kötelezettség alá tartoznak. A bizonyítékok EU-s versenyhatóságok közötti „szabad áramlásának” a titokvédelmi szabályok melletti másik fontos korlátja a célhoz kötöttség. Az információ csak az uniós jog (és kettős jogalapon történő eljárás esetén emellett a tagállami jog) alkalmazásának céljából és csak ugyanabban az ügyben használható fel. Ugyanannak az ügynek minősül, ha a versenyhatóságok vizsgálatának tárgyát képező magatartás ugyanannak az EUMSZ-beli cikknek a sérelme miatt indult, ha ugyanazon termékpiacon és földrajzi piacon, illetve időintervallumban követték el, és a különböző vizsgálatokban eljárás alá vont vállalkozások között van átfedés. Ezen feltételek fennállását és a bizonyíték jogszerű felhasználhatóságát az átvevő hatóságnak meghozott határozatában be kell mutatnia. Az átadás révén szerzett információ azonban akkor is jogszerűen felhasználható bizonyítékként, ha a másik tagállamban a hatóság olyan jogosítványok révén szerezte be, amelyek nem álltak a kérelmező hatóság rendelkezésére. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet (16) preambulumbekézése előírja, hogy lehetővé kell tenni a hálózat tagjai közötti információcserét és az ilyen információk bizonyítékként történő felhasználását még akkor is, ha azok bizalmas jellegűek. Ezek az információk az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazására, valamint a tagállami versenyjog párhuzamos alkalmazására használhatók fel. Ha az átvevő hatóság a kicserélt információt vállalkozásokra kivetett szankciókhoz használja fel, azt arra a célra kell felhasználni, amelyre beszerezték. A tagállamok különféle rendszereiben a vállalkozások által élvezett védelemhez való jogot a Tanács kielégítő mértékben egyenértékűnek tekintette az 1/2003/EK rendelet szerint. Természetes személyek esetében ellenben – mivel jelentősen eltérő típusú szankciók szabhatók ki az egyes rendszerekben – gondoskodni kell arról, hogy az információkat csak akkor lehessen felhasználni, ha azokat

úgy gyűjtötték össze, hogy a természetes személyeknek az átvevő hatóság nemzeti szabályaiban előírtakkal azonos szintű védelmet biztosítottak. Az átadott információt azonban az átvevő hatóság nem használhatja fel szabadságvesztés büntetés kiszabására.²²

Az engedékenységi politika (*leniency policy*) lényege, hogy a versenyre legveszélyesebb (ügynevezett kökemény) kartellek résztvevői mentesülhetnek a hátrányos jogkövetkezmények alól vagy mérsékelt szankcióra számíthatnak, amennyiben maradéktalanul feltárják az általuk másokkal megvalósított versenykorlátozó magatartás részleteit, valamint a rendelkezésükre álló bizonyítékokat is a versenyhatóság rendelkezésére bocsátják. A jogintézmény célja a jogsértő megállapodások destabilizálása azáltal, hogy bármely, a kartellben részes fél tarthat attól, hogy a másik, ugyancsak részt vevő vállalkozás felrúgja a kötött megállapodást immunitásáért cserébe.²³ Egy adott tagállam versenyhatóságánál benyújtott engedékenységi kérelem csak ugyanazon hatóság versenyfelügyeleti eljárásában bírt relevanciával, vagyis nem terjedt ki az ECN egészére. Az ECN 2006-ban megalkotott egy ügynevezett modellprogramot, amelynek célja az volt, hogy megszüntesse az ECN-ben részes versenyhatóságok által alkalmazott engedékenységi politikák különbözőségeit. E modellprogramot 2012-ben vizsgálták felül. A Modell Engedékenységi Programmal az engedékenység területén megvalósult, tagállamok közötti konvergencia példaértékű.²⁴ A 2004. május 1-jén bevezetett eljárási reform keretében a 101. cikkbe ütköző kartellekkel kapcsolatos engedékenységi kérelmeket mindegyik érintett tagállami versenyhatósághoz külön-külön be kellett nyújtani, ami hátrányos volt az érintett vállalkozások számára. A nem végleges előzetes kérelem („summary application”) intézménye lehetőséget ad arra, hogy az a kartellben részes vállalkozás, amely az Európai Bizottsághoz engedékenységi kérelmet nyújtott be, a tagállami versenyhatóságokhoz egyszerűsített kérelmet nyújthasson be. E jogintézményt a magyar jogba is átültették.²⁵ Ennek azért van jelentősége, mert így az engedékenységi sorban biztosítva van a vállalkozás előnyös helye akkor, ha végül a tagállami versenyhatóság(ok) és nem az Európai Bizottság Verseny Főigazgatósága folytatná le a versenyfelügyeleti eljárást. Nem mindegy ugyanis, hogy egy kartellben részt vevő vállalkozás hanyadikként

²² 1/2003/EK tanácsi rendelet 12. cikk.

²³ Lásd: Bizottsági közlemény a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről, HL C 298., 2006. 12. 08., 17.

²⁴ SÁRAI-SZILÁGYI 2014, 28.

²⁵ Tptv. 78/B. § (4).

tárja fel a versenyhatóság előtt a kartell részleteit annak reményében, hogy mentesül a bírságfizetés alól, vagy csökkentett összeget kell csupán fizetnie. Már az Európai Bizottság úgynevezett „ECN+” irányelvjavaslatának²⁶ az engedékenységgel foglalkozó VI. fejezete is, túlmutatva az önkéntes jogközelítésen, kötelezővé tette az ECN engedékenységi mintaprogramjának elveit. A végül 2018. december 11-én elfogadott és 2019. február 4-étől hatályos, úgynevezett „ECN+” irányelv²⁷ ugyanezen a platformon maradt.²⁸ Az engedékenységi politika keretében biztosítaniuk kell a tagállamoknak azt, hogy a kartellben részes vállalkozások mind a bírság elengedése, mind annak csökkentése iránt kérelmet nyújthassanak be. Az a vállalkozás, amely a többit kényszerítette a versenykorlátozó megállapodásban való részvételre, csak a bírság csökkentése iránt folyamodhat a versenyhatóságokhoz. Abban az esetben is lehetővé kell tenni a vállalkozás számára a bírság alóli mentesség kérelmezését, ha a kérelem benyújtásának idején még nincs birtokában minden olyan információnak és bizonyítéknak, amely alapján a versenyhatóság később a jogsértést alá tudja majd támasztani. Ilyenkor a versenyhatóság biztosítja a kérelmezők sorában a kérelmező helyét, és lehetőséget ad arra, hogy utólag, meghatározott időn belül szolgáltatthassa a hiányzó bizonyítékokat a vállalkozás. Az „ECN+” irányelv nem végleges előzetes kérelmekről szóló 22. cikke lehetővé teszi, hogy az az engedékenységi kérelmező, amelyik a Bizottságnál engedékenységet folyamodott, a nemzeti versenyhatóságnál is benyújthassa a kérelmét ugyanazon titkos kartellre vonatkozóan, feltéve, hogy a kérelem háromnál több tagállamot érint. A vállalkozások egyik legfontosabb várakozása viszont, az úgynevezett egyablakos rendszer, amelyben a Bizottsághoz történő bejelentkezés időpontja lett volna irányadó a tagállami versenyhatóságok számára is, nem valósult meg végül. Ennek megfelelően a vállalkozások felelőssége maradt az, hogy az engedékenységi iratokat egyidejűleg benyújtsák minden érintett nemzeti versenyhatóságnak is.²⁹ Az engedékenységi szabályok a vállalkozások számára jelentenek bírságcsökkentést vagy bírságelengedést, a vállalkozás

²⁶ Az Európai Bizottság javaslata az Európai Parlament és Tanács „a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogalkalmazás és a belső piac megfelelő működésének biztosítása céljából történő megerősítéséről” szóló irányelvére.

²⁷ Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.) a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról (HL L 11., 2019.1.14., 3-33.).

²⁸ Az irányelv nemzeti jogba történő átültetésére 2 év áll a tagállamok rendelkezésére.

²⁹ SZILÁGYI 2019, 56.

tevékenységét irányító természetes személyeknek viszont nem, ezért a tag-államoknak biztosítaniuk kell azt is, hogy a mentesség iránti kérelmezők jelenlegi és volt alkalmazottjai és vezetői védelemben részesülhessenek a közigazgatási és büntetőjogi szankciók alól, valamint a kartellben való részvételük miatt nem büntető bírósági eljárásban kiszabott szankciók alól, ha együttműködnek a versenyhatósággal, és a büntetőeljárás megindulását megelőzi a mentesség iránti kérelem versenyhatósághoz történő benyújtása. Az „ECN+” irányelv 23. cikke a bírság alóli mentesség iránti kérelmek és a természetes személyekkel szembeni szankciók kölcsönhatásáról szól. A hatályos magyar szabályozás a büntetőjog keretében biztosítja a természetes személyek ilyen típusú védelmét.³⁰

Az ECN-en belüli együttműködés további fontos záloga, hogy az Európai Bizottság az uniós jogot alkalmazók számára közleményeket bocsát ki.

Az ECN működési tapasztalatainak elemzése, illetve egyes, a működés során felmerülő kérdésekben történő döntéshozatal céljából formális fórumok is léteznek a hálózaton belül. A legmagasabb szintű ezek között a Hivatalvezetők Értekezlete, amelyre kezdetben évente, később félévente szokott sor kerülni. Itt a magyar versenyhatóság elnöke vagy elnökhelyettese vesz részt. A Hivatalvezetők Értekezlete alatti szinten az ECN Plenáris Értekezlete működik. Ennek feladata egyrészt az, hogy összefogja az alatta lévő szinteken folyó munkát, másrészt a Hivatalvezetők Értekezletének előkészítésében is fontos szerepe van. A harmadik a horizontális munkacsoportok és az ágazati almunkacsoportok szintje, amelyekben a tényleges, mindennapi munka folyik. Az előbbiek különféle horizontális témákat kezelnek, ilyen például az „Együttműködési Kérdések és Tisztességes Eljárás” munkacsoport. Ennek társelnöki pozícióját a GVH 2009 óta betölti.³¹ A GVH szintén aktív szerepet tölt be az Engedékenységi Munkacsoport tevékenységében is, de részt vállal a Kartell Munkacsoportban és a Vezető Közgazdászok Munkacsoportban is. Az ágazati almunkacsoportok a szektorális kooperáció fórumaiként az alábbi területeken működnek: energia, élelmiszeripar, pénzügyi szolgáltatások, távközlés, egészségügy és gyógyszeripar, környezetvédelem, gépjármű-forgalmazás, szállítás és közlekedés, mezőgazdaság, média és sport.

³⁰ SZILÁGYI 2019, 56.

³¹ Szintén 2004. május 1-jétől társelnök a német Bundeskartellamt és 2011 óta a portugál versenyhatóság.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 14. cikke szerinti úgynevezett tanácsadó bizottságok az egyes ügyek megvitatása céljából állíthatók fel, és a tagállamok versenyhatóságainak képviselőiből állnak. Lehetnek azonban olyan esetek, amikor az üléseken nem egyes ügyek kerülnek megvitatásra. Ilyenkor kinevezhető a tagállam részéről versenyjogi ügyekben jártas, nem a tagállam versenyhatóságához tartozó képviselő is. Az Európai Bizottság a jogsértés megállapítására és megszüntetésére,³² az ideiglenes intézkedések alkalmazására,³³ a kötelezettségvállalások elfogadására,³⁴ az EUMSZ 101. és 102. cikke alkalmazhatatlanságának kimondására,³⁵ a bírságok kiszabására,³⁶ a kényszerítő bírságnak az eredeti határozatban foglaltakhoz képest alacsonyabb összegben történő meghatározására³⁷ vonatkozó határozat előtt, valamint az 1/2003/EK tanácsi rendelet 29. cikk (1) bekezdésében szabályozott, egyedi esetekben alkalmazott, mentességre vonatkozó visszavonás esetén annak elrendelése előtt egyeztet a versenykorlátozó magatartásokkal és erőfölénnyel foglalkozó tanácsadó bizottsággal. A konzultációt az Európai Bizottság által összehívott és levezetett ülésen tartják meg, amelyet legalább 14 nappal azt követően kell megrendezni, hogy az összehívásról szóló értesítést megküldték. A fentieknél rövidebb határidőn belül akkor tartható meg az ülés, ha a Bizottság által tervezett időpont ellen a tagállamok nem tiltakoznak.³⁸ A tanácsadó bizottság írásos véleményt ad az Európai Bizottságnak előzetes határozattervezetéről. Akár egyetlen tag kérelmére is köteles a tanácsadó bizottság a véleményben rögzített álláspontját megindokolni. A tanácsadó bizottság akkor is adhat véleményt, ha néhány tagja hiányzik, és nincs képviselve. A konzultációra sor kerülhet írásbeli eljárás keretében is, azonban bármely tagállam kérelmére össze kell hívnia az Európai Bizottságnak az ülést. Ha írásbeli eljárás zajlik, az Európai Bizottság legalább 14 napos határidőt határoz meg arra, hogy a tagállamok megtegyék észrevételeiket, amelyeket aztán továbbítanak az összes többi tagállamnak. Írásbeli eljárás során is lerövidül az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó határozat esetén a határidő 14 helyett 7 napra, illetve az Európai Bizottság által javasolt, ezeknél rövidebb határidő

³² 1/2003/EK tanácsi rendelet 7. cikk.

³³ 1/2003/EK tanácsi rendelet 8. cikk.

³⁴ 1/2003/EK tanácsi rendelet 9. cikk.

³⁵ 1/2003/EK tanácsi rendelet 10. cikk.

³⁶ 1/2003/EK tanácsi rendelet 23. cikk.

³⁷ 1/2003/EK tanácsi rendelet 24. cikk (2).

³⁸ 1/2003/EK tanácsi rendelet 14. cikk (3).

a tagállamok tiltakozásának hiányában szintén lehetséges. A Bizottság figyelembe veszi a tanácsadó bizottság által adott véleményt, és tájékoztatja arról, hogyan tette ezt.³⁹ Ha a tanácsadó bizottság írásbeli véleményt nyújt be, ezt csatolni kell a határozattervezethez. Ha a tanácsadó bizottság a vélemény közzétételét javasolja, az Európai Bizottság köteles úgy közzétenni azt, hogy a vállalkozások üzleti titkai védelméhez fűződő jogos érdekeit figyelembe vette.⁴⁰ A tagállam versenyhatóságának kérelmére vagy saját belátása alapján az Európai Bizottság az EUMSZ 101. vagy 102. cikke alapján a tagállam versenyhatósága által kezelt ügyeket vehet fel a tanácsadó bizottság napi-rendjére. Ha így jár el, arról köteles az érintett versenyhatóságot értesíteni. A tanácsadó bizottság nem ad véleményt azokról az ügyekről, amelyekkel a tagállamok versenyhatóságai foglalkoznak. A tanácsadó bizottság az uniós versenyjoggal kapcsolatos általános kérdéseket is megvitathat.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 14. cikke szerinti bizottság, a „korlátozó magatartások és erőfölényes helyzetek” tanácsadó bizottság munkájában is aktívan részt vesz a GVH, és képviselteti magát minden olyan ülésén, amelyen olyan ügy kerül terítékre, amely a magyar piacot számottevően érintheti.

Az ECN saját elektronikus folyóirata, az ECN Brief is segíti a hálózat tagjainak működését.

A magyar versenyhatóság arról is beszámol,⁴¹ hogy a legváltozatosabb szakmai kérdésekben, rendszeresen sor kerül az ECN taghatóságai közötti informális egyeztetésekre is. E spontán tapasztalatcserék is mutatják, hogy az ECN valódi, érdemi segítséget nyújtani képes hálózatként funkcionál.

2.2.1.2. Együttműködés a fúziókontroll területén

A versenykorlátozások joga mellett a vállalkozások összefonódásának ellenőrzése a másik jelentős területe a tagállamok közötti együttműködésnek az uniós versenyjog világában. A versenykorlátozások joga körébe tartozó ügyektől eltérően a fúziókontroll esetében az Európai Bizottságnak és a tagállami versenyhatóságoknak nincs párhuzamos joghatóságuk. A hatásköri elhatárolás forgalmi küszöbszámok alapján történik: ha az összefonódásban

³⁹ 1/2003/EK tanácsi rendelet 14. cikk (5).

⁴⁰ 1/2003/EK tanácsi rendelet 14. cikk (6).

⁴¹ DECSÁK-SÁRAI-SZILÁGYI 2014, 26.

érintett vállalkozások összesített forgalma meghalad egy bizonyos, a fúziós rendeletben⁴² meghatározott határértéket, akkor az ügylet uniós léptékűnek minősül, és az Európai Bizottságnak be kell jelenteni. Ha ezek a feltételek nem teljesülnek, a tagállami versenyhatóságok járnak el (feltéve persze, hogy a tagállami versenyjogok által meghatározott küszöbértékek fennállnak). A fúziós rendelet 21. cikkének (3) bekezdése szerint a tagállamok nem alkalmazhatják nemzeti versenyjogi szabályait uniós léptékű összefonódásokra. Ezen „egyablakos kiszolgálás” („one-stop-shop”-elv) lényege, hogy az ügyfél egy helyen kap meg mindent: az uniós léptékű összefonódásokat akkor sem kell a tagállami versenyhatósághoz bejelenteni, ha az egyébként a tagállami versenyjog alapján kötelező lenne. Ez idő- és költségkímélő a vállalkozások és a versenyhatóságok számára is, emellett az egységes jogalkalmazást is biztosítani tudja.

A fúziós rendelet (14) preambulumbekkezdése szerint a Bizottság és a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságai együttesen egy hatósági hálózatot alkotnak. A fúziókontroll területén történő együttműködés az ECN-hez kapcsolódóan, de az összefonódások ellenőrzésének sajátosságait szem előtt tartva folyik, ami azt jelenti, hogy bár a küszöbértékek meghatározásával kijelöli a fúziós rendelet az Európai Bizottság hatáskörét, olyan eset lehetőségét is elismeri, amikor akkor is a Bizottságnak érdemes eljárnia, ha a küszöbértékek nem teljesülnek, vagy fordítva, a tagállami versenyhatóságnak célszerű eljárnia az uniós küszöbértékek teljesülése ellenére.⁴³ Ezekre a speciális esetekre alakították ki az áttételi rendszert. Az áttételi rendszer célja a küszöbszámokon alapuló merev hatásköri elhatárolás korrekciója. Az áttétel irányulhat a nemzeti versenyhatóságok felől az Európai Bizottsághoz, vagy fordítva: a Bizottságtól a tagállami versenyhivatalokhoz. Mindkét esetben történhet a bejelentés előtt és azt követően is.⁴⁴ A bejelentés előtti áttételt a vállalkozások, a bejelentés utáni áttételt pedig a hatóságok kezdeményezhetik. A fúziós rendelet világosan lefekteti azokat a szabályokat, amelyek a különböző áttételek jogi feltételeit megteremtik. Az áttétel – leszámítva a fúziós rendelet 9. cikke (2) bekezdésének

⁴² A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről, HL L 24., 2004. 01. 29.

⁴³ DECSÁK–SÁRAI–SZILÁGYI 2014, 28.

⁴⁴ Az Európai Bizottságtól a tagállamhoz történő bejelentés előtti áttételt a fúziós rendelet 4. cikk (4) bekezdése, az ugyanilyen irányú, bejelentés utáni a 9. cikk; a tagállamtól az Európai Bizottsághoz történő, bejelentés előtti áttételt a 4. cikk (5) bekezdése, míg a bejelentés utáni a 22. cikk szabályozza.

b) pontja alatti esetet – az Európai Bizottság és a tagállami versenyhatóság mérlegelésén múlik. A mérlegelés szempontjait a Bizottság ügyelosztásról szóló közleménye⁴⁵ tartalmazza. A vizsgálatot a legjobb helyzetben lévő hatóságnak célszerű elvégeznie; annak, amelynek területén a tranzakció kifejti a hatását, amely rendelkezik az elbíráláshoz szükséges gyakorlattal, képes összegyűjteni a tranzakció megítéléséhez szükséges információkat, ismeri az érintett piacot, meg tudja ítélni az összefonódás hatásait. Törekedni kell arra is, hogy az eljárást az „egyablakos kiszolgálás” elve alapján lehetőleg egyetlen hatóság folytassa le.

A bejelentés utáni áttételre vonatkozó, a tagállamtól az Európai Bizottság felé irányuló áttétel alkalmazását segíti elő az, hogy a hatóságok tájékoztatják egymást arról az összefonódásról, amelyet hozzájuk már bejelentettek, és amelyet a felek tájékoztatása szerint más versenyhatósághoz is be kell jelenteni. Ez az együttműködés nemcsak az áttételi rendszer zökkenőmentes működését segíti elő, de azért is hasznos, mert a tagállami versenyhatóságok a feladataikat könnyebben tudják tervezni.

A tagállami versenyhatóságok nemcsak az áttételi egyeztetések, hanem a saját országuk piacait érintő ügyekben is kifejezhetik véleményüket, amelyet a Bizottság figyelembe szokott venni.

Az Európai Bizottság és a tagállami versenyhatóságok közötti kapcsolattartás fontos fóruma az összefonódásokkal foglalkozó tanácsadó bizottság is. E tanácsadó bizottság az Európai Bizottság által meghozni tervezett határozatokról konzultál.

2.2.2. *Az ECN működésének uniós és magyar tapasztalatai*

A tagállami versenyhatóságok pontosan tudják, hogy az ECN-en belül milyen „együttműködési forgalmat” bonyolítottak a többi tagállami versenyhatósággal és az Európai Bizottsággal, de arra nincs rálátásuk, hogy az Európai Bizottság más tagállami versenyhatósággal és a többi tagállami versenyhatóság egymással milyen formában kooperált. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 44. cikke kimondja, hogy az Európai Bizottság e rendelet alkalmazásának napjától (vagyis 2004. május 1-jétől) számított öt év elteltével jelentést kell, hogy benyújtson az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak

⁴⁵ *Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities* (2004). (2004/C 101/03), HL C 101., 2004. 04. 27., 43.

a rendelet alkalmazásáról, amely alapján az Európai Bizottság felméri, hogy helyénvaló-e a Tanácsnak a rendelet felülvizsgálatát javasolni. E jelentés révén az ECN működésével kapcsolatos, addig nem ismert adatok is világossá válhattak a hálózat tagjai és a szakmai érdeklődők számára.

Az 1/2003/EK tanácsi rendelet alkalmazásának első öt évéről szóló bizottsági jelentés⁴⁶ megjelölte ugyan azokat a területeket, amelyeket további vizsgálatra érdemesnek tartott (például bizalmas információk kezelése, LPP,⁴⁷ „hajnali rajtaütés”), de tartózkodott attól, hogy konkrétumokat fogalmazzon meg a teendők terén.⁴⁸ Öt évvel később, 2014 júliusában kiadta az Európai Bizottság az ECN 10 éves működéséről szóló közleményét,⁴⁹ amelyben az eredmények ismertetésén túl azonosítja azokat a körülményeket is, amelyeket a jogalkalmazás terén fennmaradt különbségek okainak ítél. Az egyik ilyen körülmény az, hogy a tagállami versenyhatóságok intézményi helyzete nagyban különbözik egymástól; a másik pedig a nemzeti eljárások és szankciók közötti különbségek fennállta.

Ami a tagállami versenyhatóságok intézményi helyzetét illeti, megállapítható, hogy az 1/2003/EK tanácsi rendelet csupán azt a követelményt (cél) határozza meg, hogy a tagállami versenyhatóságoknak hatékonyan be kell tudniuk tartani a rendelet rendelkezéseit,⁵⁰ nem követeli azonban meg, hogy valamely modellhez igazítsák intézményrendszerüket. Az elméletileg lehetséges modellek közül az egyik az úgynevezett bírói modell, amelyben bíróság hoz döntést vagy az ügy egészében, vagy csak a bírság tekintetében. A tagállamok többségében nem ez, hanem az úgynevezett közigazgatási modell alapján működik a versenyhatóság. Ebben a szisztémában a versenyfelügyeleti eljárásokat egy közigazgatási szerv folytatja le, és ugyanezen szerv hoz érdemi döntést is. A közigazgatási modellen belül két fő típus különböztethető meg. Az egyik az, amelynél a vizsgálattal és a döntéshozattal kapcsolatos funkciók elválnak (ilyen a GVH is, ahol vizsgálói irodák

⁴⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Jelentés az 1/2003/EK rendelet működéséről. COM (2009) 206 final.

⁴⁷ Jogászi segítség igénybevételevel összefüggő mentességek („legal professional privileges”).

⁴⁸ Az eltérések orvoslására alakult 2009-ben az ECN-en belül az „Együttműködési Kérdések és Tisztességes Eljárás” munkacsoport, ahol Magyarország a német Bundeskartellamtal társelnök lett.

⁴⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Az antitörzst szabályok 1/2003/EK rendelet alapján történő érvényesítésének tíz éve. Eredmények és jövőbeli ki-látások. COM (2014) 453 final.

⁵⁰ 1/2003/EK tanácsi rendelet 35. cikk.

folytatják le az eljárást, és a Versenytanács dönt az adott ügyben); a másikban a közigazgatási szerven belül nem elkülönült szervezeti egységek vizsgálódnak és hoznak döntést.⁵¹ A versenyhatóságok intézményi helyzetével kapcsolatban a 10 éves ECN-működésről szóló közleményhez kapcsolódó szolgálati munkadokumentum⁵² és maga a közlemény is hangsúlyozza, hogy feladataik ellátása során a tagállami versenyhatóságoknak függetleneknek kell lenniük ahhoz, hogy az uniós versenyszabályokat hatékonyan alkalmazni tudják. Ez az autonómia egyrészt döntéshozatali függetlenséget jelent, vagyis azt, hogy a döntéseit külső befolyástól mentesen és a versenyre vonatkozó szabályok jogi és közgazdasági érvekre támaszkodó alkalmazásával és értelmezésével kell meghoznia; másrészt önálló pénzügyi forrásokat, független gazdálkodást, megfelelő számú és képzettségű munkaerőt, illetve a vezetők kinevezésének és felmentésének megfelelő szabályait feltételezi.

A versenyhatóságok függetlensége mellett a tagállami eljárások közötti különbségek felszámolása is fontos záloga annak, hogy egy valódi közös európai jogérvényesítési térség kialakulhasson. Míg az anyagi jogi szabályok tekintetében teljes körű jogharmonizáció valósult meg az 1/2003/EK tanácsi rendelet kötelező rendelkezései folytán, addig az versenykorlátozásokra vonatkozó eljárásjog, bírságolási politika és engedékenységi politika a nemzeti jogok hatálya alatt maradt. A tagállami jogszabályoknak az ezeken a területeken megvalósuló közelítése ugyanakkor jelentősen hozzá tudna járulni az ECN-en belüli együttműködés hatékonyságához. A szabályok különbözősége csökkenti az uniós jog alkalmazásának kiszámíthatóságát.⁵³ A fokozott konvergencia iránti igény annak ellenére megfogalmazódik, hogy a tagállamok jelentős önkéntes, úgynevezett „szoft konvergenciát” értek el számos területen.⁵⁴ Ilyenek például a hajnali rajtaütés, a vizsgálati helyszín zár alá vételének, az ideiglenes intézkedések intézményének vagy a kötelezettségvállalás mint a versenyfelügyeleti eljárást lezáró speciális határozat lehetőségének bevezetése. Az egyoldalú tagállami igazodások mellett

⁵¹ Függetlenül az intézményi modelltől, bírósági felülvizsgálat tárgyai lehetnek a versenyhatóságok döntései.

⁵² *Commission Staff Working Document: Enhancing competition enforcement by the Member States competition authorities institutional and procedural issues* (2014). SWD (2014) 231 final.

⁵³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Az antitörzszt szabályok 1/2003/EK rendelet alapján történő érvényesítésének tíz éve. Eredmények és jövőbeli kilátások. COM (2014) 453 final.

⁵⁴ SÁRAI–SZILÁGYI 2014, 24.

az ECN néhány területen kifejlesztett olyan közös megállapodáson alapuló normarendszert is, amelyhez az ECN valamennyi tagjának igazodnia kell, ilyen a fentebb már említett ECN Modell Engedékenységi Program.

A konvergencia irányába ható törekvések ellenére számos területen maradtak fenn különbségek. Különbségek vannak a magánhasználatú helyiségek előzetes értesítés nélküli helyszíni vizsgálata, a tiltó határozatokhoz kapcsolódóan a szervezeti vagy magatartási jellegű kötelezettségek előírhatósága, az önvádra kötelezés tilalma, a jogászai segítség igénybevételével összefüggő mentességek (LPP) terén; nehézségeket okoz továbbá az egyes tagállami határozatoknak más tagállamokban történő végrehajtása is. A jogközelítést ezeken a területeken a nemzeti jogi hagyományok (beleértve az alapjogi előírásokat és az általános jogelveket is) nagyban akadályozzák.⁵⁵ Az „ECN+” irányelv a felsorolt problémák túlnyomó többsége tekintetében jelentős előrelépést biztosít. Az alapvető jogokról a 3. cikk szól, amely rögzíti, hogy a nemzeti versenyhatóságoknak a hatásköreiket olyan megfelelő biztosítékok mellett kell gyakorolniuk, mint a vállalkozások védelemhez való joga (ezen belül a meghallgatáshoz való jog és a velük szemben emelt kifogások megismeréséhez való jog), illetve a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz való jog. E körben az is fontos, hogy észszerű időkereteken belül kell lefolytatni a tagállami versenyhatóságok által indított jogérvényesítési eljárásokat.⁵⁶ Az üzleti és más helyiségek helyszíni vizsgálatára vonatkozó hatáskör kapcsán az „ECN+” irányelv egyértelművé teszi, hogy a nemzeti versenyhatóságok előre pontosan meg nem határozott eszközökön is kereshetnek információkat. Megjegyzendő, hogy e vizsgálati jogosítvány már most is a magyar szabályozás része, nem igényel további implementációt.⁵⁷ Az „ECN+” irányelv kölcsönös segítségnyújtásról szóló VII. fejezete kiterjed a bírságokat vagy kényszerítőbírságokat megállapító határozatok végrehajtására is.⁵⁸

Az EU-n belül a tagállamok eltérő eljárási szabályai a vállalkozások számára jelentős tranzakciós költségeket jelentenek, emellett csökkentik az uniós anyagi versenyjogi szabályok alapján lefolytatott tagállami eljárások transzparenciáját, illetve a tagállami jogokban eddig elért jogközelítési

⁵⁵ SÁRAI–SZILÁGYI 2014, 25.

⁵⁶ SZILÁGYI 2019, 52.

⁵⁷ SZILÁGYI 2019, 53.

⁵⁸ 26. cikk.

eredmények is veszélybe kerülhetnek, hiszen módosításukra bármikor sor kerülhet.⁵⁹

Az ECN nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy egyrészt feltérképezze a versenyjog területén az eljárási jogok tagállamonkénti eltéréseit, másrészt hogy ezeket a különbségeket mérsékelje. 2010 és 2012 között az ECN felmérte tagjai vizsgálati jogait és azt, hogy milyen döntések meghozatalára vannak feljogosítva. Ennek alapján hét olyan részterületet azonosított, amelyekre ajánlásokat dolgozott ki a célból, hogy a tagállamok önkéntes konvergenciátörekvéseit erősítse annak érdekében, hogy a tagállami versenyhatóságok hathatós eszközökkel rendelkezzenek a jogsértések feltárására, illetve hatékonyan alkalmazni is tudják azokat.

Az ECN kulcsfontosságú problémaként azonosította a prioritásképzés hiányát. Ha a tagállami versenyjog nem teszi lehetővé a versenyhatóság részére prioritás meghatározását, akkor az kénytelen minden panasszal foglalkozni, függetlenül azok valódi relevanciájától. Ez a hatóság hatékonyságát csökkenti, és elvonja erőit az igazán lényeges jogsértések vizsgálatától. Fontos, jogközelítést igénylő területként jelölte meg a megfelelő és hatékony vizsgálati eszközök (például „hajnali rajtaütés” során rendőrség igénybe vehetősége, információkérés, zár alá vétel, kényszerítőbírságok kiszabásának lehetősége, digitális formában fellelt bizonyítékok összegyűjthetősége) biztosítását. A tiltó határozatokat (ezek körében pedig a magatartási vagy szerkezeti feltételeket előíró határozatokat) is akként határozta meg az ECN, mint amely fontos területe lehet a tagállamok jogközelítésének. A kötelezettségvállalást előíró határozatot is ilyenként azonosította. További ilyen terület az ideiglenes intézkedés lehetősége. A határozatokat kikényszerítő mechanizmusok is közelítésre szorulnak az ECN szerint.

Ami a tagállami szankciórendszerek szabályainak közelítését illeti, az EUB egy 2009-ben hozott ítéletében deklarálta, hogy az uniós jog egyetemes alkalmazásának alapfeltétele a tagállami és az uniós versenyhatóságok által kiszabott bírságok hatékonysága. Az uniós és EFTA-országok versenyhatóságait tömörítő Európai Versenyhatóságok (European Competition Authorities – ECA) 2008-ban kidolgozott egy ajánlást a különböző nemzeti bírságolási politikák közelítésére. Az uniós bírságközlemény mellett ez a dokumentum is hozzájárult a nemzeti bírságszabályozások összehangolásához. A szankciórendszerek közelítésével összefüggő problémakör a fentebb már tárgyalt engedékenységi politikák kérdése, illetve a természetes személyek

⁵⁹ SÁRAI–SZILÁGYI 2014, 25.

felelősségre vonhatósága. A tagállamok többségében bizonyos feltételek teljesülése mellett az egyének felelőssége is megállapítható a versenyszabályok megsértése miatt. Az egyénnel szemben közigazgatási, szabálysértési vagy büntetőeljárás keretében lehet büntetést kiszabni. A szankció lehet pénzbüntetés, eltiltás vezető tisztség viselésétől vagy akár szabadságvesztés is. A magyar szabályozás⁶⁰ például igen szűk körben, csak a társadalomra legveszélyesebb esetekben teszi lehetővé szabadságvesztés kiszabását a kartellben részt vevő vállalkozások vezetőire: közbeszerzési eljárással vagy koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt pályázattal összefüggésben tanúsított magatartás esetében és akkor is csak abban az esetben, ha a törvényben meghatározott típusú megállapodások történtek (ilyenek: az árak, díjak, egyéb szerződési feltételek rögzítése vagy piacfelosztás). Az engedékenységi politika csak akkor hathatós, vagyis akkor ösztönzi a vállalkozások vezetőit arra, hogy feltárják kartellmegállapodásaikat a versenyhatóságok előtt, ha ők maguk saját személyükben nem lesznek fenyegetve például börtönbüntetéssel akkor, ha együttműködnek a hatóságokkal. Az engedékenységi politikáknak ráadásul országhatárokon átvívelő hatása is lehet.

Az ECN-en belül 2004. május 1-jei megalakulása és 2016. június 30-a között 2139 ügy (1354 lezárt ügy) volt, amelyből 121 (103 lezárt) magyar. Összességében a csatlakozás előtt várthoz képest jóval kisebb lett az ECN-en belüli együttműködési forgalom. 2017 májusáig az ECN taghatóságai összesen 2273 ügyet indítottak uniós versenyjogi alapon, ebből a tagállami versenyhatóságok által kezdeményezett ügyek aránya 85%.⁶¹

A magyar jogalkotó az uniós csatlakozásra való felkészülés keretében – ismerve már az 1/2003/EK tanácsi rendeletet és az ECN működési paramétereit – még 2003-ban fontos módosításokat eszközölt a hatályos versenytörvényen, amelyek elősegítették az immáron közvetlenül hatályos uniós rendelkezéseknek a magyar versenytörvény alapján történő alkalmazását, illetve támpontokat nyújtottak ahhoz, hogy az 1/2003/EK tanácsi

⁶⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 420. § (1) bekezdés: „Aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében az árak, díjak, egyéb szerződéses feltételek rögzítésére vagy a piac felosztására irányuló megállapodást köt, vagy más összehangolt magatartást tanúsít, és ezzel a versenyt korlátozza, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

⁶¹ SÁRAI–SZILÁGYI 2017, 43.

rendeletben előírtakat a Tpv. mely jogintézményeinek segítségével kell teljesíteni.

A hazai szakemberek az ECN 10 éves fennállását értékelő cikkükben⁶² az ECN-en belüli magyar részvételt számos tekintetben elemezték. A GVH kihasználta az ECN-együtműködés által kínált majdnem valamennyi lehetőséget. Ügyáttételre tíz év alatt – ahogyan általában az EU-n belül, úgy Magyarország vonatkozásában is – kevésszer, csupán háromszor volt példa, mindhárom alkalommal a GVH-tól az Európai Bizottsághoz, fordítva nem. A GVH számtalanszor adott át információt más ECN-tagnak, illetve kapott ECN-tagtól. Néhányszor kérte a magyar versenyhatóság az ECN-beli társintézményét, hogy végezzen el bizonyos eljárási cselekményeket, a GVH viszont ilyen felkérést nem kapott.

A fúziós területen történő együtműködést értékelve elmondható, hogy 2014-ig nem fordult elő, hogy a GVH – a fúziós rendelet 9. cikke szerint – a Bizottságtól a bejelentés után történő áttételét kérte volna. A 22. cikk szerinti, a Bizottsághoz történő, bejelentés utáni áttétellel kapcsolatban összesen három egyeztetés zajlott, mindhárom esetben másik tagállami versenyhatóság kezdeményezte, amelyhez a GVH csatlakozott. Egy esetben került sor ügy átvételére a GVH-tól. Bejelentés előtti áttételekkel kapcsolatos egyeztetések jóval gyakrabban előfordulnak. A Bizottságtól a magyar versenyhatóság irányába történő áttételre irányuló egyeztetésre kétszer került sor tíz év alatt, a Bizottság végül egy ügyet tett át a GVH-hoz. A fúziós rendelet 4. cikkének (5) bekezdése szerinti esetben a vállalkozások kezdeményezhetik, hogy egy nem uniós léptékű, de legalább három tagállam nemzeti versenyjoga szerint felülvizsgálható összefonódást az Európai Bizottság vizsgáljon meg. A GVH három esetben járult hozzá az áttételhez. Az összefonódásokkal foglalkozó tanácsadó bizottsági üléseken 2014-ig a GVH 18 alkalommal vett részt. A magyar versenyhatóság alapítása óta részt vesz a Fúziós Munkacsoport munkájában, amelynek célja, hogy a különböző, EU-n belüli jogrendszerek konzisztenciáját elősegítse.

A szakmai zsargonban „ECN+”-nak nevezett, 2015-ben indult projekt keretében született meg 2017. március 22-én az Európai Bizottság tollából a fentiekben már említett irányelvjavaslat.⁶³ Ez a dokumentum már címében

⁶² DECSÁK–SÁRAI–SZILÁGYI 2014, 19–30.

⁶³ Az Európai Bizottság javaslata az Európai Parlament és Tanács „a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogalkalmazás és a belső piac megfelelő működésének biztosítása céljából történő megerősítéséről” szóló irányelvére.

is azt juttatja kifejezésre, hogy az Európai Bizottság a tagállami versenyhatóságok helyzetének megerősítésével látja elérhetőnek az ECN-en belüli együttműködés javítását, ami az uniós versenyszabályok hatékonyabb érvényesítéséhez vezethetne. Az azóta megszületett „ECN+” irányelv mind intézményi, mind jogérvényesítési kérdéseket érint. Az irányelv szerint biztosítani kell a tagállami versenyhatóságok függetlenségét; ki kell terjeszteni a vizsgálati jogait; növelni kell a bírságolás hatékonyságát; tovább kell közelíteni a tagállami engedékenységi politikák szabályait; illetve javítani kell a tagállami versenyhatóságok együttműködési képességein. A tagállamok versenyhatóságai egymásnak történő kölcsönös segítségnyújtása alapvető fontosságú. Az 1/2003/EK tanácsi rendelet 22. cikke⁶⁴ szerinti segítségnyújtás során a megkereső versenyhatóság tisztviselői is jelen lehetnek, illetve a megkereső hatóság által hozott határozatok kézbesítéséhez és a kiszabott érdemi vagy eljárási bírságok végrehajtásához kapcsolódóan is segítséget kaphatnak. Az irányelv egyebek mellett azt is előírja, hogy a tagállami versenyhatóságoknak képesnek kell lenniük arra, hogy a döntéseik közigazgatási bíróságok általi felülvizsgálata során maguk járjanak el,⁶⁵ hiszen ők vannak a leginkább birtokában a döntéseik indokolásához szükséges információknak, illetve költséghatékonyabb is az eljárás, mint ha harmadik felet, például erre specializálódott ügyvédi irodát bíznak meg jogi képviselettel.

2.2.3. Összegzés

A magyar versenyszabályozás sok tekintetben megfelel az „ECN+” irányelv által támasztott legújabb követelményeknek, a hatályos hazai szabályozás néhány kérdésben meg is haladja az irányelvben megfogalmazott elvárásokat. Ugyanakkor, bár a tagállamok számára nyitva álló kétéves implementációs időszak még nem telt el, az „ECN+” irányelv egyes szabályait még nem ültették át a hazai jogba sem.

A vállalkozásokra vonatkozó uniós versenyjogi szabályok alkalmazása terén kialakult együttműködést mind az Európai Unió, mind Magyarország

⁶⁴ Lásd fentebb is: egy tagállami versenyhatóság a saját joga alapján a saját területén elvégezhet bármely vizsgálatot vagy ténymegállapító intézkedést egy másik tagállami versenyhatóság nevében és költségére annak megállapítása érdekében, hogy megsértették-e az EUMSZ 101. vagy 102. cikkét.

⁶⁵ 1/2003/EK tanácsi rendelet 28. cikk.

szemszögéből az EU 2004. évi bővítése egyik sikerterületként értékelhetjük. A GVH sikeresen beilleszkedett az EU tagállamainak és az Európai Bizottság versenyhatóságának együttműködésébe, aktív részvételt vállalt az ECN fórumain, a különböző munkacsoportok munkájában.

3. A belső piac működését segítő eszközök (SOLVIT, IMI)⁶⁶

Az EUMSZ 26. cikke a belső piacot olyan, belső határok nélküli térségként határozza meg, amelyben biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása. Uniós polgárként alapvető jogunk, hogy az Európai Uniónak bármely olyan tagállamában éljünk, tanuljunk vagy dolgozzunk, amelyben szeretnénk. Az uniós gazdasági társaságoknak pedig ahhoz van joguk, hogy az EU területén bárhol letelepedhessenek, szolgáltatásokat nyújthassanak, üzleti tevékenységet folytathassanak. Ezeknek a jogoknak a megvédéséhez, érvényesítéséhez nyújt segítséget a SOLVIT és a belső piaci információs rendszer (IMI) is.

3.1. A SOLVIT

3.1.1. A SOLVIT létrehozásának jogi háttere

Az EUSZ 4. cikkének (3) bekezdése az uniós jogból eredő kötelezettségek teljesítésének maradéktalan biztosítása érdekében megfelelő intézkedések megtételére kötelezi a tagállamokat. Az Európai Bizottság 2001. november 27-én kelt, a belső piaci hatékony problémamegoldásról szóló közleményében⁶⁷ javaslatot tett egy online adatbázis létrehozására, amelynek célja a hatóságok helytelen belső piaci jogszabály-alkalmazásából fakadó problémák feltárásának és megoldásának elősegítése. A SOLVIT belső piaci problémamegoldó hálózat alkalmazásának alapelveiről szóló, 2001. december 7-i

⁶⁶ A szerző köszönetet mond dr. Dabronaki Ágnesnek, a SOLVIT Magyarország munkatársának, dr. Simon Emese Rékának, a SOLVIT Magyarország munkatársának, valamint dr. Parkánszki Krisztina nemzeti IMI-koordinátornak e fejezet megszületéséhez nyújtott értékes segítségükért.

⁶⁷ *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Effective Problem Solving in the Internal Market („SOLVIT”)* (2001). COM/2001/0702 final.

2001/893/EK bizottsági ajánlás⁶⁸ nyomán 2002. júliusban kialakították a SOLVIT rendszert, a tagállamok által saját közigazgatásukon belül létrehozott központok hálózatát.

3.1.2. A SOLVIT célja és feladatai

A SOLVIT az Európai Gazdasági Térségben (vagyis az európai uniós tagállamokban, valamint Norvégiában, Izlandon és Liechtensteinben)⁶⁹ található, 31 központból álló hálózat.

A SOLVIT határokon átnyúló problémák esetében nyújt informális, ingyenes, gyors, hatékony és pragmatikus segítséget magánszemélyeknek és vállalkozásoknak, ha azoknak azért sérül valamely joguk, mert valamelyik tagállami nemzeti, regionális vagy helyi hatóság helytelenül alkalmazza az európai uniós, belső piaccal kapcsolatos jogot. E meghatározás több elemét is érdemes közelebbről megvizsgálni. A SOLVIT által kezelt ügyek túlnyomó többsége olyan helyzetre vonatkozik, amelyekben egy közigazgatási hatóság helytelenül alkalmazza a belső piacot szabályozó uniós jogot, de az ügyek csekély hányadát kitevő, úgynevezett strukturális problémák (az uniós joggal ellentétes nemzeti szabályozás okozta jogsértés) esetén is hatékony segítséget képesek nyújtani a SOLVIT-központok. Lényeges az is, hogy nem csupán természetes személyek, de jogi személyek is igénybe vehetik szolgáltatásait. Figyelmet érdemlő körülmény továbbá, hogy olyan esetekben nyújthat csak segítséget, amelyekben a probléma határokon átvívelő, és abból fakad, hogy egy hatóság nem az uniós szabályoknak megfelelően cselekedett. A SOLVIT lényegében az optimális uniós jogkövetés elősegítése révén járul hozzá az egységes piac megfelelőbb működéséhez.

A gyakorlatban legtöbbször az uniós polgároknak főként a tartózkodási joggal, vízummal, a szakképesítések elismerésével, a gépjármű nyilvántartásba vételével, a munkavállalói jogokkal, a társadalombiztosítással (családi ellátások, nyugdíjjogosultság), adózással, jogosítvánnyal, oktatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos ügyei fordulnak elő, a vállalkozásoknak pedig a termékek piacra jutásával, határellenőrzéssel, áfa-visszatérítéssel, szolgáltatásnyújtással, közbeszerzésekkel, a tőke szabad áramlásával, önálló munkavállalóként való letelepedésével kapcsolatos ügyei. Az Európai

⁶⁸ HL L 331., 2001. 12. 15., 79.

⁶⁹ Izland és Liechtenstein gyakorlatilag nem szolgáltat ügyeket.

Bizottság által összeállított ismertetőik számtalan sikertörténetről számolnak be, ahol a SOLVIT felhasználóbarát szolgáltatásai révén a vállalkozások vagy magánszemélyek belső piaccal összefüggő problémái megoldódtak, ahol a szereplőknek sikerült kihasználniuk az egységes piacon kínálgató lehetőségeket. Ilyen magyar vonatkozású példa az az eset, amikor egy magyar ápolói oklevéllel rendelkező francia állampolgár Franciaországban kérte szakmai képzésének elismerését annak érdekében, hogy munkát vállalhasson. Az illetékes hatóságtól azonban az uniós jogban előírt 3 hónapos határidőn belül nem kapott választ. A késés miatt fennállt a veszélye annak, hogy nem tudja betölteni az állást. A SOLVIT közbenjárására a döntéset felelős francia bizottság megvizsgálta az ügyet, és gyors döntést hozott a képzés elismeréséről, amelynek eredményeként elkezdhetett ápolónőként tevékenykedni a panaszos. A magyar SOLVIT-központ előtt tipikus eljárás, amikor a külföldi munkavállalás után hazatérő magyar állampolgár abban kér segítséget, hogy a munkanélküli-ellátásához szükséges szolgálati idő igazolását ki nem adó uniós hatóságra gyakoroljon nyomást az igazolás mielőbbi kiállítása érdekében. A SOLVIT-központ általában az uniós hatóság 3 hónapnál hosszabb „hallgatása” esetén lép működésbe, ezután indítja meg a SOLVIT az eljárást.⁷⁰

A magyarországi SOLVIT-központ leginkább a járási és megyei kormányhivatalok, a Magyar Államkincstár, a rendőrség, illetve a Külügyminisztérium Konzuli és Állampolgársági Főosztálya előtt folyó ügyekben szokott segítséget nyújtani.

A SOLVIT nem tud közbelépni, ha már folyamatban van bírósági eljárás. Lényege éppen abban áll, hogy igénybevétele útján elkerülhető legyen a hivatalos vitarendezési út. Azokban a tagállami hatósági ügyekben viszont, ahol a közigazgatási eljárás kétfokú, az elsőfokú hatóság döntése elleni fellebbezés nem zárja ki a SOLVIT közreműködését. A kérelmező dönthet úgy, hogy hivatalos eljárást kezdeményez és tagállami bírósághoz fordul, ez esetben azonban a SOLVIT-ügyet le kell zárni. A vállalkozások egymás közötti vitáiban sincs lehetőség erre a segítségre, ahogyan a fogyasztók és a vállalkozások, vagy a munkáltatók és munkavállalók között felmerülő problémák esetében, illetve kártérítési ügyekben sem.

⁷⁰ Kivétel ez alól a Németországban és Ausztriában intézendő ügy, mivel ezekben az országokban 6 hónapos az ilyen típusú ügyekben a nemzeti jog szerinti ügyintézési határidő.

3.1.3. Az Európai Bizottság szerepe

Az Európai Bizottságon belül a Belső Piaci és Szolgáltatási Főigazgatóság, valamint a Vállalkozáspolitikai és Ipari Főigazgatóság feladatköreit átvevő Belső Piaci, Ipar-, Vállalkozás- és Kkv-politikai Főigazgatóság (Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, röviden DG GROW) felelős a SOLVIT-tal kapcsolatos kérdésekért.⁷¹

Az Európai Bizottság ugyan nem vesz részt általában az egyes ügyek megoldásában, azonban szoros kapcsolatot tart az egyes SOLVIT-központokkal. Bonyolult esetekben a konkrét ügy megoldásában is részt vehet informális tanácsadás révén. Rendszeres jogi továbbképzéseket tart, illetve az online adatbázis útján nyomon követi az ügykezelést és az eredményeket. A meg nem oldott ügyeket az adatbázison keresztül következetesen jelteni kell a Bizottságnak. Jogában áll bármikor közbelépni, ha úgy értékeli, hogy az a megoldás, amit egy adott SOLVIT-központ kínált, nem egyeztethető össze az uniós joggal. Az Európai Bizottság a SOLVIT-központok kérésére tájékoztatást nyújt arról, hogy hogyan járt el azokban az esetekben, amikor a megoldás nélkül maradt ügyek kapcsán a kérelmező panaszt nyújtott be az Európai Bizottsághoz.

Az Európai Bizottság kezeli és karbantartja a SOLVIT-adatbázist és a kérelmek benyújtására szolgáló nyilvános elektronikus felületet, valamint képzések és ismertetőanyagok révén elősegíti az adatbázis SOLVIT-központok általi használatát.

A SOLVIT-központoknak be kell tartaniuk a SOLVIT ügykezelési kézikönyvében meghatározott részletes szabályokat. Ezeket a Bizottság a SOLVIT-központokkal együttműködésben rendszeresen felülvizsgálja. A Bizottság szolgálatai rendszeres időközönként átfogó minőség-ellenőrzést végeznek, és az esetleges problémákat jelzik az érintett SOLVIT-központnak, amelynek megfelelő lépéseket kell tennie az azonosított problémák megoldása érdekében. Az Európai Bizottság a SOLVIT minőségét és teljesítményét jelentésekben értékeli, beszámol az esetleges trendek és a belső piacon még meglévő problémák azonosítása érdekében a SOLVIT-hoz beérkezett probléma- és ügytípusokról.

Az Európai Bizottságnak a hálózat láthatóságával kapcsolatos feladatai is vannak. Törekszik arra, hogy növelje a SOLVIT ismertségét az érdekelt

⁷¹ Jelenleg összesen 4 fő foglalkozik a hálózat hatékonyabb működésének elősegítésével. Közöttük vannak felosztva a tagállamok.

felek európai szervezetein és az uniós intézményeken keresztül, elősegítse a használatát és az elérhetőségét online eszközök útján, fokozza jelenlétét. E tekintetben a tagállamoknak is vannak kötelezettségeik, mindenekelőtt a közigazgatási rendszerük megfelelő weboldalain biztosítaniuk kell a SOLVIT-tal kapcsolatos felhasználóbarát tájékoztatást és a SOLVIT egyszerű elérhetőségét. A tagállamoknak annak érdekében is fel kell lépniük, hogy az érdekelt felek körében fokozzák a SOLVIT ismertségét. E tevékenységükben az Európai Bizottság is támogatja őket.

3.1.4. Az egyes SOLVIT-központok helye a tagállami közigazgatások rendszerében

A SOLVIT-nak, mivel egy informális panaszkezelő hálózat, nincs hatósági jogköre. A tagállamok egyes SOLVIT-központjai ezért jellemzően valamilyen tagállami minisztérium keretei között működnek annak érdekében, hogy minél jobb hatékonysággal ki tudják kényszeríteni a hatóságok jó, az uniós polgár és vállalkozás számára megfelelő döntéseit. A SOLVIT működését meghatározó elvekről szóló, 2013-ban megalkotott bizottsági ajánlás⁷² (a továbbiakban: SOLVIT-ajánlás) szerint annak érdekében, hogy a SOLVIT-központok teljesíthessék az ajánlásban meghatározott feladataikat, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a SOLVIT-központok a nemzeti közigazgatási rendszer olyan, elégséges koordinációs hatáskörrel rendelkező részében kapjanak helyet, amely lehetővé teszi számukra az uniós jog helyes alkalmazásának biztosítását közigazgatási területükön.

Magyarországon a SOLVIT-központ jelenleg az Igazságügyi Minisztérium Európai Unió Jogi Megfelelésvizsgálati Főosztályán belül működik, mindössze két,⁷³ kifejezetten ezekre a feladatokra delegált, kiválóan képzett⁷⁴

⁷² A Bizottság ajánlása (2013. szeptember 17.) a SOLVIT működését meghatározó elvekről (2013/461/EU), L 249/10., 2013. 09. 19., IV. 2. pont.

⁷³ A tagállami SOLVIT-központok általában egy-két embert foglalkoztatnak. Ennél nagyobb létszámú team a nagyobb tagállamok esetében, illetve akkor fordul elő, ha egy-egy munkatárs nem csak a SOLVIT-rendszerrel kapcsolatos feladatokat látja el.

⁷⁴ A SOLVIT-ajánlás IV. 2. pontja alapján annak érdekében, hogy a SOLVIT-központok teljesíthessék feladataikat, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a SOLVIT-központok elegendő és megfelelően képzett, gyors és átlátható kommunikáció biztosítására képesek, több mint egy uniós nyelvet operatív szinten használó személyi állománnyal; az ügyek független jogi értékelését lehetővé tevő, megfelelő jogi szakértelemmel vagy az uniós jog alkalmazása terén releváns tapasztalattal rendelkezzenek.

munkatárssal; korábban⁷⁵ a Külügyminisztérium szervezeti rendszerében foglalt helyet.⁷⁶ A SOLVIT Magyarországnak nincs jogi személyisége, alapító okirata.

3.1.5. A SOLVIT-eljárás

A polgárok és vállalkozások belső piaci jogának gyakorlásával kapcsolatos egy-egy probléma megoldása mindig két tagállam közreműködésével történik, egy átlátható folyamat⁷⁷ keretében.

Minden ügyet két SOLVIT-központnak, a hazainak és az ügyvivőnek kell kezelnie. A hazai központ („home”) a kérelmezőhöz legszorosabban kapcsolódó SOLVIT-központ, például az állampolgárság, a lakóhely, a letelepedés helye vagy a kérelmező szóban forgó jogai megszerzésének helye alapján. Az ügyvivő központ („lead”) pedig azon tagállam SOLVIT-központja, amelyben a belső piacot szabályozó uniós jog feltételezett megsértése megtörtént.⁷⁸ A munkaerő tipikus irányú vándorlása folytán a kelet-európaiak inkább „hazai” központokként működnek, míg a nyugat-európaiak „ügyvivő” központok; vagy kiegyenlített a két funkciójuk. Adott, konkrét ügyekben a hazai és az ügyvivő központnak transzparens módon kell együttműködnie a kérelmezők problémáinak gyors megoldása érdekében.

A hatékony ügyintézkést segíti, hogy a hazai és az ügyvivő központ megállapodik abban, hogy az egymás közti kommunikációban milyen nyelvet használnak. A tagállami SOLVIT-központok munkatársai jellemzően személyesen is ismerik egymást az évente két alkalommal megrendezésre

⁷⁵ 2014. június 6-áig.

⁷⁶ A kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet (ügynevezett Statútum-rendelet) rendelkezései alapján a belső piaccal kapcsolatos ügyek az Igazságügyi Minisztériumba kerültek. A 82. § (8) bekezdés *ce*) pontja alapján a miniszter az igazságügyért való felelőssége keretében ellátja az EU egységes belső piacának hatékony működéséhez szükséges, belső piaci koordinációval kapcsolatos feladatokat, működteti a belső piaci problémamegoldó központot (SOLVIT), valamint a belső piaci információs rendszert és a Szolgáltatási Notifikációs Központot.

⁷⁷ A SOLVIT-ajánlás V. pontja.

⁷⁸ Lásd: a SOLVIT-ajánlás I. B. 7. és 8. pontja.

kerülő workshopoknak⁷⁹ köszönhetően, amelyek – edukatív jellegük mellett – a kapcsolatépítés, networking szempontjából is hasznosak. A nyelvválasztás során tekintettel vannak arra, hogy az informális kapcsolatokon keresztül a lehető leggyorsabban oldják meg a kérelmezők problémáját, illetve arra is, hogy a későbbiekben az ügyintézésről jelentést kell majd tenniük.

A Bizottság által működtetett adatbázisban szerepelnek a beérkezett problémák, az érintett SOLVIT-központok által elvégzett értékelések, a megtett lépéseket és a javasolt megoldásokat tartalmazó bejegyzések. A strukturális problémákat felvető ügyeket ilyenként külön meg kell jelölni az adatbázisban. Ennek az az oka, hogy ezeket az Európai Bizottság következetesen nyomon kívánja követni.

A SOLVIT-ajánlás III. 1. pontja szerint a SOLVIT-központoknak elérhetőnek kell lenniük telefonon vagy e-mailen keresztül, és késedelem nélkül válaszolniuk kell a hozzájuk intézett megkeresésekre.

A hazai központnak nyilvántartásba kell vennie minden beérkezett problémát függetlenül attól, hogy az SOLVIT-ügynek minősíthető-e, vagy sem.

Magyarországon jellemzően a kormányhivatalok küldenek megkereséseket a SOLVIT-központnak, amely tájékoztatást ad arról, hogy az adott ügyben tud-e segítséget nyújtani, és ha igen, milyen dokumentumokra van szükség a további ügyintézéshez. Ha a küldött iratok alapján valószínűsíthető az uniós jogsértés, a központ beregisztrál az adatbázisba. Ilyenkor az ügyfél már nem a problémáról tájékoztatást nyújtó kormányhivatal (vagy egyéb szerv) lesz, hanem az állampolgár, akinek az ügye uniós, belső piaci szabályozással kapcsolatos jogsértést vetett fel. A regisztráció során a legördülő menüsorokban rögzíteni kell a bepanaszolt hatóságot, az érintett jogterületet, az alkalmazandó elsődleges vagy másodlagos jogforrást, limitált karakterszámban a tényállást és azt, hogy milyen ügykimenetet vár a SOLVIT-központ és a kérelmező (például hogy a másik tagállam egy adott hatósága adjon ki valamely igazolást). Opcionálisan kitölthető rovatban fel

⁷⁹ A 3 napos workshopokat őszi és tavasszal rendezik. A tavaszi Brüsszelben szokott lenni, az ősziéket mindig más tagállam ad otthont. 2017-ben Budapesten tartották. Minden tagállamból eljöttek Magyarországra, a szervezők kifejezetten hasznosnak, hatékonynak, előremutatónak, gyümölcsözőnek értékelték azt. Az ilyen sok tagállamot tömörítő intézményekben szinte példa nélküli az a harmonikus együttműködés, amelynek segítségével konszenzusra tudtak jutni a tagállami SOLVIT-központok arról, hogy a SOLVIT-ra vonatkozó rendelkezéseket rendeleti szintre kellene emelni; ezenkívül egységes álláspontot tudtak kialakítani a jövőbeli szabályozás részletkérdései tekintetében is.

lehet tüntetni olyan korábbi jogeseteket, amelyek alátámaszthatják az adott ügy kérelmező számára kedvező megítélését. A rögzített adatok mellé mellékletként csatolni kell minden releváns dokumentumot. Azt követően, hogy a hazai központ SOLVIT-ügyként befogadta a panaszt, teljes aktát kell összeállítania, és átfogó jogi elemzést kell végeznie a problémáról, mielőtt azt az ügyvivő központnak továbbítja. Jellemző, hogy a jó informális kapcsolatoknak köszönhetően a hivatalos értesítés előtt már e-mailben kommunikálnak a SOLVIT-központok ügyintézői az adott ügyről. Az ügyvivő központ automatikus értesítést kap e-mailben a kapott feladatról. Eldöntheti, hogy befogadja-e a küldött ügyet, vagyis a SOLVIT-ügy megnyílik-e. Ha nem fogadja be, azt meg kell indokolnia. Ez jellemzően akkor fordul elő, ha nem merül fel uniós jogsértés, hiányos a kérelem, vagy az adott ügyben már bírósági eljárás van folyamatban (keresetlevelet nyújtottak már be). A kérelmezőnek egy héten belül meg kell kapnia a kérdésére adott első választ. „Ha a SOLVIT-ügy nem nyílik meg, a kérelmezőt tájékoztatni kell arról is, hogy milyen egyéb módokon járhat el a problémája megoldása érdekében, ezen belül arról, hogy a probléma milyen egyéb releváns információs vagy problémamegoldó hálózatnak vagy nemzeti illetékes hatóságnak jelezhető vagy továbbítható.”⁸⁰ Ha a SOLVIT azt tanácsolja a kérelmezőnek, hogy éljen panasszal az Európai Bizottságnál, ösztönöznie kell arra, hogy a hivatkozási szám megadásával és az eljárás rövid összefoglalásával hivatkozzon a SOLVIT-eljárásra. Ideális esetben az ügyvivő SOLVIT-központ felveszi a saját tagállambeli hatósággal a kapcsolatot, és megoldják az ügyet. Az ügyvivő SOLVIT-központ munkatársa ezután feltölti a megoldást a Bizottság által üzemeltetett felületre. A hazai SOLVIT-központ ezt látva a saját tagállami hatóságával egyeztetve eldönti, hogy elfogadja-e a kínált megoldást. Az ügyfelet ezekről a lépésekről a hazai SOLVIT-központ munkatársa folyamatosan tájékoztatja. Ha a SOLVIT eredményes megoldást talál, tájékoztatnia kell a kérelmezőt arról, hogy mit kell tennie a javasolt megoldás végrehajtása érdekében.

Az ügy megnyitását követő 10 héten belül kell megoldást nyújtani a kérelmező számára. A 70 napos ügyintézési határidő egy alkalommal, további 30 nappal meghosszabbítható; ilyenkor a SOLVIT-ügy nyitva marad, erről a kérelmezőt tájékoztatni kell. A meghosszabbítás a gyakorlatban csak akkor jellemző, ha attól eredmény várható, vagyis a megoldás a küszöbön áll,

⁸⁰ SOLVIT-ajánlás III. 3.

vagy ha strukturális problémáról van szó. A határidők betartását az online felületen határidő-számláló segíti.

A kérelmezőt tájékoztatni kell a SOLVIT-ügyintézés informális és ingyenes jellegéről, az alkalmazandó eljárásokról és a határidőkről. A tájékoztatásnak arra is ki kell terjednie, hogy milyen egyéb lehetséges jogorvoslati eszközök léteznek; arra, hogy a SOLVIT-ügykezelés nem halasztó hatályú a nemzeti hatósági fellebbezési határidők tekintetében; valamint hogy a SOLVIT által kínált megoldások ellen nincs helye fellebbezésnek.

A SOLVIT-ot igénybe vevő uniós polgárok és vállalkozások számára fontos garanciális szabály a bizalmas adatkezelés. A panasz során az ügyfelek által a SOLVIT Magyarországhoz eljuttatott személyes adatokat az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény rendelkezéseinek megfelelően kezelik. Egy-egy konkrét ügyben nem érintett SOLVIT-központnak és az Európai Bizottságnak csak az adott ügygel kapcsolatos anonimizált információk áttekintését kell biztosítaniuk. A felmerült probléma megoldásának megkönnyítése érdekében a hazai központnak általában fel kell fednie az ügyvivő központ előtt a kérelmező kilétét. Erről a kérelmezőt előzetesen tájékoztatni kell, és biztosítani kell számára azt, hogy ezt a lehetőséget elutasítsa. Ebben az esetben a kérelmező kiléte nem fedhető fel. A SOLVIT által folytatott eljárások során a kérelmező által szolgáltatott információkat az ügyvivő központ és a panasz által érintett közigazgatási hatóságok csak az ügy megoldásának céljára használhatják fel. Nemcsak a személyes, hanem a bizalmas üzleti adatok védelmét is biztosítani kell. Garanciális szabály, hogy az ügyek csak a kérelmező beleegyezésével továbbíthatók másik problémamegoldó hálózathoz vagy szervezethez. Az egyes SOLVIT-ügyekhez kapcsolódó személyes adatokat az ügy lezárását követő 18 hónap eltelte után a belső piaci információs rendszerben hozzáférhetetlenné kell tenni, de a SOLVIT-ügyek anonimizált leírásait megőrzi a SOLVIT-adatbázisban. Ezek az adatok jelentéstételi, szakpolitika-fejlesztési és statisztikai adatszolgáltatási célokra használhatók fel jogszerűen.

3.1.6. A SOLVIT együttműködése más hálózatokkal és kapcsolattartási pontokkal

A SOLVIT-központoknak együtt kell működniük más európai és nemzeti információs és segítségnyújtási hálózatokkal. Ilyenek például az Európa

Önökért, az Európa Önökért Tanácsadó Szolgálat, a Europe Direct, az Enterprise Europe Network, az Európai Fogyasztói Központok Hálózata, az EURES, a Fin-net és az Ombudsmanok Európai Hálózata. Emellett a szociális biztonsági kérdéseket érintő ügyek eredményes kezelése érdekében a szociális biztonsági koordinációval foglalkozó adminisztratív bizottság megfelelő nemzeti tagjaival is jó munkakapcsolatot kell kialakítaniuk és ápolniuk. A nemzeti EU Pilot kapcsolattartási pontokkal szintén együtt kell működniük.⁸¹

3.1.7. A SOLVIT értékelése

A SOLVIT-rendszer kialakítása elsősorban az egyes konkrét ügyek megoldását biztosítja, de emellett hozzájárul a hatóságoknak a belső piacot érintő uniós jognak való megfeleléséhez, a magasabb szintű uniós jogkövetéshez is. A SOLVIT-ajánlás szerint a rendszer a létrehozása óta eltelt időben jelentősen fejlődött, ami mind az ügyek számában,⁸² mind az ügytípusok bővülése terén megmutatkozik. A SOLVIT teljesítményértékeléséről szóló 2017-es jelentés⁸³ szerint 15 év alatt a kezdeti havi ötről kb. havi 200-ra emelkedett az ügyek száma. 2016-ban a SOLVIT összesen 2414 ügygel foglalkozott, ebből Magyarországon 718 volt.⁸⁴ 2017-ben ez a szám a magyar központban

⁸¹ SOLVIT-ajánlás IX. pontja.

⁸² 2013-ban tízszer annyi ügyet kezelt, mint 10 évvel korábban.

⁸³ *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on the Reinforcement of SOLVIT: Bringing the benefits of the Single Market to citizens and businesses* (2017). SWD (2017) 210 final.

⁸⁴ Magasan a legtöbb ügy családtámogatással volt kapcsolatos (612 db), de a SOLVIT elé került munkanélküli-ellátást érintő (34 db), nyugdíjjal kapcsolatos (25 db), egészségügyi ellátást érintő (15 db) ügy is. Előfordultak még megkeresések az alábbi témakörökben: tartózkodási jog (11 db), diplomaelismerés (7 db), adózás (3 db), gépjármű (3 db), szolgáltatások (2 db), munkavállalás (1 db), egyéb (8 db).

428-ra⁸⁵ csökkent.⁸⁶ Magyarország messze a legtöbb ügyet a német társintézménnyel való együttműködés kapcsán segít megoldani. Ezenkívül számos osztrák, egyesült királyságbeli, ír, olasz és román⁸⁷ ügy is van. A SOLVIT elé kerülő ügyek döntő többsége, 89%-a sikeresen megoldódik, és igen rövid időn belül, átlagosan kilenc hét alatt. Az ügy lezárását követően fel kell kérni a kérelmezőt arra, hogy értékelje a SOLVIT ügykezelési munkáját. Nem meglepő a fenti eredmények alapján, hogy a SOLVIT-központok segítségét igénybe vevők elégedettek voltak a hálózat munkájával. Mindazonáltal nem minden SOLVIT-központ rendelkezik egyformán jó ellátottsággal, és nem mindegyik hasonlóan jól pozicionált. Az egyes tagállami központok esetében az ügyek befogadása és az általuk nyújtott szolgáltatások szintje tekintetében ugyancsak vannak eltérések. Kihívást jelent még az is, hogy sok olyan uniós polgár és vállalkozás, amelynek ugyan tudna a SOLVIT segítséget nyújtani, mivel nem tud létezéséről, el sem jut ahhoz.

A SOLVIT-központok az esetek kb. 90%-ában az állampolgárok panaszait oldották meg, a cégek ügyeivel sokkal kevesebbet foglalkoztak. Ez érthető is, hiszen a magánszemélyek mögött jellemzően nincs professzionális jogi támogató, a vállalkozásokat viszont segítik vállalati jogászok vagy ügyvédi irodák; illetve a cégek számára a SOLVIT 10 hetes ügyintézési határideje soknak számít. A vállalati ügyek bővítése mindazonáltal fontos célkitűzése a hálózatnak.⁸⁸

⁸⁵ Az ügyek témakörönkénti eloszlása az alábbi volt: családtámogatás (239 db), nyugdíj (66 db), munkanélküli-ellátás (66 db), tartózkodási jog (19 db), diploma-elismerés (15 db), gépjármű (12 db), egészségügyi ellátás (9 db), áruk szabad áramlása (2 db), adózás (1 db), munkavállalás (1 db), egyéb (10 db).

⁸⁶ Ennek oka, hogy a SOLVIT Magyarország ügyforgalmának jelentős hányadát kitevő, a német családi pótlék iránti kérelmek elbírálásának elhúzódásával kapcsolatos panaszok jelentősen csökkentek, mivel az illetékes német hatóságnál egy átszervezés révén lényegesen hatékonyabban tudják ezeket az ügyeket intézni.

⁸⁷ A román SOLVIT-központtal való együttműködés során a Romániából Magyarországra áttelepült magyarok nyugdíjazásához szükséges, a szolgálati idő román hatóságok általi igazolása a cél.

⁸⁸ E célkitűzést a 2017-ben Budapesten megrendezett workshopon is megfogalmazták.

3.2. A belső piaci információs rendszer (IMI)

3.2.1. Az IMI funkciói

Az IMI egy 2008 óta működő, IT-alapú informatikai rendszer, egy olyan információs hálózat, amely az Európai Gazdasági Térség hatóságait, közigazgatási szerveit kapcsolja össze annak érdekében, hogy elősegítse a tagállamok hatóságainak határokon átnyúló együttműködését. Lehetővé teszi, hogy a nemzeti, regionális vagy helyi közigazgatási szervek beazonosítsák, megtalálják a másik tagállamban működő partnerhatóságait, és hogy ezekkel információkat cserélhessenek. Az IMI többnyelvű elektronikus eszköz, amely könnyebbé és gyorsabbá teszi az igazgatási együttműködést, csökkentve ezáltal azokat a költségeket, amelyek a késedelemből erednének. A polgárok és vállalkozások így könnyebben ki tudják aknázni a belső piacon rejlő lehetőségeket.

Az IMI kapcsolatot teremt a tagállamok illetékes partnerhatóságai között. Az IMI-t megtervező szakemberek a rendszert úgy alakították ki, hogy az minél hatékonyabban segítse a belső piacra vonatkozó jogszabályok végrehajtását szolgáló igazgatási együttműködést.

Az IMI hatályát a rá vonatkozó rendelet⁸⁹ 3. cikke határozza meg. Az IMI-t az információk, többek között a személyes adatok IMI-szereplők körében történő cseréjére és ezen információk kezelésére, a mellékletben felsorolt jogi aktusok által előírt igazgatási együttműködés vagy a 4. cikk szerint végrehajtott kísérleti projekt tárgyát képező igazgatási együttműködés céljából kell alkalmazni. Ezen uniós jogi aktusok felsorolása az IMI-rendelet mellékletében található. Ezen belső piacra vonatkozó jogszabályok közül az egyik legfontosabb a szakmai képesítések elismeréséről szóló irányelv.⁹⁰ Az IMI mindazon szakmák tekintetében biztosítja az információcserét, amelyekre a leginkább jellemző a munkavállalói mobilitás. Ilyen foglalkozások például a tanári, orvosi, gyógytornászi, gyógyszerészi, építész hivatás. A szolgáltatási irányelv⁹¹ ugyancsak fontos, belső piacra vonatkozó norma.

⁸⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-i 1024/2012/EU rendelete a belső piaci információs rendszer keretében történő igazgatási együttműködésről és a 2008/49/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: IMI-rendelet); (EGT-vonatkozású szöveg); (HL L 316, 2012.11.14., 1.).

⁹⁰ A szakmai képesítések elismeréséről szóló 2005/36/EK irányelv (HL L 255., 2005. 09. 30., 22.).

⁹¹ A belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK irányelv (HL L 376., 2006. 12. 27., 36.).

Ez a jogszabály arra kötelezi a hatóságokat, hogy a külföldi hatóságokkal együttműködve felügyeljék a határokon átvitelű szolgáltatási tevékenységet végző, és a másik országban letelepedett szolgáltatókat. Az IMI-rendelet 4. cikk (1) bekezdése szerint a Bizottság kísérleti projektek keretében értékelheti, hogy az IMI hatékony eszköz lenne-e a mellékletben fel nem sorolt uniós jogi aktusok igazgatási együttműködésre vonatkozó rendelkezéseinek végrehajtására.⁹² Az IMI-rendeltetése a hatóságok közötti együttműködés könnyebbé tétele. Az IMI-rendelet melléklete ezeken kívül tartalmazza a betegjogok érvényesítéséről szóló irányelvet,⁹³ az euró készpénz euróvezetethez tartozó tagállamok közötti, határon átnyúló, üzletszerű közúti szállításáról szóló irányelvet,⁹⁴ valamint a SOLVIT alkalmazásának alapelveiről szóló bizottsági ajánlást.⁹⁵

3.2.2. Jogszabályi háttér

Az egységes piac jobb irányítása nagyobb fokú adminisztratív együttműködés révén: Stratégia a belső piaci információs rendszer (IMI) kiterjesztésére és fejlesztésére című, 2011. február 21-ei közleményében az Európai Bizottság az IMI más uniós jogi aktusokra való lehetséges kiterjesztésének tervét vázolta fel. Az *Egységes piaci intézkedéscsomag – Tizenkét mozgatórugó a növekedés serkentéséhez és a bizalom növeléséhez – Együtt egy újfajta növekedésért* című, 2011. április 13-ai bizottsági közlemény ugyancsak hangsúlyozta az IMI fontosságát a résztvevők közötti együttműködés erősítése terén, hozzájárulva ezzel az egységes piac jobb irányításához. Ezen előzmények után 2012. decemberben hatályba lépett az IMI-rendelet, amely egyértelmű jogszabályi kereteket biztosít az IMI-rendszer számára. Az IMI alkalmazásának uniós jogalapja elsődlegesen meghatározza a rendszer felépítését és működését.

⁹² IMI-rendelet 4. cikk (1) bekezdés.

⁹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011. március 9-i 2011/24/EU irányelve a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről.

⁹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011. november 16-i 1214/2011/EU rendelete az euró készpénz euróvezetethez tartozó tagállamok közötti, határon átnyúló, üzletszerű közúti szállításáról.

⁹⁵ A Bizottság 2001. december 7-i ajánlása a „SOLVIT” – belső piaci problémamegoldó hálózat alkalmazásának alapelveiről.

A belső piaci információs rendszer hazai működéséről és az abban való részvétel szabályairól, valamint a belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv szerinti bejelentési kötelezettség teljesítéséről szóló 354/2013. (X. 7.) Korm. rendelet az IMI magyarországi alkalmazásának jogalapját adja.

3.2.3. *Hogyan működik az IMI?*

3.2.3.1. Az IMI szereplői

Az IMI működtetésében több szereplő: az illetékes hatóság(ok), az IMI-koordinátor(ok),⁹⁶ az Európai Bizottság, valamint az uniós szervek, hivatalok és ügynökségek vesznek részt. A hatóságok az IMI végfelhasználói. Ezek olyan közigazgatási szervek, amelyek hatáskörébe az Európai Unió egységes belső piacával kapcsolatos jogszabályok alkalmazása tartozik. A rendszerbe regisztrálni kell ezeket az intézményeket, amelyek nemzeti, regionális vagy helyi illetékességűek is lehetnek. Az IMI-rendszer szereplői másrészt az IMI-koordinátorok. A tagállamok feladata, hogy a nemzeti IMI-koordinátorokat – tagállamonként 1 fő⁹⁷ – kijelöljék. A tagállami IMI-koordinátorok leggyakrabban egy minisztériumhoz tartoznak. Így van ez Magyarországon is, ahol a SOLVIT-központhoz hasonlóan az Igazságügyi Minisztérium munkatársa végzi ezeket a feladatokat, ugyancsak a Statútum-rendelet alapján. A nemzeti IMI-koordinátorok feladata, hogy saját országukban problémamentesen működjön a rendszer. A Bizottság mint harmadik szereplő felelős az IMI-t működtető szoftverért és az informatikai infrastruktúráért. Ezenkívül a nemzeti IMI-koordinátorok számára információs segítségnyújtó szolgálatot működtet és képzéseket szervez, irányítja és támogatja az IMI-koordinátorok szervezetét, közreműködik annak elősegítésében, hogy a rendszert minél több területen alkalmazni lehessen, valamint statisztikai jelentéseket készít a rendszer használatával kapcsolatban.

⁹⁶ Az IMI-koordinátor angol nyelvű rövidítése: NIMIC.

⁹⁷ Mivel a nemzeti IMI-koordinátorok feladataikat részben delegálhatják is, ezért további koordinátorok is regisztrálhatók.

2017-ben összesen 7864 hatóság⁹⁸ volt regisztrálva az IMI-ben, ebből 89 magyar.⁹⁹

3.2.3.2. Munkafolyamatok az IMI-ben

A belső piaci információs rendszer érdekessége, hogy az előre lefordított típuskérdéseknek és -válaszoknak, valamint egyes nyelvek esetében szabad szövegek gépi fordításának köszönhetően az anyanyelvükön kommunikálhatnak egymással a rendszert használó hatóságok.

Az IMI-rendszer az európai hatóságok által működtetett nyilvántartásokat egy jegyzékben tünteti fel. Ezek között kereskedelmi nyilvántartások, de ügyvédi névjegyzékek is megtalálhatók. A jegyzékből közvetlen link vezet az interneten hozzáférhető nyilvántartásokhoz.

A tagállami hatóság első lépésként az IMI többnyelvű keresőfunkciójának segítségével azonosítja a másik tagállamban működő partnerhatóságot, majd létrehozza a kérését úgy, hogy az anyanyelvén megjelenített kérdések közül kiválasztja a céljának megfelelőt. Szabad szövegű megjegyzést is tehet, és dokumentumokat is csatolhat kéréséhez. Ezeket elküldi a másik tagállam partnerhatóságának, amelynek felhasználói saját anyanyelvükön olvashatják a hozzájuk beérkező kérést. Az IMI-ben nyomon követhető a kérések életútja, így ellenőrizni lehet, hogy egy adott kérés életpályájának melyik szakaszában jár. A partnerhatóság felhasználói a saját nyelvükön adnak választ, amelyet a kérdést intéző a saját anyanyelvén olvashat.

Az IMI segítségével értesítések, tájékoztatások, riasztások küldhetők egyszerre több tagállam hatóságainak és az Európai Bizottságnak. Az ilyen, többszereplős információcsere során, ha például egy szolgáltató tevékenysége veszélyt jelenthet az emberek egészségére és biztonságára, a szolgáltatási irányelv alapján a tagállamoknak riasztást kell küldeniük egymásnak.

Az IMI tervezésénél fontos szempont volt az adatvédelem. Az egyes esetekkel kapcsolatos személyes adatokat csak az ügyben illetékes személyek ismerhetik meg. A személyes adatok feldolgozása kizárólag a rendeltetési célnak megfelelően történik. Az IMI lényegesen magasabb szintű

⁹⁸ Az Európai Bizottság honlapján 2017. június 30-ai adat szerint még 7812 hatóság volt regisztrálva. Lásd: http://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/statistics/index_hu.htm#-maincontentSec6 (A letöltés ideje: 2018. 01. 08.)

⁹⁹ 2014-ben 81, 2015-ben 86, 2016-ban 87 regisztrált magyar hatóság volt. (Forrás: magyar IMI-koordinátor, Igazságügyi Minisztérium.)

védelmet és biztonságot kínál, mint az információcsere egyéb módszerei, például a postai levél, a telefon, a fax vagy az elektronikus levél. Az ügyek lezárását követően meghatározott idő elteltével a személyes adatokat automatikusan törli a rendszer.

3.2.4. Az IMI értékelése

A megkeresett hatóságok általánosságban az összes beérkező kérés 60%-át két héten belül megválaszolják.¹⁰⁰ Az Európai Bizottság kérdőíves felmérése¹⁰¹ azt vizsgálta, hogy az IMI felhasználói szerint mennyire működik jól, mennyire felhasználóbarát a belső piaci információs rendszer, miben látják előnyeit. Az Európai Bizottság értékelése¹⁰² szerint az országos és helyi hatóságok között nagy különbség tapasztalható a felhasználás gyakorisága tekintetében. Míg az országos szintű hatóságok 48%-a havonta legalább egyszer igénybe veszi az IMI-t, addig a regionális és helyi hatóságoknak csak 18%-a használja ilyen gyakorisággal. A válaszadók 79%-a szerint könnyű az IMI segítségével az értesítéseket létrehozni és kiküldeni. 78% azoknak az aránya, akik egyszerűnek ítélik az értesítések véleményezését. A gyakori felhasználók körében az elégedettségi szint még ennél is magasabb: 84%. Majdnem 80% úgy véli, hogy az IMI segítségével azonosítani lehet a más országokban működő partnerszervezeteket. A legtöbb válaszadó elégedett a különböző jogterületekkel kapcsolatban rendelkezésre álló kérdéscsoportokkal. A „Szakmai képesítések” és a „Szolgáltatások” jogterület felhasználóinak 69%-a, a „Betegjogok” jogterület felhasználóinak 68%-a fejezte ki elégedettségét. A tetszési index ugyanakkor a „Munkavállalók kiküldetése” kérdéscsoport vonatkozásában alacsonyabb, 62%-os volt. A felmérés eredményei nyomán az Európai Bizottság azt tervezi, hogy javítani fogja a hatóságok keresését biztosító funkciót, át fogja dolgozni a kérdéscsoportokat, javítani fog a kérdések és válaszok megjelenítésén, amelynek révén a felhasználók könnyebben rá tudnak találni az általuk felhasználni kívánt kérdésekre; illetve a Bizottság és a tagállamok a jövőben

¹⁰⁰ Lásd: <http://ec.europa.eu/imi-net> (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

¹⁰¹ A kiküldött kérdőívet 2332 regisztrált felhasználó küldte vissza kitöltve, ami kb. 20%-os válaszadási arányt jelent.

¹⁰² Lásd: http://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/_newsletter/issue6/index_hu.htm (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

is népszerűsíteni fogják az IMI-honlap használatát és magát a belső piaci információs rendszert.

2014-ben a magyar hatóságok által küldött megkeresések száma 71, 2015-ben 91, 2016-ban pedig 103 volt. A magyar hatóságokhoz ennél sokkal nagyobb számban érkeztek megkeresések ugyanebben az időszakban: 2014-ben 382, 2015-ben 402, 2016-ban pedig 513.¹⁰³

Az IMI Magyarországon az uniós átlaghoz képest mind az öt mért mutató tekintetében jobban teljesített 2016-ban, illetve javult – a 2015-ben mért ugyanazon mutatók tekintetében – saját magához képest is a teljesítménye. 2016-ban az 1 héten belül elfogadott megkeresések aránya Magyarországon 89%, az uniós átlag 82% volt. A hatóságok által kölcsönösen elfogadott határidőt Magyarországon az esetek 88%-ában tartották be, míg ugyanezen tekintetben az uniós átlag 79% volt. Míg Magyarországon a kérések megválaszolásának átlagos időtartama 12 nap volt 2016-ban, addig az uniós átlag 15 nap. A társhatóságok elégedettsége Magyarországgal 94%-os volt, e tekintetben az uniós átlag 90%-ot mutatott. Míg a társhatóságok elégedettsége a megkeresések megválaszolására irányuló magyarországi erőfeszítéssel 94% volt, addig az uniós átlag csak 88%.¹⁰⁴

Az IMI-vel kapcsolatos statisztikák az Európai Bizottság honlapján találhatóak.¹⁰⁵

4. A fogyasztóvédelem területén megvalósuló, hatóságok közötti együttműködés az Európai Unióban (Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat – CPC Network)

4.1. A fogyasztók és a belső piac védelme

A fogyasztói kiadások az EU GDP-jének több mint felét teszik ki, és az európai gazdaság alapvető hajtóerejeként szolgálnak. „Az uniós fogyasztóvédelmi politika a fogyasztók helyzetének javításával és az egységes piac

¹⁰³ Forrás: magyar IMI-koordinátor, Igazságügyi Minisztérium.

¹⁰⁴ Lásd: az Európai Bizottság által közzétett belső piaci eredménytábla. Elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_by_member_state/hungary/index_en.htm#maincontentSec4 (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

¹⁰⁵ Lásd: http://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/statistics/index_hu.htm#maincontentSec6 (A letöltés ideje: 2018. 01. 12.)

íránti bizalom növelésével jelentősen elősegítheti a gazdasági növekedést az Európai Unióban.”¹⁰⁶

A fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló 2006/2004/EK rendelet¹⁰⁷ (úgynevezett CPC- vagy együttműködési rendelet) elfogadásával megerősítették a fogyasztók gazdasági érdekeivel kapcsolatos uniós jogszabályok végrehajtását annak érdekében, hogy az eladók és a szolgáltatók az EU-n belüli áttelepülésükkel ne kerülhessék el a végrehajtásra irányuló kísérleteket. A hatékony végrehajtás hiánya a jogkövető eladók és szolgáltatók számára a verseny torzulását eredményezi. A határokon átnyúló esetekben fennálló végrehajtási nehézségek emellett aláássák a fogyasztók belső piacba vetett bizalmát is.¹⁰⁸ Ezeket a fogyasztók érdekeinek védelmét szolgáló jogszabályokat (a tagállamok belső jogrendjébe megfelelően átültetett irányelveket és rendeleteket, összesen 19 darabot) az együttműködési rendelet melléklete tartalmazza. Köztük van például a megtévesztő és összehasonlító reklámról szóló,¹⁰⁹ a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatáról szóló, 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv,¹¹⁰ az e-kereskedelemmel kapcsolatos irányelv,¹¹¹ a szervezett utazási formákról szóló irányelv,¹¹² utasjogokról

¹⁰⁶ A Bizottság jelentése (2014. július 1.) az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (a fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló rendelet) alkalmazásáról [COM (2014) 439 final], 1.

¹⁰⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/2004/EK rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről, HL L 364., 2004. 12. 09., 1.

¹⁰⁸ 2006/2004/EK rendelet (2) preambulumbekzdés.

¹⁰⁹ A megtévesztő és összehasonlító reklámokról szóló, 2006. december 12-i 2006/114/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 376., 2006. 12. 27., 21.).

¹¹⁰ HL L 149., 2005. 06. 11., 22.

¹¹¹ A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, HL L 178., 2000. 07. 17., 1.

¹¹² A szervezett utazási formákról szóló, 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv, HL L 158., 1990. 06. 23., 59.

szóló rendeletek,¹¹³ vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló irányelv.¹¹⁴

4.2. A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat

4.2.1. A hálózat célja

Az együttműködési rendelet (6) preambulumbekzdése deklarálja, hogy a fogyasztók Európai Unión belüli jogsértésektől való védelme megkívánja a végrehajtásra hatáskörrel rendelkező hatóságok közötti hálózat létrehozását EU-szerte, amely hatóságoknak legalább közös vizsgálati és végrehajtási jogkörökkel kell rendelkezniük annak érdekében, hogy az együttműködési rendeletet hatékonyan alkalmazzák, és megakadályozzák, hogy az eladók és a szolgáltatók az EU-n belül jogsértéseket kövessenek el. A fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok és az Európai Bizottság közötti együttműködés a Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat („Consumer Protection Cooperation Network” vagy „CPC Network”)¹¹⁵ keretében történik. A 2006/2004/EK rendelet 10. cikke alapján az Európai Bizottság egy elektronikus adatbázist (és a hozzá kapcsolódó internetalapú informatikai rendszert, a Fogyasztóvédelmi Együttműködési Rendszert („Consumer Protection Cooperation System” – CPCS) működtet, amelyben tárolja és feldolgozza a rendelet 7–9. cikke alapján neki átadott információkat. Ehhez az adatbázishoz tájékozódás céljából kizárólag a hatáskörrel rendelkező hatóságok férhetnek hozzá.

¹¹³ A visszautasított beszállás és légi járatok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról szóló, 2004. február 11-i 261/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL L 46., 2004. 02. 17., 1.); Az Európai Parlament és a Tanács 2010. november 24-i 1177/2010/EU rendelete a tengeri és belvízi közlekedést igénybe vevő utasok jogairól (HL L 334., 2010. 12. 17., 1.); Az Európai Parlament és a Tanács 2011. február 16-i 181/2011/EU rendelete az autóbusszal közlekedő utasok jogairól (HL L 55., 2011. 02. 28., 1.)

¹¹⁴ Az üzlethelyiségeken kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv (HL L 372., 1985. 12. 31., 1.).

¹¹⁵ Az együttműködés nem csak az EU tagállamaira, de az Európai Gazdasági Térség országaira, így Izlandra, Liechtensteinre és Norvégiára is kiterjed.

4.2.2. Hatáskörrel rendelkező hatóságok és összekötő hivatalok

Minden tagállamnak ki kellett jelölnie a 2006/2004/EK rendelet alkalmazásáért felelős, hatáskörrel rendelkező hatóságokat és az összekötő hivatalt.¹¹⁶ Hatáskörrel rendelkező hatóság lehet minden országos, regionális vagy helyi szinten létrehozott, a fogyasztók érdekeinek védelmét szolgáló jogszabályok végrehajtására hatáskörrel rendelkező hatóság.¹¹⁷ Összekötő hivatal az a kijelölt tagállami hatóság, amely hatáskörrel rendelkezik a 2006/2004/EK rendelet adott tagállamban való alkalmazásának összehangolására.¹¹⁸ A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat ezeknek a tagállami szervezeteknek (a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak és az illetékes hivataloknak) az együttműködésén alapul. Az Európai Bizottság az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzéteszi és frissíti az összekötő hivatalok és a hatáskörrel rendelkező hatóságok listáját.¹¹⁹ A hatáskörrel rendelkező hatóságok hálózata jelentősen bővült a kezdeti időszakhoz képest. Ennek az a fő oka, hogy az együttműködési rendelet tárgyi hatályát fokozatosan bővítik azzal, hogy a mellékletét újabb és újabb uniós jogszabályokkal egészítik ki.

A különböző tagállamok eltérő módszereket alkalmaznak az együttműködési rendelet nemzeti végrehajtására. Az ágazatspecifikus feladatokat vagy egy hatóságra telepítik, vagy több hatóság között felosztják. Szövetségi államokban regionális hatóságok között is eloszthatják.

A magyar rendszert 2006-ban alakították ki. Jogszabályi alapja a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló 2006/2004/EK rendelet végrehajtásához szükséges egyes intézkedésekről szóló 2083/2006. (IV. 18.) Korm. határozat volt, amely összekötő hivatalként a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséget, a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (NFH) jogelődjét jelölte meg. Hatáskörrel rendelkező hatóságokként több uniós jogszabály tekintetében a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséget és a megyei (fővárosi) fogyasztóvédelmi felügyelőségeket jelölte meg a kormányhatározat, de a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF),¹²⁰ az Országos Rádió és Televízió

¹¹⁶ 2006/2004/EK rendelet 4. cikk (1).

¹¹⁷ 2006/2004/EK rendelet 3. cikk c) pont.

¹¹⁸ 2006/2004/EK rendelet 3. cikk d) pont.

¹¹⁹ 2006/2004/EK rendelet 5. cikk (2).

¹²⁰ A PSZÁF 2000 és 2013 között Magyarország pénzügyi közvetítőrendszerét felügyelő, ellenőrző hatósági feladatokat ellátó, önálló szabályozószerv volt. Amikor 2013. október 1-jén megszűnt, jogköreit a Magyar Nemzeti Bank vette át.

Testület (ORTT),¹²¹ az Országos Gyógyszerészeti Intézet¹²² vagy a GVH is a kijelölt hatáskörrel rendelkező szervek között volt. A GVH például a megtevesztő és összehasonlító reklámozásra, valamint a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra irányuló szabályozás tekintetében rendelkezik hatáskörrel.¹²³ Mivel az NFH a fogyasztóvédelmi hatóság kijelöléséről szóló 387/2016. (XII.2.) Korm. rendelet értelmében 2016. december 31. napjával megszűnt, általános jogutódja, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM), majd 2018-tól az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) lett a magyarországi összekötő hivatal. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 33/2014. (X.10.) NFM utasítás rendelkezései szerint¹²⁴, illetve az Innovációs és Technológiai Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 4/2019. (II. 28.) ITM utasítás¹²⁵ alapján a minisztérium Fogyasztóvédelmi Szolgáltatás-ellenőrzési Főosztálya az európai uniós és nemzetközi feladatai körében látja el az együttműködési rendelet vonatkozásában az összekötő hivatali minőséggel összefüggő adminisztratív feladatokat, kapcsolatot tart a CPC társhatóságok képviselőivel, képviseli a minisztériumot az Európai Bizottságnak az együttműködési rendeletért felelős szakbizottságában, gondoskodik a szakbizottság éves végrehajtási tervében megjelölt tagállami feladatok

¹²¹ 2010-ben a Nemzeti Hírközlési Hatóságot és az ORTT-t összevonták, és létrejött a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH).

¹²² Az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézetéről szóló 28/2015. (II.25.) Korm. rendelet értelmében 2015. március 1-jétől az újonnan felállított Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI) látja el a gyógyszerészeti államigazgatási feladatokat, valamint egyes igazgatási feladatok tekintetében egészségügyi államigazgatási szervként is működik.

¹²³ A rendelet alkalmazása során a GVH által követendő eljárás legfontosabb szabályait a Tptv. XI/B. Fejezete rendezi. A Tptv. 80/H. § (2) bekezdése szerint, ha a 2006/2004/EK rendelet 6. cikke alapján a GVH-t információ beszerzése iránt keresik meg, e célból versenyfelügyeleti eljárást kell indítani, ilyen esetben az eljárás a vizsgálónak a beszerzett információk átadásáról szóló végzésével zárul. A 80/H. § (3) bekezdése alapján, ha a vizsgáló vagy az eljáró versenytanács a 2006/2004/EK rendelet 8. cikke szerinti végrehajtás iránti megkereséssel él, erre hivatkozással az eljárást megszüntetheti. Az együttműködésről szóló rendelet, illetve a CPCS alkalmazásával a GVH több esetben fellépett fogyasztókat érintő közösségi jogsértés további folytatásának megakadályozása érdekében, illetve több alkalommal szereztek be a CPCS-en keresztül olyan adatokat, amelyek hasznosak voltak a GVH előtt folyó eljárásokban. Lásd: www.gvh.hu/fogyasztoknak/nemzetkozi_kitekintes (A letöltés ideje: 2020. 03. 20.)

¹²⁴ Lásd: 2. számú függelék.

¹²⁵ Lásd: 1. számú melléklet.

előkészítéséről, koordinációjáról és végrehajtásáról, az Európai Bizottság irányában fennálló jelentéstételi kötelezettség teljesítéséről (így különösen CPC sweep előkészítése és lefolytatása, szakmai tárgyú megkeresések teljesítéséhez szükséges szakmai munkaanyag összeállítása, segítségnyújtás határon átnyúló, tájékoztatást kérő megkeresések intézéséhez, részvétel szakmai tárgyú projektekben és workshopokon stb.) ellátásában.

4.3. A kölcsönös jogsegély tartalma

A hálózatban részt vevő hatóságok a rendelet által meghatározott eljárási cselekmények végrehajtására jogosultak, ha EU-n belüli jogsértést¹²⁶ tapasztalnak. Ilyen eljárási cselekmények lehetnek az információcsere, a végrehajtás iránti megkeresés vagy a piacfelügyeleti és végrehajtási cselekmények összehangolása. Az együttműködési rendelet ezek részletes szabályait a *Kölcsönös jogsegély* című II. fejezetben adja meg.

Az együttműködési rendelet megkeresés alapján történő információcséről szóló 6. cikke szerint a megkeresett hatóság a megkereső hatóság kérelmére haladéktalanul a megkereső hatóság rendelkezésére bocsát minden lényeges, annak megállapításához szükséges információt, hogy történt-e EU-n belüli jogsértés, illetve hogy fennáll-e a jogsértés elkövetésének alapos gyanúja. A megkeresett hatóság a kért információ összegyűjtése érdekében lefolytatja a megfelelő vizsgálatokat. Ha szükséges, egyéb hatóságokat is segítségül hív, illetve megtesz minden szükséges vagy megfelelő intézkedést. A megkereső hatóság kérelmére a megkeresett hatóság hozzájárulhat, hogy a megkereső hatóság illetékes tisztviselője elkísérje a megkeresett hatóság tisztviselőit vizsgálatuk során.

Az együttműködési rendelet 7. cikke szerinti, megkeresés nélküli információcsere akkor történik, ha valamely hatáskörrel rendelkező hatóság tudomást szerez egy EU-n belüli jogsértésről, vagy alapos gyanú merül fel

¹²⁶ Közösségen (értsd: EU-n) belüli jogsértés a 2006/2004/EK rendelet 3. cikk *b)* pontja alapján minden olyan cselekmény vagy mulasztás, amely ellentétben áll a fogyasztók érdekei védelmét szolgáló, a fogyasztók érdekeit védő, a 2006/2004/EK rendelet mellékletében meghatározott irányelvekkel és rendeletekkel, és amely sérti vagy sértheti valamely, a cselekmény vagy a mulasztás elkövetésének helye, a felelős eladó vagy szolgáltató letelepedésének helye, illetve a cselekmény vagy mulasztás elkövetésére vonatkozó bizonyíték vagy vagyoni érték helye szerinti tagállamtól eltérő tagállamban vagy tagállamokban lakóhellyel rendelkező fogyasztók kollektív érdekeit.

e körben, ezért erről a szükséges információ továbbításával haladéktalanul értesíti a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságait és az Európai Bizottságot. Ha a hatáskörrel rendelkező hatóság további végrehajtási intézkedéseket tesz, illetve az EU-n belüli jogsértésre vonatkozóan kölcsönös jogsegély iránti megkeresés érkezik hozzá, erről értesíti a többi tagállam illetékes hatóságait és az Európai Bizottságot.

Az együttműködési rendelet végrehajtás iránti megkeresésről szóló 8. cikke szerint a megkeresett hatóság a megkereső hatóság kérelmére haladéktalanul megtesz minden szükséges intézkedést az Európai Unión belüli jogsértés megszüntetése vagy megtiltása érdekében. A megkeresett hatóság e köteletségét úgy is teljesítheti, hogy utasítja azt a kijelölt szervet, amelynek jogos érdeke fűződik az EU-n belüli jogsértés megszüntetéséhez, hogy az az EU-n belüli jogsértés megszüntetése vagy megtiltása érdekében, a megkereső hatóság nevében tegyen meg minden szükséges, a nemzeti jog alapján biztosított intézkedést. Ha ez a szerv haladéktalanul nem szünteti meg vagy nem tiltja meg az EU-n belüli jogsértést, a megkeresett hatóság kötelezettségei továbbra is fennállnak. Az, hogy a fogyasztóvédelmi jogszabályokat határokon átnyúló módon is végre lehet hajtani, egyrészt csökkenti a végrehajtás költségét, másrészt lehetővé teszi, hogy az egyik tagállam adminisztratív eszközeit használják fel egy másik tagállam fogyasztóinak védelmére, illetve hogy megakadályozható legyen a jogsértő kereskedők mozgása.¹²⁷

A megkereső hatóság gondoskodik arról, hogy a kölcsönös jogsegély iránti megkeresések elégséges információt tartalmazzanak ahhoz, hogy a megkeresett hatóság a megkeresést teljesíthesse.¹²⁸ A megkereséseket a megkereső hatóság saját összekötő hivatalán keresztül küldi meg a megkeresett hatóság összekötő hivatalának. A megkereséseket a megkeresett hatóság összekötő hivatala haladéktalanul továbbítja a megfelelő hatáskörrel rendelkező hatóságnak.¹²⁹ A jogsegély iránti megkereséseket, illetve az információkra vonatkozó minden közlést írásban, formanyomtatványon

¹²⁷ A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló, 2004. október 27-i 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (a fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló rendelet) alkalmazásáról [Brüsszel, 2014. 07. 01., COM (2014) 439 final], 4. (a továbbiakban: a Bizottság jelentése az együttműködési rendelet alkalmazásáról).

¹²⁸ 2006/2004/EK rendelet 12. cikk (1).

¹²⁹ 2006/2004/EK rendelet 12. cikk (2).

kell megtenni, és azokat az Európai Bizottság által működtetett adatbázis útján, elektronikus formában kell továbbítani.¹³⁰ Praktikus eljárási szabály, hogy a hatáskörrel rendelkező hatóságok vagy az illetékes tisztviselők a megkeresés megküldése előtt megállapodnak arról, hogy a megkeresésekre és az információ közlésére milyen nyelven kerül sor. Ha erről nem tudnak megállapodni, akkor a megkereséseket a megkereső hatóság szerinti tagállam hivatalos nyelvén vagy nyelvein, az erre adott válaszokat pedig a megkeresett hatóság szerinti tagállam hivatalos nyelvén vagy nyelvein kell közölni.¹³¹ A hatékony információáramlást segíti, hogy a megkeresés eredményeként átadott információt közvetlenül a hatóságnak és ezzel egyidejűleg a megkereső és a megkeresett hatóságok összekötő hivatalainak is meg kell küldeni.¹³²

2013 végére a tagállamok összesen 1454 alkalommal küldtek kölcsönös jogsegély iránti megkeresést, ebből 699 információkérés volt, 755 pedig végrehajtás iránti kérelem. A kölcsönös jogsegély iránti megkeresések száma 2008–2009-ben volt a legmagasabb (évente átlagosan 306 eset), 2010–2013-ra lecsökkent évi átlag 162 esetre.¹³³

Az együttműködési rendelet 9. cikke fekteti le a hatáskörrel rendelkező hatóságok arra irányuló kötelezettségét, hogy azok hangolják össze a piac-felügyeleti és végrehajtási cselekményeiket. Ennek érdekében kicserélik a megvalósításhoz szükséges információkat. Előfordulhat, hogy egy EU-n belüli jogsértés több, mint két tagállamban okoz fogyasztói érdeksérelmet, ilyen esetekben az érintett, hatáskörrel rendelkező hatóságoknak az összekötő hivatalon keresztül kell összehangolniuk végrehajtási cselekményeiket és a kölcsönös jogsegély iránti megkereséseiket. Az érintett hatáskörrel rendelkező hatóságoknak törekedniük kell a vizsgálatok és a végrehajtási intézkedések egyidejű végrehajtására. A hatáskörrel rendelkező hatóságoknak az összehangolásról előzetes értesítési kötelezettségük van az Európai Bizottság felé. Megvan a lehetőségük arra, hogy felkérjék az Európai Bizottság tisztviselőit, valamint az Európai Bizottság által felhatalmazott személyeket az abban való részvételre.

Az együttműködési rendelet 9. cikkén alapuló „szemlék” vagy más néven „sweep”-ek és a közös jogalkalmazási megközelítések lehetővé tették

¹³⁰ 2006/2004/EK rendelet 12. cikk (3).

¹³¹ 2006/2004/EK rendelet 12. cikk (4).

¹³² 2006/2004/EK rendelet 12. cikk (5).

¹³³ A Bizottság jelentése az együttműködési rendelet alkalmazásáról.

a tagállamok számára, hogy tágabb körben koordinálják jogalkalmazási gyakorlatukat.¹³⁴ A komoly és gyakran előforduló jogsértések feltárásához és leküzdéséhez hatékony eszközöket biztosítottak, és elrettentő hatást gyakoroltak.

Az Európai Bizottság, együttműködve a tagállamok illetékes hatóságaival, kidolgozott egy gyakorlatot a weboldalak ellenőrzésére. Ez az úgynevezett „szemle” vagy „sweep” a weboldalaknak egész EU-ra kiterjedő ellenőrzése a célból, hogy egy adott online piacon feltárja a fogyasztói jogok megsértését, majd jogalkalmazási tevékenységek segítségével biztosítsa a megfelelést. 2007 óta vannak ilyen „sweep”-ek, amelyeket a Bizottság koordinál, és a tagállami végrehajtó hatóságok végeznek el önkéntesen. Annak ellenére, hogy nem kötelezők, szinte minden évben az összes tagállam részt vett rajtuk, és 2007–2013 között több mint 300 weboldalt ellenőriztek például a repülőjegyek, mobiltelefonos tartalmak, elektronikai termékek, digitális tartalmak, utazási szolgáltatások piacán. A „sweep”-ek segítségével meg lehet győződni arról, hogy egy adott piac vagy ágazat megfelel-e a fogyasztóvédelmi szabályoknak.

A közös végrehajtási megközelítés a közös jogalkalmazás új formátuma, jogszabályi alapja szintén az együttműködési rendelet 9. cikke. E jogintézmény 2013-tól lehetővé teszi a tagállamok illetékes hatóságai számára azt, hogy az Európai Bizottság segítségével koordinálják a fogyasztóvédelmi szabályok alkalmazását egy adott területen (például a gépkocsi-kölcsönzés piacán vagy a mobiltelefonos alkalmazások segítségével online játékokban végzett vásárlásokkal összefüggésben).

A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat riasztási mechanizmusa abban segít, hogy az új jogsértésekkel kapcsolatos információkhoz könnyen hozzájuthassanak a hálózat tagjai, így kiderülhet az, hogy milyen jogsértések esetén lehet szükség koordinált megközelítésre. A riasztások száma 2008-ban volt a legmagasabb, kb. száz eset, később ennek kevesebb mint felére esett vissza a számuk.

¹³⁴ A Bizottság jelentése az együttműködési rendelet alkalmazásáról.

4.4. A Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat eredményei

Az Európai Parlament egy 2009-es állásfoglalásában¹³⁵ felhívta a Bizottságot, hogy fejlessze tovább a Fogyasztóvédelmi Együttműködési Hálózat alkalmazását annak érdekében, hogy javítani lehessen a határokon átnyúló jogérvényesítést. Egy 2012-ben elvégzett külső értékelés megállapította, hogy az együttműködési rendelet hasznos volt a hatáskörrel rendelkező hatóságok és fogyasztók számára. Megerősítette, hogy a rendelet célkitűzései megfelelők és relevánsak, de még nem sikerült teljes mértékben megvalósítani azokat. Az Európai Bizottság 2 évvel később, 2014-ben kelt jelentésében¹³⁶ arról számolt be, hogy a fogyasztóvédelmi együttműködésről szóló rendelet jelentős előnyöket hozott az uniós fogyasztóknak, ami a végrehajtási kapacitások EU-n belüli megerősítésének köszönhető. A fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős hatóságok közötti együttműködés folytán egységesebbé vált a fogyasztóvédelem területén az uniós jogszabályok alkalmazása, ezáltal javult az egységes piac működése a fogyasztók és a vállalkozók számára. A közös tevékenységek, projektek, munkaértekezletek és egyéb rendezvények a végrehajtás javulásán túl a tagállamok adminisztratív kapacitásának növekedésével is jártak, és a hálózat taghatóságai között az együttműködésbe vetett bizalom is javult.

Az együttműködési rendelet végrehajtásának – mindent egybevetve – pozitív eredményei vannak. Gyümölcsözőnek bizonyultak azok a hatóságok által tett erőfeszítések, amelyek célja, hogy növekedjen a piac átláthatósága, csökkenjenek a több országban is tevékenykedő vállalkozások megfelelési költségei, a fogyasztók ne szenvedjenek kárt, és a vállalkozók számára egyenlő versenyfeltételeket lehessen teremteni az egységes piacon.¹³⁷

¹³⁵ Az Európai Parlament 2009. január 13-i állásfoglalása a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK irányelv és a megtévesztő és összehasonlító reklámra vonatkozó 2006/114/EK irányelv átültetéséről, végrehajtásáról és érvényesítéséről [2008/2114 (INI)] (2010/C 46 E/04).

¹³⁶ A Bizottság jelentése az együttműködési rendelet alkalmazásáról.

¹³⁷ A Bizottság jelentése az együttműködési rendelet alkalmazásáról.

Felhasznált irodalom

- Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities* (2004). (2004/C 101/03), HL C 101., 2004. 04. 27.
- Commission Staff Working Document: Enhancing competition enforcement by the Member States competition authorities institutional and procedural issues* (2014). SWD (2014) 231 final.
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Effective Problem Solving in the Internal Market („SOLVIT”)* (2001). COM/2001/0702 final.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on the Reinforcement of SOLVIT: Bringing the benefits of the Single Market to citizens and businesses* (2017). SWD (2017) 210 final.
- DÁN Judit – GOMBOS Katalin – KERTÉSZNÉ VÁRADI Szilvia (2014): *Bevezetés az Európai Unió versenyjogába*. Szeged, JATEPress.
- DECSÁK Péter – SÁRAI József – SZILÁGYI Gabriella (2014): A 10 éves uniós tagság tapasztalatai a GVH jogalkalmazásának tükrében. *Versenytükör*, 10. évf. 1. sz. 19–30.
- SÁRAI József – SZILÁGYI Gabriella (2014): A tagállami versenyhatóságok általi uniós versenyjogi jogérvényesítés egyes intézményi és eljárási kérdései. *Versenytükör*, 10. évf. 2. sz. 21–29.
- SÁRAI József – SZILÁGYI Gabriella (2017): Mit érdemes tudni az „ECN+” irányelvjavaslatról? *Versenytükör*, 13. évf. 1. sz. 42–48.
- SZILÁGYI Gabriella (2019): Az ECN+ irányelv és várható hatása a magyar verseny szabályozásra. *Versenytükör*, 15. évf. 1. sz. 51–57.

Vákát oldal

Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.
Székhely: 1089 Budapest, Orczy út 1.
Kapcsolat: kiadvanyok@ludovika.hu
A kiadásért felel: Koltányi Gergely ügyvezető igazgató

Felelős szerkesztő: Inzsöl Kata
Olvasószerkesztő: Orbán Áron
Korrektor: Simann Karola
Tördelőszerkesztő: Stubnya Tibor
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

DOI: https://doi.org/10.36250/00837_00

ISBN 978-963-531-327-3 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-328-0 (pdf)
ISBN 978-963-531-329-7 (epub)

Az együttműködés az Európai Unió egyik zároköve, amely nélkül nem állna a szervezet építménye. Az együttműködést a mindennapokban a tagállamok különböző hatóságai valósítják meg az uniós politikában. Ez a kötet a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és a belső piac területén megvalósuló, hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés legfontosabb formáit mutatja be.

A jog érvényesülésének térségében a hatósági együttműködés klasszikus típusa a nemzetközi jogsegély, amelyet az időnként diplomáciai eszközöket is bevető tagállami központi hatóságok, továbbá az igazságügyi szervek (bíróságok, közjegyzők, végrehajtók stb.) és a közigazgatás szereplői (gyámhatóságok, jegyzők stb.) alkalmaznak.

A jogsegély típusú együttműködéstől lényegesen különbözik a belső piacon kialakult hálózati típusú hatósági együttműködés, amely mára több altípussal, így a kapcsolattartók vagy a közigazgatási hatóságok hálózatával büszkélkedhet.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE